

А. ОРЕЛ

СЛОВНИК

Ч. III

Т-Я

A. OREL

UKRAINIAN LANGUAGE
DICTIONARY

VOLUME III

NEW YORK — 1966

Printed by A. Orel, 363 Grove St.,
Perth Amboy N. J.

АРТЕМ ОРЕЛ

С Л О В Н И К

ЧУЖОМОВНИХ СЛІВ

ЧАСТИНА ІІІ

Т — Я

Нью-Йорк — 1966

Т и р а ж 1000

Друковано при фінансовому сприянні
Добродія Мирона Сурмача

ТАБАРО /іт. tabarro /- чорна маскарадова опанча /у венеціанців для карнавалів/.

ТАБАХІТОСА /есп./- цигарка з тютюнового листу без паперової оправи.

ТАБЕЛЬОН /лат. tabella - дощинка/- нотар у стародавніх римлян та за середньовіччя.

ТАБЕЛЯРІЙ /лат. tabellarius /- один із видів інфузорій.

ТАБЕЛЬ /нім. Tabelle з лат. tabella - дощинка/- І. список з цифровими даними, 2. розпис робочих годин абоощо.

ТАБЕС /лат. tabes - виснаженість/- сухоти спинного мозку на ґрунті сифілітичного захворювання нервової системи/мед./

ТАБЕТИК /див. табес/- хворий на сухоти спинного мозку.

ТАБЛЕТКА /фр. tablette з лат./- ліковий препарат у формі округлої плитки.

ТАБЛИЦЯ /лат. tabula - дошка/- І. перелік предметів у певному порядку, 2. розміщені в певному порядку числові дані, напр., таблиця множення.

ТАБЛІНУМ /лат. tablinum /друга після передпокою /атрію/ кімната в домах стародавніх римлян.

ТАБЛЯТУРА /лат. tabula - дошка/- І. запис мелодії літерами та цифрами, замість нот /в давнині/, 2. позначення літерами хлипаків або отворів у бляшаних музичних інструментах

ТАБЛЬДОТ /фр. table d'hôte /- І. сніданок чи обід при спільному столі в готелі, пансіоні, курортній їдальні, ресторани, 2. стіл для такого спільного обіду.

ТАБЛЬО /фр. tableau /-спільна фотосвітлина, знята з окремих фотознітків, 2. картина.

ТАБОРИТИ /чесь.вл./- ліва частина гуситів / послідовників Яна Гуса/, що дістали назву від чеського села та гори Табор.

ТАБУ /полін./-І. релігійна заборона уживати якийсь предмет, слово або дію /в первісних на родів/, 2. заборонені предмети або вислови, погляди.

ТАБУЛЯ /лат. tabula - дошка/- І. книга запису земельних володінь, нерухомого майна /г і п о т е к а /, 2. установа, що реєструє земельні володіння.

ТАБУЛЯРИ /лат. tabula - дошка/- І. раби-рахівники, також листоноші в стародавньому Римі, 2. дощинки, що на них подавали голоси в стародавньому Римі, 3. секретарі з відпущених рабів у римських проконсулів.

ТАБУЛЯТОР /лат. tabula - дощинка/- І. лічильна /рахункова/ машина, 2. пристрій у конторських машинках, щоб писати таблиці.

ТАБУРЕТ, ТАБУРЕТКА /фр. le tabouret дерев'яний стілець без спинки.

- ТАВАДІ /груз./- начальник / у грузинів/, князь.
- ТАВЕРНА /ит. taverna з лат. taberna- хижка/- корчма, харчівня в Італії, шинок.
- ТАВМАТОЛОГІЯ /гр. thaumatos - чудо, logos - слово/- учення про чуда в природі та в мистецтві.
- ТАВМАТОМАХІЯ /гр. thaumatos - чудо, machē - битва/- заперечення чудес.
- ТАВМАТРОП /гр./- оптичний прилад, заснований на властивості ока зберігати бачене на певний час /зорова ілюзія/, напр., намальований у різних позах на циліндричній коробці предмет /птаха, тварина/ при обертанні циліндра навколо його осі буде видаватись рухомим.
- ТАВМАТҮРГ /гр./- чудотворець.
- ТАВОТ - густа мазь із ситі та воску, щоб мастити тертьові частини машин.
- ТАВРИ /вл./- стародавні мешканці Тавриди /Таврії/, що приносили в жертву Артеміді чужинців.
- ТАВРИДА /гр./- стародавня назва Криму.
- ТАВРО /гр./- клейно, знак на шкірі чи рогах у тварин, випечений вогнем або хемічними засобами.
- ТАВРОМАХІЯ /гр./- бій з биками.
- ТАВТАЦІЗМ /гр. tauto - те саме/- однозвучність слів, нагро-
- мадження однакових звуків, наприклад, перепеличка невеличка під полукипчком випідпідьомкаласа.
- ТАВТОГРАМА /гр. tauto - те саме, grapha - запис/- вірш, у якому всі слова починаються з тієї самої літери.
- ТАВТОЛОГІЯ /гр. tauto - те саме, logos - слово/- 1. повторення того самого слова, тієї самої думки в іншій формі, 2. вислів, в якому підмет і присудок виражені тим самим словом./л о г./.
- ТАВТОМЕРІЯ /гр. tauto - той самий, meros - частина/- властивість деяких хемічних речовин виявлятися в двох формах, різних структурах молекул і фізико-хемічними властивостями, до того ж форми можуть перетворюватися одна в одну.
- ТАДЕРИ, ТАДІНИ - індуські ченці-жебраки.
- ТАЙГА /фін./- сибірські шпилькові ліси /здебільшого непрохідні/.
- ТАЗІМЕТР /гр./- прилад, що показує розширення тіл при нагріванні /винайшов Едісон/.
- ТАЙКҮН /яп./-1. титул найголовнішого васала в колишній Японії, 2. побутова назва японського імператора.
- ТАЙЛОРИЗМ, див. тейлоризм.
- ТАЙМ /англ. time - час/- час тривання змагання в боксі.

ТАЙМ-ЧАРТЕР /англ. time charter /- угода на оренду торговельного корабля на певний час

ТАЙМШИТ /англ. time sheet /документ з позначенням термінів ладування й розвантаження корабля.

ТАЙМОМ /ар./- натирання себе землею /де немає води/перед чищенням алькорану /за мохаммеданським законом/.

ТАЙПІНГІ /кит. "тайпін"- великий спокій/- китайські повстанці /1850-1864/ проти тогочасної манджурської династії.

ТАЙСТРА /рум./- торба.

ТАЙФУН /кит./- періодичний вихровий гураган на Тихому океані, Японським морі та в південних і східних морях Азії.

ТАКЕЛЯЖ /нім. Takelage з гол./- вітрильні та щоглові снасті на кораблі.

ТАКЕЛЬ /гол./-1. линва на щогловому риштованні, 2. складні бльокові зводи.

ТАКИРИ /тюрк./- долини в пустельних обширах Середньої Азії, покриті білою або рудою глиною, що тріскається під час посухи, а дощового часу не пропускає води, утворюючи мілкі озера або багнища.

ТАКІДІ-СЕТФ /тур./- чіплення шаблі султанові /коронація/.

...ТАКСА, ...ТАКСІЯ, ...ТАКСИС /гр. taxis - розташування/- у закінченнях складених слів укажує на закономірне розташу-

вання, порядок, напр., гіпотакса, паратакса.

ТАКСА¹ /с.-лат. taxa з лат. taxatio - оцінка/- офіційно установленна ціна /на товари або якусь обслугову роботу/.

ТАКСА² /нім. Taxe /- порода кімнатних собак.

ТАКСАТОР /див. такса/- оцінювач.

ТАКСАЦІЯ /лат. taxatio - оцінка/- встановлення такси, оцінка.

ТАКСИС /гр. taxis - розташування в порядку/- рухи одноклітинних організмів та нижчих рослин або спор як реакція на подразнення /теплові, світлові, хемічні, електричні/, див. також тропізми.

ТАКСІ /фр. taxi /- особове авто для публічного обслуговування, з лічильником, що автоматично визначає вартість переїзду пасажирів.

ТАКСОЛОГІЯ, див. таксономія.

ТАКСОМЕТР /лат. taxatio - оцінка, гр. metron - міра/- прилад, що визначає довжину перейденої дороги й ціну за переїзд на таксі.

ТАКСОМОТОР, див. таксі.

ТАКСОНОМІЯ /гр. taxis - розташування, номос - закон/- наука про принципи класифікації рослин та тварин.

ТАКСОФОН /гр. taxis - розташу-

шування в порядку, рхблб звук / - автоматичний телефон, що діє після вкидання в його приймач певної монети.

ТАКСУВАТИ /лат./ - визначати ціну /постійну/.

ТАКТ /лат. tactus - відчуття, доторк/- І. одиниця виміру ритму мелодії /м у з./, 2^х почуття міри в поведінці, додержання правил пристойности.

ТАКТИК /див. тактика/- знавець тактики /військової/.

ТАКТИКА /гр. taktikē/- наука про керування військом під час бою, 2. практичні способи й засоби до осягнення мети.

ТАКТИЧНИЙ /див. тактика/-згідний із правилами тактики; т-на о д и н и ц я - військова частина, що може сама виконувати бойові завдання /сотня, чота, курінь, полк тощо/.

ТАКТОВНИЙ /див. такт/- вправний у взаєминах, у поведінці, що не порушує згоди, не наражає на прикромці, образи тощо.

ТАКТОМЕТР /лат. tactus - відчуття, гр. metreō - міряю/-І. прилад досліджувати гострість відчуття дотику, 2. прилад, що відбиває такти /м е т р о - н о м /.

ТАЛАК - поширене в мусулманів право чоловіка звільняти жінку від шлюбних обов'язків, видавати їй розлуку без ніяких на це з її боку причин, але з поверненням їй її вина /каліму/.

ТАЛАН /гр. talanton /- щастя,

доля /відмінно від талант, що є того самого кореня/

ТАЛАНТ /гр. talanton/-І. видатні здібності в певній галузі-мистецькій, науковій, політичній тощо, 2. обдарованість хистом, здібностями, обдарована здібностями людина, 3. вагова і грошова одиниця в стародавніх греків, 4. міра ваги в Греції /150 kg/.

ТАЛАСАРХІЯ /гр. thalassa - море archē - початок/- першість на морях, найбільша корабельна по туга.

ТАЛАСОМЕТР /гр. thalassa - море metreō - міряю/- прилад виміряти височінь морських припливів та відпливів.

ТАЛАСОТЕРАПІЯ /гр. thalassa море, therapeia - догляд, лікування/- лікування морськими купелями, морським підсонням.

ТАЛЕР /нім. Teller - тарілка/- рухома металева плита, на якій розміщують друкарську форму /в друкарській машині/, 2. особливий стіл з оббитою цинком дошкою, на якій монтують із тексту сторінки.

ТАЛІЙ /гр. thallos - пагінок/- хемічний елемент /tl /, атом. вага 204,39, дуже м'який метал, що дає отруйні сполуки.

ТАЛІСМАН /фр. talisman з ар./- предмет /символічний/, що приносить його власникові щастя.

ТАЛІЯ /гр. Thaleia /- муза комедії в стародавніх греків.

ТАЛМУД /гебр. talmud - наука/-

пам'ятка гебрейського закону - давства з III стол. до Хр., заснована на товмаченні священних книг старого заповіту.

ТАЛМУДИСТ /див. талмуд/- знавця талмуду, послідовник його науки.

ТАЛМУД-ТОРА - початкова гебрейська школа.

ТАЛОМ /гр. thallos - молода гілочка/- стовбур або стебло в нижчих рослин /водоростей, обрісників, деяких мохів/, що не діляться на гілки та листя.

ТАЛОФІТИ /гр. thallos - гілка, phyton - рослина/- нижчі рослини /гриби, водорості, обрісники, бактерії/, що їх організми не діляться на стебло, листя, корінь.

ТАЛЯР /нім. Taler /- пруська срібна монета /до 1907 р./, що дорівнювала 3 маркам.

ТАЛЬ /інд./- музичний інструмент, що на ньому грають баядерки /дуда/.

ТАЛЬК /нім. Talk з с.-лат. talcum /- лояк, найм'якший мінерал, мангановий силікат /*Ж. М. 3* *Si O₂* /, уживаний у вигляді порошку.

ТАЛЬОН /фр. talon /-І. квиток, 2 дублікат документу, що залишається як копія в книжці, з якої видаються чеки, ордери, 3. основна частина цінного паперу /акції, облігації/.

ТАЛЬМА /вл./- довга жіноча накидка без рукавів /від імени французького актора/.

ТАЛЬЙОН /лат. talio (talionis) /- покара, що точно відповідає завданій шкоді /око за око, зуб за зуб/, що існувала в законах стародавніх народів.

ТАЛЬФІТИ, див. талофіти.

ТАМАНИ /гол.-англ./- політичний клуб у Нью-Йорку /1789 р./ що мав колись великий вплив на вибори до конгресу та органів самоврядування.

ТАМАРИНДА /нім. Tamarinde з ар. tamr hindī /- тропічне вічнозелене дерево з родини метеликових /з овочів виготовляють -ся ліки для шлунку/.

ТАМАРИСК /лат. Tamarix /- степові чагарники або деревце по східних середземноморських просторах та в центральній Азії.

ТАМБУРИНО /іт. tamburino /- І. - музичне решето /бубон/ у басків, 2. давній танок у провансальців.

ТАМБУР /фр. tambour /-І. барабан, 2. вальцювата підбудова бані /а р х./, 3. огорожа при фортеці, 4. струнний східний музичний інструмент, подібний до мандоліни, 5. військовий барабан

ТАМГА /тюрк./-І. клейно, що ним тюркські та монгольські народи позначають родову власність /хубу, оздобу, кераміку/, 2. мито на імпортовані товари в стародавній Україні-Русі.

ТАМБУР-МАЖОР /фр. tambour-majour - диригент військової оркестри /барабанників, сурмачів/.

ТАМОТЛЕСИ - індіанське плем'я

в ЗДА на Фльориді.

ТАМПЕТ /фр. tempête /- французький танок жвавого темпу.

ТАМПЛЕЇРИ /фр. temple -храм/ -церковники, лицарський орден охорони християн від турків, заснований III9 р. і скасований наказом французького короля Філіпа 4-го в I4 стол.

ТАМПОН /фр. tampon /- затичка з вати тамувати кровотечу тощо

ТАМПОНАЖ /фр. tamponage /-сукупність робіт у свердловині з метою відокремлення води від нафтодаєних шарів ґрунту.

ТАМ-ТАМ /інд./- ударний музичний інструмент /тарілки/у південно-азійських народів і взагалі в оркестрах /г о н г/.

ТАМУЗ /гебр./-I. вавилонський бог весіннього сонця й природи /у греків Адоніс/,2.десятий місяць гебрейського календаря.

ТАН /англ./-I. боярин у давній Англії,2. провідник клану в Шотландії до I6 стол.,3. китайська міра ваги - 50-55 кг.

"ТАН" /фр. Tempв" - "час"/- ліберальна французька газета, що була дуже поширена в світі.

ТАНАГРИ¹ /вл./- теракотові статуетки, знайдені біля міста в Беотії Танагри.

ТАНАГРИ² /лат. Tanageridae /- подібні до горобців,але з яскравим пір'ям американські тропічні птахи.

ТАНАЛЬБІНА /фр. tannin лат.albiv - білий/- білкова сполу-

ка чинбової кислоти /порошок/, уживана проти розладу шлунку.

ТАНАТОЗІЯ /гр. thanatos смерть/ змертвіння органа /гангрена/.

ТАНАТОЇДИ /гр. thanatos смерть eidov - вид/-подібні до смертних хворобливих явищ /летаргія, правець/.

ТАНАТОЛОГІЯ /гр. thanatos - смерть, logos - слово, наука/ - наука про причини смерті,про передсмертні прикмети,про явища в організмі під час умирання.

ТАНАТОС /гр. Thanatos /-в стародавній грецькій мітології - бог смерті.

ТАНАТОФОБІЯ /гр. thanatos смерть phobov - страх/- хоробливий страх перед смертю.

ТАНАТОЦЕНОЗА /гр. thanatos - смерть, koinos - загальний/ - скупчення решток загиблх тварин і рослин.

ТАНГОЙЗЕР /нім. Tannhäuser / - I. трубадур середини I3 століття /тангойзери брали участь у хрестовому поході/,2. персонаж із Вагнерової опери цієї ж назви.

ТАНГЕНС /лат. tangens - дотичний/- функція кута,напр.,функція гострого кута в прямокутному трикутнику - це відношення прямики /катета/,що лежить проти цього кута, до другої прямики /м а т./.

ТАНГЕНС-БУСОЛЯ /лат. tangens - дотичний, фр. boussole /-при -

лад /гальванометр/, що складається з кільцевого провідника струму та магнетної стрілки в середині в ньому, яка своїм відхиленням показує величину струму.

ТАНГЕНСОЇДА /лат. tangens - дотичний, гр. eidos - вид/- крива лінія, що показує зміни тангенса при змінах величин від певного кута /м а т./.

ТАНГЕНТ /див. тангенс/- шпеник молоточок у струнних інструментах, самограйних годинниках тощо.

ТАНГЕНЦІАЛЬНИЙ /див. тангенс/ той, що має напрям простої лінії, дотичної до кривої; т а н г е н ц і я л ь н а сила - відосередня сила.

ТАНГІР /нім. Tangier /- желятинова плівка, що з неї відтискують літографічні або цинкографічні зображення.

ТАНГО /есп. tango /- сучасний танок повільного темпу /аргентинського походження/.

ТАНДЕМ /англ. tandem /- самокатка на дві особи.

ТАНДИТА /іт./- дрантя, дешеві речі.

ТАНІН /фр. tannin /- чинбова кислота, добуваний з дубових чорнильних горішків порошок, що легко розчиняється в воді й використовується в чинбарстві та в медицині.

ТАНК /англ. tank - резервуар, казан/- опанцерований, озброєний скорострілами й гарматами

самохід, що з допомогою шнеків /замість коліс/ може переходити нерівності на місцевості /в і й с ь./.

ТА́НКЕР /англ. tanker /- наливне судно перевозити течива.

ТА́НКЕТА /див. танк/- невеликий танк /на І-2 бійців/.

ТА́НСОНА /фр. tenson /-вірш на тему суперечок та сварок між суперниками /співали скальди та провансальські поети/.

ТА́НТАЛ¹ /гр. Tantalos /- Зевесів син, казковий цар Фрігії, що виявив таємниці богів, подавши їм на обід тіло Пелопа; за це терпів у печлі голод і спрагу, стоячи у воді під деревом з плодами й не мігши їх дістати; звідси вислів "Танталові муки".

ТА́НТАЛ² /див. Тантал/- хемічний елемент /Та /, важкий метал, атом. вага 181,5, температура топлення 3000°Ц /назва пішла з того, що його надзвичайно важко добувати/.

ТА́НТАЛІ́Т /див. тантал² /- руда з якої видобувають метал тантал.

ТА́НТЬО́МА /фр. tantième /-І. додаткова винагорода робітникам або службовцям із прибутків по закінченні операційного періоду на підприємстві, 2. гонорар драматургові або композиторові з прибутків від вистав їх творів.

ТА́НЦМА́ЙСТЕР /нім. Tanzmeister /- учитель танців; танцюрист.

ТАО /кит. dao - шлях/- китайський бог, уособлення рачю, що керує світом.	лійський танок /дівочий/ хуткого темпу.
ТАОСИЗМ /кит. dao - шлях/- І. китаїська філософія віри в "тао" - духа всесвіту, 2. китаїська національна релігія, містичний пантеїзм /також: д а о с и з м	ТАРАНТУЛ /іт. tarantola /- отруйний, а для малих тварин і смертельний своїми укусами павук.
ТАПА /полін./- І. легкий індіанський порон на 2-3 особи, 2. виготовлювана з деревної кори тканина /в тубільців Океанії/.	ТАРБАГАН /монг./- байбак, степовий гризун, що з нього хутро й сить використовують у промисловості.
ТАПЕР /фр. teneur /- піяніст, що за платню грає до танців на вечірках / супроводить також демонстрування ними фільмів/.	ТАРИН /якут./- повінь, вода, що йде поверх льоду на річках Сибіру.
ТАПЕТА /нім. Tapete /- покриття стін папером, матерією або шкірою.	ТАРИФ /фр. tarif / з ар. ta'rif - визначення/- І. такса за користання з транспорту, 2. оподаткування імпортих товарів, 3. градації платні за роботу.
ТАПІОКА, див. маниока.	ТАРИФІКАЦІЯ /фр. tarification/ - визначення платні відповідно до кваліфікації, складності та шкідливості роботи.
ТАПІР /фр. tapis / з браз./- парнокопита травоїдна тварина тропічних лісів Америки й Азії.	ТАРИФІКУВАТИ /див. тарифікація - встановлювати т а р и ф.
ТАРА /іт. tara з ар. tarha-вираховання/- товарове пакування або його вага, що не входить до ваги товару, 2. різниця між вагою товару з пакуванням /брутто/ і вагою самого товару /нетто/.	ТАРМАЛЯМА - барвиста шовкова тканина, уживана на халати в персів та турків.
ТАРАБАТ /ар./- калатало, що ним будять ченців та скликають вірян на богослужбу у східних народах.	ТАРОК /іт./- назва гри в карти особливою їх колодою з 72 карт.
ТАРАН /гр./- стінопробивна машина /споруда/ в стародавніх арміях.	ТАРПЕЙСЬКА скеля - скеля в Римі на південній стороні капітолійської гори, з якої скидали в воду злочинців, зрадників тощо /назва пішла від римлянки Тарпей, що вказала сабінянам потайний хід до Риму й за це була скинута з цієї скелі в воду/.
ТАРАНТЕЛЯ /іт. tarantella/ іта-	ТАРТАР /гр. Tartaros /- І. пек-

ло /у грецькій мітології/, 2. в Гомеровій епopeї - безодня, куди Зевес скидав злочинців.

ТАРТИНКА /фр. tartine /- тонкий шматок хліба з маслом або шинкою; канапка.

ТАРТЮФ /фр. Tartuffe /-герой у комедії Мольєра, облудний святенник, лицемір.

ТАТУВАННЯ /фр. tatouer з англ. tattoo з полін./- малювання з допомогою вістря на тілі фарбою, наколюючи крапки /поширений серед диких народів звичай що його наслідують також матроси та малокультурні прошарки суспільства/.

ТАУЕР /англ. tower - "вежа"/ - I. королівська резиденція в колишній Англії, 2. державна в'язниця для тяжких злочинців, 3. воєнно-історичний музей /тепер

ТАУ-САГИЗ /тюрк. "гірська хуйка"/- трависта рослина, що з неї добувають каучук.

ТАФТА /фр. tafetas з персь./- гладенька шовкова тканина, китайка.

ТАХЕОМЕТР /див. тахеометрія/ - оптичний прилад виміряти відстані /для геодезичних робіт/.

ТАХЕОМЕТРІЯ /гр. tachys (tachos) - бистрий, metreō - міряю - геодезичне здійснення з допомогою тахеометра.

ТАХІГЕНЕЗА /гр. tachys (tachos) - бистрий, genesis - джерело, походження/- спрощення ембріонального розвитку, що означає деякі стадії й цим ско-

рочує час тривання цього розвитку /сваві не проходять, наприклад, стадії ембріонального розвитку риб/.

ТАХІГРАФІЯ, див. стенографія.

ТАХІКАРДІЯ /гр. tachys - бистро, kardia - серце/- прискорене биття серця.

ТАХІМЕТР /гр. tachys - хуткий, metreō - міряю/- I. прилад виміряти обертові або поступні швидкості руху деталей машин, 2. прилад для хутого зарисовування топографічних плянів місцевости.

ТАХІОСКОП /гр. tachys - бистрий, skopeō - дивлюсь/- первісний кінематограф, що його винайшов Аншюта в 1877 р.

ТАХІСЕЙСМИ /гр. tachys - бистрий, seismos - землетрус, здригання/- дуже часті здригання земної кори під час землетрусу /г е о л./.

ТАХОМЕТР, див. тахіметр.

ТАХТА /персь./- кавказька кавка без спинки, покривана килимом.

ТАШКА /нім. Tasche /- шкіряна дорожня торбинка /в гуцулів

ТВІДС /англ./- міцна ручного виробу з довгої вовни тканина.

ТВІСТ /англ. twist - крутити, завивати, сплітати, витися/- I. модний масовий танок в Америці 2. бавовняна тканина з вовняним пітканням.

ТЕАТИНИ /лат./- чернечий чин.

ТЕАТР /гр./- І. будинок, де відбуваються вистави п'єс, 2. місце, де відбуваються якісь події, напр., театр у воєнних діях; анатомічний театр.

ТЕАТРАЛ /див. театр/- аматор, частий відвідувач театру.

ТЕБІБ /ар./- лікар у східних народів.

ТЕВКР /вл./- перший /легендарний/ цар Трої /тевкри - троянці/.

ТЕВТ /вл./- легендарний воїн, обожуваний у стародавніх германців; герой легенд.

ТЕВТОНІ - германське плем'я, що вигинуло в боротьбі з римлянами в І стол. до Хр.; подеколи - загальна назва для німців.

ТЕВТОНСЬКИЙ о р д е н - германський лицарський орден, заснований в Брусалімі 1128 року, щоб допомагати хрестоносцям, пізніше мав великі володіння в Германії, Італії, Угорщині, завоював Прибалтику й разом з мечоносцями утворив самостійну з столицєю Марієнбургом державу; у битві під Грюнвальдом зазнав поразки від об'єднаних сил Литви, України й Польщі і до І7ст. утратив свої володіння, а в І9 столітті був скасований.

ТЕГРАНСЬКА конференція - конференція державних правителів ЗДА, Англії, Франції та ССРСР у Теграні 1943 року, де узгоджено плани спільних воєнних дій проти Німеччини, а також план заснування Організації Націй.

ТЕДЕУМ /лат. Те Deum /- урочистий католицький церковний, що його співають на великі свята, гимн /написав св. Амброзій у четвертому столітті по Хр./.

ТЕЗА /фр. thèse із гр. thes- is - засновок, твердження/ - І. твердження, принцип, засновок, передумова /філ./, 2. наголошена частина такту /м у з/, 3. одна з основних думок твору, промови, висловлювань, 4. перший ступінь діалектичного розвитку в Гегелевій філософії, 5. промоційна дисертація у французьких університетах.

ТЕЗАВРАЦІЯ /гр. thēsauros - скарб/- зберігання грошей при собі, а не в банку, недопускання їх до обігу.

ТЕЗЕЙ /гр. Thēseus /- мітичний герой, що вбив Прокруста й Мінотавра, брав участь у поході аргонавтів, у битві з кентаврами, спускався в тартар, щоб викрасти Персефону.

ТЕІЗМ /гр. Theos - Бог/-І. віра в існування Бога, Провідіння та надприродне об'явлення, 2. визнання існування Бога як трансцендентного ества, творця й керівника світу /ф і л./.

ТЕЇН, ТЕЇНА /кит. tè - чай/-отрутна речовина, що є в чайному листі, див. кофеїн.

ТЕЇСТ /див. теїзм/- послідовник теїзму, що вірить в існування єдиного Бога як первопричини, творця й особовости.

ТЕЙЛОРІЗМ /вл./- І. наукова ор-

ганізація праці за системою а-
мериканського раціоналізатора
Тейлора, 2. американська школа
організації праці, метода нор-
мування роботи машин і праці з
допомогою хронометражу та роз-
поділу керівництва за функція-
ми.

ТЕКА /гр. thēkē - скринька/ -
картонна обкладинка на збері-
гання паперів, шкіряна торба
на папери, п о р т ф е л ь.

ТЕК'Є /тур./- І. турецький чер-
нець, 2. манастир дервішів.

ТЕКНОМІЯ /гр. teknon - ди-
тина, опуша - ім'я, назва/звичай
називати чоловіка за ім'ям
його дитини /батко такого то,
такої то/.

ТЕКСТ /лат. textus - тканина/-
І. всі слова рукопису, друку, 2.
зміст, слова до музики /опери/

ТЕКСТИЛЬНИЙ /лат. textum - тка-
нина/- прядивно-ткацький.

ТЕКСТОЛІТ /лат. textus - тка-
нина, гр. lithos - камінь/-ша-
рувата пластикна тканина, на
сочена лаком і спресована під
великим тиском при 150°Ц /ме-
ханічна міцність, електроізо-
ляційні властивості тощо/.

ТЕКСТУАЛЬНИЙ /лат./- згідний з
текстом, дослівний.

ТЕКСТУРА /лат. textura - ткан-
ня/-І. тканина, 2. зовнішні о-
знаки будови гірської породи,
обумовлені взаємовідношенням
її складових частин /шарува-
тість, лупакватість тощо/, 3.
упорядкованість мікроскопічних

кристалів твердих тіл /мета -
лів/, що постає в процесі об-
робітку їх.

ТЕКТОНІКА /гр. tektonikē - бу-
дівельне мистецтво/- І. наука
про залягання та зсуви шарів
земної кори та горотворчі про-
цеси /частина геології/, 2. вну-
трішня будова земної кори та
викликані в ній : внутрішніми
чинниками зміни.

ТЕКТОНІЧНИЙ /гр. tektonikos /
- належить до будови земної ко-
ри; т е к т о н і ч н і я в и -
ща - явища при пересуванні ді-
лянок земної кори /зсуви, зем-
летруси тощо/.

ТЕКТУРА /лат. textura /-І. об-
гортка, грубий цупкий папір, 2.
футляр із грубого паперу, 3. ма-
люнок вуглем або олівцем на
папері або на полотні.

ТЕЛАМОНІ /гр./- чоловічі фі-
гури, що підпирають балкони,
гзімси в будівлях /жіночі зву-
ться каріятиди/, див. атланти.

ТЕЛЕ... /гр. tēle - далеко/на
початку складених слів озна-
час далечинь, напр., телеграф.

ТЕЛЕВІЗІЙНИЙ /див. телевізія/
- належний до телевізії.

ТЕЛЕВІЗІЯ /гр. tēle - далеко,
лат. visio - бачення/- далеко-
бачення, пересилання зображень
на віддалі з допомогою перетво-
рення світлової енергії на еле-
ктричну.

ТЕЛЕВІЗОР /див. телевізія/- а-
парат для приймання телевізій-
них трансляцій /зображень/.

ТЕЛЕГОНІЯ /гр. tēle - далеко, gonē - рід/- вплив і першого самця, що запліднив самицю, на її дітей від наступних самців /одна з гіпотез у біології/.

ТЕЛЕГРАМА /гр. tēle - далеко, gramma-запис/- вістка, переслана умовними знаками через телеграф.

ТЕЛЕГРАММЕТРІЯ /гр. tēle - далеко, gramma - запис, metreō - міряю/- вимірювання величини електричного струму в телеграфічних дротах.

ТЕЛЕГРАФ /гр. tēle - далеко, graphō - пишу/- апарат передавати умовні знаки на віддалі з допомогою електричного струму.

ТЕЛЕГРАФІЯ /див. телеграф/пересилання слів умовними знаками з допомогою телеграфічної апаратури, 2. теорія й техніка телеграфічних засобів.

ТЕЛЕКІНЕЗА /гр. tēle - далеко, kinesis - рух/- зрушування з місця предметів природною силою на віддалі /спіритизм/.

ТЕЛЕЛОГ /гр. tēle - далеко, logos - слово/- телеграф для зв'язку між гарматами й обслушним персоналом, що спостерігає за ворогом і скеровує приціли.

ТЕЛЕМАТОЛОГІЯ /гр./- наука про людську волю /частина психології/.

ТЕЛЕМАХ /вл./- син Одиссея й Пенелопи /м і т./.

ТЕЛЕМЕТР /гр. tēle - далеко ,

metreō - міряю/- далекомір, оптичний прилад виміряти віддалі між предметами.

ТЕЛЕОБ'ЄКТИВ /див. теле...+ об'єktiv/- складний об'єktiv, що дає можливість добувати фотографічні зображення більших розмірів і з більшою віддалі, ніж це можливе при звичайних об'єктивах.

ТЕЛЕОЛОГІЯ /гр. teleos - той, що досяг мети, logos - наука/- наука, що визнає залежність явищ не тільки від причин, але й від кінцевої їх мети, зумовленою певними силами.

ТЕЛЕОСАВР /гр. teleios - повний, sauros - ящірка/- велетенський морський крокодил давніх геологічних епох.

ТЕЛЕПАТІЯ /гр. tēle - далеко, pathos - почуття, пристрасть/- надприродна властивість передавати або сприймати думки на віддалі без фізичного посередника.

ТЕЛЕСКОП /гр. tēle - далеко, skopeō - дивлюсь/- I. далековид - оптичний прилад /зірна труба/ розглядати предмети з далекої віддалі, напр., космічні світила, 2. вид золотої рибки з незвичайно банькатими очима.

ТЕЛЕСТЕРЕОСКОП /див. теле...+ стереоскоп/- I. оптичний прилад, що показує пейзаж рельєфнішим, ніж він є насправді, 2. стереоскоп із дзеркалом, щоб досліджувати очі.

ТЕЛЕТАЙП /англ. teletype /-те-

леграфний апарат, що автоматично записує телеграми /без телеграфіста/.

ТЕЛЕТАКТОР /гр. tēle - далеко, лат. tactus - дотик, відчуття/ - апарат, що заступає почуття слуху в глухонімих почуттям дотику й цим дає можливість розрізняти слова.

ТЕЛЕФОН /гр. tēle - далеко, phōnē - звук/ - апарат передавати на віддаль людську розмову з допомогою перетворення електричних коливань на звукові.

ТЕЛЕФОНІЯ /див. телефон /- пересилання на віддаль розмови з допомогою апаратури, що перетворює електричні коливання на звукові.

ТЕЛЕФОТОГРАФІЯ /див. теле... + фотографія/ - фотографування з допомогою телеоб'єктивів, 2. спосіб пересилати з допомогою електричного струму малюнки на далеку віддаль.

ТЕЛІТ /н.-лат. thelitis з гр. thēlē - пипка/ - запалення грудних пипок.

ТЕЛІТОКІЯ /гр. thēlys - жіночий/ - одна із форм партеногенезу, коли з незапліднених яєчок виводяться лише самиці.

ТЕЛІУР /лат. tellus - земля/ хемічний елемент /Те /, атом. вага 127,61, срібlistий метал.

ТЕЛЮРИЗМ /лат. tellus (telluris) - земля/ - теорія, що пояснює явища тваринного магнетизму впливом деяких і космічних тіл /місяця, але не сонця/.

ТЕЛЮРИЧНИЙ /лат. tellus (telluris) - земля/ - земний; тні лінії - лінії в сонячному спектрі, що появляються в наслідок поглинання деяких світлових променів газами та парю атмосфери, крізь яку проходять промені.

ТЕЛЮРІЙ /лат. tellus - земля/ - прилад для унаочнення обігу Землі навколо Сонця /а с т р./

ТЕМА /гр. thema/ - 1. предмет розмови, твору, 2. завдання, твердження, що його треба розвинути, 3. головний мотив музичного твору.

ТЕМАТИКА /див. тема/ - сукупність тем одного або всіх творів письменника, добір тем.

ТЕМАТИЧНИЙ /див. тема/ - належний до теми.

ТЕМБР /фр. timbre /- характеристичне для кожного голосу або звучання музичного інструменту забарвлення, що залежить від наявності обертонів.

ТЕМЕНА /ар./ - прикладання долоні до серця, чола на ознаку привітання в східних народів.

ТЕМІДА /гр. Themis (Themidos) / - 1. богиня правосуддя, зображена з зав'язаними очима /ознака безсторонності/, з терезами в одній руці і мечем у другій /у грецькій мітології/

2. правосуддя /часом в розумінні "сліпе правосуддя"/, 3. назва одного із супутників Сатурна /а с т р./.

ТЕМЛЯК /поль. temblak/ ремін-

на петля на е ф е с і шаблі, часом з китицею для прикраси.

ТЕМП /іт. tempo - час/-І. швидкість руху, 2. швидкість у виконанні музичного твору, що позначається в порядку зростання так: largo, adagio, andante, allegretto, allegro, prestissimo-presto, presto/.

ТЕМПЕРА /іт. tempera /-І. мінеральна малярська фарба, розтерта з яєчним жовтком, 2. намаляована такими фарбами картина.

ТЕМПЕРАМЕНТ /лат. temperamen - tum - мішанина/- вроджена вдача, особливість сприймання вражень та реакції на них /за цією особливістю визначають чотири людських темпераменти: сангвінічний /сангвінік/, холеричний /холерик/, флегматичний, або флегматик і меланхолічний, /меланхолік/.

ТЕМПЕРАТУРА /лат. temperatura - стан тепла, ступінь його, позначуваний термометром.

ТЕМПЕРАЦІЯ /лат. temperatio - змішання, утворення/- означення висоти й кількості звуків у певній музичній системі, напр. в основу сучасної європейської музики покладено октаву, поділену на 12 півтонів.

ТЕМПЕРУВАТИ /лат./- злагіднювати, вирівнювати, зводити до нормальної температури.

ТЕМПЕСТА /іт. tempesta - "буря" - комічний персонаж в італійській комедії.

ТЕМПЕСТОЛОГІЯ /іт. tempesta -

"буря", гр. logos - слово/-відділ метеорології, що досліджує бурі, умови їх виникнення, силу їх та перебіг.

ТЕМПЛЯРЦІ, ТЕМПЛЯРИ, див. тамплієри.

ТЕМПОРАЛЦІ /лат./- прибутки в католицькій церкві.

ТЕНАКЛЬ /нім. Tenakel /- пристрій тримати сторінку рукопису при складанні її шрифтом, 2. хірургічний прилад тримати обірвані кровоносні жиля.

ТЕНАЛЬГІЯ /іт. tenalgia з гр./- біль у сухожилках.

ТЕНДЕМ /англ. tandem /-І. двоособова самокатка з двома парами педалів, 2. багатопідциліндрова парова машина.

ТЕНДЕНЦІЙНИЙ /лат. tendere - спрямовувати/- підпорядкований упередженій думці, пристрастний, упереджений, однобічний, небезсторонній.

ТЕНДЕНЦІЙНИСТЬ /див. тенденція/- однобічність, небезсторонність, упередженість.

ТЕНДЕНЦІЯ /лат. tendere - спрямовувати/-І. спрямованість, нахил; основна думка, навмисне, з певним наміром підкреслювана, 2. напрям розвитку явища.

ТЕНДЕР /англ. tender /-І. частина паротягу, де міститься паливо та вода для нього, 2. вітрильне судно на паливо та воду для військового судна.

ТЕНЕЗМИ /гр. tenesmos /-часті,

але безрезультатні та болісні відчуття потреби до спорожнення або сечопускання, в наслідок хоробливих подразнень у сечових органах або в кишках.

ТЕНЗИМЕТРІЯ /лат. *tendere* - натягати, гр. *metreb* - міряю/методи виміру тиску насиченої пари.

ТЕНЗОМЕТР /лат. див. тензиметрія/- система важелів, що своїми вістрями дотикаються до поверхні досліджуваного тіла та при подовженні цього тіла в наслідок деформації його повертаються й пересувають стрілку приладу, показуючи цим величину деформації тіла.

ТЕНІС /англ. *lawn tennis* /ситківка, спортова гра в м'яча на спеціальному майданчику, перегородженому сіткою, через яку перекидають м'яч з допомогою особливих ударних лопаток, по діркованих, мов ситце.

ТЕНОР /іт. *tenor* /-I. найвищий чоловічий голос, 2. співак, що має такий голос.

ТЕНОТОМІЯ /гр. *tenōn, tonēros* - тин/- хірургічне перетинання сухожилків.

ТЕНСОНА /фр. *tenson* /- виголошуваний у формі діалога ліричний вірш /у трубадурів за середньовіччя/, також: тансона.

ТЕНТ /англ. *tent* /- парусиновий намет /на пляжі, на чардаку судна або/для захисту від сонця або дощу.

ТЕНЦОНА, див. тенсона.

ТЕОБРОМІНА /кит. *te* - чай, гр. *brōmos* - сморід/- алькалоїд з чайного листу або з насіння какао, уживаний у медицині.

ТЕОГНОЗІЯ /гр. *theos* - бог, *gnōsis* - знання/- визнання Бога, віра в Нього, знання про Бога.

ТЕОГОНІЯ /гр. *theos* - Бог, *gonēia* - народження/- наука про походження й родовід богів /у поезії Гесіода/.

ТЕОДИЦЕЯ /гр. *theos* - Бог, *dikē* - право/- філософія про можливість існування Провидіння й Божої справедливості поруч із злом і терпінням /Ляйбніц/.

ТЕОДОЛІТ /фр. *théodolite* з гр./- геодезичний кутомірний прилад для землемірних робіт.

ТЕОКАЛІ - стародавні мексиканські піраміди.

ТЕОКРАТИЧНИЙ /див. теократія/- належний до теократії чи властивий їй.

ТЕОКРАТІЯ /гр. *theos* - Бог, *kratos* - влада/- I. влада, що вводить своє походження від Бога, 2. політична влада духівництва /далай-лама/.

ТЕОЛОГ /див. теологія/- богослов, фахівець у теології.

ТЕОЛОГІЧНИЙ /див. теологія/богословський.

ТЕОЛОГІЯ /гр. *theos* - Бог, *logos* - слово, наука/- наука про Бога /поділяється на система-тичну теологію, що охоплює дог-

матику, етику, апологетику; історичну теологію, куди входить наука про біблію, історія церкви, історія догм тощо; практичну теологію, що охоплює гомілетичну, катехетичну, літургічну, пасторальну теологію, що охоплює церковне право й місіонерство.

ТЕОМАНІЯ /гр. theos - Бог, mania - безумство/-божевілля на релігійному ґрунті.

ТЕОМАНТІЯ /гр. theos - Бог, mantia - ворожіння/- пророкування в стані релігійної екстази.

ТЕОМАХІЯ /гр. theos - Бог, machē - битва/-боротьба між богами або між людьми з богами/в мітології/.

ТЕОРЕМА /гр. theōrēma з theōrēō - обмірковування/- I. математичне твердження, що потребує доводу, 2. твердження, що його виводять з основних тез науки.

ТЕОРЕТИЗУВАТИ /див. теорія/- I. творити теорію, 2. міркувати.

ТЕОРЕТИК /див. теорія/-I. знавець або творець теорії, 2. той, хто обмежує свою діяльність на теорії, не спираючись на практику.

ТЕОРЕТИЧНИЙ / див. теорія/- заснований на теорії, абстрактний, науковий, розумово-пізнавальний.

ТЕОРІЯ /гр. theōria - спостереження, дослідження/-I. пізнання дійсності, 2. система висновків, законів, гіпотез, пов'язаних і освітлених ідеєю, 3. ро-

зумово-пізнавальний підхід до речей.

ТЕОСОФІЯ /гр. theos - Бог, sophia - мудрість/- "знання" про Бога", містична теорія про Бога та всесвіт, а також про пізнання світу й Бога через візіонерське споглядання та духове просвітлення /теософія: Якоб Бем, Сведенборг, Франц Баєдер, Соловйов;/ теософія постанала під впливом індуської філософії; з теософії пізніше пішла антропософія.

ТЕОФАНІЯ /гр. theos - Бог/прояви Бога в природі та в людській душі.

ТЕПІДАРИШ, ТЕПІДАРИЙ /лат. tepidarius /- I. теплий купіль, 2. теплиця.

ТЕРАКОТА /іт. terra cotta - випалена глина/- I. чиста випалена глина, 2. мистецький виріб з випаленої ганчарської глини, але без полива /вази, статуєтки й інші керамічні неполив'яні вироби та архітектурні прикраси/.

ТЕРАКОТОВИЙ /іт. terra cotta - випалена земля/- I. виготовлений з випаленої глини.

ТЕРАПЕВТ /гр. therapeutēs - доглядач хворих/- лікар внутрішніх хвороб.

ТЕРАПЕВТИ /гр. therapeutēs - доглядач хворих/- гебрейська секта аскетів біля міста Олександрії /до 4 стол./.

ТЕРАПЕВТИКА /гр. therapeutikē/ див. терапія.

ТЕРАПЕВТИЧНИЙ - належний до терапевтики, до внутрішніх хвороб.

...ТЕРАПІЯ /гр.therapeia - догляд, лікування/- у кінці складених слів означає "лікування", напр., термотерапія.

ТЕРАПІЯ /гр.therapeia /- наука про лікування хвороб; лікування хвороб ліками, дієтою, фізичними методами.

ТЕРАРІЙ /лат. terra - земля/-1. приміщення для плекання наземних тварин, 2. посудина з землею та водою, в якій плекають тварин.

ТЕРАСА /фр. terrasse /- 1.земляні насипи або поземі площинки, що йдуть східцями,2. плоский дах у вигляді веранди,3.ганок у вигляді галерії.

ТЕРАТОЛОГІЯ /гр. teras - потвора, logos - слово, наука/- анатомія патологічної будови різних і тваринних організмів.

ТЕРАТОМА /гр.teras - потвора/-вроджений новотвір із тканини різного генетичного походження /м е д./.

ТЕРБІЙ /вл./- хемічний елемент / Ть /, атом. вага 159,22, метал із групи рідких земель.

ТЕРЕЗІАНСЬКИЙ о р д е н - орден черниць-кармеліток, що його заснувала еспанська черниця Тереза /1515-1582/.

ТЕРЕН /фр.terrain /-1. земельний обшир, територія, 2.галузь діяльності, поле діяльності.

ТЕР'ЄР /фр.terrier /- порода мисливських собак, що з ними полюють на тварин у норах.

ТЕРИТОРІЯ /лат.territorium /- обшир землі; країна.

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ /лат.territorialis /- належний до території; суходільний; т е р и т о р і я л ь н і води - узбережна частина моря, що належить якійсь державі; т-ні держави - німецькі князівства, що з падінням германської імперії в ІЗ стол. дістали незалежність /16-17 стол./.

ТЕРИОДОНТИ /гр. therion звір, odus(odontos) - зуб/-група вимерлих рептилій, що з них деякі належали до ссавців.

ТЕРИОЛОГІЯ /гр. therion -звір, logos - наука/- наука про ссавців /частина зоології/.

ТЕРІЯК /гр./- складна лікова мішанина із сіддесятьох різних складників, що її вважали за універсальну та зокрема за протитруту.

ТЕРІЯКОЛОГІЯ /гр./- наука про отрути тваринного походження і про протитрути.

ТЕРМ /лат. terminus - межа/-1. прикордонна фігура з погруддям бога /у стародавніх римлян/,2. тримісячний термін винайму мешкання /у Франції/.

ТЕРМА, див. терми.

ТЕРМЕНВОКС /вл./- електричний музичний інструмент, що його винайшов інженер Термен.

ТЕРМИ /лат. *thermae* з гр. *thermos* - теплий/- I. громадські лазні в стародавньому Римі, 2. природні гарячі лікувальні мінеральні джерела, 3. числа, що показують величини рівнів енергії атомів /різниця термів визначає частоту світлових коливань випромінюваного з атомів світла при переходах електронів в атомі з одного рівня на інший/.

ТЕРМІДОР /фр. *thermidor* із гр. *thermē* - тепло, жар/-I. один із місяців французького революційного календаря /19. липня - 18 серпня/, 2. назва перевороту, що поклав край якобінській диктатурі /див. якобінці/, 3. взагалі всякий переворот проти кривавої революції.

ТЕРМІДОРІАНСТВО /див. термідор/- придушення кривавої революції, терору, повалення революційної диктатури.

ТЕРМІДОРІАНЦІ - учасники перевороту 9-го термідора у Франції /27.7. 1794 р./.

ТЕРМІКА /гр. *thermē* - жар/-наука про тепло.

ТЕРМІН /лат. *terminus* - межа/- I. слово, що має стисло окреслене значіння, поняття з науки техніки, мистецтва, 2. реченець /первісно - бог-охоронець кордонів, зображуваний у вигляді мехового каменя в стародавніх римлян/.

ТЕРМІНАТОР /лат. *terminare* - обмежувати/- підмайстер, помічник у майстра.

ТЕРМІНОВИЙ /див. термін/- реченцевий, поспішний, визначений у часі.

ТЕРМІНОЛОГІЯ /лат. *terminus* - межа, гр. *logos* - слово/-збірка термінів певної ділянки мистецтва, науки, знання, техніки

ТЕРМІОНИ /гр. *thermē* - жар, тепло, *ion* - той, що йде/- випромінювані з розжареного тіла електрони.

ТЕРМІТ /фр. *termite* /- порошок з алюмінію та оксиду заліза, що при горінні з магнієм розвиває температуру до 3000.

ТЕРМІТИ /лат. *termes* (*termitis*) - білі мурашки, особливі комахи гарячих країн, що будують гнізда, як мурашки, також точать дерев'яні житла, меблі тощо.

ТЕРМІЧНИЙ /гр. *thermos* - теплий/- тепловий.

ТЕРМО... /гр. *thermos* - теплий/- у складених словах означає теплове явище, прилад, наприклад, термотерапія, термос.

ТЕРМОБАРОМЕТР /див. термо... + барометр/- один із видів барометра, гіпсотермометр.

ТЕРМОБАТЕРІЯ /див. термо... + батарея/- ряд послідовно з'єднаних термоелементів, що утворюють електричний струм, якщо нагрівати їх з одного краю.

ТЕРМОГЕННИЙ /гр. *thermē* - тепло, *genos* - походження/- теплодакий, теплотвірний, термо-

г е н н і бактерії - бактерії, що живуть у гниттьових середовищах і розвивають у них тепло.

ТЕРМОГРАФ /гр. thermē - теплий, graphō - пишу/- прилад, що автоматично записує температури процесу /в речовині, в тілі абощо/.

ТЕРМОГРАФІЯ /гр. thermē - тепло, graphō - пишу/- графічний запис коливань температури у хворих.

ТЕРМОДИНАМІКА /див. термо... + динаміка/- наука про взаємозв'язок між механічними й тепловими явищами та про перетворення теплової енергії в механічну /частина фізики/.

ТЕРМОЕЛЕКТРИКА /див. термо... + електрика/-електрична енергія, що збуджується при нагріванні місця, де з'єднані два різні метали /напр., бісмут і мідь/.

ТЕРМОЕЛЕКТРИЧНИЙ с т о в п е ц ь - батарея, що показує дуже малі різниці температур, напр., при променюванні; т и й с т р у м - струм термоелектричної батареї.

ТЕРМОЕЛЕКТРОНИ /див. термо... + електрон/- електрони, що виділяються з металів при сильному нагріванні /ф і з./.

ТЕРМОЕЛЕМЕНТ /див. термо... + елемент/- рама з двох різних з'єднаних кінцями металів, що при їх нагріванні в місцях, де вони з'єднані, виникає електричний струм.

ТЕРМОІЗОЛЯЦІЯ /див. термо... +

ізоляція/- покриття поверхень теплонепроникною масою /азбестом абощо/ з метою убезпечити проти охолодження або втрати тепла.

ТЕРМОЙОННА е м і с і я /див. термо...+ йон/- виділення електронів із розжарених тіл.

ТЕРМОЛІЗА /гр. thermē + тепло lysis - розчинення/- розклад хемічних сполук під дією тепла.

ТЕРМОЛІТНІ б у д і в л і /гр. thermē - тепло, lithos - камінь/- будівлі з особливою речовини, що її заливають гарячою в дерев'яний каркас, де вона швидко твердне.

ТЕРМОЛЮМІНІСЦЕНЦІЯ /див. термо...+ люмінесценція/- свічення злегка нагрітих тіл.

ТЕРМОЛЯМПА /див. термо.../- лампа, що освітлює й ogrіває.

ТЕРМОМАГНЕТІЗМ /див. термо...+ магнетизм/- електромагнетні явища в деяких металах, спричинювані дією тепла на метали в певних умовах.

ТЕРМОМАНОМЕТР /див. термо...+ манометр/- запобіжник на парових, що показує темпові зміни пари.

ТЕРМОМЕТР /гр. thermē - тепло metreō - міряю/-тепломір, прилад виміряти тепло, температуру /існує три види: Реомюра, Цельсія і Фаренгейта, що відрізняються поділом шкали на 80° у Реомюра, 100° в Цельсія, 212° у

Фаренгайтa; м а к с и м а л ь н и й термометр /або медичний/ уживаний для вимірів темпера - тури тіла/- термометр, в якому живосрібний стовпець не спадає сам при охолодженні.

ТЕРМОМЕТРІЯ /див. термометр/ - наука про способи виміряти тепло та про відповідні прилади.

ТЕРМОМЕТОГРАФ /див. термо... + метр + ...граф/- термометр, що автоматично показує найвищий і найнижчий рівень температури в певнім відтинку часу.

ТЕРМОМУЛЬТИПЛІКАТОР /див. термо... + мультиплікатор/- засно - ваний на законах термомагнетизму прилад із гальванометра та введеної в його коло термоелектричної батареї /визначає найменші зміни температури/

ТЕРМОПАТОГЕНІЯ /див. термо... + патогенний/- наука про причини гарячки в тілі при хворобах.

ТЕРМОПЕНЕТРАЦІЯ /див. термо... + пенетрація/- лікування про - гріванням певних обширів тіла струмом високої частоти, але малої напруги, що змінює кро - вотиск /при ревматизмі, ішіасі тощо/.

ТЕРМОПІЛИ /гр. "ворота до га - рячих джерел"/- ущелина між Тесалією й Гелладою, де впали в бої з перською армією триста спартанців на чолі з Леонідом. /поле бою розкопане в 1939 р/

ТЕРМОПСИС /лат. Thermapsis / - багатолітня трависта рослина з родини складноцвітих, уживана в медицині.

ТЕРМОРЕГУЛЯТОР /див. термо... + регулятор/- прилад, що автома - тично регулює температуру в приміщенні або в посудині.

ТЕРМОС /гр. thermos - теплий/- циліндричної форми посудина з подвійною стінкою, що зберігає температуру наливої в неї ре - човини /іжу чи пива гарячими або холодними/.

ТЕРМОСИФОН /див. термо... + си - фон/-І. система охолодження в моторах, 2. парове ogrівання в теплицях.

ТЕРМОСКОП /гр. thermos - теп - лий, skopos - дивлюсь/-прилад, що показує зміни температури і середовищі без точних вимірів.

ТЕРМОСТАТ /гр. thermos - теп - лий, statos - стоячий/-прилад, що зберігає рівномірну темпе - ратуру досліджуваного об'єкта.

ТЕРМОСТАТИКА /див. термостат/- наука про рівновагу тепла.

ТЕРМОСФОРІЧНІ м і н е р а л и /гр. thermē - тепло, phōs сві - тло, phoros - несний/- мінерали, що при нагріванні світять - ся.

ТЕРМОТЕРАПІЯ /див. термо... + терапія/- лікування тепловими засобами /огрівання тощо/.

ТЕРМОТИКА, див. терміка.

ТЕРМОФІЛЬНІ бактерії /гр. the rmos - теплий, philos - люб - лю/- теплолюбні бактерії, що розвиваються при високих темпе ратурах, у гарячих джерелах то - що.

ТЕРМОФОН /гр. thermos - теплий phōnē - звук/- прилад, що грає під впливом теплових променів.

ТЕРМОФОР /гр. thermos - теплий phoros - несний/огрівач, грійник /гумовий мішок, наповнений теплою водою або відповідними солями/, 2. злагода для утворення пари.

ТЕРМОФОСФАТ /див. термо...+фосфат/- штучне фосфорне добриво, що його добувають обробіткою фосфоритів, апатитів тощо при високій температурі різними лужними речовинами, содою тощо.

ТЕРМОХЕМІЯ /див. термо...+ хемія/- наука про теплові явища хемічних процесів.

ТЕРНА /фр. terne /-I. три числа, на які падає вигреш /в лотерії абощо/, 2. три цифри того самого ряду /в льото/.

ТЕРОЛОГІЧНИЙ /гр. thērion звір, logos - наука/- належний до теріології.

ТЕРОМОРФИ /гр. thērion - звір, morphē- форма, образ/- вимерлі плазуни пермського та триасського періодів, близькі будовою тіла до ссавців.

ТЕРОР /лат. terror - страх, жах - фізичне винищування супротивників, 2^х залякування, безоглядне насильство; червоний терор - винищування народів, поневолених російським комунізмом, що виправдується фальшивою теорією "оборони" пролетаріату від визискувачів, насправді ж це оборона нових комуністичних визискувачів від справедливого

народнього гніву; і н д и в і д у а л ь н и й терор-система-матична організація політичних убивств, що також стала методом боротьби російського комунізму проти людей інакшого думання, іншої ідеології, інших поглядів /так агентау російського комунізму знищила провідника українського національно-визвольного руху Симона Петлюру, також Євгена Коновальця й багатьох інших/.

ТЕРОРИЗМ /див. терор/- заснована на терористичних методах система керування державою або політична боротьба.

ТЕРОРИЗУВАТИ /фр. terroriser /- переслідувати, залякувати й винищувати методами насильства.

ТЕРОРИСТ - учасник або виконавець актів насильства, терористичних акцій.

ТЕРОТЕІЗМ /гр. thērion - звір, theos - бог/- релігійний, поширений колись в Єгипті, Індії культ шанування тварин.

ТЕРПЕНИ /гр. terebinthos тер - пентенове дерево/- вуглеводні, що їх добувають із живиці деяких шпилькових дерев.

ТЕРПЕНТИНА /гр. terebenthinos/- живиця шпилькових дерев, що з неї добувають шпигинар та кольофонію, також уживають у медицині та виробництві фарб, лаку тощо.

ТЕРПИ /гол. terpen /- штучні греблі для забезпечення проти

поводі /в надморських обширах Голляндії/.

ТЕРПІНГІДРАТ /гр. terebinthinos hydōr - вода/- уживана в медицині безбарвна кристалева речовина, що її добувають із терпентини.

ТЕРПСІХОРА /гр. Terpsichora /- богиня танцю й хорového співу, одна з дев'ятьох муз у грецькій мітології.

ТЕРСІТ /вл./- I. герой із Гомерової епопеї, зухвалий і лихий, що обмовив Ахілла, за це останній його вбив, 2. нікчемна, брехлива й зухвала людина.

ТЕРТУЛІЯ /есп. tertulia /-клуб /товариська бесіда/.

ТЕРЦЕРОН /есп. terceron /- нащадок європейця й мулатки.

ТЕРЦЕТ /іт. terzetto /- музичний твір на три голоси або три інструменти.

ТЕРЦИНА /іт. terzina /- віршова строфа з трьох рядків, де кожний рядок середній римується з першим і третім рядком на ступно́ї строфи /п о е з./.

ТЕРЦІЯ /лат. tertia - третя/ - I. одна шістдесята частка секунди, 2. третій ступінь діяльності гами, інтервал між I-м і 3-м ступнем, 3. друкарський шрифт на 16 пунктів.

ТЕРЦІЯРИ /лат./- особи, що живуть за приписами католицького чернецтва, лишаючись у звичайних цивільних умовах /запровадив такий стан чернечий орден,

що його заснував І22І р. святий Франциск/.

ТЕСЕРА /лат. tessera /- пла- тівка із слонячої кістки або з металу, що правила в римлян за квиток до театру.

ТЕСЕРАЛЬНА система / див. тесера/- кристалична система з правильними симетричними формами.

ТЕСИТУРА /іт. tessitura /-частина діапазону певного голосу /співця/, яку цей голос виконує найліпше /найвідповідніший для даного голосу регістр/.

ТЕСМОТЕТ /гр. thesmothetēs - охоронець закону /- кожен із шістьох молодших архонтів, що наглядали на правосуддя у стародавніх Атонах.

ТЕСМОФОРІЇ /вл./- свята на пошану Деметри-Тесмофори в стародавній Греції.

ТЕСНЯКИ /болг. - "справжні соціялісти"/- ліве крило болгарської соціал-демократичної партії, що прийняло І9І9 р. програму комуністичної партії.

ТЕСТ /англ. test - проба/-зразок психологічної спроби для означення вдачі та здатности людини до певних завдань /метода тестів - іспити учневі, коли йому пропонують відповіді на виготовлені заздалегідь запитання, на які часом подано й по кілька правильних і неправильних відповідей, з яких учень має вибрати правильні.

ТЕСТ-АКТ /див. тест-акт/- протикатолицький закон в Англії, що зобов'язував кожного урядовця присягати, що він не вірить у догму католицької церкви про перетворення хліба й вина в тіло і кров Христову; цим фактично не допускали католиків до державних посад /існував цей закон 1673 - 1829 р.р./.

ТЕСТАМЕНТ /лат. testamentum /- заповіт, духівниця.

ТЕСТАМЕНТАР /див. тестамент/виконавець заповіту.

ТЕСТАТОР /лат./- автор тестаменту.

ТЕСТОА /порт. testoa /- португальська срібна монета.

ТЄСТИ, див. тест.

ТЕСТУДО /лат. testudo /- I. старовинний музичний інструмент, типу лютні, 2. бинт на вражнім гнояком коліні, 3. щит у стародавніх римлян, 4. укріплення в копальнях проти обвалу стін.

ТЕТАНІЯ /гр. tetanos - напруга/- надмірна вразливість обводової нервової системи в наслідок недостатньої виміни в організмі кальцію та порушення функцій органів внутрішньої секреції /виявляється в корчах/.

ТЕТАНОС, ТЕТАНУС /лат. tetanus із гр. tetanos - напруга/- I. правець, інфекційна хвороба, що виявляється в судомах м'ясу /м е д./, 2. тривале скорочення скелетного м'яса під

впливом частих подразнень /фізіол./.

ТЕТ-А-ТЕТ, див. tête-à-tête.

ТЕТДЕПОН /фр. tête de pont /- мостовий причілок, воєнне укріплення перед мостом, щоб забезпечити переправу через міст.

ТЕТІДА /гр./- богиня моря, Ахілова мати /в грецькій мітології/.

ТЕТРА... /гр. tetra - чотири/- на початку складених слів означає "чотири", напр., т е т р а е д р.

ТЕТРАБРАХІЙ /гр. tetra - чотири, brachys - короткий/- віршова стопа з чотирьох коротких складів /у грецькій поезії/.

ТЕТРАГОН /гр. tetragon /- чотирикутник.

ТЕТРАГОНАЛЬНИЙ /див. тетрагон/- чотирикутний; т е т р а г о н а л ь н а система - система кристалів, що їх осі взаємно перетинаються під простим кутом.

ТЕТРАГРАМА /див. тетра... +... грама/- слово з чотирьох звуків /містичний талісман/.

ТЕТРАДРАХМА /див. тетра...+драхма/- монета в стародавній Греції.

ТЕТРАЕДР /гр. tetra - чотири, hēdra - основа/- чотиристінний геометричне тіло, що його стінки мають форму трикутника.

ТЕТРАЛОГІЯ /гр. tetralogia /- I. чотири драми /з трагедії й I сатира/, що з ними виступали

грецькі поети в змаганнях, 2. об'єднані одним спільним мистецьким задумом чотири літературні твори.

ТЕТРАМЕТР /гр. tetrametron / - чотиристопоший вірш з анапестів та дактилів.

ТЕТРАПОДИ /гр. tetra - чотири, pus(podos) /- чотириногі тварини.

ТЕТРАПОДОЛОГІЯ /див. тетраподи/- частина зоології, що вивчає чотириногих тварин.

ТЕТРАРХ /гр. tetra - чотири, archē - початок, володарство/володар четвертої частини краю.

ТЕТРАРХІЯ /гр. tetrarchia - чотириволодарство/- 1. поділена на чотири адміністративні й військові одиниці провінція в стародавніх римлян, 2. сукупна влада чотирьох правителів, 3. політична угода між чотирма володарями.

ТЕТРАСТІЛЬ /див. тетра.../стиль, храм з чотирма колонами з фасади.

ТЕТРАХОРД /гр. tetrachordon з tetra - чотири, chordē - струна/- 1. стародавній грецький чотириструнний музичний інструмент, 2. чотириступневий ряд тонів в обсязі чистої кварта.

ТЕТРОД /див. тетра.../- підсилювальна електронна лампка, що має чотири електроди /катод, аноду й дві сітки/.

ТЕУРГ /див. теургія/- знавець теургії, викликувач духів, чаклун.

ТЕУРГІЯ /гр. theurgia від theos - Бог, ergon - робота/здатність впливати на надприродну силу, на волю богів /магія/, на духів.

ТЕФІЛІТ, ТЕФІЛІН /гебр. tephil - lāh - зв'язок, скріплення/щоденна ранкова молитва в гебреїв ортодоксального віровизнання.

ТЕХНІКА /гр. technikē вправна, майстерна, від technē -вправність, майстерність/-1. вправність у роботі, в мистецтві, 2. машинні засоби опанування природи, засоби виробництва, 3. технічні науки.

ТЕХНІКУМ /див. техніка/- професійно-навчальна установа, що готує фахівців середньої кваліфікації /техників/.

ТЕХНІЧНИЙ /див. техніка/- належний до техніки; технічний і культури - рослини, що їх використовують як сировину в промисловості.

ТЕХНОКРАТІЯ /гр. technē -майстерність, kratos - влада/ підпорядкування техніці суспільного життя, 2. започаткована від американського інженера Говарда Скотта наука, що вбачає причини економічних криз, безробіття та всяких економічних ускладнень і труднощів у недовідній використанні можливостей технічного прогресу.

ТЕХНОЛОГ /див. технологія/- фахівець у технології, інженер, що здобув освіту з технології.

ТЕХНОЛОГІЯ /гр. technē - май - стерність, logos - слово, наука/ - наука про засоби й способи механічного або хемічного обробітку сировини.

ТЕШКУЇД /ар./- вислів "нема бога, крім бога, і Мохаммед його пророк".

ТИК¹/фр. tic /میمовільне здригання м'язів /нервова хвороба/.

ТИК² /гол. tick /- цупка лянна або бавовняна тканина, уживана на матраці тощо.

ТИКЕТ /англ. ticket /- квиток /на проїзд, на вхід абощо/.

ТИЛБЕРІ /англ. tilbury /- легкий двоколісний візок.

ТИЛЬДА /есп. tilde - знак у вигляді хвилястої риски над літерою, напр., в еспанській мові ñ, що вимовляється нь/- діакритичний знак /у лінгвістичній транскрипції/, що означає носове звучання абощо.

ТИМІЯМ /гр. thymia - I. запашне куриво, ладан, 2^x підлещування, вихвалання; тиміямом кадити - лестити, нециро вихвалити.

ТИМІЯН /нім. Thymian з лат. thymus /- запашна рослина з родини губоцвітих / культивується заради етерової олії/.

ТИМОКРАТІЯ /гр. timokratia з timē - гонор, κρατος - влада/ - державний лад, де посади займають лише багаті.

ТИМОЛ /див. тиміян/- дезинфективна на протигниттєва речо

вина, добувана з тиміянової етерової олії.

ТИМОН /гр. Timon - персонаж із творів Шекспіра/- мізантроп, особа, що бачить у людях лише недобрі риси й тому уникає товариства.

ТИМΠΑΝ /гр. tympanon - бубон/ - бубон, тулумбаси, 2. слухова перетинка у вусі, 3. трикутний фронтон у готичній і романській архітектурі.

ТИМПАНИТ /гр. див. тимпан/обдидання живота у тварин у наслідок з'їдання надмірної кількості соковитих кормів.

ТИМПАНОН /див. тимпан/- старовинний музичний інструмент у формі скриньки з натягнутими струнами, на яких грали паличками.

ТИНКТУРА /лат. tinctura /-алькогольна або етерова настоянка лікувальних речовин.

ТИНТА /лат. tinta - забарвлена/ - тон, барва, світлотіні на малюнку.

ТИП /гр. typos - образ, відбиток/- I. характеристичний екземпляр /представник/ групи об'єктів, 2. своєрідне поняття, що поєднує характеристичні ознаки групи об'єктів, 3. персонаж літературного твору з яскравими особистими рисами, характеристичними для групи, 4. наувищий підподіл у система - тиці тварин /б і о л./, 5. взірєць для групи предметів, 6^x дивак, чудна особа.

ТИПІЗАЦІЯ /див. тип/-I. підпо

діл предметів або побудова за певними типами, за основними, характеристичними ознаками, 2. перехід виробництва на продукування одного типу виробів.

ТИПІКОН /гр./- богослужбова книга на кожний день року.

ТИПІЧНИЙ, див. типовий.

...ТИПІЯ /гр. typos - відбитка/- у закінченнях складених слів указує на зв'язок даного слова з друкарством, з деякими видами мистецтва, напр., дагеротипія, фототипія.

ТИПІВНИЙ - властивий для певного типу, характеристичний, своєрідний.

ТИПОГРАФ¹ /гр. typos - відбиток graphō - пишу/- одна із систем складальних друкарських машин, що виливає цілі рядки тексту.

ТИПОГРАФ² - жук із родини кородів /лісовий шкідник/.

ТИПОЛІТИ /гр. typos - відбитка, lithos - камінь/- І. літографські камені, 2. каміння, на якому є відбитки викопних рослин чи тварин /а р х е о л/.

ТИПОЛІТОГРАФІЯ /гр. typos - відбитка, lithos - камінь, graphō - пишу/- об'єднання друкарні й літографії в одному підприємстві.

ТИПОЛОГІЧНА класифікація мов - класифікація мов на підставі граматичної будови їх /типи мов: кореневі, аглютинативні, флективні, полісинтетичні/ див. також, морфологічний.

ТИПОЛОГІЯ /гр. typos - відбит-

ка, logos - слово/-наука про основні форми людських характеристик /про типи/, основники : Кречмер, Ясперс.

ТИПОМЕТР /гр. typos - відбитка, metreō - міряю/- І. прилад виміряти розміри друкарських літер, 2. лінійка виміряти число складених друкарських рядків.

ТИПОМЕТРІЯ /див. типометр/-І. складання плянів, мап, рисунків пересувними літерами, 2. складання мап за описами в книжках.

ТИР¹ /фр. tir /- приміщення, де вправляються в стрілянні в мету.

ТИР² /гол. teer - смола, дьоготь/- речовина із кольорою й сала, що нею обмащують, замість фарбою, деякі частини кораблів.

ТИРАДА /фр. tirade /- довга фраза, виголошена за одним духом; промова, красномовна балаканина.

ТИРАЖ /фр. tirage /-І. наклад, кількість надрукованих примірників певного тексту, 2. розграф льотерії.

ТИРАН /гр. tyranos /- володар, самовладець, узурпатор деспот, жорстока людина, мучитель /у стародавній Греції: особа, що силоміць захопила в свої руки владу й жорстокими заходами тримає в покорі населення.

ТИРАНІЯ /гр. tyrannia /- необ-

межена насильницька, деспотична влада, 2^х гніт, жорстока поведінка.

ТИРБУТОН /фр. tire-bouton /-гачок застібати черевики з гу - дзиками.

ТИРБУШОН /фр. tire-boushon /-один із продуктів розкладу білків.

ТИС /лат./- вічнозелене шпилькове дерево.

ТИТАН /гр. Titan /-І. назва мітичних велетнів, дітей Урана - бога неба, і Геї /Землі/, що повстали проти Зевса й були заце скинуті з неба в тартар, 2^х велетень, видатний талант, великої духової сили людина, 3. хемічний елемент / Ti /, атом. вага 47,90, дуже твердий сріблясто-білий метал.

ТИТАНІДИ /див. титан/- діти титанів.

ТИТАНІЙ, див. титан.

ТИТАНІТ /див. титан/- силікат титану /мінерал/.

ТИТАНІЧНИЙ /див. титан/- велетенський, надлюдський, що перевищує звичайні людські сили.

ТИТАНОВИЙ /див. титан/- зроблений з титану, властивий цьому металові.

ТИТАНОМАГНЕТИЗМ /див. титан + магнетизм/- залізна руда, що в ній є домішка титану.

ТИТАНОТЕРІЙ /див. титан - гр. thērion - звір/- вимерлий ссавець третинного періоду, що

має роги на носі й дуже малий мозок при велетенському тілі.

ТИТЛО /лат./- знак /літера/, що ставиться в церковно-слов'янських текстах над написаними скорочено словами, замість пропущених звуків.

ТИТР /фр. titre /-І. кількості будь-якої речовини в І куб/см розчину /міра міцності розчину/, 2. позначення грубини нитки штучного або натурального шовку / т е к с т. /.

ТИТРУВАННЯ /див. титр/-І. визначення грубини шовкової нитки з допомогою одиниць ваги /текст/ 2. спосіб обсягової аналізи речовини з додаванням до розчину речовини, що її кількість треба визначити, розчину іншої речовини з відомим титром.

ТИТЇЛ /лат. titulus /-І. почесне родове, урядове або станове звання /князь, граф, барон/ 2. заголовок книги, 3. основа будь-якого права /ю р. /.

ТИТУЛОВАТИ /див. титул/- додати до прізвища титул даної особи при звертанні.

ТИТУЛОМАНІЯ /див. титул + манія/- замилюваність у титулах, додавання до прізвищ незаслужених титулів.

ТИТУЛЯРНИЙ /лат./- той, що має титул, але не має влади; почесний.

ТИТЇЛЬНИЙ /лат./- заголовковий т и т у л ь н а сторінка - одна з початкових сторінок книги де вміщено назву її.

ТИФ /гр. typhos - запаморока, одубіння/- тяжке інфекційне захворювання, спричинюване бактеріями, що потрапляють в організм з водою або їжею /черевний тиф/ або безпосередньо в кров від паразитів, що кусають тіло /висипний тиф/.

ТИФ-ДРУК /нім. Tiefdruck /-особливий шрифт для сліпих.

ТИФЛОПЕДАГОГІКА /гр. typhlos - сліпий/- наука про навчання й виховання сліпих.

ТИФОЗНИЙ /див. тиф/-І. прикметний для тифу, 2. хворий на тиф.

ТИФОЇД /гр. typhos - заціпеніння, eidov - вид/- легка форма червоного тифу.

ТИФОН /вл./- пневматичний прилад подавати звукові сигнали з маяків під час туману.

ТИШРІ /гебр./- перший місяць у старогребейському календарі.

ТІАКТИ /англ. tea - чай + акт/- розпорядження англійського уряду /ІВ стол./, що встановлювало мито /4 пенси з фунта / на довіз чаю до ЗДА.

ТІБУРН /англ./- майдан у Лондоні, де карали на горло злочинців.

ТІВОЛІ /вл./- назви позаміських місць розваги /кінотеатрів тощо/; назва від мальовничого містечка Тіволі в Італії.

ТІУН /сканд./- уповноважений від князя наглядач, княжий слуга.

ТІЯРА /гр. tiara /-І. оздобле-

на золотом пов'язка на голову в стародавніх перських та асирійських царів, 2. потрійна корона в римського папи.

ТО /яп./- І. сонцесхід /у японців/, 2. міра течив - ІВ,4 літра.

ТОБОГАН /англ. toboggan /-спортіві сани на одному полозку, щоб спускатися з гори лежачи.

ТОВ'ЯНІЗМ /вл./- напівмістичне вчення про месіанізм деяких народів, тобто провідне призначення їх в історії /від автора Тов'янського/.

ТОГА /лат. toga від tegere покривати/- І. широкий верхній одяг /покривало/ у громадян стародавнього Риму, 2. святковий одяг у професорів, суддів деяких країн /довгий широкий білий плащ без рукавів/.

ТОЙ /тюрк./- народне свято /з бенкетом, музикою, танцями/ в середньо-азійських народів.

ТОЇНБІГОЛ /прізвисько Townbee & hall - зала/- заходи популярної зації соціальних проблем серед мас через популярні наукові лекції в поєднанні з розваговими моментами /музикою, співами, чакуванням/, за проектом англійського історика культури Тоїнбі.

ТОКАЙ /мад./- солодке мадярське вино /від міста походження/

ТОКАТА /іт. toccata від toccare - доторкатись/- музичний твір у жвавому ритмі з чергуванням акордів та віртуозними

пасажами для клявішних інструментів.

ТОКОГРАФІЯ /гр. tokos - пологи graphō - пишу/- опис хоробливих явищ при пологах та медичних засобів при цьому.

ТОКОЛОГІЯ /гр. tokos - пологи, logos - наука/- акушерство.

ТОКСАЛЬБУМІНИ /гр. toxikon отрута, лат. albumen - білок/отруйні білкові речовини.

ТОКСЕМІЯ /гр. toxikon - отрута haima - кров/- отруєння крові, наявність у ній отруйних речовин.

ТОКСИКОГРАФІЯ /гр. toxikon отрута, graphō - пишу/- опис отрут.

ТОКСИКАЦІЯ /див. токсини/- отруєння.

ТОКСИКОЗА /гр./- отруєння організму.

ТОКСИКОЛОГІЯ /гр. toxikon отрута, logos - слово, наука/- наука про отрути, про їх діяння на організм.

ТОКСИНЕМІЯ /гр. toxikon - отрута, haima - кров/- отруєння крові бактерійними отрутами.

ТОКСИНИ /гр. toxikon - отрута/- отрути бактерійного, рослинного або тваринного походження (введені в організм, починаючи з не смертельних доз викликають у нього творення антитоксинів, цим надаючи йому невразливості щодо отрут).

ТОКСИЧНИЙ /див. токсини/- отруйний, отрутний; т о к с и ч

н і психози - психічні захо-рування на ґрунті хронічного отруєння /кокаїном, морфієм абощо/.

ТОКСОДОНТИ /гр. toxikon - отрута, odus (odontos) - зуб/-один із видів вимерлих ссавців Америки.

ТОЛЕРАНТНИЙ /див. толеранція/- згідливий.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ, див. толеранція

ТОЛЕРАНЦІЯ /лат. tolerantia /- терпимість до іншої віри, інших поглядів; згідливість.

ТОЛЕРУВАТИ /див. толеранція/- терпіти, ставитись терпимо до інших поглядів, бути згідливим

ТОЛЮОЛЬ /місто Santiago de Tolu в Колумбії, лат. oleum олія/- ароматичний вуглеводень C_7H_8 ; CH_2 , що його добувають із кам'яновугільного дьогтю /використовується у виробництві вибухових речовин/.

ТОЛЬ /фр. tôle /- просочений кам'яновугільним варом товстий картон, уживаний на дахи /водо непроникний/.

ТОМ /гр. tomos /- книжка літературного чи наукового твору, що становить одну з його частин.

ТОМАГАВК /індіян./- бойова палиця з кам'яним ударником або бойова сокира в північно-американських індіанців.

ТОМАДА /вірм./- обраний із гостей старший за столом, що дає розпорядження під час бенкету.

ТОМАН /персь./- золота перська монета.

ТОМАСІВКА /англ. вл./- фосфорне добриво для ґрунтів, що його добувають при переробленні сирового чавуну на сталь/винайшов інженер Томас Гільхрист/.

ТОМАСУВАННЯ /див. томасівка/ - процес добування сталі з розтопленого фосфорованого чавуну через продмухування його повітрям у конвертері.

ТОМАСШЛАК, див. томасівка.

ТОМАТ /фр. tomate з ацт. tomat/ - 1. баклажан, 2. варений сік з баклажанів.

ТОМБАК /мал./- стоп міді з цинком або з цинком, що нагадує своїм блиском золото.

...ТОМІЯ /гр. tomē - розтин/ у складених словах означає розтин, напр., трахеотомія.

ТОМОТОКІЯ /гр. tomē - розтин, токос - пологи/- операція при пологах /кесарів розтин/.

ТОН /гр. tonos - напруга/-звук /тобто періодичні коливання по вітря/, 2. відтінок голосу /щодо висоти його/, 3. відтінок у розмові, 4. манера в поведінці, 5. відтінок кольорів у малярській творі.

ТОНАЛЬНА система - система вживаних у музиці /співі/ звуків, тонів.

ТОНАЛЬНІСТЬ /див. тон/- гармонійна основа музичного твору, тобто мажорне або мінорне тризвуччя першого ступня гами, на

якій побудований даний твір.

ТОНАЦІЯ /див. тон/- 1. належність тонів до певної гами 2. відношення акордів до основного акорду /м у з./.

ТОНЕЛЬ, див. тунель.

ТОНЗИЛІТ /лат. tonsilla - мигдалик/- запалення мигдаликів.

ТОНЗИЛОТОМІЯ /лат. tonsilla мигдалик, гр. tomē - розтин/-хірургічне видалення мигдаликів

ТОНЗУРА /лат. tonsura - стрижіння/- вистрижена маківка на голові в католицьких духівників./встановлено на Толедській соборі 633 р./.

ТОНІЗУВАТИ /див. тоніка/-збуджувати, підвищувати тонус тіла або окремого його органа.

ТОНІКА /див. тон/-1. назва першого ступня /тону/ гами, 2. назва акорду, побудованого на першому ступні гами /м у з./.

ТОНІЧНИЙ /див. тон/-1. наголошуваний, 2. заснований на чергуванні наголошуваних і ненаголошуваних складів/вірш/, 2. т о н і ч н і засоби - ліки, що зміцнюють організм, підвищують його тонус; т-ні судоми - судоми /корчі/, що супроводяться тривалим скороченням м'яснів.

ТОННА /фр. tonne /- міра ваги /1000 кг/; р е г і с т р о - в а тонна - обсяг на 2,83 кубометри, що служить за одиницю виміру реєстрового тоннажу кораблів.

ТОННАЖ /фр. *tonnage* /-І. кількість вантажу /тонн/, що його може взяти судно, 2. вага води що її витискує корабель, занурений по вантажну ватерлінію, виражена метричними тоннами, 3. регістри вий тоннаж-внутрішній обсяг судна, виражений тоннами /регістровими/, 4. загальне число реєстрових тонн кораблів усієї флотії.

ТОНОЛОГІЯ /гр. *tonos* - звук, *logos* - слово/- наука про звуки.

ТОНОМЕТР /гр. *tonos* - напруга, *metreō* - міряю/- І. прилад виміряти напругу ока, 2. прилад порівнювати частоту коливань 2-х камертонів.

ТОНТИНА /вл./- І. товариство дожиттєвих рент, в якому ренту і весь капітал одержує той, хто всіх інших учасників переживе, 2. рента від такого товариства /заснував Тонті в 17 стол./.

ТОНУС /лат. *tonus* із гр. *tonos* - напруга/-стан напруги тканин організму, що триває весь час і не спричиняє втоми їх.

ТОНФІЛЬМ/див. тон - фільм /-І. електрозapis звуків на кінострічці, 2. кінострічка з записаними на ній звуками.

ТОП /англ. *top* /- горішний кінець щогли.

ТОПАЗ /гр. *topazion* /- мінерал, другорядний самоцвіт, що складається з фтору, алюміній-силікату тощо; коштовний камінь.

ТОПЕ /інд./- напівкулястої форми на фундаменті у вигляді те-

рас пам'ятник з моцями Будди й учнів його.

ТОПІКА /гр. *topikē* з торов - місце/ - І. назва одного з логічних трактатів Арістотеля, 2. наука про загальні способи опрацювання теми, доводів та підходу до питань /в античній та середньовічній логіці й реториці/, 3. загальнономина, за-яложена, утерта думка.

ТОПІНАМБУР /назва чилійського племені *Topinambu* /- волоська ріпа, трависта рослина з родини складноквіткових, що її бульби уживаються на корм худобі, а також на продукування спирту.

ТОПІЧНИЙ /гр. *topikos* /- місцевий.

ТОПОГНОМ, див. топоскоп.

ТОПОГРАФ /див. топографія/-знавець топографії, фахівець у рисуванні плянів з місцевости.

ТОПОГРАФІЧНИЙ /див. топографія/- належний до топографії; топографічний а мапа-докладна мапа місцевости, на якій позначені особливості рельєфу, всі селища, шляхи сполучення тощо; топографічний а на атомія - наука про розташування органів тіла.

ТОПОГРАФІЯ /гр. *topos* - місце, *graphō* - пишу/-наука про зображення на плянах вигляду та розміру земної поверхні /частини геодезії/, 2. докладний опис або зображення на мапі зовнішньої будови місцевости: рельєфу, рослин, будів-

вель тощо, 3. поверхня місце - вости.

ТОПОЛОГІЯ /гр. *topos* - місце, *logos* - слово, наука/- частина геометрії, що вивчає властивості фігур, які лишаються незмінними при безперервних взаємоднозначних перетвореннях.

ТОПОНІМІКА, ТОПОНІМІЯ /гр. *topos* - місце, *onoma* - ім'я/-I. наука про власні географічні назви, історія географічних назв /частина лексикології/, 2. сукупність географічних назв певної території.

ТОПОСКОП /гр. *topos* - місце, *skopos* - дивлюсь/- показник до місцевости для кораблів.

ТОПОФОБІЯ /гр. *topos* - місце, *phobos* - страх/- страх перед якимсь місцем /у неврастеніків/

ТОПСЕЛЬ /англ. *top-sail* /- трикутне вітрило, що його підіймають верхом униз над чотирикутним вітрилом.

ТОПЧІ-БАШІ /тур./- офіцер артилерії в турків.

ТОПЧИЯР-АГА /тур./- генерал артилерії в турків.

ТОР¹ /лат. *torus* - вузол/- просторова фігура, утворювана обертянням круга навколо осі, що лежить у площині круга, але не перетинає його /м а т./.

ТОР² /сканд./- бог грому в давній скандинавській мітології.

ТОРА /гебр./- гебрейська назва Мойсеєвого п'ятикнижжя /частинна біблій/, що як предмет релі-

гійного культу переходується, написаний на сувої паперу, в синагозі.

ТОРАКОПАТІЯ /гр. *thōrax* - груди, *pathos* - страждання/- біль в огрудді.

ТОРАКОТОМІЯ /гр. *thōrax* - груди, *tomē* - розтин/- хірургічний розтин грудей.

ТОРАКОЦЕНТЕЗА /гр. *thōrax* - груди, *kentēsis* /- проколювання грудей, щоб випомпувати рідину при плевритнім ексудаті.

ТОРАКС /гр. *thōrax* - груди/ - огруддя в комах.

ТОРЕАДОР /есп. *toreador* /головний кінний учасник бою з биком що завдає бикові смертельного удару.

ТОРЕРО, див. **тореадор**.

ТОРЕРОС - піший **тореадор**.

ТОРИТ - силікат торію, *torite* - ва руда /мінерал/.

ТОРІ /англ. *tory* /- назва партії великих землевласників в Англії 17-19 стол.; тепер-консервативна партія.

ТОРІЙ /вл./- радіоактивний метал / Th /, атом. вага 232,12.

ТОРКВЕМАДА /вл./- еспанський інквізитор, що за 15 років діяльності спалив 8000 осіб, його ім'я стало символом жорстокого фанатика /Сталін знищив десятки мільйонів безневинних людей, серед них і дітей, - ссср батьком трудящих усього світу/

ТОРКЕНОН /фр./- астрономічний

прилад, що показує щоденний рух рівника /екватора/.

ТОРКРЕТ /лат. tectorius - тинковий, concretus - твердий/ спеціальна машина подавати бетон або вогнетривку масу з допомогою сильною струмини стиснутого повітря.

ТОРКРЕТУВАННЯ /див. торкрет/ - кривання бетоном або вогнетривкою масою, що її подає машина з допомогою стиснутого повітря на відповідну поверхню будови.

ТОРМЕНТИЛЯ /лат./ - куряче зілля, рослина, що з її кореня виготовляють ліки проти кривавого проносу.

ТОРМЕНТО /іт. tormenta /- сніговія в Альпах.

ТОРНАДО /есп. tornado /- гурган у тропічних обширах південно-східньої частини ЗДА та у Вест-Індії.

ТОРНІСТРА /нім. з гр./ - вояцький наплечник.

ТОРОМАХІЯ /есп. torreo - бій з биком, гр. μάχη - битва/ - бій з биком в Іспанії.

ТОРОСИ /іт. toroso/ - крижані гори в полярних обширах.

ТОРОФАРНЕЗЕ /іт./ - славнозвісна статуя бика /III стол. до н. ери/, що створив грецький скульптор Аполлоній /стояла в палаці Фарнезе/.

ТОРПЕДА /есп. torpedo /- само рухома підводна міна для висаджування кораблів, 2. обтічної сигароподібної форми авто, 3.

риба, що має властивість завдавати електричних ударів.

ТОРПЕДІВЕЦЬ /див. торпеда/ легке судно, що пускає торпеди на ворожі кораблі.

ТОРПЕДУВАТИ /див. торпеда/ атакувати корабель торпедами.

ТОРПЕТИКА /див. торпеда/ - наука про торпеди.

ТОРПІДНИЙ /лат. torpidus /- нечутливий, млявий, заціпенілий.

ТОРС /іт. torso /- тулуб, бюст людини, статуї.

ТОРТ /фр. з іт./ - округлої форми солодке печиво.

ТОРФ /нім. Torf з ар. turab земля/ - паливна речовина, утворена з відмерлих болотяних рослин, розкладених у ґрунті в умовах недостатнього допливу повітря.

ТОСКАНСЬКИЙ о р д е р /вл./ - стиль важких гладеньких колон з основою /базою/, що відомий був в етруській і стародавньоримській архітектурі, також за доби відродження.

ТОСТ /англ. toast /- коротка промова, репліка на бенкеті з побажанням присутнім.

ТОТ /ег./ - зображений у вигляді птаха ібіса або мавпи бог місяця, мудрости, письма, рахівництва /в стародавній єгипетській мітології/.

ТОТАЛІЗАТОР /фр. totalisateur /- I. автоматичний показник виграшів на кінських перегонах,

2. гра на кінських перегонах.

ТОТАЛІТАРНИЙ /н.-лат. totaliter - цілком/- цілковитий, всеосяжний; **т о т а л і т а р н и й** режим - державний лад, що ставить над усе інтереси держави, нехтуючи право особи, заперечує існування надлюдських норм права, вважаючи за право те, що оголошує державна влада /найяскравіший приклад тоталітарного режиму становить ССРСР/.

ТОТАЛІТАРИЗМ - тоталітарний порядок, лад у державі.

ТОТАЛЬНИЙ /нім. з фр. total - цілком/- всеосяжний, повсюдний **т о т а л ь н а** війна - війна, що ведеться будь-якими засобами без додержання приписів міжнародного права, до того ж - не тільки проти збройних сил, але й проти мирного населення /звіряча теорія класової боротьби та всесвітньої пролетарської революції, що її намагається здійснити російський комунізм, - приклад тотальної війни/.

ТОТЕМ /індіян - "його рід"/-І. тварина, рослина або інший елемент природи, що їх первісні люди вважали за мітичних представників свого роду й через це ставились до них з релігійною пошаною, 2. герб із зображенням тотема в первісних людей.

ТОТЕМІЗМ /див. тотем/- культ тотемів; релігійна ідеологія первісної стадії культури, коли кожне плем'я вважало себе спорідненим з якоюсь тва-

риною, рослиною або іншим елементом природи /тотемом/ і намагалося впливати на нього магичними засобами.

ТОТОГРАМ /гр. tauto - той самий, грамма - запис/- вірш, в якому всі рядки починаються тією самою літерою /див. тавтограма/.

ТОТШВАЙГЕН /нім. Totschweigen/ - організоване замовчування по дії по всіх газетах /тотальна мовчанка/.

ТОУЕР, див. тауер.

ТРАБАНТ /іт./- сердюк, вояк особистої охорони при вельможі за старих часів /первісно "піший вояк"/, також: драбант.

ТРАВАД /фр. travade з порт. travado /- буря, вихор із блискавкою на морі.

ТРАВЕРЗ /фр. traverse /-І. земляна споруда для захисту від куль із флангів /в і й с ь./, 2. напрям під простим кутом до корабельного курсу/м о р./, 3. гребля для захисту від поводи, 4. поперечний трям у будівлі.

ТРАВЕРТИН /іт. travertino /дірчастий вапняк, що осідає у вулканічних джерелах /використовується у виробництві цементу та в будівництві/.

ТРАВЕСТІЯ /фр. travesti з іт. travestire - переодягати/-І. обсяг ролей актриси в дитячих п'єсах, 2. пародійно-гумористична поезія, 3. гумористична або сатирична переробка поважного твору, напр., "Енеїда" Котляревсь-

кого / див. також: пародія /.

ТРАВЛІЗМ /гр. traulismos /-неправильна вимова звуків Л та Р /гаркавість/.

ТРАВМА /гр. trauma- ушкодження/- рана, ушкодження тіла /механічне, хемічне, електричне/; п с и х і ч н а травма - душевне струшення.

ТРАВМАТИЗМ /див. травма/- ушкодження тіла, поранення.

ТРАВМАТИКА /див. травма/- відділ медицини, що досліджує причини ушкоджень /ран/ та способи їх лікування.

ТРАВМАТИЦИНА - розчин гутаперчі та хлороформу.

ТРАВМАТИЧНИЙ /див. травма/- належний до травми, спричинений травмою.

ТРАВМАТОЛОГІЯ /гр. trauma - ушкодження, logos - слово/- наука про травми /частина хірургії/.

ТРАГАНТ /гр. tragacantha /-густий клейовий сік з астрагалу, уживаний у медицині /проти кашлю/, в цукроварстві, в кондиторським виробництві тощо.

ТРАГЕДІЯ /гр. tragōidia /-драматичний твір з тяжкими безвихідними ситуаціями для героїв, 2^х велике нещастя, жахлива подія.

ТРАГІЗМ /див. трагедія/- тяжка безвихідна ситуація.

ТРАГІК /гр. tragikos /-І. актор, що виконує трагічні ролі,

2. автор трагедій, 3. особа, що надмірно болісно переживає нещастя.

ТРАГІКОМЕДІЯ /див. трагедія - комедія/- І. драматичний твір, що поєднує в собі сумні й комічні елементи, 2^х подія з моментами смішного й сумного.

ТРАГІКОМІЧНИЙ /див. трагікомедія/- сумний, страшний і комічний одночасно.

ТРАГІЧНИЙ -сповнений мук, страждань, потрясальний.

ТРАДИЦІЙНИЙ /див. традиція / - звичаєвий, переданий від предків.

ТРАГАЛЯ /есп. traga-la pero - "з'їж їх, собако"/- еспанський революційний гімн.

ТРАДИЦІОНАЛІЗМ /див. традиція/-І. визнання людського пізнання за Боже об'явлення, передаване в традиціях /ф і л./, 2 відданість традиціям, звичаям.

ТРАДИЦІЯ /лат. traditio переказ, передання/-І. передавання з покоління в покоління специфічно-історичних прикмет, 2. передавання з покоління в покоління норм поведінки /етики/, 3 усні перекази про звичаї, 4. передавання писаних пам'яток, 5. старі звичаї, перекази, правила поведінки.

ТРАЄКТОРІЯ /лат. trajectus пересування/- І. крива лінія, шлях руху тіла, кинутого під гострим кутом до позу, 2. лінія лету кулі або гарматня від цівки зброї до падіння на землю.

ТРАЙБОФЕН /нім. Treibofen /піч для топлення срібла та очищення його від домішок.

ТРАЙСЕЛЬ /англ./- косе чотирикутне вітрило.

ТРАКТ /лат. tractus/- великий шлях /гостинець/, широкий білий шлях далекого маршруту.

ТРАК-СИСТЕМА /англ./, див. трек - система.

ТРАКТАТ /лат. tractatus - міркування/- І. міжнародня угода, 2. наукова праця на окреме питання.

ТРАКТОР /лат. trahere - тягти/- один із видів моторового рушія на колесах. або шнеках.

ТРАКТОРИЗАЦІЯ /лат. див. трактор/- організація заміни живого тягла в сільському господарстві механічним /тракторами/.

ТРАКТРИСА /лат. trahere - тягти/- крива лінія, що у всі дотичні в будь-якій точці від точки дотику до певної простої будуть однакової довжини.

ТРАКТУВАТИ /лат. tractare - міркувати/- І. викладати погляди в якомубудь науковому питанні, 2. гостити, приймати, частувати.

ТРАЛ /англ. trawl /- І. снасть ловити рибу з невеликих суден-тралерів, 2. знаряддя досліджувати нерівності морського дна та діставати зо дна тварин та рослини, 3. знаряддя виловлювати міни.

ТРАЛЕР /англ. trawler /-І. ри-

бальське судно, з якого довають рибу тралом, 2. судно для виловлювання мін з допомогою тралів.

ТРАЛИТИ, ТРАЛЮВАТИ /див. трал/- І. працювати з тралом /досліджувати дно, ловити рибу/, 2. виловлювати в морі міни.

ТРАЛЛЕС /вл./- алькогольомір.

ТРАМВАЙ /англ. tramway /-І. вулична електрична залізниця, 2. поїзд цієї залізниці, що складається з одного або кількох вагонів.

ТРАМОНТАНА /ит. tramontana - "загірній вітер"/- холодний північний або північно-східний вітер в Італії та в північній Іспанії.

ТРАМПЛІН /фр. tremplin /підвищений і рухомий з одного боку пружистий поміст /дошка/, щоб, стоячи на ньому, розгойдувати себе й стрибати в воду.

ТРАН /нім. Tran /- витоплений із сала морських ссавців або з риби лій.

ТРАНЕЦЬ /англ. transon з гол./- кормовий поміст на човнах та дерев'яних суднах.

ТРАНЗИТ /лат. transitus - перехід/- перевіз вантажу з однієї країни в іншу через проміжну країну без перевантаження.

ТРАНЗИТИВНИЙ /лат. transitus - перехід/- перехідний, напр., дієслово, що вимагає після себе знахідного відмінка /робити, їсти щось/, т р а н з и т и в н а властивість - аксіома: дві

величини, що з них кожна дорівнює третій величині, рівні одна одній, напр., $a = b$, $c = b$, тоді й $a = c$.

ТРАНЗИТИВНІСТЬ - перехідність.

ТРАНЗИТНИЙ /див. транзит/- перевізний, т-ий в а н т а ж - вантаж, що його місце вивозу й місце доставки лежать за межами даної дороги.

ТРАНС... /лат. trans - кризь, через/- у складених словах означає через, за, пере, наприклад, т р а н с а л ь п і й - с ь к и й.

ТРАНС /фр. trans з лат./-І.глибокий сон; стан утрати волі, запаморочення в екстазі, 2. особливий стан у спиритів, коли проявляються викликані духи / див. спиритизм/.

ТРАНСАКЦІЯ /лат. transactio договір/- умова, виконання акції, угода, що її досягають при взаємних поступках.

ТРАНСАЛЬПІЙСЬКИЙ /лат. transalpinus /- заальпійський.

ТРАНСАТЛАНТИЧНИЙ /див. транс/-І. заатлантичний, той, що за Атлантичним океаном, 2. той, що його перевозять через Атлантичний океан.

ТРАНСГРЕСІЯ /лат. transgressio - перехід/- наступ моря на суходіл, заливання морем суходолу в наслідок западання земної кори.

ТРАНСЕПТ /фр. transept /- бічна подовжня /ліва або права/ частина християнського храму, ві-

докремлена від середньої /головної/ частини колонами.

ТРАНСКОНТИНЕНТАЛЬНИЙ / див. транс + континентальний/- той, що переходить через увесь суходіл /від океану до океану/.

ТРАНСКРИБУВАТИ /див. транскрипція/- І. записувати звуки або слова особливими знаками, що віддають точно вимову, 2. перекладати музичний твір з одного голосу або інструменту на інші.

ТРАНСКРИПЦІЯ /лат. transcriptio - переписування/-І. по значення звуків і слів особливими знаками, що відповідають точній вимові /л і н г в/, 2. переклад мелодії з одного голосу або інструменту на інші, 3. правильне написання географічних назв на мапах відповідною мовою.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ /лат. trans через, litera - буква/- писання слів якоїсь мови літерами іншої мови.

ТРАНСЛЮЦИДАЦІЯ /лат. trans - кризь, lux - світло/- властивість деяких тіл пропускати кризь себе світло.

ТРАНСЛЮВАТИ /див. трансляція/- пересилати /через радіо/.

ТРАНСЛЯЦІЯ /лат. translatio - перенесення/- І. підсилення си гналів на проміжній уставі, щоб пересилати далі з більшою потужністю /телеграфія/, 2. підсилення радіохвиль з допомогою проміжної станції.

ТРАНСЛЬОКАЦІЯ /лат. trans - че-
рез, locus - місце/- перенесен-
ня на інше місце.

ТРАНСМІСІЯ /лат. transmissio -
пересилання/- передача механі-
чної сили від рушія до робочого
знаряддя, 2. вал з його деталя-
ми /валницями, крутнями, паса-
ми тощо/, що передає рух від
рушія до робочого знаряддя.

ТРАНСМІТЕР /лат. transmittere -
пересилати/- надавча частина
телеграфного апарату.

ТРАНСМУТАЦІЯ /лат. trans - че-
рез, кризъ, mutatio - зміна/-
зміна, перетворення, еволюція.

ТРАНСПАРАНТ /фр. transparent -
прозорий з лат./- 1. полотнона,
папір або дошка з написаними
гаслами або малюнками, 2. полі-
нієний аркуш паперу, що його
підкладають під папір безліній
щоб писати текст рівними ряд-
ками.

ТРАНСПІРАЦІЯ /лат. trans - че-
рез, кризъ, spirans - той, що
видихає/- пітніння, випоти.

ТРАНСПЛАНТАЦІЯ /лат. transplan-
tare - пересаджувати/- пере-
щеплення тканини або органу з
одного місця в організмі на ін-
ше або з одного організму на
інший.

ТРАНСПОЗИЦІЯ /див. транс + по-
зиція/- переклад музичного тво-
ру на іншу тонацію.

ТРАНСПОНУВАТИ /лат. transpone-
re - переставляти/- перекла-
дати музичний твір з однієї то-
нальності в іншу.

ТРАНСПОРТ /лат. transportare-
перевозити/- 1. перевіз ванта-
жу, 2. засоби перевозу /заліз-
ниця, кораблі, літаки, авто/, 3.
перенесення запису рахунків з
однієї сторінки бухгалтерсь -
кої книги на іншу.

ТРАНСПОРТАБЕЛЬНИЙ /див. тран -
спорт/- зручний для перевозу.

ТРАНСПОРТЕР /лат. transportare
- переносити/- споруда з рухо-
мою безконечною металевою або
гумовою биндою чи рольками, щоб
пересувати тягари /т е х./.

ТРАНСПОРТИР / фр. transporteur
з лат./- кутомір, півко-
ловий прилад, поділений на ІВС
ступнів, щоб виміряти або ри-
сувати кути.

ТРАНСПОРТУВАТИ /лат. transpor-
tare- переносити/- перевозити

ТРАНССУБСТАНЦІЯ / див. транс +
субстанція/- перевтілення, пе-
ретворення вина й хліба в тіло
і кров Христову під час літур-
гії.

ТРАНССУДАТ /лат. trans - через
sudare - сочитись/- рідина, що
назбирається в порожнинах тіла
при деяких хворобах.

ТРАНССУДАЦІЯ /див. транссудат/
- просочування кров'яної сиро-
ватки з кровогінних жил у тка-
нини.

ТРАНСУРАН /див. транс...+ уран
- штучні радіоактивні елемен-
ти, що їх немає в періодичній
системі елементів /непун, плу-
тон, курій тощо/, і тому вони
стоять за ураном /останнім е -

лементом/ у таблиці; трансурани добуваються штучно в наслідок ядерних реакцій.

ТРАНСФЕР /фр. transfert- передавання з лат./- 1. банковий переказ грошей, 2. перенесення в бухгалтерській книзі суми з одного рахунку на інший, 3. перенесення іменних цінностей з однієї особи на іншу.

ТРАНСФЕРУВАТИ /див. трансфер/- переносити, переказувати /грошеві суми/, переписувати рахунок на іншу особу.

ТРАНСФІГУРАЦІЯ /див. транс...+ фігура/- зміна фігури, обрису, форми.

ТРАНСФОРМАТОР /лат. transformare - перетворювати/- прилад або ціла устава, що змінює /зменшує або збільшує/ напругу електричного струму.

ТРАНСФОРМАЦІЯ /лат. transformatio /- 1. зміна, перетворення, 2. зміна напруги змінного струму з допомогою трансформатора.

ТРАНСФОРМІЗМ /лат. transformare - перетворювати/- наука про змінливість видів /б і о л./.

ТРАНСФОРМІСТ /див. трансформація/- актор, що може змінювати свій голос до невпізнання.

ТРАНСФОРМУВАТИ /лат. transformare - перетворювати/- перетворювати, змінювати.

ТРАНСФУЗІЯ /лат. transfusio - переливання/- переливання крові з організму в організм.

ТРАНСФУЗОР /див. трансфузія/ -

прилад, щоб переливати кров з організму в організм без допливу повітря.

ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНИЙ /лат. transcendens - той, що переходить межі/- позадосвідний, одвічно притаманний, конечний як передумова всякого пізнання, той, що обумовлює досвід; у Кантовій філософії: те, що споконвіку притаманне розумові й обумовлює всякий досвід та пізнання, перебуваючи само поза межами досвіду /за такі трансцендентальні категорії Кант вважає форми споглядання - простір, час; форми міркування - причиновість, конечність тощо/.

ТРАНСЦЕНДЕНТНИЙ /лат. transcendens - позамежний/- 1. замежний, той, що існує за межами всякого пізнання /ф і л./ /філософський, широко вживаний на основі Кантової філософії термін, що означає те, що лежить за межами можливого до свідку й пізнання, тобто протилежність іманентному; Кант, визнаючи "речі в собі" за трансцендентні, вважав їх за непізнаванні; 2. неальгебрійний, виражений або позначуваний неальгебрійними рівняннями /напр., трансцендентні функції $x/ = a^x$; $\sqrt{2} = 3,14... /$.

ТРАНСЦЕНДЕНЦІЯ /див. трансцендентний/ - вищість, перевага.

ТРАНСШЕЯ /фр. tranchée /- глибокий шанець /рівчак/ для захисту вояків від обстрілу їх

кулями, гарматнями тощо /військовий термін/.

ТРАП /гол. trap /- I. поміст від берега до корабля, 2. східці на кораблі, 3. східці під сцену в театрі.

ТРАПЕЗ, ТРАПЕЦЯ /гр. trapezion - столик/- I. чотирикутник з двома рівнобіжними й двома нерівнобіжними боками /г е о м./ 2. пристрій для гімнастичних вправ.

ТРАПЕЗОЕДР /гр. trapezion - столик, hedra - основа/- обмежене двадцятьма чотирма однаковими трапеціями тіло /кристалографія/.

ТРАПЕЗОЇД, ТРАПЕЦІЇД /гр. trapezion - столик, eidos - вид/- чотирикутник, що не має рівнобіжних боків.

ТРАПЕР /англ. trapper /-I. робітник, що пильнує вхід до копальні, 2. мисливець /у ЗДА/, що ловить звірів пастками.

ТРАС /гол. tras /- вулканічна порода, використовувана як гідралічна домішка до цементу.

ТРАСА /нім. Trasse із фр. trasse /- I. шлях, де має бути прокладена залізниця, 2. дорога спортових перегонів, 3. напрям дороги, каналу, водогону 4. рисунок поверхні земельної ділянки, наміченої під дорогу, канал, водогін.

ТРАСАНТ /нім. Trassant з іт. trassante /- особа, що переписує свій вексель на іншу особу, яка зобов'язується його сплатити.

ТРАСАТ /нім. Trassat з іт. trassante - переводити через вексель/- особа, що й пропонує сплатити чийсь вексель.

ТРАСУВАЛЬНИЙ /див. траса/- трасувальна куля /гарматень/- куля /гарматень/, що лишає по собі в повітрі світляний або димовий слід і вживається як сигнал для прицілювання.

ТРАСУВАТИ /див. траса/- I. тичкувати, намічати на місцевості тичками напрям для майбутньої дороги, каналу, залізниці або що, 2. лишати світляний або димовий слід у повітрі / див. трасувальний/.

ТРАУР /нім. Trauer /-I. жало - ба, зовнішні позначки скорботи - чорна стрічка, чорне убрання; скорботний стан, скорботні почуття.

ТРАФАРЕТ /іт. trafiletto продірявлене/- I. платівка з вирізаним рисунком для репродукції його; взірць, шаблон, 2. механічна схема, за якою йде прача, діяльність, без роздумування.

ТРАФАРЕТНИЙ /див. трафарет/ - шаблонний, збитий, утертий /вислів або що/.

ТРАХЕЇ /гр. tracheios - горло/- дихавка, I. тонкі дихальні рурки в тілі комах, що виходять назовні отворами, 2. судини в дереві, якими йде від кореня вода з розчиненими в ній мінеральними речовинами /б о т./.

ТРАХЕЇДИ /гр. tracheios - горло, eidos - вид/- поділені по-

перечними перетинками трахеї в дереві.

ТРАХЕЇТ /див. трахеї/- катар дихального горла /м е д./.

ТРАХЕЇНИ /див. трахеї/- істоти, що дихають з допомогою трахей-павуки, комахи.

ТРАХЕОБЛЕНОРЕЯ /див. трахея + бленорея/- трахейне /горлове/ харкотиння.

ТРАХЕОРАГІЯ /гр. tracheios горло, rheō - течу/- гнійна кровотеча з горла.

ТРАХЕОСКОПІЯ /гр. tracheios - горло, skopeō - дивлюсь/-огляд горла з допомогою спеціального прилада.

ТРАХЕОТОМІЯ /гр. tracheios - горло, tome - розтин/- розтин передньої стінки дихального горла при деяких хворобах.

ТРАХЕЯ /гр. tracheios - горло/- дихальне горло /а н а т./.

ТРАХІТ /гр. trachys - шереха - тий/- магматична гірська порода, що складається з кварцу, лосняку тощо /будівельний камінь/.

ТРАХОМА /гр. trachys - шереха - тий/- заразливе запалення злочної тканини повік.

ТРАХОМАТОЗНИЙ /див. трахома/- хворий на трахому.

ТРЕД-АЛЬЯНС /англ. trade - место, фр. alliance - спілка/- особлива угода між підприємством і робітниками /Англія, ЗДА/, що визначає продажні ціни на продукцію, платню робітникам,

забороняє приймати на роботу сторонніх, а робітникам - переходити самовільно до інших підприємств.

ТРЕД-ЮНЬЙОН /англ. trade - место, фах, union - об'єднання/- професійна спілка в Англії, що об'єднує робітників не за виробничим принципом, а за фахом.

ТРЕД-ЮНЬЙОНІЗМ /див. тред-юньйон/- напрям робітничого руху, що має завдання боронити виключно професійні інтереси робітництва і заперечує потребу самостійної пролетарської політичної партії.

ТРЕЗОР /фр. trésor /- схованка у вогнетривкій касі.

ТРЕЙД-МАРК /англ. trade - mark/- товарний знак підприємства

ТРЕК /англ. track /- доріжка для легкоатлетичних змагань ; див. також вельдром.

ТРЕК-СИСТЕМА /англ./- платня за роботу натурою.

ТРЕЛЬ, ТРЕЛЯ /фр. le trille з it. trillo /- I. переливи голосу, дрижання /під час співу/ 2. музична оздоба мелодії, що полягає в хуткому повторенні суміжних звуків.

ТРЕЛЯЖ /фр. treillage /- три - пілкове дзеркало, 2. сітка, обплутана виткими рослинами.

ТРЕМА /ит. trema /- тремтіння голосу зо страху, 2. знак над літерою, що надає їй іншого чання, напр., французьке ai ви мовляється як e, але ai - ai.

ТРЕМАТО́ДИ /гр. trēmatōdēs той, що має отвір, із trēma -отвір/класа паразитичних черв'яків, що живуть в організмі хребетних і в людини.

ТРЕМО́ЛЬ /іт. tremolo - той, що дрижить/- сильне дрижання голо- су під час співу, або струни.

ТРЕМО́ЛЮВАТИ /див. тремоль/трем- тити, дрижати /про звук/.

ТРЕМО́ЛЬО, див. тремоль.

ТРЕМУ́ЛЯЦІЯ, див. тремоль.

ТРЕ́НАЖ, див. тренування.

ТРЕ́НЕР /англ. trainer /- кері- вник спортових вправ.

ТРЕ́НЗЕЛ /нім. Trense /- ланцю- жок, що втримує в роті в коня мундштук.

ТРЕ́НІНГ /англ. training /, див. тренування.

ТРЕ́НУВА́ННЯ /англ. train /- сис- тематичні вправи з метою набу- ти вправності, вміння, власти- вості, 2. пляномірне готування організму до максимальних вия- вів його сили, спритності, ви- тривалості, найбільшої праце- здатності /с п о р т./.

ТРЕ́НУВАТИ /англ. train /- сис- тематично вправляти, гартувати.

ТРЕ́ПА́Н /фр. trépan із гр. try- rano - свердло/- хірургічний інструмент просвердлювати кіст- ку черепа.

ТРЕ́ПАНА́ЦІЯ /фр. trépanation /- хірургічна операція черепа, від- кривання порожнини кістки.

ТРЕ́ПА́НГ /мал./- висушені й про-

курені їстівні тварини: голо- турпії, морські ворочки тощо.

ТРЕ́ПА́НУВАТИ /фр. trépaner /- робити т р е п а н а ц і ю.

ТРЕ́ПЕЛ /нім. Tripel /- гірсь- ка порода /інфузорна земля/із черепашок д і я т о м е й, у- живана у виробництві динаміту тощо.

ТРЕ́ПЕР, див. трапер.

ТРЕ́СТ /англ. trust /- І. об'єд- нання підприємств з утратою їх незалежності.

ТРЕ́СТУВА́ННЯ /див. трест/- об' єднання підприємств у трести.

ТРЕ́ТІ́РУВАТИ /фр. traître /зне- важати, зневажливо поводитися з кимнебудь.

ТРЕ́ФНИЙ /гебр./- нечистий, не- відповідний до ритуального вжитку /харч у гебреїв/.

ТРЕ́Б, ТРЕ́БО́К /нім. Trieb /- зуб- часте колесо для передачі ме- ханічної сили.

ТРЕ́ЧЕНТИ́СТИ /іт. trescento/іта- лійські маларі І4 стол.

ТРЕ́БА /лат. tribus /- терито- торіяльний поділ римського на- роду на плеїнні обшири: ла- тинська триба, сабінська та етрусська / 6 стол. до Хр./; Сервій Тулій поділив усіх гро- мадян на 30 триб: 4 міських і 26 сільських.

ТРЕ́БА́ДІЯ, див. лесбійське ко- хання.

ТРЕ́БО́ЛЮМІ́НСЦЕН́ЦІЯ /гр. tribō - розтираю, lumen(luminis) - світ-

ло/-свічення /іскріння/при терті.

ТРИБОМЕТР /див. трибометрія /-прилад визначати силу тертя в деталях механізмів.

ТРИБОМЕТРІЯ /гр. *tribō* - розтираю, *metreō* - міряю/- методи виміряти силу тертя в деталях машин.

ТРИБРАХІЙ /гр. *tribrachys* /віршова стопа з трьох коротких складів /в античному віршуванні/.

ТРИБУН /лат. *tribunus* /-І. урядовець, що мав обов'язок обороняти права плебеїв, а також /пізніше/ мав право касувати розпорядження інших урядовців і сенату /в стародавньому Римі/, 2^х оратор, промовець.

ТРИБУНА /фр. *tribune* з лат. *tribunus* /-І. підвищений поміст для промовців, 2. сидячі місця на спортивних стадіонах, 3. місця для публіки в парламентах.

ТРИБУНАЛ /лат. *tribunal* /- спеціальний суд /в СССР суд, що засуджує політичних в'язнів на таємному /здебільшого/ засіданні без свідків і без юридичного оборонця./.

ТРИБУНАТ /див. трибуна/-І. посада трибуна, 2. період урядування трибуна, 3. політична установа із 100 трибунів у Франції /1799 р./, що мала перевагу над законами /скасував Наполеон І807 р./.

ТРИВІОМ /лат. *trivium* /- три навчальні предмети в середньо-

вічних школах: граматика, реторика, діалектика /також у монастирських школах І7 стол./ 2. роздоріжжя на три шляхи.

ТРИВІАЛЬНИЙ /лат. *trivialis* - звичайний/- вульгарний, низький, простакуватий, утертий, неоригінальний /вислів абощо/.

ТРИВІАЛЬНІСТЬ /див. тривіальний/- вульгарність, простакуватість, утертість /вислову абощо/, неоригінальність.

ТРИГЛІФ /гр. *triglyphos* - три зарубковий/- архітектурний орнамент - прямокутні камінні стовпи з двома подовжніми жолобками посередині й двома півжолобками по краях.

ТРИГО́Н /гр. *trigōnon* - трикутник/- трикутник.

ТРИГОНА́ЛЬНИЙ /лат. *trigona* - lis із гр. *trigōnon* - трикутник/- трикутний.

ТРИГОНОКЕФА́ЛІЯ /гр. *trigōnon* - трикутник, *kephalē* - голова/-неприродна форма голови, подібна до трикутної піраміди /серед південно-азійських народів/.

ТРИГОНОМЕТРИ́ЧНИЙ /див. тригонометрія/- належний до тригонометрії; *т р и г о н о м е т р и ч н і* функції - функції кута /синус, косинус, тангенс, котангенс, секанс, косеканс/; обернено-тригонометричні функції - функції арксинуса, арккосинуса і т. д.

ТРИГОНОМЕТРІ́Я /гр. *trigōnon* -

кут, metreб - міряю/-наука про обчислення кутів та боків трикутників, про співвідношення між лініями й кутами фігур на площині /площинна тригонометрія/ або на сферичній поверхні /сферична тригонометрія/.

ТРИЕДРА /гр. trihedra /- система з трьох векторів, що виходять з однієї точки, але лежать не в одній площині.

ТРИЗМ /гр. trismos /-корчі щелепних м'яснів обличчя /м е д/

ТРИКІРІЙ, ТРИКІРІОН /гр. treis /- трисвічник /церк./.

ТРИКЛІНІЙ /лат. triclinium з гр. treis - три, klinē - постіль/- квадратний стіл, обставлений з трьох боків тапчанами для лежання під час бенкету /в стародавніх римлян/.

ТРИКІРІОН /гр./- трисвічник, що його тримає в руках архієпископ на Богослужбі, а на Великодній Богослужбі і священник, див. також трикірій.

ТРИКЛІНІЯРХ /лат. triclinium з гр. treis - три, archē - початок, головство/- розпорядчик/у стародавніх римлян/ на бенкеті

ТРИКЛІНОЕДРИЧНА система /лат. triclinium - стіл, гр. hedra - основа/- неправильна з трьома різнорідними осями кристалічна система.

ТРИКО /фр. tricot /- плетена тканина або одяг /блюза або що/ з такої тканини.

ТРИКОЛОН /гр. trikblon /-I. три

членний реторичний період, 2. вірш із трьома різними способами віршування.

ТРИКОТАЖ /фр. tricotage /-плетені вироби /панчохи, светри/.

ТРИЛЕМА /гр. treis - три, lēma - припущення/- три можливості, довід, що передбачає потрійний висновок.

ТРИЛІТ /гр. treis - три, lithos - камінь/- передісторичний гробівець, складений із трьох каменів на взірць воїт.

ТРИЛОБИТИ /гр. trilobos- тричастковий/- викопні морські ракуваті тварини, що їх тіло ділилося вздовж на три частини /в палеозої/.

ТРИЛОГІЯ /гр. trilogia /- три літературні твори одного автора, пов'язані змістом, однією задумою.

ТРИЛОГОГРИФ /гр. treis - три, logos - слово, grifos - загадка/- загадка з трьох слів або з трьох частин.

ТРИЛІОН /фр. trillion з с.-лат. trillio /- тисяча мільярдів, що позначається одиницею з дванадцятьма нулями/1000000000,000/.

ТРИМІСТР /фр. trimestre з лат. trimestris- тримісячний/-третина навчального року.

ТРИМЕТР /гр. trimetros - тривимірний/- тристоповий вірш, також шестистоповий, якщо він складається з трьох д і п о д і й.

ТРИМОРФІЧНИЙ /гр. *treis* - три, *morphē* - форма/- див. триморфний.

ТРИМОРФНИЙ /гр. *treis* - три, *morphē* - форма/- триформовий.

ТРИМЇРТІ /санс./- триця в староіндуській релігії: Брама - бог-творець, Вішну - бог-охоронець, Шива - бог-руїник.

ТРИНІТАРЦІ /лат./- латинський чернечий орден.

ТРИНІТРОКРЕЗОЛЬ - вибухова речовина для бризантних бомб.

ТРИНІТРОТОЛЮЛЬ - кристаліч - на вибухова речовина /нітрований толюль/.

ТРИНІТРОФЕНОЛЬ /гр. *treis* три, *nitron* - салітра, *phainō* - освітлюю, лат. *oleum* - мастило/ - пікринова кислота, отруйна вибухова речовина.

ТРИНОМ /гр. *treis* - три, *nomos* - член/- тричлен /м а т./, альгебрійна формула з трьох одночленів.

ТРИП /фр. *tripe* /- подібна до оксамиту вовняна або шовкова тканина на лянній основі /уживана на меблі/, 2. підніжок у спорті/.

ТРИПАНОСОМИ /гр. *trypanon* - свердло, *ōsma* - тіло/- найпростіші організми із класи джугиткових, що паразитують в організмі тварин /у людей спричиняють сонну хворість/.

ТРИПАНОСОМІЯЗИ /див. трипаносоми/- тропічні хвороби в людей і тварин, що їх спричиняють

трипаносоми /сонна хворість/.

ТРИПЕР /нім. *Tripper* /- венерична хвороба, що її спричиняють бактерії гонококи /гнійне запалення слизової оболонки сечового каналу в чоловіків або піхвової оболонки в жінок, також гонорея.

ТРИПІТАКА /інд./- книга науки Будди /зібрана в III стол. до Хр./.

ТРИПЛЕКС /лат. *triplex* - по - трійний/- I. складене з двох скляних аркушів, склеваних пластичною масою скло, що при розбитті не розлітається на скалки, 2. всяка конструкція з трьох складових частин, напр. триплекс-конденсатор - потрійний конденсатор.

ТРИПЛЕТ /нім. *Tripel* - потрійний/- потрійний, I. люпа із трьох скелець на одній ручці /потрійна люпа/, 2. фотографічний об'єктив із трьох систем скелець, 3. рідкісна річ /книга або що/, що зберігається в трьох примірниках, 4. самокатка на трьох їздців, 5. три вішові рядки загадки, приказки.

ТРИПЛАН /фр. *triplan* /- конструкція літака з трьома рівнобіжними парами крил.

ТРИПЛЬ-АЛЬЯНС /фр. *triple alliance* /- троїстий союз держав, напр., Англія, Франція й Росія в першій світовій війні.

ТРИПОД /гр. *treis* - три, *pus* (*podos*) - нога/- триноги, що на них курили тиміям перед бо-

гами в стародавній Греції й Римі, також золоті триноги, що на них сиділа пітія в Дельфах, коли пророкувала.

ТРИПСИ /гр. trips /- дрібні комахи з ряду пухиронігих/шкідники сільськогосподарських рослин/.

ТРИПСИНА /гр. trypsin - розрідження/- фермент підшлункової залози /розщеплює білки/.

ТРИПТИХ /гр. triptychos - складений утрос/-І. малярська композиція з трьох частин, 2. вірш із трьох розділів.

ТРИРЕМА /лат. triremis - тривесловий/- стародавній корабель /галера/з трьома поверхами весел /у стародавніх греків та римлян/.

ТРИСЕКЦІЯ /лат. tri - на трое, sectio - розтин/- завдання по ділу кута на три рівні частини, що його розв'язка неможлива з допомогою циркуля й лінійки, але можлива з допомогою складніших приладів.

ТРИСЕЛЬ /англ. trysail /- косе чотирикутне вітрило.

ТРИТЕЇЗМ / гр. tri...- три, theos - Бог/- віра в святу Трійцю, в три іпостасі.

ТРИТОН /фр. triton з гр./- інтервал, що складається з трьох тонів /м у з./.

ТРИТОН /гр. Triton /-І. морський бог, син Посейдона та Амфітрита у грецькій мітології, мав вигляд людини з риб'ячим хвостом, 2. хвостата амфібія з

родини саламандр /з о о л./.

ТРИТОНІЯ /гр./- ім'я Мінерви,, від річки Тритон, де вона народилася з голови Юпітера / в стародавній римській мітології

ТРИФОЛІЯ /лат. Trifolium /трилисник, травіста багатолітня рослина, подібна до конюшини /екстракт із листя вживається в медицині/.

ТРИТОНГ /гр. tri ... - три, phtongos - звук/- тризвук, поєднання трьох голосних звуків в одному складі /у французькій англійській тощо мовах/.

ТРИХІНА /гр. trichinos - волосняний/- паразитичний черв, що його личинки живуть у м'язах, здебільшого, в свиней, спричиняючи хворобу трихінозу.

ТРИХІНОЗА /див. трихіна/- хвороба, що її спричиняє трихіна.

ТРИХІНОЗНИЙ - заражений трихіною.

ТРИХОЛОГІЯ /гр. гр. trichos - волос, logos - наука/- наука про волосся /відділ медицини/.

ТРИХОМІКОЗА /гр. trichos - волос, мукѳв - гриб/- спричинювана деякими грибами хвороба волосся.

ТРИХОТОМІЯ /гр. trichna - на - трое, tome - розтин/- розтин на три частини.

ТРИХОФІТІЯ /гр. trichos - во - лос, phyton - рослина/- заразлива хвороба шкіри /стригучий лишай/, спричинювана рослинним грибом /м е д./.

ТРИХОФІТОН /див. трихофітія/ -

грибок, що спричиняє різні захворювання шкіри, волосся, нирків.

ТРИХРОЇЗМ /гр. tri. три, chrōma - колір/- триколюровість /наприкл., у кристалів/.

ТРИЦЕПС /лат. triceps - триголовий/- триголовий м'ясець плеча./а н а т./.

ТРИЦЕРАТОПС /гр. treis - три, keras (keratos) pig/- вимерлий плазун крейдяного періоду із групи динозаврів, з рогом під писком і двома рогами на лобі.

ТРИЦІКЛ /гр. tri... - три, kuklos - коло/- триколісний автомобіль, самокатка.

ТРИЕДРИЧНИЙ /див. триедра/- триосновний.

ТРИЄР /фр. trieur /- машина очищати та сортувати збіжжя за довжиною та грубиною зернят.

ТРИЄРА /гр. triērēs /- див. трирема.

ТРИО /іт. trio - троє/- І. музичний твір на три голоси, 2. три співці або три музичні інструменти, що виконують музичний твір.

ТРИОД /гр. tri... - три/- електронна лампка на три електроди /катод, сітка й анода/.

ТРИОДЬ /гр. triōdion /- бого - службова книга православної церкви /тріодь великопісна - книга Богослужб під час великого посту, тріодь цвітна - книга великодніх та повеликодніх Богослужб/.

ТРИОЛЕТ /фр. triolet з іт. trio - вірш на 8 рядків, що з них І-й, 4-й і 7-й рядки однакові, так само й 2 та 8-й той самий.

ТРИОЛЬ /фр. triolet - з іт./ - І. неправильний поділ метричного уривка на 3 частини, замість двох, 2. музична фігура з трьох нот, що їх тривалість дорівнює тривалості двох нот даного метричного поділу.

ТРИСТАН /і Ізольда/- герой легенди про недосяжний ідеал кохання /первісно: кельтська сага, пізніше епос в Готфріда Страсбурзького, також опера Вагнера.

ТРИУМВІР /лат. triumvir /член тріумвірату.

ТРИУМВІРАТ /лат. triumviratus із tres - три, vir - чоловік/- державна влада з трьох осіб /у стародавньому Римі/, 2^х акція, що її проводять три учасники.

ТРИУМФ /лат. triumphus/- І. урочистий в'їзд полководця-переможця до Риму /за стародавніх часів/, 2^х велика, славна перемога, 3^х урочистість з нагоди перемоги, успіхів.

ТРИУМФАЛЬНИЙ /див. тріумф/- переможний, урочистий; тріумфальна арка - брама на два або й більше проїзди для в'їзду /входу/ видатної особи.

ТРИУМФАТОР /лат. triumphator /- переможець, шанований переможець.

ТРИАДА /гр. trias - потрійний/
- троїстість, форма вияву одно-
го з законів Герелевої діалек-
тики: т е з а, а н т и т е з а,
с и н т е з а, 2. три, об'єд-
нані чимсь особи, предмети, по-
няття.

ТРИАНТАЕДР /гр. trias - по-
трійний, лат. con - разом, з,
гр. hedra - основа/- тіло, об-
межене тридцятьма рівними пло-
щинами.

ТРИАЛІЗМ /гр. trias - потрій-
ний/- філософська система, що
визнає в людині три елементи -
душу, тіло й життя / відмінно
від д у а л і з м у, що ви-
знає два елементи: душу й тіло.

ТРИАНГУЛЯЦІЯ /лат. triangulum -
трикутник/- І. обчислення дов-
жин та кутів трикутників три-
гонометричним способом /м а т/
2. метода точних вимірів міс-
цевості з допомогою вимірів ку-
тів мережі трикутників та об-
числення їх боків /г е о д./, 3
обчислення довжин меридіанів
з допомогою обчислення боків
відповідних трикутників /геог/

ТРИАНОН /фр. вл./- один із па-
лаців у Версалі, де в 1920 ро-
ці держави антанти підписали з
Угорщиною угоду, визнавши її
незалежність від Австрії.

ТРИАРЦІ /лат. tria - три/- най-
добріше військо третьої лі-
нії в стародавніх римлянах.

ТРИАС /гр. trias - потрійний/-
перший період м е з о з о й -
с ь к о ї ери в геологічній
історії Землі.

ТРИАСОВИЙ п е р і о д, див.
тріас.

ТРОАКАР, див. труакар.

ТРОГЛОДИТ /гр. troglodytai /-
І. людина печерної доби, 2. ма-
локультурна людина з застарі-
лими звичками, поняттями.

ТРОЙСЬКА в а г а /фр. вл./ -
спеціальна система мір ваги/в
Англиї, ЗДА/для коштовних ме-
талів; тройський фунт - 12 ун-
цій, унція - 20 драхм, драхма
- 3 скрупули, скрупул - 8 гран

ТРОКАР, див. труакар.

ТРОЛЕЙ /англ. trolley /- коли-
щатко, ролька на вагоні трам-
ваю, електротягу, тролейбусу,
що має контакт з електричним
дротом і передає струм із дро-
ту до мотора, 2. мідний або
алюмінійний дріт, що ним еле-
ктричний струм іде до мотора
електротягу.

ТРОЛЕЙБУС /англ. trolley /еле-
ктричне авто для безрейкових
шляхів.

ТРОЛЬ /швед. troll /- надпри-
родна істота /гном, відьма, ве-
летень/-.

ТРОМБ /гр. thrombos/- згусток
крови, що зсілася /м е д./.

ТРОМБА /іт. tromba - сурма/ -
водняний смерч /вихор/- що би-
стро проноситься над морем, пі-
діймаючи лійкуватої форми хви-
лі.

ТРОМБОЗА /гр. thrombos - згус-
ток /- зсідання крові в згус-
ток у жилах /м е д./.

- ТРОМБОЛІТ** /*thrombos* - згусток, *lithos* - камінь/- група різноколіорових мінералів /оксид міді, вода й фосфорна кислота/.
- ТРОМБОН** /*it. trombone* /- бляшаний музичний інструмент тенорово-басового типу /діапазону/, складається з трьох рурок, що входять одна в одну.
- ТРОМБОФЛЕБІТ** /*гр. thrombos* - згусток, *phleps* (*phlebos*) - вена/- запалення вен та заснічення їх тромбом /*м е д.*/.
- ТРОМБОЦИТИ** /*гр. thrombos* - згусток, *kytos* - жила/- кров'яні платівки, що впливають на зсідання крові /*ф і з і о л.*/.
- ТРОН** /*гр. thronos* /- I. розкішне крісло, що на ньому сидав цар або інший державний володар в офіційних випадках, 2X символ державної влади.
- ТРОП** /*гр. tropos* - поверт/-образний вислів або слово в поезії /метафора, метонімія, синекдоха, алегорія, гіпербола, тощо/.
- ...**ТРОП, ТРОПІЯ, ТРОПІЗМ** /*гр. tropé* - повертаю/- у закінченнях деяких складених слів означає повертання, напр., геліотропізм.
- ТРОПАР** /*гр.*/- церковна пісня, що буває на кожне свято інакше
- ТРОПІЗМИ** /*гр. tropos* - поверт/- зміна напрямку або постави в деяких рослин залежно від діяння на них світлового джерела /геліотропізм/, земного тя-
- жіння /геотропізм/абоіншої сили.
- ТРОПІКИ** /*гр. tropikos* - зворотний/- зворотник /*г е о г р*/ I. уявні колові лінії на земній кулі, рівнобіжні з рівником /екватором/ і віддалені на 23 ступні й 28 минут від нього /північна зветься тропік Рака, південна тропік Козорога/.
- ТРОПІЧНИЙ, ТРОПІКАЛЬНИЙ** / див. тропіки/- I. властивий тропікам, той, що лежить між тропіками, 2X гарячий /клімат/, 3. тропікальний рік - астрономічний рік, що дорівнює проміжкові часу. коли Сонце /центр його/, перейшовши через точку весіннього рівнодення, повернеться знову до цієї ж точки.
- ТРОПОСФЕРА** /*гр. tropos* - поверт, *sphaira* - куля/- нижчий шар земної атмосфери /II кілометрів над рівнем моря/, де спостерігаються атмосферні явища.
- ТРОС** /*гол. tros* /- корабельна кодола, стальна лінва.
- ТРОСТИТ** /*вл.*/- структура сталі, що її загартовують, а потім відпускають, щоб зменшити внутрішню напругу.
- ТРОТИЛ** /*вл.*/- вибухова речовина /нітрований толюоль/.
- ТРОТУАР** /*фр. trottoir* /- хідник, пішохід для пішого вуличного руху.
- ТРОФЕЙ** /*фр. trophée* з *гр. trophain* - пам'ятка на відзнаку

того, що ворог змушений був рятуватися втечею/- І.знак перемоги, здобич на війні /зброя, прапори тощо/- 2^х пам'яткова річ про перемогу, 3. архітек - турна прикраса у вигляді військових речей.

ТРОФІЧНИЙ /гр. trophē - живлення/- відживний, живильний; т - ий н е р в - нерв, що регулює живлення тканин організму /ф і з і о л./.

ТРОФОБІОЗА /гр. trophē - живлення, biosis - життя/- співжиття /симбіоза/, коли учасники створюють поживу один одному.

ТРОФОЛОГІЯ /гр. trophē - живлення, logos - наука/- наука про харчування, про дієти тощо.

ТРОФОНЕВРОЗА /гр. trophē - живлення, neuron - жила/- хворобливі зміни в шкірі, м'язах, тощо, спричинювані хворобою вегетативної нервової системи та розладом живлення тканин.

ТРОФОСПОНГІЙ /гр. trophē - живлення, spongos - губка/- густа сітка каналів у ядрі клітинин.

ТРОХЕЙ /гр. trochaios - біжучий/- віршова стопа з одного наголошеного й одного ненаголошеного складу, напр.: "Ба-чу го-ле і пу-стий-не по-ле" / М. Орест/.

ТРОХОЇДА /гр. trochoeidēs із trochos - колесо, eides - вид/- колова лінія, що її описує точка, яка лежить усередині або зовні кола, що котиться по протистій лінії.

ТРОХОМЕТР /гр. trochaios той, що біжить, metreō - міряю/вимірювач швидкості руху корабля.

ТРУАКАР /фр. troisquarts /- І. гострий загнутий хірургічний кинджал, уживаний у ветеринарії, 2. хірургічний інструмент із металевої пурки та вкладеної в неї голки, щоб випускати рідину з порожнин організму.

ТРУАЛЬДИНО /іт./- блазень в італійській комедії.

ТРУБАДУР /пров. troubadour /- провансальський поет і музикант - лицар /II-І4 стол./, 2^х вихвалювач або оспівувач когось або чогось.

ТРУВЕР /фр. trouvère /-французький середньовічний поет /II - І5 стол./, автор фавль або епопеї.

ТРУПА /нім. Gruppe /- акторське товариство, гурток, що влаштовує театральні вистави.

ТРУІЗМ /англ. truism /- загально-відома, утерта істина, загальник.

ТРУК /фр. truc /- вправна витівка, напр., акробатичний трюк - складна акробатична штука.

ТРУК-СИСТЕМА /англ. truck-system /- система плати за працю не грошми, а продуктами або фабрикатами - один із часто вживаних способів визиску трудящих в СРСР /особливо в колгоспах, де грошей за працю майже не видають/, хоч там та-

кої назви й не існує.

ТРЮМ /гол. truin /- нижня частина корабля /дно/, де складають багаж тощо .

ТРЮМО /фр. trumeau /- високе кімнатне дзеркало.

ТРУФЕЛІ /нім. Trüffel з іт. tar tucco /- їстівні гриби із роду аксоміцетів.

ТУАЛЄТА /фр. la toilette /- І. столик з приладдям для зачіски та одягу, 2. прибирання та при хорошування зовнішнього вигляду людини, 3. одяг / переважно жіночий/.

ТУАРЕГІ - кочовий народ берберійської мовної групи в оазах Сагари.

ТУБА /лат. tuba - рура, сурма/ І. бляшаний рупор, щоб голосно подавати команду на кораблі, 2. найвищого реєстру бляшаний музичний інструмент.

ТУБЕРКУЛІ /лат. tuberculum / - туберкульозного походження різні вузли в тканинах.

ТУБЕРКУЛІНА /лат./- діагностичний препарат з туберкульозних бацил, уживаний для щеплення, щоб виявляти наявність туберкульозного процесу в тілі.

ТУБЕРКУЛЬОЗА /лат. tuberculum - надма/- сухоти, заразлива хвороба, що її спричиняють бацилі, які зветься кохівськими паличками /м е д./.

ТУБЕРОЗА /лат. tuberosus-укритий горбками/- квіткова рослина з а м а р и л і с о в и х .

ТУГ /тур./-корогва, бунчук, двгв жердина з кінським хвостом та золотим кулею /носили на парадах перед турецьким султаном або везиром/.

ТУГЕНДБУНД /нім. Tugendbuna - товариство добродесности/- засноване в 1808 р. в Кенігсберзі товариство для виховання молоді в патріотичному дусі / в 1810 році зліквідоване з наказу Наполеона/, пізніше відновлене, але за опозицію проти німецького уряду зліквідоване.

ТУГІ /індусь./- індуські сектанти, що в екстазі грабують і душать свої жертви, не проливаючи крові /існують поза законом/.

ТУГІЗМ /див. туги/- обряд убивства в секті тугів.

ТУГРА /персь./- І. вивзель /у турків, персів/, 2. підпис ту - рецького султана на урядових паперах, на грошах тощо.

ТУЕР /фр. toueur /- буксирний корабель, що йде на ланцюзі, щоб провадити проти бистрої течії важко наладовані судна.

ТУЖУРКА /фр. toujours /- щоденний одяг /піджак/, кучина.

ТУЗІНЬ /фр. douzaine /- два - надцятка /дванадцять предметів/

ТУЗЛУК /тюрк./- росіл, що в ньому солять рибу, ікру або шкіряну сировину.

ТУЙ /тат./ - учта, бенкет, бесіда /в киргизів тощо/.

ТУЛІЙ /вл./- хемічний елемент

із групи рідких земель /Tu /, атом. вага - 169,4.

ТУЛІПАН /нім. Tulpe /- квіткова городня рослина з родини цибулинових.

ТУЛЯРЕМІЯ /вл. Tulare - назва графства в Каліфорнії, гр.hai - ша - кров/- заразлива хвороба, подібна до чуми, що часом переходить від тварин-гризунів на людей.

ТУМБА /іт./- 1. дерев'яна або яка інша колонка при пішоходах, щоб наліплювати плякати та оголошення, 2. підставка-колонка на квіти, б'юст абощо, 3. мала шаховка коло ліжка.

ТУМУЛЬТ /лат. tumultus /- заколот, метушня.

ТУНДРА /фін. tunturi /- безлісі заполярні рівнини з замерзлими болотами, де ростуть лише мохи та обрісники; тундра охоплює північні краї Європи, Америки, Азії, в південній півкулі - деякі острови Антарктиди.

ТУНІЛЬ /англ. tunnel /- прохід залізниці чи іншого якого шляху крізь гору, попід землею.

ТУНІКА /лат. tunica /- спідній полотняний одяг у стародавніх римлян, безрукава сорочка, що їй надягали під тогу, 2. верхня одежина в католицьких спископів, 3. зовнішній покрив у морських хордових тварин.

ТУНІКАТИ /лат. tunicatus - покритий оболонкою/- морські хордові тварини, що їх тіло покрито твердою оболонкою /тунікою/,

наприклад, а с ц и д і ї тощо.

ТУР /фр. tour з лат. turnare - кружляти/- кругоберт, коловий рух, коло в танку, 2. заздалегідь визначений час гри в турнірі, час гри по одній партії в шахи, 3^х закінчене коло якихось подій.

ТУРА /фр. la tour /- шахова фігура, вежа.

ТУРАНСЬКІ м о в и - урало-алтайські мови або ще тюркські.

ТУРБЕЛЯРІЇ /с.-лат. turbellaria /- класа плоских непаразитичних червей.

ТУРБІНА /нім. Turbine з лат./- рушій-колесо, що набуває руху від падання на нього певної речовини: води, пари, газу.

ТУРБУЛЕНТНИЙ /лат. turbulentus /- вихровий, т-ий р у х - вихровий рух /течива, газу/.

ТУРБОАЛЬТЕРНАТОР /лат. turbo - вихор, alternare - чергуватись/- парова турбіна, з'єднана з електричною машиною /генератором/, що витворює електрику.

ТУРБОГЕНЕРАТОР /див. турбіна + генератор/- парова турбіна, що надає руху динамомашині /генераторові/.

ТУРБОДИНАМО /див. турбіна, + динамо/, див. турбогенератор.

ТУРБОКОМПРЕСОР /див. турбіна + компресор/- відцентрова помпа, що їй надає руху турбіна /стискати повітря, газ, пару/.

ТУРГЕСЦЕНЦІЯ, див. тургор.

- ТУРГОР /н.-лат. *turgere* /-І.напружений стан рослинних клітин, напружене всисання поживних речовин з водою, 2. збільшений доплив крові до артерії.
- ТУРЕЛЯ /фр. *tourelle* /- обертовий апарат на літаках для устанавлення гармат або кулеметів.
- ТУРИЗМ /фр. *tourisme* /- подорожування, що поєднує відпочинок з освітніми, мистецькими або науковими завданнями.
- ТУРИСТ /фр. *touriste* /- мандрівник, що подорожує заради допитливості, відпочинку, розваги, також з науковою, мистецькою чи освітньою метою.
- ТУРИСТИКА /див. турист/- спортові та розвагові подорожі.
- ТУРМА /лат. *turma* /- кіннотний загін у римлян /30-32 вершники/.
- ТУРМАЛІН /нім. *Turmalin* з іт./- алюмінійний силікат, прозорий мінерал, що має властивість поляризувати світло.
- ТУРНЕ /фр. *tournee* /-І. довкілля подорож, коловий маршрут, 2. гастрольна подорож акторів.
- ТУРНІПС /англ. *turnips* /- ратунок кормової ріпи.
- ТУРНІК /фр. *tournoquet* /- нерухомі жердини на стовпцях для гімнастичних вправ.
- ТУРНІКЕТ /фр. *tournoquet* /- І. обертова рогачка, устанавлена в проході, щоб перепускати людей по одному, 2. інструмент
- стискувати жили, щоб зупинити кровотечу /х і р./.
- ТУРНІР /нім. *Turnier* з фр. *tournoi* /- І. лицарський двобій- видовище або змагання лицарів у бойовій вправності, 2. спортові змагання, напр., шаховий турнір.
- ТУРНЮРА /фр. *la tournure* /-деталь жіночого одягу, що має вигляд подушечки й підкладається під сукню нижче від стану для надання краси фігури /І8-І9 ст
- ТУСКУЛЯНУМ /лат. *tusculum* /-І. Цицеронова вілла в місті Тускулюм на албанському березі, 2. місце відпочинку науковця, державного діяча, мистця.
- ТУ-СТЕП /англ. *two step* /-американський танок.
- ТУТТИ /іт. *tutti* - всі/- гра всіх інструментів оркестри/протил. - с о л ь о/.
- ТУТТИ-КВАНТИ, див. *tutti quanti*.
- ТУТТИ-ФРУТИ, див. *tutti frutti*.
- ТУФ /нім. *Tuff* з лат. *tolus* /-вулканічний попіл або стверділа вулканічна лява.
- ТУШ¹ /нім. *Tusch* /- вітальна музика, що її виконує оркестра при появі видатної особи або у відповідь на промову.
- ТУШ² /нім. *Tusche* /- чорна фарба для рисування, креслення.
- ТУШЕ /фр. *touché* /-І. властива кожному піаністові манера удару по клявішах, що надає гри

особливого відтінку, 2. дотик борця лопатками до підлоги, що означає момент поразки в боротьбі.

ТУЯ /гр. thua /- вічнозелене, з родини кипарисів, дерево, лісове й декоративне.

ТЮБЕТЕЙКА /тат./- маленька шапочка, що її носять на маківці голови.

ТЮБИК /фр. tube - рурка/- цинкова або олів'яна посудина руркуватої форми /на всякі фарби, пасти тощо, що їх із неї можна витискувати/.

ТЮБІНГ /англ. tubing /- одна ланка або ціла система ланок чи металевих кілець водонепроникного укріплення у шахтах або в підземних залізницях.

ТЮК /гол. tujk /- пака /товару вантажу/.

ТЮЛЬРІ /фр. Tuileries /- ко -

ролівський палац у Парижі, що його спалила розлючена юрба в 1871 р.; тепер сад.

ТЮЛЬ /фр. tulle /- легка, прозора сітчаста тканина, ужива - на на віконні завіски тощо.

ТЮЛЬПАН /див. туліпан/.

ТЮРБАН /фр. turban з персь. tul bend - серпанок/- голов'яне убрання в мусулманських народів, що складається з фески, завиненої в шматок легкої тканини.

ТЮРКОСИ /фр. turcos /- неофіційна назва колоніальних воєнків із африканців у французьких колоніях.

ТЮРЛЮПЕН /фр. вл./- комічний персонаж у французьких п'єсах 16-17 стол. /за ім'ям одного з акторів/.

ТЮРЛЮПІНАДА /фр. turlupin /-недоречний жарт, блазенство.

- У -

УБІКВІСТИ /лат. ubique - всюди/- рослини, що можуть жити у найрізноманітніших кліматичних і ґрунтових умовах, напр., кропива, тонконіг.

УВЕРТУРА /фр. ouverture /- I. оркестровий вступ до опери, що в ньому стисло виражена основна думка опери, 2. музичний, у стилі програмової музики для оркестри, твір.

УВІОЛЕВИЙ /лат. ultra - більше

над, нім. violett - фіялковий - той, що пропускає фіялкове проміння.

УВРАЖ /фр. ouvrage /- I. цінний мистецький твір, 2. розкішне видання /книги абощо/.

УВУЛЯ /лат. uvula - язичок/ - піднебінна заслінка, язичок.

УВУЛЯРНИЙ /лат. uvula - язичок/- у в у л я р н і приго-

лосні звуки - приголосні звуки, що артикуються з допомогою язичка, напр., французьке гаркаве "R".

УБЛІЄТ /фр. oublieetes /- підземна в'язниця з лядою зверху, куди закидали засуджених на го лодову смерть або довічне ув'язнення. /за середньовіччя/.

УДОМЕТР /лат. idus - мокрий, гр. metreō - міряю/- дощомір, прилад виміряти дощові опади.

УЗДІЕНІ /кабар./- великі землевласники в кавказьких народів /до 1917 р./.

УЗУРА /лат. usus - звичай/ди - хварство, стягання з боржника відсотків понад установлену за коном норму.

УЗУРПАТОР /лат. usurpator /-I. самозванець, насильник / щодо права абощо/, 2. особа, що незаконно захопила владу.

УЗУРПАЦІЯ /лат. usurpatio /незаконне загарбання влади, привласнення чужого права на щонебудь.

УЗУРПОВАНИЙ /див. узурпація/ - неправно привласнений, насильницький, протизаконно здобутий

УЗУРПУВАТИ /див. узурпація/ - протизаконно або насильно забирати владу, привласнювати собі право.

УЗУС /лат. usus /- звичка, звичай, що набирає сили закону, 2. ужитковий обсяг, засяг /слова/

УЗУФРУКТ /лат. usufructus /- використання чужого майна без

права робити будь-які зміни, тобто зі збереженням вартості й призначення цього майна.

УЛАЛГІЯ /гр. oulon - ясна, алдов - біль/- біль у яснах, у щелепах.

УЛАНИ /поль. ulan з лат./- воляки легкої кінноти, озброєні списами /вперше в 16 стол. появились в Польщі/.

УЛЕМИ /ар. 'ulamā - учені/-мусульманські богослови, що скінчили богословсько - юридичні курси в медресі і працюють на посадах суддів, юрисконсультів тощо.

УЛІСС - латинська назва Одиссея.

УЛІТИС /гр. oulon - ясна, itis запалення ясен.

УЛОРЕЯ /лат. oulon- ясна, rheō - течу/- кровотеча з ясен.

УЛУС /тюрк./- I. татарське селище, 2. адміністративна одиниця в якутів та калмиків, 3. кочовий табір у деяких азійських народів.

УЛЬОФИ - сенегальські мурина.

УЛЬСТЕР /нім. Ulster з англ./- довге стягнене в поясі пальто.

УЛЬТИМАТИВНИЙ /лат. ultimus - останній/- рішучий, категоричний, що має характер ультиматуму.

УЛЬТИМАТИЗМ /див. ультимативний/- антибольшевицька течія в російській соціал-демократії, що пропонувала відкликати з

державної думи соціал-демократичну фракцію.

УЛЬТИМАТИСТИ /див. ультиматизм/ - послідовники ультиматизму.

УЛЬТИМАТУМ /лат. ultimus - останній/- 1. рішуча, крайня вимога, 2. остання рішуча вимога з загрозою в разі не-виконання вжити рішучих заходів впливу, 3 вимога з загрозою.

УЛЬТИМО /іт. ultimo - останній крайній/- останній день місяця /в комерційній термінології/, - коли треба розплатитися згідно з угодою.

УЛЬТРА... /лат. ultra - далі, більше, над/- у складених словах означає надмір, крайність, залежність, напр., ультрафіялковий.

УЛЬТРААВДІОН /див. ультра... + авдіон/- радіоприймач регенеративного типу.

УЛЬТРАІМПЕРІАЛІЗМ /див. ультра + імперіалізм/- назва, що їм дав Ленін теорії Кавтського про нову фазу капіталізму, коли імперіалізми всього світу об'єднуються для співпраці й миру.

УЛЬТРАІЗМ /лат. ultra - далі, над/- крайнощі в поглядах, вимогах тощо.

УЛЬТРАКОРОТКІ радіохвилі - електромагнетні хвилі, що їх довжина не досягає й 10 метрів.

УЛЬТРАМАРИН /нім. ultramarin з лат. ultra - над, marinus морський/- синька, барвник, що його виробляють з каоліну, соди,

глябберової соли, сірки, ву - гілля тощо.

УЛЬТРАМІКРОСКОП /див. ультра + мікроскоп/- мікроскоп, що складається із звичайного мікроскопа й сильного світлового джерела, яке освітлює предмет спостережень і цим дає можливість розглядати об'єкти, розміру до кількох мілімікронів.

УЛЬТРАМОНТАНИ /див. ультрамонтанство/- прихильники ультрамонтанства.

УЛЬТРАМОНТАНІЗМ, див. ультрамонтанство.

УЛЬТРАМОНТАНСТВО /фр. ultramontain з лат. ultra - за, поза, mons - гора, -"загірний"/во-йовничий напрям католицизму, що змагається за необмежену владу папи римського в релігійних і цивільних справах /в 1870 році на ватиканським соборі в наслідок перемоги цього напрямку римського папу визнали за непогіршого/.

УЛЬТРАОПТИМЕТР /див. ультра... + оптиметр/- контрольно-вимірний прилад /поєднання механічних і оптичних важелів/ для точних вимірів калібрів тощо /точність вимірів до 0,0002мм/

УЛЬТРАРАПІД /лат. ultra -далі, над, rapide - бистрий/- апарат для дуже швидких кінофотографувань.

УЛЬТРАФІЛЬТР /див. ультра... + фільтр/- цідилок на кольоїдальні речовини, щоб очищувати теж від змулених у них часток

УЛЬТРАФІЯЛКОВЕ проміня /див. ультра.../- невидні короткі промені спектру, що лежать за фіялковими променями і мають особливі хемічні, електричні й лікувальні властивості.

УМЛЯВТ /нім. Umlaut/- паляталізація голосних у німецькій мові: а - ä, о - ö, тощо.

УМБРА /лат. umbra - тінь/- темнокаштанова фарба, що її виробляють із глинястих речовин, оксидів заліза або мангану.

УМФОРМЕР /нім. Umformer - перетворювач/- машина, що перетворює змінний струм на простий /складається з рушія змінного струму, що надає руху динамомашині простого струму/.

УНАНІМІЗМ /фр. unanimité /одна з течій у французькій літературі /Жюль Ромен, Вільдрак /, що визнавала гуманістичні принципи за важливіші, ніж репрезентація в літературі./ 19 ст./

УНДЕРВУД /амер. underwood /фабрична марка друкарських машинок.

УНДЕЦИМА /лат. undecima - одиннадцята/- I. інтервал з октави й кварта /м у з./, 2. одинадцятий ступінь діятонічної гами.

УНДИНА /нім. з лат. unda - хвиля/- русалка, що немов би через одруження з людиною дістає людську душу /оспіваний у поезії й музиці образ/.

УНДУЛЯЦІЯ /лат. unda - хвиля/- хвилювання /світла/, див. он -

дуляця /я;/ використовується в телеграфії.

УНІ... /лат. unus - один/- у складених словах означає один, одно..., напр., унікальний.

УНІВЕРСУМ /лат. universum / - світ, усесвіт.

УНІВЕРСАЛИ /лат. universalis - загальний/- I. маніфести, накази, урочисті грамоти українських гетьманів, 2. декларації Української Центральної Ради 1917-18 р.р. /Четвертим універсалом оголошено самостійність України, 22 січня 1918 р., відокремлення України від Росії/.

УНІВЕРСАЛІЗМ /лат. universalis - загальний/- всебічність, загальність, змагання до пізнання всесвіту /ф і л./.

УНІВЕРСАЛІЇ /лат. universalis - загальний/- загальні поняття, родові поняття в схоластиці.

УНІВЕРСАЛЬНИЙ /лат. universa - lis - загальний/- всесвітній, всебічний, загальний, повсюдний, придатний до всього.

УНІВЕРСИТЕТ /нім. Universität з лат. universitas - сукупність/- вища школа, що має різні факультети: гуманітарних, природничих, математичних тощо наук.

УНІКАТ, див. унікум.

УНІКУМ /лат. unicum - єдине/- єдиний примірник, рідкісний, виїмковий зразок.

УНІОНІЗМ /лат. unio - єдино/-

змагання до об'єднання, до зли-
тя /протил.: сепаратизм/.

УНІОНІСТ /див. уніонізм/- при-
хильник одности, унії, об'єд-
нання.

УНІПОЛЯРНИЙ /див. уні...+ по-
лярний/- однополюсний, однобі-
гуновий; у н і п о л я р н а
провідність - провідність стру-
му в одному напрямі /ф і з./.

УНІСОН /іт. unisono з лат./-І.
однотонність, звучання тонів одні-
єї висоти кількох голосів або
інструментів /м у з./, 2. одна-
ковість частот двох джерел ко-
ливання /звукових, електромаг-
нетних, механічних/, 3. говори-
ти в у н і с о н - притакувати
сліпо йти за чужою думкою.

УНІТАРИЗМ /лат. unitarismus /
І. принцип політичної чи релі-
гійної єдиновладности, 2. єресь,
що заперечує св. Трійцю.

УНІТАРНИЙ /фр. unitaire з лат./
- єдиний, той, що прагне одно-
сти; у н і т а р н а конфеде-
рація праці - лівий центр про-
фесійного руху, заснований у
Франції 1922 року.

УНІФІКАЦІЯ /лат. unio -одність,
fasege - робити/- зведення до
однієї форми, зразка, норми.

УНІФІКУВАТИ /лат. unio - од-
ність, fasege - робити/-уодно-
манітнувати, зводити до однієї
форми, норми.

УНІФІЛЯРНИЙ /лат. unus - один,
filum - нитка/- І. однодрото-
вий кабель /ел.-тех./, 2. одно-
ниткова почіпка /ф і з./.

УНІФОРМА /лат. unio - одність,
forma/- однострій, відповід-
ної форми одяг /військовий а -
бо цивільний/.

УНІЯ /польсь. з лат. unio од-
ність/- об'єднання; у н і я -
церковна - об'єднання частини
української православної цер-
кви /в Галичині/ з католицькою
церквою 1596 р., наслідком чо-
го утворилася греко-католицьке
церква в Галичині.

УНІЯТ /див. унія/- вірянин у -
ніятської, або греко-католиць-
кої церкви.

УНОРМОВАНИЙ - зведений до нор-
ми, врегульований.

УНТЕР-ОФІЦЕР /нім. Unteroffi-
zier /- підстаршина, ранга у
деяких арміях для молодшого
командного складу /ройовий, чо-
тар/.

УНТЕРТОНІ /нім. Untertöne / -
нижчі від основного тону тони,
що звучать разом із ним /про-
ти.: обертони, що звучать ви-
ще/.

УНЦІЯ /лат. uncia /- міра ваги
/одна дванадцята або одна шість
надцята частина фунта/.

УНЦІЯЛИ /лат./- закруглене
старо-римське письмо, особли-
вий друкарський шрифт.

УНЦІЯЛЬНІ л і т е р и - вели-
кі заголовкові літери.

УПАНІШАДИ /санс./- І. книги
святого писма в індусів/прит-
чі, діалоги, оповідання про
брагманів, царів, богів/2. буд-

дійська містична секта.

УРАЗА́ /ар./- піст у мусулманів, коли на протязі місяця забороняється їсти від ранкової до вечірньої зорі.

УРАН¹ /гр. uranos - небо/- I. бог неба в стародавніх греків, 2. сьома планета в сонцевій системі /відкрита 1781 року/.

УРАН² /гр. uranos - небо/- хемічний елемент /U/, дуже твердий радіоактивний метал - джерело атомової енергії, атом. вава 238,2.

УРАНІЗМ /гр./- див. гомосексуалізм.

УРАНІТ /див. уран/- урановий лосняк, мінерал, кальційно-фосфатний уран, руда, що з неї добувають чистий уран.

УРАНІЯ /гр. Urania від uranos - небо/- муза, опікунка астрономії в стародавніх греків.

УРАНОВА одиниця - одиниця радіоактивності, або інтенсивність альфа-променювання уранового оксиду.

УРАНОГРАФІЯ /гр. uranos - небо, graphō - пишу/- опис зоряного неба.

УРАНОЛОГІЯ /гр. uranos - небо, logos - слово, наука/- астрономія.

УРАНОМЕТРІЯ /гр. uranos - небо, metroō - міряю/зоряні каталоги, виміри небесних просторів.

УРАНОПЛАСТИКА - хірургічна операція піднебіння.

УРАНОСКОП /гр. uranos - небо, skopeō - дивлюсь/- прилад спостерігати небо.

УРАНОСКОПІЯ /див. ураноскоп/- спостерігання небесних тіл.

УРАТИ /гр. uron - сеча/- соли сечової кислоти.

УРБАНІЗАЦІЯ /фр. urbanisation з лат. urbanus - місто/- зріст міст, процес зосередження промисловости й населення в містах; відображення міського життя в мистецтві.

УРБАНІЗМ /фр. urbanisme з лат. urbanus - міський/- I. характеристичні риси міського життя 2. напрям у літературі й мистецтві, що відбиває життя великих міст, часом з фетишизуванням машини, промисловости, змасовілої людини.

УРБАР /лат./- книга податкових зобов'язань усіх землевласників і кріпаків, написана мовами всіх народів Угорщини /також і українською/.

УРЕМІЯ /гр. uron - сеча, haīma - кров/- сечокрів'я, отруєння організму речовинами сечі в наслідок хвороби нирок.

УРЕТАНИ /лат. urina - сеча, aether - етер/- складні етери карбамінової кислоти.

УРЕТРА /гр. urēthra /- сечовивідний канал, сечівник.

УРЕТРИТ /гр. urēthra /- запалення слизової оболонки сечівника. /м е д./.

УРЕТРОРАГІЯ /гр. urēthra - се-

чівник, rheб - течу/- кровоте-
ча з сечівника.

УРЕТРОСКОП /гр. urēthra - се-
чівник, скореб - дивлюсь/-при-
лад досліджувати сечівник.

УРЕТРОТОМІЯ /гр. urēthra - се-
чівник, томē - розтин/- опера-
ційний розтин сечівника.

УРИНА /лат. urina - сеча/-се-
ча.

УРИНАЛ /див. урина/- посудина
на сечу, мушля.

УРНА /лат. urna /- I. посудина,
де переховують попіл спалених
мерців, 2. скринька, куди викидають
списки при голосуванні, 3. скринька на
сміття в публічних місцях.

УРО... /гр. uron - сеча/- у складених
словах указує на зв'язок поняття з сечею,
сечовими органами тощо, наприклад у
ро м е т р і я.

УРОБАКТЕРІЇ /див. уро...+ бактерії/-
бактерії, що розкладають сечу на
амоніак і вуглекислий газ.

УРОЛІТ /гр. uron - сеча, lithos -
камінь/- камінь у сечовому міхурі.

УРОЛОГ /гр. uron - сеча, logos -
наука/- лікар, фахівець у хворобах
сечових органів.

УРОЛОГІЯ /гр. uron - сеча, logos -
наука/- наука про хвороби сечових
органів.

УРОМЕТР /гр. uron - сеча, metreb -
міряю/- прилад визна-

чати питому вагу сечі /м е д./
УРОСКОПІЯ /гр. uron - сеча, skopos -
реб - дивлюсь/- дослідження сечі з
метою визначення захворювання.

УРОСХЕЗА /гр. uron - сеча/-затрим
сечі.

УРОТРОПІНА /гр. uron - сеча + atropina -
атропіна/- ліковий препарат для
зінфекувати сечовивідні органи /розчинна
в воді сполука амоніяку й формальдегіду/.

УРТИКАРІЯ /лат. urtica - кропива/-
кропивна лихоманка.

УСТРИЦІ /гр. ostreion - черепашка,
мушля/- один із видів членистоногих
м'якунів, черепашок.

УСТРЯЛІВЩИНА /вл./- частина російської
інтелігенції, що вважала "неп" за еволюцію
російського комунізму й переродження
диктатури пролетаріату в капіталізм.

УТИЛІЗАЦІЯ /лат. utilis - корисний/-
використання /наприклад, покидьків у
виробництві/

УТИЛІЗУВАТИ /див. утилізація/-
використовувати, уживати /у виробництві
абощо/.

УТИЛІТАРИЗМ /лат. utilitas - користь/-
I. етична теорія, що в основу етики й
моралі кладе корисність для людей, 2. Σ
намагання мати з усього користь.

УТИЛІТАРИСТ /див. утилітаризм/- I.
послідовник утилітаризму, 2. особа,
що розцінює всі явища з погляду
практичної з них користі.

УТИЛІТАРИСТИЧНИЙ - властивий утилітаризмові.

УТИЛІТАРНИЙ /лат. utilitas користь/- І. практичний, прикладний, 2. погоджений з практичною користю.

УТИЛЬ /лат. utilis - корисний/- покидьки в господарстві або виробництві, що використовуються як сировина, напр., ганчірки у виробництві паперу.

УТОПІЗМ /див. утопія/- нездійсненність; підхід до дійсності з погляду ідеалу, що його ніколи не можна здійснити.

УТОПІЙНИЙ /див. утопія/- фантастичний, нездійснений, мрійницький; у т о п і й н и й соціалізм - теорії про ідеальне соціалістичне суспільство /Томас Мор, Кампанелла, Сен-Сімон, Фур'є, Роберт Оуен/. *К. Морке*

УТОПІСТ /гр./- І. мрійник, фантаст, автор неосяжних ідеалів; 2. автор твору, що має немо

жливий щодо здійснення суспільний лад, напр., Томас Мор, що написав роман про комуністичне суспільство.

УТОПІЯ /гр. u- зап. ні, topos - місце, "місце, що його нема"/- І. вигаданий острів з ідеальним суспільно-політичним ладом /в романі Томаса Мора/, 2. не досяжна ідея, мрія, бажання, що його не можна здійснити.

УТРАКВІЗАЦІЯ /лат./- перехід у шкільному навчанні на двомовність.

УТРАКВІЗМ /лат./- шкільна система з двомовністю викладання.

УТРАКВІСТИ /лат. sub utraque (specie)/- правий напрям послідовників Яна Гуса, що вимагали конфіскації церковних земель.

УТРИРУВАТИ /фр. outrer /- перебільшувати, переяскравлювати, вдаватися до крайнощів.

УШКАЛ /тюрк./- річковий розбійник.

ФА /іт. fa /- назва четвертого ступня діатонічної гами, що починається з "до".

ФАБІЯНЕЦЬ - член фабіянського товариства, див. фабіянське товаристо.

ФАБІЯНСЬКЕ ТОВАРИСТВО - в о /англ. Fabian society від імени римського полководця Фабія Кунктатора, що додержувався у війні тактики очікування/ - англійська соціалістична організація /з 1884 р./, що проповідує так званій муніципальний соціалізм і виступає проти класової боротьби та згубної для людства пролетарської революції й диктатури; натомість пропонує соціальні реформи.

ФАБЛЬО /фр. fabliau з лат. fabula - пригода/- гумористичні побутові оповідання у французькій літературі за середньовіччя.

ФАБРИКА /нім. Fabrik з лат./ - підприємство, де переробляють з допомогою машин сировину на вироби.

ФАБРИКАНТ - власник фабрики.

ФАБРИКАТ /нім. з лат. fabricatus - вироблений/- готовий до вжитку фабричний виріб.

ФАБРИКАЦІЯ /лат. fabricatio - продукування, виробництво/продукування виробів фабричними засобами, 2^х підроблювання, фальшування.

ФАБУЛА /лат. fabula - оповідь, пригода/- виклад подій літера

турного твору в хронологічному плані, у послідовному їх зв'язку.

ФАВН /лат. Faunus /- лісовик, бог полів та лісів, охоронець черед у стародавніх римлян.

ФАВНА /лат. Fauna /- твариняче населення краю, середовища або геологічного періоду /богиня полів і лісів у стародавніх римлян./.

ФАВОР /лат. favor - ласка, прихильність/- прихильність впливової особи, ласка.

ФАВОРИЗУВАТИ /фр. favoriser з лат./- обдаровувати ласкою, опікуватись.

ФАВОРИТ, ФАВОРИТКА /фр. favorable з лат. favor - ласка/ - 1. улюбленец, улюблениця, 2. обдарована ласкою й прихильністю впливової людини особа, 3. улюблений кінь на перегонах, що на нього ставлять заклад більшості учасників гри.

ФАВОРИТИЗМ /див. фаворит/- 1. висування улюбленців на вищі посади, 2. порядки у сферах адміністрації чи державної влади, де все обумовлюється впливами улюбленців урядових осіб, фаворитів.

ФАВСТ /нім. vl. Faust /- герой численних легенд західноєвропейських народів, також однойменної поеми Гете та опери на цю тему.

...**ФАГ, ...ФАГИ** /гр. phagos - той, що пожирає/- у закінчен

нях складених слів указує на зв'язок із живленням, поїдан-ням, напр., ф а г о ц и т и.

ФАГОЦИТИ /гр. phagos - той, що пожирає/- клітини, що мають властивість пожирати чужорідні тіла та бактерії, які потрапляють в організм /суди належать білі кров'яні тільця, або лейкоцити/.

ФАГОЦИТОЗА /див. фагоцити/- прояви існування фагоцитів, їх діяльність, що полягає в поглинанні бактерій або інших чужорідних тіл, що потрапили до організму.

ФАГОТ /ит. fagotto /- оркестровий інструмент низького /тенорovo-басового/ тону.

ФАЕТОН /гр. Phaeton від phao - сяяти/- І. син бога Сонця в стародавніх греків, спалений блискавкою за те, що невдало їздив в огніній колісниці і ледви не спричинив світової пожежі, 2. легкий повіз на пружинах.

ФАЗА /гр. phasis - прояв/- І. період перебігу явища, історичного процесу або що, 2. регулярна зміна /чергування/ освітленої частини місяця, кварта; окремі зміни струми, що створюють один багатфазовий струм /ел.-тех./, 4. стан коливної частки відносно стану рівноваги /фіз./

ФАЗАН /гр. phasianos від Phasis - колишньої назви ріки Ріон на Кавказі/- азійський птах з родини куроподібних.

ФАЗОВА ш в и д к і с т ь -

- швидкість перебігу хвиль гармонійного коливання /ф і з./.

ФАЗОКОМПЕНСАТОР /див. фазаткомпенсація/- машина, що збільшує потужність електричні /устави/ існують фазокомпенсатори хит -кі й обертові.

ФАЗОКОМПЕНСАЦІЯ /див. фазокомпенсатор/- ліквідація зсому у фазах між струмом і напругою в колах змінного струму /ел.-тех

ФАЗОМЕТР /гр. phasis - прояв, metreб- міряю/- прилад, що показує різницю між фазами струму й напруги в електричному колі.

ФАЙ /фр. faille /- цупка шовкова тканина з поперечними рубцями.

ФАЙВ-О-КЛОК /англ. five o'clock tea - чай о п'ятій годині/ - прийняття для гостей о 5-й годині /звичай в Англії/.

ФАЙДЕШИН /фр. faille de chine/ - цупка шовкова тканина на жіночі сукні.

ФАКІР /ар. faqir - жабрак/- І. мандрівний маг, шукар, також аскет в Індії, 2. мандрівний мусулманський чернець, див. дєр-віш..

ФАКСИМІЛЕ /лат. fac simile ро-би подібне/- І. точна відбитка документу, підпису, письма, 2. фотографічна репродукція малю-ського твору.

ФАКТ /лат. factum - зроблене/- реальна подія, діло, річ, явище.

ФАКТИЧНИЙ /див. факт/- реальний, дійсний, справжній, невідгаданий.

ФАКТОР /лат. factor - той, що діє/-чинник, 1. рушійна сила процесу, неодмінна його умова, спонука, причина, 2.кожен множник /м а т./, 3. посередник, комісіонер, маклер, 4. технічний керівник у друкарні.

ФАКТОРІЯ /англ. factory з лат. factor/- 1. торговельне підприємство за кордоном, 2.в Советському Союзі - купівельні й постачальні пункти, що забирають у відсталих народів СРСР їхні мисливські чи рибальські добутки і постачають їм промислове знаряддя в обмін за продукцію /один із способів визиску неросійських народів російським комунізмом/.

ФАКТОРІЯЛ /лат. factor -чинник/- добуток із натурального ряду чисел, напр., 1.2.3.4. = 24.

ФАКТОРСТВО /див. фактор/- посередництво, посередницька, агентурна діяльність.

ФАКТОРСЬКИЙ /див. фактор/- посередницький, маклерський.

ФАКТОРУВАТИ /див. фактор/- бути за посередника, вдаватися до маклерства.

ФАКТОТУМ /лат. fac totum -робити все/- 1. людина, що беззаперечно, по-рабському виконує чужі доручення, 2 $\frac{1}{2}$ той, хто всюди втручається, суне свого носа.

ФАКТУРА /лат. factura - роблен

ня/-1. рахунок на куплений крам, що додається покупцеві до пакунка, 2. сукупність технічних способів мистців, напр. ведення пензлем, накладання на полотно чи папір фарб, удари різцем тощо, 3. особливість обробленості та будови поверхні намальованого на картині предмета.

ФАКУЛЬТАТИВНИЙ /фр. facultatif з лат./- обраний, необов'язковий, можливий, випадковий, довільний.

ФАКУЛЬТЕ МЕТРЕС, див. faculte maîtresse.

ФАКУЛЬТЕТ /нім. fakultat з лат. facultas - можливість/- відділ у вищій школі, де вивчають певний цикл наукових дисциплін /філософський, філологічний, фізико-математичний і інші факультети/.

ФАКЦІЯ /лат. factio /- угруповання, що під виглядом партії з політичними принципами намагається досягти своєї корисливої мети.

ФАЛАНГА /гр. phalanx(phalanx - зос) /- 1. бойовий лад піхоти в стародавніх народів, 2. комуністична громада в утопійній системі Фур'є /1600 до 1800 осіб/, 3 $\frac{1}{2}$ лава, ряд, шеренга.

ФАЛАНГИ /див. фаланга/-1.трубчасті кістки, що з них складаються пальці в хребцевих тварин 2. отруйні павукоподібні тварини теплих країн.

ФАЛД, ФАЛДА /нім. die Falte /- зморшка, згортка, пола в одя -

зі, 2. згорткові шари земної кори /г е о л./.

ФАЛДУВАННЯ /див. фалда/- тво - рення згорток земної кори.

ФАЛІКА /гр. phallos/- співи й танці з ношенням фалоса під час б а к х а н а л і й.

ФАЛІНЬ /гол. vallijn /- кодола або линва, що нею прив'язують човен до пристані або до корабля.

ФАЛІЧНИЙ к у л ь т /див. фаліка/- культ обожування органів розмноження.

ФАЛОКАРЦИНОМА /гр. phallos - прутень, karkinos - пістряк/- пістряк чоловічого статевого органа.

ФАЛОС /гр. phallos /- чоловічий статевий орган.

ФАЛСТАРТ /англ. fallstart /вибігання спортсвця раніш від поданого для старту сигналу.

ФАЛСТАФ /англ. вл./- життера - дісний персонаж /пьяка, гуляка, цинік, хвалько/ із шекспірових комедій "Гайнріх 4-й" та "Віндзорські кумасі".

ФАЛЯНГА /есп. з гр./- еспанська фашистська партія.

ФАЛЯНГІСТИ /див. фальянга/- назва вояків із загонів генерала Франка в Іспанії.

ФАЛЯНСТЕРИ /фр. phalanstère з гр./- тип будівель, що їх проєктував Фур'є для громад у вимірному комуністичному суспільстві.

ФАЛЬБАЛЯ, ФАЛЬБАНА / фр. falba-

las /- нашивка на спідниці або на запасці.

ФАЛЬБАНД /нім. Falhband /- геологічні утвори, що постають у наслідок просочування магнетиту та сірчаної жорстви у гнайсові та дупакові шари.

ФАЛЬКОНЕР /англ. falconer із falcon - сокіл/- мисливець із соколами.

ФАЛЬКОНЕТ /англ. falconet з іт. falconetto/- дрібнокаліброва гармата /І6-І7 стол./.

ФАЛЬСИФІКАТ /нім. Falsifikat з лат. falsificatum - підроблений/- зфальшована, підроблена річ, продукт.

ФАЛЬСИФІКАТОР /лат./- підроблювач, спотворювач речей.

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ /лат. falsificare - підробляти/- підроблення /грошей, документів, продукції коштовностей/, спотворювання історичних чи літературних фактів.

ФАЛЬСИФІКУВАТИ /лат. falsificare - підробляти/- див. фальшувати.

ФАЛЬЦ /нім. Falz /-І. рубець, де склепані тонкі бляшані аркуші, 2. згорнутий у брошуру друкований аркуш.

ФАЛЬЦАНОК /нім. Falzmaschine /- фальцювальна машина, що складає в брошури друковані аркуші відповідно до нумерації сторінок.

ФАЛЬЦАПАРАТ /див. фальцанок/- апарат при ротаційній машині,

що згортає видрукувані аркуші в брошури /фальцює/.

ФАЛЬЦЕТ /ит. falsetto /- штучний чоловічий голос на висоті сопранового регістру.

ФАЛЬЦЮВАННЯ /див. фальцанок/ - складання руками або машиною в брошури видрукованих аркушів.

ФАЛЬШ і ФАЛШ /нім. falsch /- І. брехня, нещирість, неправильність, підробленість, 2. нечисто взятий голосом тон.

ФАЛЬШБОРТ /нім. Falschbord /- додаткове підвищення борта на човні, кораблі.

ФАЛЬШВИЙ /нім. falsch /- підроблений, нещирий, знеправлений.

ФАЛЬШКІЛЬ /нім. falschkil /дерев'яний або залізний трям під кілем, що надає кораблеві стійкості.

ФАЛЬШУВАТИ /див. фальш/- підробляти /документи, гроші, коштовності, продукти/, спотворювати історичні чи літературні факти.

ФАМА /лат. fama /- слава, чутки, погослови.

ФАМІЛІСТЕРИ /фр. familistère/ подібні до проєктованих фаланстерів Фур'є гуртожитки, що їх побудував був у місті Гіз учень Фур'є Годен, пристосувавши до родинного життя, тоді як Фур'є припускав родину скасованою.

ФАМІЛІЯ /лат. familia /- родина, сім'я /у стародавньому Ри-

мі - родина разом з рабами /.

ФАМІЛЬНИЙ /див. фамілія/- родинний, спадковий.

ФАМІЛЬЯРИ /див. фамілія/- члени інквізиції, інквізиторських трибуналів.

ФАМІЛЬЯРНИЙ /лат. familiaris - родинний/- безцеремонний, зухвалий, запанібратський, перебільшено невимушений.

ФАМІЛЬЯРНИСТЬ /див. фамільярний/- безцеремонність, перебільшена розв'язність, зухвалість.

ФАМУЛУС /лат. famulus - раб, слуга, служник/- І. слуга, джюра /за середньовіччя/, 2. асистент при лікарі або студент, що виконує доручення професора /в деяких країнах/.

ФАНАБЕРІЯ /поль. fanaberja /- пиха, удавання поважності, примки, чванькуватість.

ФАНАТИЗМ /див. фанатик/- засліплена відданість ідеї, справі, поглядам, нетерпимість до інших переконань, думок, віри за наших часів найпомітніше виявляється фанатизм у російській комуністичній партії/.

ФАНАТИК /лат. fanaticus - несамопитий, безтямний із *fani* - храм/- безоглядно, засліплено відданий ідеї, вірі, переконанням; засліпленець, що не терпить іншої віри, інших переконань, ідеології; бузувір, недолюдок.

ФАНАТИЧНИЙ /див. фанатик/- перейнятий фанатизмом, несамо-

- тий, безтямний, засліплений не-терпимістю до інших поглядів, віри або до.
- ФАНДАНГО** /есп. fandango /- та-нок повільного темпу з кастань-етами й приспівом.
- ФАНДІР** /осет./- подібний до ар-фі музичний інструмент в осети-нів.
- ФАНЕРА**, див. форнір.
- ФАНЕРОГАМИ** /гр. phaneros - яв-ний, φανος - шлюб/- квіткові /з-видними органами розмноження /рослини./див. криптогамія/.
- ФАНЗА** /кит./-І. хата в китай-ців, 2. легка шовкова тканина.
- ФАНТ** /поль. fant з нім. Fand -заклад/- предмет-значок, що йо-го дають учасникові забави з певним завданням, також сама забава.
- ФАНТАЗ** /вл./- бог сновиддів у грецькій мітології /брат Мор-фея/.
- ФАНТАЗЕР**, див. фантаст.
- ФАНТАЗІЯ** /гр. phantasia -уява/- І. творча уява, мрія, химера, призма, 2. музичний твір без у-сталеної форми, 3. літератур-ний твір, де реальне зображен-ня дійсності перемішане з пое-тичними вигадками, 4. примхи, химери, дивацтво.
- ФАНТАЗУВАТИ** /див. фантазія/ви-гадувати, мріяти.
- ФАНТАСМАГОРІЯ** /фр. fantasmago-rie з гр. phantasma - привид, agoreuō - говорю/- І. мариво, привиддя, дивовижа, 2. дивовиж-
- ні образи, утворені з допо-могою оптичних приладів, 3. ди-вовижні привиди, що їх бачить людина в наслідок хоробливого розладу уяви.
- ФАНТАСТ** /гр. phantastikos /у-пертий мрійник, що віддається будуванню нездійснених плянів
- ФАНТАСТИКА** /див. фантаст/- ви-гадка, химери, примхи, нере-альність.
- ФАНТАСТИЧНИЙ** /див. фантастика/- нереальний, уявний, дивогля-дний, незвичайний.
- ФАНТОМ** /фр. fantôme з гр. phan-asma - привид/- І. видиво, мариво, привид, 2. модель ча-стини людського тіла для вив-чення акушерських та хірургіч-них операцій /м е д./.
- ФАНТОШІ** /фр. fantoche /- ляль-ки, що їм надають руху з допо-могою шнурків /маріонетки/.
- ФАНФАРА** /іт. fanfara /-І. уро-чистий тризвуківий сигнал на сурмах, 2. короткий гучний му-зичний твір, 3. сурма для вро-чистих сигналів.
- ФАНФАРОН** /фр. fanfaron/- хваль-ко, хвастун.
- ФАНФАРОНАДА** /фр. fanfaronade /- похвальба, хвастоці, чваньку-ватість.
- ФАРА** /фр. phare /- передній ліхтар в автомобілі, паротязі, тощо.
- ФАРАДА** /англ. вл./- одиниця е-лектричної місткості, що дорів-нює насназі на І кульон при по

тенціялі на I вольт /за ім'ям англійського фізика Фарадея.

ФАРАДИЗАЦІЯ /див. фарада/- лікування нервових хвороб індукційним струмом /м е д./.

ФАРАДИЧНИЙ с т р у м - індукційний струм.

ФАРАНДОЛЯ /фр. farandole /-гуртовий провансальський танок.

ФАРАОН /фр. pharaon з єг./-I. титул колишніх єгипетських царів, 2^х глуплива назва колишніх російських поліцаїв, тепер міліціонерів.

ФАРВАТЕР /гол. vaarwater /-I. позначена сигналами смуга водного простору з достатньою глибиною для пароплавства, 2. теція, напрям, шлях /водний/.

ФАРИНГІТ /гр. pharynx - зіво/запалення слизової оболонки горла /м е д./.

ФАРИНГОЛІЗА /гр. pharynx (pharyngos) - зіво, lysis - розчин/параліч горлових м'язів.

ФАРИНГОСКОП /див. фарингоскопія/- прилад для дослідження зива.

ФАРИНГОСКОПІЯ /гр. pharynx - зіво, скоπεō - дивлюсь/- дослідження зива.

ФАРИНГОТОМІЯ /гр. pharynx (pharyngos) /- зіво, томē - розтин/- операція зива.

ФАРИНТОМ /лат. farina - борошно, гр. τομος - той, що ріже/-прилад із двох платівок та ножа, що розрізає зернину й дає

можливість на око визначати приблизний вміст у зерні крохмалю й білка.

ФАРИС /ар./- вершник.

ФАРИСЕЙ /гр. pharisaios з гебрейського parūšim від pāraš - розлучати/-I. член фанатичної релігійної секти в колишній Юдеї /заснована в 2 стол. до Хр./, 2^х лицемір, святий, казуїст.

ФАРИСЕЙСТВО /див. фарисей/- I. наука фарисейської секти, 2. зовнішня побожність, 3^х лицемірство, святенництво.

ФАРИСЕЙСЬКИЙ /див. фарисей/- лицемірний, святенницький, облудний, удавано побожний.

ФАРМА /англ. farm з фр. ferme/-I. хутір /в Америці/, 2. господарство при навчальній агрономічній установі, що має на меті практичні вправи учнів.

ФАРМАЗОН /фр./- франкмасон, недовірок, вільнодумець, 2. шахрай, що фальшує під золото гроші або інші речі.

ФАРМАКОГНОЗІЯ /гр. pharmakon - ліки, gnōsis - знання/- наука про рослини, тваринні й мінеральні речовини, з яких добувають ліки.

ФАРМАКОЛОГІЯ /гр. pharmakon - ліки, logos - слово, наука/наука про ліки, про дію їх на організм.

ФАРМАКОПЕЯ /гр. pharmakopōia з pharmakon - ліки, poiēō - роблю/- офіційно-урядовий опис способів, як виготов-

ляти, перевіряти й зберігати ліки.

ФАРМАКОХЕМІЯ /гр./- наука про хемічні властивості лікових речовин.

ФАРМАЦЕВТ /гр./- знавець ліків-фахівець у фармації.

ФАРМАЦЕВТИКА /гр./- див. фармація.

ФАРМАЦІЯ /гр. pharmacia від pharmakon - ліки/- сукупність кількох наук про продукування, зберігання й готування на рецепти ліків.

ФАРМЕР /англ. farmer /- власник ферми, хуторянин.

ФАРС /фр. farce /-І. весела комедія легковажного змісту, 3. блазенський вчинок.

ФАРТИНГ /англ. farthing /- найдрібніша англійська монета.

ФАРФОР /н.-гр. pharphuri з ар - див. порцеляна.

ФАРШ /поль. з фр./- дрібно перемелене на м'ясорубці м'ясо.

ФАС /фр. face /- обличчя, чоловічий його бік.

ФАСАДА /фр. la façade /- причілок, передній, фронтний бік будинка /а р х./.

ФАСЕТ, див. фацет.

ФАСОН /фр. façon /-І. форма, модель, зразок, 2. поза, удаваний вигляд, постава, манера.

ФАСОННИЙ /див. фасон/- зроблений за певним взірцем, фасоном.

ФАСТИ /лат. fasti dies - "час-

ліві дні"/-дні, коли можна було провадити судові та інші громадські справи/календар таких днів/у стародавніх римлян.

ФАСТРИГА /поль./- наживляння, тимчасове зшивання частин одяжки на особі, якій цю одяжину шийть /примірка/.

ФАСТРИГУВАТИ /див. фастрига/ - наживляти.

ФАСУВАТИ /поль. з нім. fassen/-заздалегідь розважувати й пакувати крам на продаж.

ФАСЦІЯ /лат. fascia - пов'язка/- жмут прутів як символ влади в стародавніх римлян, 2. тонка злучнотканнна оболонка на різних органах /м'язях тощо/.

ФАТА /тюрк./- серпанкове вінчальне дівоче убрання.

ФАТАЛІЗМ /лат. fatalis - згубний, приречений/- віра в неминучість подій, долі,заперечення випадковости.

ФАТАЛІСТ /див. фаталізм/- людина, що вірить у присуд долі, у фатум, приреченість.

ФАТАЛІСТИЧНИЙ /див. фаталізм/- неминучий, невідхильний, властивий фаталізові.

ФАТАЛЬНИЙ /лат. fatalis - неминучий, згубний/- лиховісний, нещасливий, рокований, приречений, згубний, вирішальний.

ФАТА МОРГ'АНА /лат. fata Morgana - фея Моргана/- І. хутко-мінливі й дуже знеправлені зображення заобрійних предметів, 2. мариво, омана, див. міраж.

ФАТИГА /ар./- головна молитва в мохаммеданів.

ФАТУМ /лат. *fatum*/- неминуча доля, неминучість, призначення.

ФАХ /нім. *Fach* /- знання й уміння в певній справі, професія, спеціальність.

ФАХІВЕЦЬ /див. *фах*/- знавець у своїй справі.

ФАЦЕЛІЯ /лат. *Phacelia* /- трависта медодайна рослина /Каліфорнія/.

ФАЦЕТ /фр. *facette* /-І. відшлифований бік певної речі, 2. скошений бік стереотипу або кліше /д р у к./.

ФАЦЕЦІЯ /лат. *facetia* /- анекдота /гумористичний жанр доби ренесансу в Європі/.

ФАЦІЯ /лат. *facies* - форма, зовнішність/- нашарування одного геологічного періоду й однакового мінералогічного складу, та кож однакової фльори й фауни; - морські, лагунові, суходільні фації/г е о г./.

ФАШИЗМ /іт. *fascismo* з лат. *fasces* - пучки хмизу/-І. організована в Італії 1922 р. під проводом Муссоліні партія, 2. антикомуністичний рух з деякими концепціями синдикалізму в економіці, що заперечує класову боротьбу, підносить гасло загально-національних інтересів, розуміючи націю як расову групу й ставлячи національний егоїзм в основу міжнародних взаємин, також визнає примат волі й почуття над розумом та заперечує

індивідуальні свободи на користь диктатури партії.

ФАШИНА /нім. *Faschine* з лат. *fasces* - в'язка хмизу/- в'язка лози, хмизу для будови греблі, дренажу дороги через болото або для інших гідротехнічних споруд.

ФАШИНУВАННЯ /див. *фашина*/-прокладання гідротехнічних споруд із фашин.

ФАШИСТ /іт. *fascista* /- член фашистівської партії, націоналіст.

ФАЯНС /фр. *faience* з іт. *vl.*/- порцеляна, склицьовані вироби з особливої глини та гіпсу.

ФЕБ /гр. *phoibos* - блискучий/- бог сонця в стародавніх греків /Аполлон/.

ФЕБА, див. *Артеміда*.

ФЕБРА /лат./- пропасниця, лихоманка.

ФЕВДАЛ /с.-лат. *feodalis* /власник феоду, великий землевласник і володар краю або селища за середньовіччя.

ФЕВДАЛІЗМ /див. *феод.* /- соціально-економічний лад, заснований на великому землеволодінні та владі великих землевласників над дрібнішими хліборобами, що зобов'язані відбувати різні повинності на користь великого землевласника /працею, орендною платнею за землю або частиною врожаю/.

ФЕДЕРАЛІЗМ /фр. *fédéralisme* з лат. *foedus* - союз, спілка/-І.

державно-політичний лад, коли кілька країн, зберігаючи автономність, підлягають одній центральній владі, 2. радикальний рух /Прудон та інші/, що проповідував боротьбу за побудову суспільства на основі спілки окремих самостійних виробничо-споживчих комун.

ФЕДЕРАЛІСТИ /див. федералізм/- 1. прихильники федералізму, 2. борці за скасування невільництва в США за часів боротьби між південними й північними штатами, 3. жирондисти за часів революції у Франції, що боролися за федерацію департаментів.

ФЕДЕРАЛЬНИЙ /див. федерація/- союзний, спілковий, належний до федерації.

ФЕДЕРАТИ /лат. foederatus - об'єднаний у спілку/- добровільні учасники французької революції, що змагались за федерацію провінцій та за їх самоврядування, за децентралізацію влади.

ФЕДЕРАТИВНИЙ - належний до федерації, побудований на принципах федерації.

ФЕДЕРАЦІЯ /фр. fédération з лат. foederare - зміцнювати союзом/- 1. об'єднання держав із збереженням автономності /поки що ніде не здійснене/, 2. спілка організацій, товариств.

ФЕДІНГ /англ. feeding /- раптове ослаблення, завмирання радіозвуків у наслідок інтерференції радіохвиль.

ФЕЄРИЧНИЙ /фр. féérique /- ча-

рівний, казковий, розкішно декорований.

ФЕЄРІЯ /фр. féerie з fée - фея/- 1. чарівна казкова картина, 2. фантастична п'єса, 3. театральна вистава з казковим сюжетом, розкішними декораціями, світловими ефектами тощо.

ФЕЙЛЕТОН /фр. feuilleton /- 1. популярна стаття на політичну, наукову, публіцистичну чи літературну тему, 2. гумористично-сатирична стаття або оповідання на злободенну тему.

ФЕЙЛЕТОНІСТ - автор фейлетонів

ФЕКАЛІЇ /лат./- нечистоти, кал.

ФЕЛАХИ /ар. fallāh - хлібороб/- єгипетські селяни-хлібороби. /також в Арабії, Сирії, Палестині/.

ФЕЛІБР /пров./- провансальський письменник, член організації фелібриж.

ФЕЛІБРИЖ /пров./- товариство провансальських письменників, засноване 1854 року з метою відродження провансальської літератури та мови.

ФЕЛО /англ. fellow - товариш/- член університетської колегії /в Англії/, член наукового товариства.

ФЕЛІОН /гр./- священнича риза.

ФЕЛЮГА /ит. felucca /- вітрильне судно /Середземне, Чорне, Каспійське моря/.

ФЕЛ'ЯГИ /див. фелахи/.

ФЕЛЬД'ЄГЕР /нім. Feldjäger /-

фійський посланець, кур'єр для пересилання важливих, переважно таємних кореспонденцій, документів тощо.

ФЕЛЬДМАРШАЛ /нім. Feldmarschall /- найвища генеральська ранга в деяких арміях.

ФЕЛЬДФЕБЕЛЬ /нім. Feldwebel /- найвища підстаршинська ранга в деяких арміях.

ФЕЛЬДЦОЙДМАЙСТЕР /нім. Feldzeugmeister /- 1. головний командувач артилерії в деяких арміях 18-19 стол., 2. генеральська ранга в колишній австрійській армії.

ФЕЛЬДШЕР /нім. Feldscher /- лікарський помічник із середньою медичною освітою.

ФЕЛЬДШТРЕК /нім. Feldstreck /- підземний хід у шахті в напрямі до рудної жили.

ФЕЛЬЯНИ /фр. feuillants /- члени монархічного клубу /за назвою чернечого ордену, що в його монастирі цей клуб містився/, що відокремилися від яacobінців.

ФЕМІНІЗАЦІЯ /лат. femina - самиця/- щеплення самцям статевих залоз самиць.

ФЕМІНІЗМ /фр. féminisme з лат. femina - самиця, жінка/- жіночий політичний рух за рівноправність жінок з чоловіками.

ФЕМІНІСТКА /див. фемінізм/- учасниця або прихильниця руху за рівноправність жінок з чоловіками.

ФЕН /нім. Föhn /- теплий, сухий,

гірський вітер, що постає внаслідок різного атмосферного тиску обабіч гірського хребта.

ФЕНАЦЕТИНА /гр. phainō - освічую, лат. oleum - олія, ossetum - оцет/- оцетан фенолевих сполук, уживаний як лік проти гарячки та болів у горлі /м е д./.

ФЕНАЦИТ /гр. phenax (phenakos) - обманник/- крихкий, безколірний, напівпрозорий мінерал /берилієва руда/.

ФЕНІЇ /ірл./- терористична організація /1858 р./, що боролася за відокремлення Ірландії від Англії.

ФЕНІКС /гр. phoinix /-1. казковий птах, що раз на 500 літ згоряв у святині Сонця і відроджувався з попелу /егіпетський міт/, 2. сузір'я в південній півкулі неба, 3. відроджуваний, відновлюваний, незнищений.

ФЕНОЛІ, ФЕНОЛЬ /гр. phainō - освічую, лат. oleum - олія/- ароматичні сполуки вуглеводнів; ароматичний спирт, що утворюється в реакції заміни в бензолі атома водню групою OH /карболова кислота/.

ФЕНОЛОГІЯ /гр. phainō - освічую, logos - слово, наука/- наука про періодичні явища в житті природи /рослин, тварин/ та про впливи підсоння на живу природу /частина біології/.

ФЕНОЛЬФТАЛЕЇНА /гр. phainein - показувати, phainō - освічую, naphtha лат. oleum - ма-

стило, олія/- біла або жовтава кристалева речовина $C_{20}H_{40}O_2$, жури-вана як індикатор.

ФЕНОМЕН /гр. phainomenon -те, що появляється/-І. суб'єктивне явище, що існує лише в свідомості і являє собою єдину реальність світу /в ідеалістичній філософії/, протил. новмен

2% незвичайне, виняткове явище, виняткова річ, людина.

ФЕНОМЕНАЛІЗМ /див. феномен/-І. філ. погляд, що визнає за пізнавальною лише явища свідомості, 2. філософський напрям, що ототожнює реальні предмети із сукупністю сприймань відчуттів і заперечує існування об'єктивного світу.

ФЕНОМЕНАЛЬНИЙ /див. феномен/-винятковий, рідкісний, незвичайний.

ФЕНОМЕНОГЕНІЯ /гр. phainō -по являю, освітлюю, genos - рід/-виникнення явища.

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ /гр. phainome -поп - те, що появляється, logos - слово, наука/-І. філософська наука про шляхи розвитку людської свідомості від безпосереднього почуттєвого сприйняття до абсолютного знання, тобто, як розуміє це Гегель, до пізнання духової праоснови світу, 2. методологічна течія в філософії /основоположник Гуссерль, 1859-1938/, що вважає чисті незмінні духові сутності за незалежні від існування та почуттєвого досвіду, а за передумову філософування вважає опис та аналізу кожної сфери

явищ, як також з'ясування апріорних законів, що їм ця сфера підлягає.

ФЕНОТИП /гр. phainō - освічую, typos - відбиток/- відміна породи, що яскраво відрізняється від інших відмін тієї ж породи.

ФЕНРИХ /нім. Fähnrich /- перша старшинська /офіцерська в колишній австрійській армії /ранга.

ФЕНХЕЛЬ /нім. Fenchel /- етерно-олійна лікова рослина з родини парасольових.

ФЕОД /с.-лат. feodum із ст. -герм. fehn - масток, худоба, öd - володіння/- земельні добра і прибутки з них, що їх одержував феодал.

ФЕРДЕРШАХТА /нім. Federschachte /- рудопідіймальна шахта.

ФЕРЕДЖЕ /ар./- плащ у татар і турків.

ФЕРЗЬ /персь./- найважливіша в шаховій грі фігура /королева/, що пересувається у всіх напрямках /поземо, простопадно й навкіс/ на будь-яку кількість краток.

ФЕРИТ /лат. ferrum - залізо/- чисте залізо, що становить складову частину сталі, чавуну.

ФЕРІЇ /лат. feriae - святкові дні/- вакації, дні відпочинку від навчання влітку чи в свята.

ФЕРМА /фр. ferme /-, технічна споруда із з'єднаних кінцями

стальних або залізобетонних стрижнів /див. також фарма/.

ФЕРМАТА /іт. *fermata* - зупинка/- знак довільної тривалості звучання ноти /м у з./.

ФЕРМЕНТАЦІЯ /лат. *fermentare* - викликати шумування/- процес мусування, шумування, скисання.

ФЕРМЕНТИ /лат. *fermentum* /-речовини, що утворюються в органах тварин і рослин і сприяють прискоренню хемічних реакцій у життєвій функції організмів - травлення, оксидації тощо.

ФЕРМЕР, див. фармер.

ФЕРМУАР /фр. *fermoir* /-І. застібка на альбомі, гаманці, намісті, 2. різець, уживаний при різьбі на дереві, камені, шкірі абоцо.

ФЕРО... /лат. *ferrum* - залізо/- на початку складених слів указує на наявність заліза в речовині, напр., феростопи, фероалюміній тощо.

ФЕРОАЛЮМІНІЙ /див. феро...+алюміній/- стоп заліза з алюмінієм, уживаний як домішка до сталі.

ФЕРОВАНАДІЙ /див. феро...+ванадій/- стоп заліза з ванадієм /35 до 85% ванадію/, уживаний у виробництві сталі.

ФЕРОВОЛЬФРАМ /див. феро...+вольфрам/- стоп заліза з вольфрамом /75-85% вольфраму/, уживаний у добуванні вольфрамової сталі.

ФЕРОМАГНЕТИЗМ - магнетні вла

стивості фізичних тіл /ф і з./
ФЕРОМАГНЕТНІ т і л а - речовини, що мають магнетні властивості, напр., залізо, нікель, кобальт тощо.

ФЕРОМАНІАН /див. феро...+манган/- особливий стоп заліза з манганом /25% заліза/.

ФЕРОМОЛІБДЕН /див. феро...+молібден/- стоп заліза з молібденом, уживаний у добуванні сталі.

ФЕРОНЬЄРКА /фр. *ferronnerie* /-стрічка або металевий обручик з коштовним каменем, що накладається на голову як оздоба.

ФЕРОСИЛІЦІЙ /див. феро...+силіцій/- стоп заліза з силіцієм, уживаний у добуванні сталі або чавуну.

ФЕРОТІПІЯ /див. феро...+...типія/- спосіб надавати фотозняткам на чорній плясі блиску з допомогою колодієвої поволоки.

ФЕРОХРОМ /див. феро...+хром/- стоп із заліза і хрому, уживаний у добуванні хромованої сталі.

ФЕРТИЛЬНИЙ /лат. *fertilis* /родючий/.

ФЕРТОНГ /гол./ стояння корабля на двох кітвицях.

ФЕРУЛА /лат. *ferula* - різка/- лінійка, що нею били по долах школярів за провину, 2^х суворого поведінка, суворий режим.

ФЕСКА /від міста Фец у Марокко/- убрання на голову в арабів,

що має форму утятого конусу/як правило червоного кольору/.

ФЕСТИВАЛЬ /іт. festival із festivo - святковий/- урочисті мистецькі змагання /музичні, театральні, співочі/ з метою перегляду мистецьких досягнень.

ФЕСТОН /фр. feston - гірлянда, іт. festone від festa - свято/- оздоба, що мають вигляд гірлянди, 2. зубчики на жіночих сукнях.

ФЕТВА /тур. з ар./- висновок у певній справі /про дозволеність або заборону/, що його видає в мохамеданів муфті на підставі ш а р і я т у у формі запитання й відповіді.

ФЕТИШ /фр. fétiche із порт. feitiço - чаклунство/- об'єкт, який предмет - носій чародійної сили, 2^х предмет беззастережного шанування.

ФЕТИШИЗМ /фр. fétichisme /- І. віра в чародійну силу деяких речей і шанування цих речей, 2. сексуальне збочення, коли речі улюбленої особи /волосся, одяг/ збуджують статеве почуття, 3^х беззастережне шанування когось або чогось.

ФЕТР /фр. feutre /- найкращий гатунок повстини./на капелюхи/

ФЕХТМАЙСТЕР /нім. Fechtmeister/- навчитель фехтування.

ФЕХТУВАННЯ /нім./-І. майстерність битися в двобої холодною зброєю /шпагою, кинджалом/, 2^х вид спортивних вправ.

ФЕХТУВАТИ /нім. fechten /бити-

ся у двобої на шпагах, кинджалах абоцо.

ФЕЦІЯЛИ /лат. fetiales /-жерці, що освячували початок війни або миру в стародавніх римлян.

ФЕШЕНЕБЕЛЬНИЙ /англ. fashionable /- модний, елегантний.

ФЕЯ /фр. fée з лат. fatum - доля/- І. добра або зла казкова істота в образі жінки, що перебуває в повітрі або в підземному царстві й спричиняє людям добро або зло /персонаж із романів східних народів та кельтських саг/, 2^х чарівниця, надхненниця.

ФІБРА /лат. fibra - волокнина/- І. м'ясна волокнина, жилка /а н а т./, 2. оброблений з допомогою солей ганчірний папір, уживаний як ізоляційний матеріал та у виробництві валіз і коробок./т е х./.

ФІБРИЛИ /лат. fibrilla - волокнинка/- найтонша м'ясна або нервова волокнинка/а н а т.

ФІБРИНА /лат. fibra - волокно/- волокниста білкова плазма кров'яної плазми /ф і з і о л./.

ФІБРИНОГЕН /лат. fibra - волокнина, гр. genos - рід/- білкова речовина в плазмі крові, що при зсіданні крові змінюється на фібрину /ф і з і о л./

ФІБРОБЛАСТИ /лат. fibra - волокнина, гр. blastē - ристок/клитинні елементи злучнотканини.

ФІБРОЗНИЙ /лат. fibra - волокнина/- складений з волокон.

ФІБРОЇД /лат. fibra - волокни- на, гр. eidos - вид/- пухлина на злучнотканині.

ФІБРОЇНА /лат. fibra - волок - нина/- білкова речовина.

ФІБРОЛІТ /лат. fibra - волок - нина, гр. lithos - камінь/-пли- ти із спресованих деревнихстру- жок, цементаваних магнезією й уживаних для утеплення стін.

ФІБРОМА /лат. fibra - волокни- на/- волокняк, пухлина на злуч- нотканині /м е д./.

ФІБРОМІОМА /лат. fibra - волок - нина, гр. mys(муос) - м'ясець/ - пухлина з м'ясневої тканини та злучнотканини.

ФІГЛЯР, ФІГЛЯР /поль. figlarz - жартун/- блазець, кривляка.

ФІГУРА /лат. figura - образ/ - 1. зовнішній обрис предмета, 2. зображення, образ, 3. людська постать, 4. частина площини, обмежена замкнутою лінією, сукупність точок, ліній, поверхень /напр., коло, кут, циліндер то- що/, 5. вислів, що підсилює ви- разність мови повторенням, ви- гуком, протиставленням абощо /інверсія, анафора, анаколут/, 6. момент у танці, 7. предмет у шаховій грі, 8. сукупність позицій у фехтуванні, 9. визнач- на особа

ФІГУРАЛЬНИЙ /див. фігура/- об- разний, ужитий у переносному значінні, приповідний.

ФІГУРАНТ /лат. figurans той, що удає/-1. виконавець німої сце- ни у виставі, 2. незначна особа,

що удає з себе значну, 3. тан - цюрист або балерина, що висту- пає лише в кордебалеті.

ФІГУРАЦІЯ /лат./- ритмо-мело - дійні мотиви в одному або кіль- кох голосах.

ФІГУРНИЙ /див. фігура/- належ- ний до фігури, прикрашений фі- гурами, складений із фігур.

ФІГУРУВАТИ /лат. figurare -у- давати /- виступати, перебува- ти, брати участь, ставати ді- йовою особою, грати якусь ро- лю.

ФІГА /фр. figue з лат. ficus /- овоч із смокви.

ФІГАРО /фр. вл./- 1. тип спри- тного посередника в любовних взаєминах /в операх "Весільсь- кий цилюрник" і "Весілля Фіга- ро"/, 2. назва однієї консер- вативної газети у Франції.

ФІГЛЮВАТИ /див. фігляр/- бла - женствувати, жартувати.

ФІГОВІ дерева /див. фіга/тро- пічні дерева, до яких належить смоква, фікус тощо; ф і г о - в и й листок - зображення фі- гового листка на скульптурних та малярських людських фігу- рах /голих/, на яких цим лист- ком прикривають сороміцькі мі- сця /звідси: "прикриватися фі- говим листком" - лицемірно при- ховувати справжню сутність по- казової справи/.

ФІГУРА /поль. з лат. figura /- хрест на роздоріжжі в зах. Ук- раїні.

ФІДЕЇЗМ /лат. fides - віра/визнання віри за основне джерело правди; філософія віри.

ФІДЕЙКОМІС /лат. fidei commissum - доручене сумлінню/- проголошення маєтку спадковим набутком одного члена родини без права роздіблювати спадщину.

ФІДЕЙСТ /див. фідеїзм/- послідовник фідеїзму, той, хто віру вважає за основне джерело пізнання, правди.

ФІДЕР /англ. feeder /- живильник, пристрій, що автоматично подає сировину для обробітку.

ФІЄЛЬДИ /норв. fjeld /- хвилясті місцевості, де чергуються горби з западинами /в Норвегії й Півд. Америці/.

ФІЗИТРІЯ /гр. physis - природа, iatreia - лікування/- див. фізіотерапія.

ФІЗИКА /гр. physikē з physis - природа/- наука про природні явища та їх закони, про загальні властивості та будову матерії /атома, молекули твердих і течних та газових тіл/, про основні форми руху та їх зміни /механічні, електромагнетні та теплові явища/.

ФІЗИЧНИЙ /гр. physikos /- природний, тілесний, речовий; 1. той, що належить до фізики, до світу явищ, що їх розглядає фізика, 2. приступний для сприймання органами почуття, 3. фізичний світ- зовнішній світ, природа; ф-на праця- праця м'ясевою сили; ф-на ку-

льтура, див. фізкультура.

ФІЗИОГНОЗІЯ /гр. physis - природа, gnōsis - знання/- наука про природу, про її пізнання.

ФІЗИОГНОМІКА /гр. physis - природа, gnōmōn - знавець/- наука про визначення вдачі, характеру людини на підставі зовнішнього вигляду.

ФІЗИОГОНІЯ /гр. physis - природа, genes - народини/- наука про походження природи.

ФІЗИОГРАФІЯ /гр. physis - природа, - graphō - пишу/- наука про фізичні властивості земної поверхні.

ФІЗИОКРАТИ /гр. physis - природа, kratos - влада/- французька школа політичної економії, заснована в Кене /18 ст./ що досліджувала економічні явища з погляду продукції, а не обігу /див. фізіократизм/.

ФІЗИОКРАТИЗМ /гр./- економічна доктрина, що вважає сільське господарство за єдине джерело багатства країни, а сільськогосподарську працю за єдину продуктивну працю.

ФІЗІОЛОГ /див. фізіологія/фахівець у фізіології.

ФІЗІОЛОГІЧНИЙ /див. фізіологія/- природний, органічний, належний до фізіології; фізична акустика - наука про творення мовних звуків та сприймання звукових явищ; ф-на хемія - наука про хемічні процеси в живих організмах/та-

кож біохемія;/ ф-на о п т и -
к а - наука про будову зорових
органів, про сприймання світ-
лових явищ та про творення ко-
льорів.

ФІЗИОЛОГІЯ /гр. physis - при -
рода, logos - наука, слово/на-
ука про життєві процеси в ор-
ганізмі.

ФІЗИОНОМІКА, див. фізіогноміка.

ФІЗИОНОМІСТ /див. фізіономія/-
особа, що визначає характер лю-
дини за виразом та рисами об-
личчя.

ФІЗИОНОМІЯ /фр. physionomie з
гр. physis - природа, εἰδωσις -
знавець/- 1. вираз обличчя, ри-
си його, 2. сукупність прита-
маних певній людині особливо-
стей, 3. характер, вдача.

ФІЗИОПЛАСТИКА /гр. physis -при-
рода, plastikē /- наука про хі-
рургічно-пластичні операції.

ФІЗИОТЕРАПІЯ /гр. physis -при-
рода, therapeia - догляд/- на-
ука про лікування, також саме
лікування фізичними засобами -
світлом, водою, повітрям, теп-
лом, механічними приладами то-
що.

ФІЗИОТИП /гр. physis - приро-
да, τύπος - відбитка/- форма
для виливання бюстів.

ФІЗИОФІЛОСОФІЯ /гр. physis при-
рода + філософія/- філософія
природи, натурфілософія.

ФІЗИЯТРІЯ /див. фізіотерапія/.

ФІЗКУЛЬТУРА /див. фізичний - +
культура/- тіловиховання, фі -

зичне виховання, плекання ті-
ла з допомогою систематичних
фізичних вправ та виконання
приписів гігієни.

...ФІКАЦІЯ /лат. fascere - ро -
бити/-у закінчених складених
слів означає "роблення", "ви -
конання" чогось, напр., тари -
фікація.

ФІКОЛОГІЯ /гр. phykos - мор -
ська водорість, logos - наука/
- наука про водорості.

ФІКС /лат. fixus - сталий, не-
змінний, твердий/- 1. стала, не-
змінна, тверда ціна, 2. точно
визначена винагорода, платня,
- і д е я ф і к с - настир -
лива, невідчепна ідея, що її
людина не може позбутися.

ФІКСАЖ /фр. fixation - закріп -
лення з лат. - твердий/-
закріпник, особливий розчин, що
ним обробляють негатив фотопла-
тівки, щоб можна було вистав -
ляти його на світло й діставати
з нього фотографічні знятки

ФІКСАТИВ /фр. fixatif з лат./-
розчин прозорої смоли в етері,
спирті або бензині, що ним за-
кріплюють проти стирання нама-
льовані олівцем або вуглем ма-
люнки.

ФІКСАТУАР /фр. fixateur /-по -
мада, крем для волосся.

ФІКСАЦІЯ /фр. fixation /-1. за-
кріплення /фотосвітлини/, 2. ост-
таточне визначення, 3. зосере-
дження пам'яті на чомусь.

ФІКС-ПУНКТ /нім. Fix-Punkt /-
точка геометричної фігури, що
при безперервним відображенні

цієї фігури переходить сама в себе /м а т./.

ФІКСУВАТИ /фр. fixer з лат. fixus - твердий/- 1. закріплювати фотосвітлину, 2. намагатися зберегти щось у пам'яті, зосереджувати на чомусь пам'ять, 3. звертати пильну увагу на щось.

ФІКТИВНИЙ /фр. fictif з лат. fictio - вигадка/- вигаданий, оманний; ф-ий к а п і т а л - певна кількість усяких цінних паперів: акцій, облігацій, закладних листів тощо, що належать підприємству й циркулюють на фондовому ринку.

ФІКУС /лат. Ficus - смоква/ - тропічна рослина, що її плекають у холодних краях як декоративну та кімнатну.

ФІКЦІЙНИЙ, див. фіктивний.

ФІКЦІОНАЛІЗМ /лат. fictio - вигадка/- напрям у філософії, що вважає всі наукові й філософські ідеї не за об'єктивні істини, а за довільно створені фікції для впорядкування відчуттів і поведінки /Файхінгер і інші/.

ФІКЦІЯ /лат. fictio - вигадка/- вигадка, витвір уяви, омана.

ФІЛ.../гр. phileō - люблю/ на початку складених слів означає "любитель" або "любов", напр., ф і л а н т р о п .

...**ФІЛ** /гр. phulos - друг/ у закінченнях складених слів означає "любов", "друг", напр.,

а е р о ф і л , б і б л і о - ф і л .

ФІЛА /гр. phylē /- родова громада в стародавній Аттиці з відповідним землеволодінням; -філа складалася з трьох фратрій, фратрія - з трьох родів.

ФІЛАНДРІЯ /гр. philos - друг, anēr - чоловік/-любов до чоловіків.

ФІЛАНТРОП /гр. philanthrōpos /- добродій, безкорисливий діяч

ФІЛАНТРОПІЧНИЙ /див. філантропія/- добротинний, безкорисливий.

ФІЛАНТРОПІЯ /гр. philanthrō - pia /- добротинність, добро - дійство, один із видів гуманітарної діяльності, що полягає в піклуванні про бідних, сиріт удів, працевдатних людей тощо.

ФІЛАРХ /гр. phylē, archē початок, головство/- старшина над філою в стародавніх греків, 2. чужинець-воєвода на службі в стародавніх греків.

ФІЛАТЕЛІСТ /див. філателія/збирач і колекціонер поштових марок.

ФІЛАТЕЛІЯ /гр. phileō - люблю, ateleō - вільний від податків/- збирання поштових марок, колекціонування їх, вивчення, торгівля ними.

ФІЛЕ /фр. filet /- 1. полярниця, печеня з тваринячих легень, 2. очищена від кісток риба, 3. високоякісна яловичина з хреб-

тових частин, 4. спосіб плетіння, подібний до сітки на рибу, також саме плетиво.

ФІЛЕМОН і **БАВКІДА** /вл./- легендарне подружжя, оспіване в Овідієвих "Метаморфозах", що вірною подружньою любов'ю заслужило в Зевеса одночасну смерть, - синонім вірного й щасливого подружжя.

ФІЛЕР /фр. fileur /- поліцейний вивідувач, що слідкує за злочинцями та викриває їх /в умовах комуністичного режиму, де вивідування та виказування стало засобом тиранії над народом, крім спеціальних вивідувачів /філерів/, що перебувають на службі в поліції, існує безліч так званих сексотів /секретних "сотрудників"/, переважно із членів комуністичної партії та комсомолу, що слідкують за людьми й виказують органам розвідки про настрої та висловлювання громадян, на підставі чого органи розвідки арештовують мільйони громадян та засуджують їх до ув'язнення, таборів смерті або й на страту./

ФІЛІГРАН, **ФІЛІГРАНА** /фр. filigrane з іт. filigrana /-І. містечка оздоба з тонкого золотого, срібного або цинкового дроту у вигляді плетеного мережива, 2. папір з прозорими візерунками, 3. водяні знаки на папері.

ФІЛІГРАННИЙ, **ФІЛІГРАНОВИЙ** /див. філігран/- мережаний, майстерний, крихкий/- І. в ювелірних виробках - сплетений дрібною, як мереживо, сіткою з тонкого зо-

лотого або іншого металевого дроту, 2^х вишукано вироблений. **ФІЛІЖАНКА** /тур./- бляшанка на воду, фляшка, чашка.

ФІЛІПШІКА /гр. philippika від ім. Філіпп/- І. одна з багатьох /філіппіки/ викривально-політична промова грецького оратора Демостена проти царя Філіппа Македонського, 2^х запальна промова або стаття про ти якоїсь особи.

ФІЛІРУВАТИ /фр. filer /- співати або грати к р е ш е н д о.

ФІЛІСТЕР /нім. Philister з гр. - заскорузла в поглядах, самозадоволена дріб'язкова людина без ідеалів; міщух.

ФІЛІСТЕРСТВО /див. філістер/- міщанство, заскорузлість, дрібничковість.

ФІЛІТИ /гр. phyllon - лист/тонкі лупакуваті мінерали різних кольорів /глинясті лупаки/.

...**ФІЛІЯ** /гр. philia - любов/- у закінченнях складених слів означає "любов", "схильність", "нахил", напр., г е м о ф і л і я.

ФІЛІЯ /лат. filiale /- відділ організації, підприємства.

ФІЛІЯЛ /див. філія/.

ФІЛІЯЛЬНИЙ /фр. з лат./-І. підлеглий, 2. той, що становить відділ більшого підприємства або організації".

ФІЛІЯЦІЯ /лат. filialis /- І.

залежність дітей від батьків, 2 залежність кількох ідей від однієї ідеї.

ФІЛОГЕНЕЗА /гр. phylē - плем'я, geneis - походження/- історія розвитку організмів або організмів від одноклітинних до багатоклітинних /б і о л./.

ФІЛОГЕНЕТИЧНИЙ /див. філогенеза/- належний до філогенези, філогенетичний закон - біологічний закон про те, що розвиток організму переходить від зародження до завершення його форми стисло всі еволюційні стадії даного виду з найдавніших часів до даного його стану/зформулювали закон: Ф. Мюллер та Е. Геккель/, див. також біогенетичний закон.

ФІЛОГЕНІЯ, див. філогенеза.

ФІЛОГІНІЯ /див. philos - любивий, gynē - жінка/- надмірна пристрасть до жінок.

ФІЛОДЕНДРОН /гр. phileō - люблю, dendron - дерево/- тропічна ланатолиста з корінням у повітрі рослина /Америка/, кінматна в Європі.

ФІЛОДІЙ /гр. phyllon - лист, eidōs - вид/- розширена листоніжка в деяких рослин, напр, в австралійської акації.

ФІЛОДОКСІЯ /гр. phileō - люблю, doxa - слава/- славолюбство, любов до слави.

ФІЛОКСЕРА /гр. phyllon - лист, xeros - сухий/- попелиця, шкідник на винограді.

ФІЛОЛОГ /гр. philologos /- фахівець у філології.

ФІЛОЛОГІЯ /гр. phileō - люблю, logos - слово, наука/- наука, що охоплює історію, мовознавство, літературу.

ФІЛОСЕМІТ /гр. phileō - люблю/- прихильник гебрейства.

ФІЛОСОФ /гр. philosophos - приятель, любитель мудрости/- дослідник, знавець або творець філософських праць, науковець, що працює над питаннями світогляду.

ФІЛОСОФЕМА /див. філософія/- І. філософські питання, філософська проблематика, 2. слова й вислови філософа.

ФІЛОСОФІЗМ - мудрування, метикування.

ФІЛОСОФІЯ /гр. philosophia - любомудрість із phileō - люблю sophia - мудрість/- І. наука про науки та про їх підстави, про закони або загальні праоснови буття, думання й пізнання про найзагальніші закони розвитку природи, людського суспільства й думання, про можливості пізнання, про основні поняття, закони та форми людського думання й пізнання, про форми свідомости. Основне знаряддя філософії - розум, досвід, інтуїція. Залежно від трактування зв'язку між думанням і буттям, між духом і матерією - філософія поділяється на два основні напрямки: ідеалізм і матеріалізм; ідеалізм визнає за первісну основу всього, що іс-

нує, дух, а матерію вважає за похідну категорію. Матеріалізм визнає за первісну основу всього, що існує, матерію, а духа вважає за функцію матерії. Новітні досягнення науки в галузі атома руйнують основи матеріалістичного світогляду, доводячи первісність духа й функційності матерії. / Російський комуністичний світогляд перетворив свою матеріалістичну філософію на знаряддя для виправдування своїх злочинів проти людства та для фальсифікації науки, мистецтва, історії відповідно до своїх завдань. Філософія поділяється також на натурфілософію /філософію про природу/ та філософію духа. Філософія охоплює такі галузі: логіку, теорію пізнання /гносеологію/, метафізику, етику, естетику, філософію історії /історіософію/, соціологію, філософію культури, філософію релігії, моралі, філософію права, педагогіку; 2^х життєва практика мудрість, 3^х висновки з науки.

ФІЛОСОФСЬКИЙ /див. філософія/- І. належний до філософії, 2. глибокодумний, мудрий; філософський камінь - уявлювана за середньовіччя серед алхіміків речовина, що з її допомогою можна перетворювати всі метали на золото й срібло; /ще недавно комуністична псевдонаука з своїх обмежених матеріалістичних позицій глузувала з уявлень та прагнень алхіміків, називаючи їх фантастичною наївною містикю, мра-

кобіссям тощо; дослідження атома показали, що така речовина є, - це складова частка атома, що зветься електрон./

ФІЛ'ЯРІЇ /лат. filum - нитка/- родина довгих ниткоподібних черв'яків, що спричиняють деякі хвороби в людей, напр., слонячу хворобу /в тропічних країнах/.

ФІЛ'ГАРМОНІЯ, ФІЛ'ЯРМОНІЯ /фр. philharmonique з гр. philos - люблю, harmonia - співзвуччя/- назва товариства для плекання й пропаганди музичного мистецтва через організацію концертів тощо.

ФІЛ'В'АРОК /поль. Polwark з нім Vorwerk /- маєток, хутір.

ФІЛ'В'АРМОНІЯ, див. філярмонія.

ФІЛ'В'ЕКОС /фр. fil d'écosse - шотландська нитка/- бавовняна пряжа, що має вигляд шовку.

ФІЛ'В'ЕПЕРС /фр. fil de Perse - "перська нитка"/- шовкова пряжа, що її використовують на трикотажні вироби.

ФІЛ'В'М /англ. film - оболонка, плівка/- І. прозора целюлозна з світлочутливим шаром плівка для фотографування, 2. кінострічка, 3^х кінокартина.

ФІЛ'В'МОФОН /англ. film - оболонка, гр. phosē - звук/- апарат, що записує звук на фільмовій стрічці й репродукує його.

ФІЛ'В'ТР /фр. filtre з лат. filtrum - повстина/- І. прилад або речовина /порувата/ для проціджування течив з метою очи-

щення їх від змучених у них часток інших твердих речовин, 2. Ф і л ь т р для променів - засіб для затримування деяких/на прикл., світлових, теплових/променів; існують також фільтри електричні, звукові тощо.

ФІЛЬТРАТ /див. фільтр/- перепущене крізь фільтр течиво.

ФІЛЬТРАЦІЯ /див. фільтр/- проціджування, перепускання течива крізь фільтр з метою очищення його від змучених у ньому нерозчинних речовин /каламуті/.

ФІЛЬТРУВАЛЬНИЙ /див. фільтр/- уживаний як фільтр, напр., фільтрувальний папір, що з нього роблять цідилки.

ФІЛЬТРУВАТИ /див. фільтр/- проціджувати, перепускати крізь фільтр.

ФІМІЯМ, див. тиміям.

ФІНАЛ /ит. finale з лат. finalis - кінцевий/- 1. кінець, 2. кінцева частина музичного чи драматичного твору, 3. кінцеве вирішальне змагання спортивних команд.

ФІНАЛЬНИЙ /лат. finalis - кінцевий/- кінцевий, вирішальний.

ФІНАНСИ /фр. finance із с.-лат. financia - готівка, прибуток/- грошеві засоби, цінності, прибутки й витрати; державні фінанси - усі грошеві засоби державної скарбниці.

ФІНАНСИСТ /див. фінанси/- фахівець у фінансових справах, 2. власник фінансів.

ФІНАНСОВИЙ /див. фінанси/- грошевий, скарбовий.

ФІНАНСУВАННЯ /див. фінанси/- 1. надання /комубудь/ капіталу в грошовій формі, 2. розподіл за собів /грошевих/ поміж окремими галузями державного господарства.

ФІНІК /гр. phoinix /- плід фінікової пальми, дактиль.

ФІНІМЕТР /лат. finis - межа, гр. shetreb - міряк/- прилад, що показує на шкалі кількість газу /в баллоні/ та його тиск.

ФІНІШ /англ. finish - кінець/- 1. кінцевий, вирішальний момент спортивного змагання, 2. кінцевий пункт дистанції в спортивних змаганнях на швидкість чи далечинь.

ФІОРИТУРА /ит. fioritura - прикраса/- мелодійна прикраса у вигляді додаткових до основної мелодії короткотривалих звуків

ФІРА /нім. Fuhre /, див. фура, хура.

ФІРАНКА /нім. Vorhang /- завіса, завіска /на вікні/.

ФІРМА /ит. firma - підпис/- назва підприємства, само підприємство.

ФІРМАМЕНТ /лат./- зоряне небо, небосхил.

ФІРМАН¹ /персь./- султанський наказ, розпорядження /в колишній Туреччині/.

ФІРМАН² /нім./, див. фурман.

ФІРН /нім. Firn /змерзлий зер-

- нястий сніг на горах /в Альпах/
- ФІС /нім. eis /- позначення но-ти фа-дієз.
- ФІСГАРМОНІЯ /нім. Fisharmoni - um з гр./- клявішний музичний інструмент з пневматичними го-лосниками.
- ФІСК /лат. fiscus /- державна скарбниця.
- ФІСКАЛ /лат. fiscalis - державно-скарбовий/- І. таємний державний шпигун за царювання Пе-тра першого в Росії, що нагля-дав за виконанням царських на-казів у галузі фінансів та су-дівництва, 2. виказувач, доно-щик, шпигун.
- ФІСКАЛЬНИЙ /див. фіскал/- зв'язаний з інтересами державної скарбниці.
- ФІСТАШКИ /фр. pistache з гр. pi stakia/- горіхи з фісташково-го дерева.
- ФІСТУЛА/лат. fistula - дудка/- І. штучний отвір до нутрощів організму, 2. рурка для тако-го отвору, 3. див. фальцет.
- ФІТИНА /гр. phyton - рослина/- органічна сполука фосфору, що її добувають із рослин для вжитку в медицині.
- ФІТО.../гр. phyton - рослина/- у складених словах означає зв'язок даного поняття з рослинами напр., фітобіологія.
- ФІТОБІОЛОГІЯ /див. фіто...+бі-ологія/- наука про життя рос-лин.
- ФІТОГЕНИ /гр. phyton - росли-
- на, genos - рід/- утворені з рослин мінерали.
- ФІТОГЕОГРАФІЯ /див. фіто... + географія/- наука про розміщен-ня рослин на землі.
- ФІТОГЛІФИ /гр. phyton - росли-на, glyphō - вирізує/- камені з відбитками рослин на них.
- ФІТОГНОМІЯ /див. фітогномоні - ка/- відділ фізіології рослин.
- ФІТОГНОМОНІКА /гр. phyton - ро-слина, gnōmōn - думка, погляд/- наука про визначення рослин та будови їх за зовнішнім їх виглядом.
- ФІТОГРАФІЯ /гр. phyton - рос-лина, graphō - пишу/- опис ро-слин.
- ФІТОЛОГІЯ /гр. phyton - росли-на, logos - наука/- ботаніка , наука про рослини.
- ФІТОМОРФОЗА /гр. phyton - рос-лина, morphē - форма/- камені з відбитками рослин на них.
- ФІТОПАЛЕОНТОЛОГІЯ /див. фіто.. .+ палеонтологія/- наука про рослини минулих геологічних пе-ріодів; п а л е о б о т а н і - к а.
- ФІТОПАТОЛОГІЯ /див. фіто... + патологія/- наука про хвороби на рослинах.
- ФІТОСОЦІОЛОГІЯ /гр. phyton - рослина, див. соціологія/- нау-ка про рослинні гуртожити, су-спільства.
- ФІТОТИПОЛІТИ /гр. phyton - рос-лина, typos - відбиток, litnos-

- камінь/- див. ф і т о г л і -
ф и.
- ФІТОТОМІЯ /гр. phyton - рослина, томē - розтин/- анатомія рослин.
- ФІТОФАГИ /гр. phyton - рослина phagos - той, що пожирає/рослиноїди, комахи, що живляться рослинами.
- ФІТОФІЗИОЛОГІЯ /див. фіто... + фізіологія/- фізіологія рослин наука про фізіологічні процеси в рослинних організмах.
- ФІТОХЕМІЯ /див. фіто...+ хемія - наука про хемічні процеси в рослинних організмах.
- ФІТОЦЕНОЗА /гр. phyton - рослина, koinos - спільний/-група рослин певної структури, складу тощо, напр., степ, ліс, сосновий ліс, дубовий ліс.
- ФІТОЦЕНОЛОГІЯ /гр. phyton - рослина, koinos - спільний, logos - наука/- наука про закономірності щодо складу, структури, розвитку та розподілу рослинних гуртожитів /фітоценоз/ відділ ботаніки.
- ФІШКА /англ. fish /- жетон, уживаний у картярській грі, замість грошей /обмінюється на гроші по закінченні гри/.
- ФІШТЕЛЬ /англ. fish-tail -риб'ячий хвіст/- долото форми риби б'ячого хвоста для свердлування м'яких та крихких порід.
- ФІЮМАРИ /іт. fiume - ріка/-періодичні ріки в обширах над Середземним морем, що течуть лише під час повені, а решту часу це сухі завалені річки річища.
- ФІЯКР /фр. fiascre /- візник або найманий візницький екіпаж.
- ФІЯЛ /гр. phialē /- чаша у вигляді широкої пляшки з вузькою шийкою /у стародавніх греків/.
- ФІЯСКО /іт. fiasco /- невдача, банкрутство, поразка.
- ФІЙОРД /норв. fjord /- вузька морська затока, що далеко врізається в суходіл, часто із дуже стрімкими та високими /на І км/ берегами /найбільше в Норвегії/.
- ФІАНГ /фр. flanc - бік із гр./- край військової лави, фронту.
- ФЛАТ /англ. flat - розстелений на всю довжину/- друкарський папір в окремих аркушах /не в рулонах/.
- ФЛЕБІТ /гр. phleps(phlebos) - вена/- запалення вен /м е д./.
- ФЛЕБОЛОГІЯ /гр. phleps - вена, logos - наука/- наука про кровоінні жили.
- ФЛЕБОРАГІЯ /гр. phleps - вена, rheō - течу/- кровотеча з вен.
- ФЛЕБОТОМ /гр. phleps(phlebos)- вена, томē - розтин/- лянцета для кровопускання.
- ФЛЕБОТОМІЯ /див. флеботом/-кровопускання.
- ФЛЕГЕТОН /гр. Phlegethōn /-вогняна річка підземного царства /у грецькій мітології/.

ФЛЕГМА /гр. phlegma - слиз/млявість, незворушливість, байдужість.

ФЛЕГМАТИК /гр. phlegmatikos /- людина, що мляво сприймає враження й мляво реагує на них, холоднокровна, терпляча людина.

ФЛЕГМАТИЧНИЙ /див. флегматик/млявий, байдужий, невразливий.

ФЛЕГМОНА /гр. phlegmonē - запалення, пухлина/- гнійне запалення підшкірної або межим'яснової клітковини /м е д./.

ФЛЕЙТА /іт. flauto /- удосконалена сопілка, дерев'яний музичний інструмент високого тону на 14 звукових отворів, що їх під час гри закривають пальцями.

ФЛЕКСІЙНІ мови, див. флективні мови.

ФЛЕКСІЯ /лат. flexio - згинання/- закінчення відмінюваного слова, напр., вод-а; внутрішня ф л е к с і я - чергування голосних звуків у корені слова, напр., гребти - вигрібати/е-і/ як спосіб творення нових граматичних форм.

ФЛЕКСУРА /лат. flexura - кривина/- зміщення двох шарів зовнішньої кори в простопадному напрямі /г е о л./.

ФЛЕКТИВНІ м о в и -/див. флексія/- мови, що в них форми слів утворюються з допомогою чергування голосних звуків - внутрішньої флексії кореня/індоевропейські та семітські мови/.

ФЛЕШ /фр. flèche - стріла/стрільчастої форми /форми тупого кута/ фортифікаційні споруди.

ФЛІБУСТЕРИ /фр. filibusters з гол. vrijbuiter - розбійник/- I. об'єднані в організацію морські розбійники та контрабандисти /французи, голляндці, англійці/, що боролися проти еспанців у Вест-Індії /17 стол./ 2. морські розбійники, контрабандисти, 3. назва обструкційної групи в парламенті ЗДА.

ФЛІГЕЛЬ /нім. Flügel - крило/- бічна прибудова при будинку, окремих дімок у дворі при великому будинку; офіцина.

ФЛІГЕЛЬ-АДЬЮТАНТ /нім. Flügeladjutant /- офіцер, що виконує службові доручення при царському дворі.

ФЛІНТА /нім. die Flinte /- I. рушниця, 2. неохайна дівчина.

ФЛІНТГЛАС /нім. Flintglas /- уживане на оптичні прилади скло, в якому важно заступлене оксидом оліва, наслідком чого збільшується коефіцієнт заломлення та дисперсії.

ФЛІРТ /англ. flirt /- залицяння, кокетування, гра в кохання, в любов.

ФЛІРТУВАТИ /див. флірт/- залицятись, кокетувати, бавитись у любов.

ФЛОГІСТОН /гр. phlogiston спалюваний, той, що горить/- гадана, невидна й безвага речовина, що спричиняє процес горіння/в уявленні хеміків 17ст./.

ФЛОГІСТИЧНА т е о р і я / див. флогістон/- хемічна теорія І7 стол., що припускала наявність у речовинах особливої невидної й безвагої речовини, яка спричиняє процес горіння.

ФЛОГОПІТ /гр. phlogōron - вогняного кольору/- мінерал із групи лосняків, уживаний як ізоляція в електротехніці.

ФЛОГОСКОП /гр. phlogōron - вогняного кольору/- прилад спостерігати силу полум'я.

ФЛОКС /гр. phlox - полум'я/ світлик, трависта рослина різнобарвними квітками /декоративна/.

ФЛЮВІЛЯЦІЯЛЬНИЙ /лат. fluvius - ріка, glacialis - льодовий/- намул, нанесений льодовиковими водами.

ФЛЮВІОГЛЯЦІЯ /лат. fluvius ріка, glacialis - крижаний/- намул піску та ріни, утворений унаслідок розтавання льодовиків

ФЛЮВІОМЕТР /лат. fluvius - ріка, гр. metro - міряю/- прилад виміряти швидкість течії річок та каналів.

ФЛЮВІЯЛЬНИЙ /лат. fluvius ріка/- річковий.

ФЛЮГАРКА /див. флюгер/-І.обертота металева платівка над димарем, що спрямовує дим за вітром, цим самим показуючи напрям вітру, 2. однаковий прорізок на суднах і човнах однієї організації.

ФЛЮГЕР /нім. Flügel - крило/- І. прилад, що показує напрям

вітру /установлена на щоглі або на жердині чи просто на даху металева стрілка, що обертається під дією вітру й показує його напрям/, 2. легкова людина, що часто змінює свої переконання.

ФЛЮД /лат. fluidus - плинний/- І. течиво, 2. психічний потік, що випромінюється з людей і речей і впливає на середовище /спиритизм/.

ФЛЮКСІЯ, див. флюс.

ФЛЮКТУАЦІЙНИЙ /лат. fluctuari - коливатись/- коливний, швидкоплинний, мінливий, переливний; флюктуативна увага - ковзкая увага, що хутко перебігає з об'єкта на об'єкт.

ФЛЮКТУАЦІЯ /лат. fluctuatio - коливання/- І. хвилювання, мінливість, переливність, 2. неспадкові відміни деяких ознак в організмах /біологія/, 3. тимчасове порушення рівномірного розподілу молекул у течиві або в газі внаслідок теплового руху /фізика/, 4. відчуття коливання в порожнинах тіла, де скупчилась рідина /медцина/.

ФЛЮОР /лат. fluor - течія/-хемічний елемент /F/, жовтозелений дуже активний газ, атом. вага 19.

ФЛЮОРЕСЦЕНЦІЯ /лат. fluor - течія/- свічення деяких речовин відбитими променями, при чому речовина видає промені іншого кольору й більшої довжини хвилі, ніж та, що світить /напр., просвітлюваний соняшним промін

ням гас променює блакитним кольором/.

ФЛЮОРЕСЦЕНЦІЙНИЙ /див. флюоресценція/- властивий явищам флюоресценції.

ФЛЮОРЕСЦЮВАТИ /див. флюоресценція/- світитися відбитими променями іншого кольору, ніж промені джерела світла.

ФЛЮОРИТ /лат. fluor - течія/ - мінерал Са F₂ скалинець із кальцію й флюору /фтору/, уживаний як топняк /флюс/ при топленні руд, а також у виробництві фтористоводневої кислоти.

ФЛЮС /нім. Fluss /- I. пухлина під яснами хворого зуба, що поширюється також на щоку /мед./, 2. топняк, речовина, що її додають у домни до руди для легшого очищення металу від жухелі /шлаку/, а також для зниження точки топлення.

ФЛЮТБЕТ /англ. flood bed/-штучне річище.

ФЛЯВОН /лат. flavus - ясножовтий/- складовина деяких жовтих барвників.

ФЛЯГЕЛЯНТИ /лат. flagellans із flagellum - бич/- аскети - фанатики, що піддавали себе самобатоженню /I3 - I4 стол./.

ФЛЯГЕЛЯТИ /лат. flagellatus - той, що має бича/- бичоносці - найпростіші джутикові істоти, що паразитують у тілі тварин і людей /інфузорії/.

ФЛЯГМАН /нім. Flaggenmann /-командувач військової флотії, що

підіймає свій прапор на одній з одиниць своєї частини.

ФЛЯГШТОК /нім. Flaggenstock /- сторчова жердина для підіймання корабельного прапора /мор./

ФЛЯЖОЛЕТ /фр. flageolet /-I. маля флейта, 2. удавання звучання флейти на струнах скрипки з допомогою легкого доторку пальця до струн.

ФЛЯЖИ /нім./- нутрощі з заботої тварини /шлунок, кишки/.

ФЛЯЖОН /фр. flacon - із с.-лат. flasso - пляшка/- вигадливої форми пляшечка на парфуми.

ФЛЯМІНГО /порт./- водний птах теплих країн, подібний до лелеки, але з вищими й тоншими ногами, рожевим пір'ям.

ФЛЯНЕЛЯ /фр. flanelle із ст.фр. laine - ковдра/- легка вовняна тканина.

ФЛЯНЕЛЬОВИЙ /див. флянеля/-зроблений із флянелі.

ФЛЯНЕР /фр. flâneur /-ледар, що тиняється без діла.

ФЛЯНЕЦЬ /нім. Flansch /- борт рури, що його прикладають упритул до іншої рури й скріплюють гвинтами.

ФЛЯНК /нім. Flank із фр. flank - бік/- дільниця фортифікаційного укріплення для обстрілу підступів до фортеці.

ФЛЯНКУВАННЯ /фр. flanquer /- I. обстріл ворога вздовж фронту, 2. прикриття флангів.

ФЛЯНУВАТИ /фр. flâner / прогу-

люватися, шпацірувати /без мети/.

ФЛЯШКА /нім. Flasche /- бляшана пляшка на воду /у вояків /, обтягнута сукниною абоцо.

ФЛ'ОРА /лат. Flora /- богиня квітів та весни в стародавніх римлян; ф л ь о р а - рослинність певного географічного обшпру.

ФЛ'ОРА, ФЛ'ОРЕС /лат. flos квітка/- жалобний одяг.

ФЛ'ОРЕАЛЬ /фр. floreal із лат. flos- квітка/- восьмий місяць французького революційного календаря /ІЗ квітня - І9 травня/.

ФЛ'ОРИН /іт. florino з лат./- І. золота грошева одиниця ІЗ стол. у Флоренції /в Англії в І9 стол. - срібна/, 2. сучасна грошева одиниця в Голландії, що зветься це гульденом.

ФЛ'ОРИСТИКА /лат./- відділ географії, що вивчає рослинний світ.

ФЛ'ОРОГЛЮЩИН /гр. phlóros жовтавий, <гук> - солодкий/-ароматичний триатомовий феноль, уживаний для виявлювання кількості деревнини в папері.

ФЛ'ОРОМАНІЯ /лат. Flora гр. mania - безумство, пристрасть/- надмірна пристрасть до квітів.

ФЛОТА /фр. flotte /- І. сукупність суден даної країни або що, 2. можлива флота: морська річкова, військова, торговельна, повітряна /сукупність літальних засобів, повітроплав

них: літаки, аеростати, дирижаблі, стратостати тощо/.

ФЛОТАЦІЯ /англ. floatation спливання/- спосіб збагачення корисних копалин промиванням подрібною Іх маси.

ФЛОТИЛІЯ /фр. flottille з іт. flottiglia /- з'єднання невеликих військових кораблів або літаків для дії в узбережних морських смугах, на річках, озеках.

ФО /кит./- Будда /по-китайсь - кому./.

...Ф'ОБ, Ф'ОБІЯ /гр. phobos страх - у складених словах означає - "страх", "ненависть", "ворог", "ненависник", "ворожість", наприкл., українофоб - ворог у країниства.

Ф'ОБІЯ /гр. phobos - страх/безпричинний хоробливий страх у нервовохворих, що виявляється в униканні деяких предметів, явищ, людей, тварин, деяких місць, напр., боязнь виходити на вулицю абоцо /м е д./.

Ф'ОБЛ'ЯС /фр. vl. Faublas /- зальотник, облесник /від імени героя порнографічного роману французького письменника де Курве/.

ФОГТ /нім. Vogt з с.-лат. vocatus із лат. advocatus - уповноважений, покликаний на допомогу/- службовець у володіннях католицької церкви, також суддя в королівських та єпископських судах за середньовіччя / з ІІ стол. посада фогта стала спадковою./.

ФОЄРВЕРК /нім. Feuerwerk /- легко запальні хемікалії, що вибухають з невеликою силою, розсипаються у повітрі різнокольоровими вогнями /уживаються на забавах під час громадських урочистостей/.

ФОЄ /фр. le foyer - вогнище/ - зала при театрі для відпочинку в антрактах театральних вистав.

ФОК /гол. fok /- вітрило на передній щоглі корабля, прикріплене до спідньої реї.

ФОКАЛЬНИЙ /лат. focus - вогнище/- належний до фокусу, фокальна лінія - лінія, що з'єднує фокуси пучка променів, які виходять з однієї світної точки й заломлюються сферичним дзеркалом /ф і з./.

ФОК-РЕЯ /гол. fok-raa /- нижня поперечка /рея/ на фок-щоглі.

ФОКСТЕР'ЕР /англ. fox-terrier - порода мисливських собак, з якими полюють на тварин, що в норах.

ФОКСТРОТ /англ. foxtrot - "листя хода"/- сучасний танок із синкопічною ритмікою.

ФОКУС¹ /лат. focus - вогнище/ - 1. точка перетину відбитих сферичним дзеркалом або заломлених сочкою променів /ф і з./, 2. стала точка, що у віддалі від довільно взятої іншої точки на даній кривій лінії перебуває в незмінному відношенні до віддалі між цією довільною точкою й простою лінією, що зве-

тся директрисою /м а т./ 3. обшир хоробливого процесу в організмі, 4. осередок, вогнище, черінь явища, процесу, подій.

ФУКУС² /нім. Fokus-rokus /- 1. штукарство, незвичайно вправна й загадкова витівка, що справляє вражіння природності, 2. спритний шахрайський вчинок, 3. химери, примхи.

ФУКУСНИК /див. фокус/- штукар. **ФУК-ЩОГЛА** /гол. fok-slast /- передня щогла на кораблі.

ФУЛ /англ. foul play - нечесна гра/- гра з порушенням правил, напр., штовхани, перечіпання/в футболі абоцо/.

ФУЛІКУЛІ /лат. folliculus - мішечок/- пухирці, волосяні мішечки, лімфатичні вузли.

ФУЛІКУЛІН /лат. folliculus - мішечок/- ліки з жіночих статевих гормонів.

ФУЛІКУЛІТ /лат. folliculus - мішечок/- запалення волосяного мішечка /м е д./.

ФУЛІО /лат. in folio - на цілий аркуш/- 1 формат книги розміром на цілий аркуш, 2. ліва й права сторінки бухгалтерської книги, позначені одним порядковим числом.

ФУЛІАНТ /нім. Foliant з лат. folium - аркуш/- 1. великого формату книга /на пів аркуша/, 2. взагалі велика груба книга.

ФУЛКЛЬОР /англ. folklore /- усна словесність /народня твор -

чість/: казки, перекази, народні пісні, коломийки, витребеньки, приказки, загадки тощо.

ФОЛКЛЬОРИСТ // див. фолкльор/- творець, що вивчає народню науковість, ф о л к л ь о р.

ФОЛЬВАРОК, див. фільварок.

ФОЛЬГА /поль. folga з лат. folium - аркуш/- тонкі аркуші з кольорового металу /олива, цини, алюмінію абощо/, уживані на оздобу деяких виробів, напр., на книжкових оправках.

ФОЛЬКЕТИНГ /дан. folketing /нижня палата данського парламенту /р и г с д а г у/.

ФОЛЬКСТАГ /нім. Volkstag /-колична назва парламенту вільного міста Гдині /Данцігу/.

ФОЛЬКСТИНГ /дан./- нижня палата данського парламенту.

ФОЛСТАРТ, див. фалстарт.

ФОН /фр. fond /- I. тло, краєвид, 2. основний колір, на якому дається зображення, 3. обставини, за яких відбуваються події.

...**ФОН** /гр. phōnē -звук, голос, у закінченнях складених слів указує на зв'язок даного поняття з голосом, звуком, розмовкою напр., телефон.

ФОНАВТОГРАФ /див. фоно + автограф/- прилад, що записує криву звукових коливань.

ФОНАСТЕНІЯ /гр. ...фон + астенія/- ослаблення тону, звука.

ФОНАЦІЯ /фр. phonation з гр.

phōnē - звук/- виголошування, вимова мовних звуків.

ФОНД /фр. fond з лат. fundus - основа/- I. кошти певного призначення, 2. капітал, резерва матеріальних засобів.

ФОНДИ /див. фонд/- I. всякі папери цінні /векселі, акції/, що дають прибутки, 2. резерви коштів на певну мету.

ФОНДОВИЙ /див. фонд/- належний до фонду, основний; ф о н д о в и й відділ /у банку/ - відділ, де зберігаються цінні папери /облігації, банкноти тощо/ ф о н д о в и й капітал -всякі цінні папери: акції, облігації тощо; ф о н д о в а біржа - біржа, де складають угоди на купівлю й продаж цінних паперів, чужоземної валюти тощо; ф о н д о в і угоди - угоди, що їх складають через офіційного маклера на купівлю чи продаж цінних паперів.

ФОНЕМА /гр. phōnēma /- звуковий елемент мови, що вносить диференціацію в значіння мовних одиниць /л і н і в./.

ФОНЕНДОСКОП /гр. phōnēendon - всередині, вкореб -дівлюсь/- прилад з резонатором, щоб вислухувати серце, легені.

ФОНЕТИКА /гр. phōnetikē /- наука про звуки мови, звучня.

ФОНЕТИЧНИЙ /гр. phōnetikos /- звуковий, належний до фонетики; ф о н е т и ч н а транскрипція - абетка з додатковими знаками, що уможливають точний запис усіх відтінків вимови.

- ФОНІЗМ** /гр. phōnē - звук/- слухові уявлення, збуджувані не слуховими враженнями /оптичними абоحو/.
- ФОНІКА** /гр. phōnē - звук/- наука про тони, про слух.
- ФОНО...**,...**ФОН** /гр. phōnē - голос, звук, мова/- на початку й на кінці складених слів указує на зв'язок даного слова з голосом, звуком, розмовою, напр., телефон, фонограф.
- ФОНОГРАМА** /гр. phōnē - звук, грама- запис/- звукозапис, записаний на платівці або на валку відповідного прилада звук.
- ФОНОГРАФ** /гр. phōnē - звук, gram- phō - пишу/- звукозаписувач, прилад, що автоматично записує та репродукує мовні звуки /винайшов Едісон 1877 р./.
- ФОНОГРАФІЧНИЙ** /див. фонограф/ записаний на фонографі; **фонографічне** письмо з допомогою знаків /літер/, що відповідають певним звукам мови, а не цілим словам /див. ідеографія/.
- ФОНОГРАФІЯ** /див. фонограф/-фонетичний запис тексту /лінгв./ 2. запис звукових хвиль /фіз./
- ФОНОЛОГІЯ** /гр. phōnē - звук, logos- слово, наука/- 1. наука про звукові можливості мовного апарату людини, 2. наука про систему фонем у мові та про вплив фонем на значіння слів.
- ФОНОМЕТР** /гр. phōnē - звук, metreb - міряю/- прилад виміряти силу звуків.
- ФОНОН** /гр. phōnē - звук/- звукова частка, аналогічно до світлової частки /кванти, фотону/
- ФОНОСКОП** /гр. phōnē - звук, vksreb - дивлюсь/- прилад, щоб досліджувати фонетичні особливості мови та роботу артикуляційних органів.
- ФОНОФОР** /гр. phōnē - звук, phogov - несний/- прилад, що підсилює слух глухонімих.
- ФОНТАН** /ит. fontana з лат. fons - джерела/- водограй, споруда, що розпорскує воду або витискує її вгору струминою або у формі певних фігур /літер, чисел, квітів тощо/, з декоративною метою.
- ФОРА** /ит. fuora /- зумовлена в шаховій грі перевага, коли сильніший партнер ще на початку гри жертвує слабшому якунебудь фігуру для зрівноваження можливостей у грі.
- ФОРАЙТОР** /нім. Vorreiter /вершник, що керує передніми кіньми коли їдуть цугом.
- ФОРВАРД** /англ. forward - передній/- напад із п'ятиох гравців у футболі.
- ФОРДЗОН** /вл./- тип трактора в ССРС, що його скопіювали з моделю трактора американської фабрики Форда.
- ФОРДИЗМ** /вл./- конвейерна система механізації виробничих процесів /від імени американського інженера й промисловця, власника автомобільного виробництва Генрі Форда/.

ФОРЕЛЯ /нім. Forelle із швед./
пструг /річкова риба з родини
лососів/.

ФОРЗАЦ /нім. Voratz /- аркуш
паперу, наліплений на книжкову
оправу зсередини, що з'єднує з
нею зблоковані сторінки.

ФОРИНТ /мад./- запроваджена в
Угорщині від 1946 р. грошева
одиниця.

ФОРМА /лат. forma - вигляд, зов-
нішність/- 1. зовнішній виг-
ляд, обрис, 2. взірць, 3. при-
лад у ливарстві для надання ви-
дкові від-повідного вигляду,
4. одяг усталеного зразка, од-
нострій, 5. порядок, лад, спо-
сіб організації влади в держа-
ві /форма державного керування
- монархія, республіка/, 6. я-
кийбудь елемент простору: точ-
ка, лінія, площина, фігура/ге-
ом./, 7. граматична відміна в
словах /стіл - стола/, 8. сукуп-
ність засобів зображення в ми-
стецтві, 9. будова, структура
/предмета, явища, процесу/, 10. Φ
видимість, ф о р м а л ь н і с т ь

ФОРМАЛІЗМ /фр. formaliste/- 1.
надання переваги формі над змі-
стом; механічне додержування у
становлених взірцях, приписів,
2. визнання форми за головний
елемент мистецтва, 3. відрив
форми від змісту, загального
від конкретного, теорії від
практики /ф і л./, 4. напрям у
літературі й мистецтві, що вва-
жає форму за сутність мистецт-
ва й заперечує потребу ідейно-
сти в мистецтві, 5. напрям у
філософії математики, що об

грунтового математику з допомо-
гою аксіом, доводячи відсут-
ність протиріч у математиці, 6. Φ
надання переваги букві закону
супроти його сутності.

ФОРМАЛІН/А/- розчин формальде-
гіду /дезинфекційний засіб/.

ФОРМАЛІСТ /див. формалізм/-осо-
ба, що надає переваги формі, по-
слідovníк формалізму в мистецт-
ві, літературі, філософії то-
що.

ФОРМАЛІСТИКА /див. формалізм/-
однобічне додержування форми в
будь-якій справі.

ФОРМАЛЬДЕГІД /лат. aciditas for-
mica - мурашина кислота, alco-
hol dehydrogenatum - безвод-
невий алкоголь/- безбарвний
газ /дезинфекційний засіб/.

ФОРМАЛЬНИЙ - 1. належний до фор-
ми, властивий формі, 2. потріб-
ний для форми, для виду, неваж-
ливий.

ФОРМАЛЬНІСТЬ /див. формалізм/-
1. все, що робиться для виду,
для форми, без зацікавленості
в сутності, змісті, 2. обов'яз-
кові приписи при виконанні я-
коїбудь справи, для поведінки,
тощо.

ФОРМАНТИ /лат. formans - твір-
ний/- словотворчі елементи сло-
ва /наростки, приставки/.

ФОРМАТ /фр. format з лат. for-
ma - зовнішність, вигляд/- 1.
розмір друкарського виробу, 2.
взірць для копіювання.

ФОРМАЦІЯ /лат. formatio - ви-
твір/- 1. шари земної кори од-

ного геологічного періоду /геологічна система/, 2. суспільно-економічна формація - певний ступінь розвитку людського суспільства /рабовласництво, капіталізм, феодалізм, соціалізм - тоталітарний, фашистський або більшовицький/, 3. сукупність певного виду рослинності: дуг, ліс тощо

ФОРМУВАТИ /лат. formare /складати, утворювати, надавати форми.

ФОРМУВАТИСЬ /див. формувати/-І утворюватись, 2. досягати духової зрілості, повного розвитку здібностей.

ФОРМУЛА /лат. formula - правило/- І. загальне стисле означення поняття, правила або закону, що справджується для всіх окремих випадків, 2. всяке правило, висловлене в стислій формі, 3. сукупність позначених літерами або числами і з'єднаних знаками математичних дій величин, що з них з допомогою цих дій можна добути невідомі величини /м а т./, 4. стислий вираз з допомогою латинських літер та цифр кількісного й якісного складу хемічної сполуки, в якому літери показують і назви складових елементів сполуки, а цифри - кількісне співвідношення цих елементів у даній сполуці /х е м./.

ФОРМУЛЮВАТИ /лат./-точно й стисло висловлювати думку.

ФОРМУЛЬОВАННЯ /див. формула/-стислий і точний вислів думки.
ФОРМУЛЯР /нім. Formular з лат.

formula - вид / - друкований аркуш з порожніми графами для заповнювання їх певними відомостями /статистичними абощо/.

ФОРНАЛЬ /нім./- хурман, візник, ставенний.

ФОРНІР /нім. Fournier /- дерев'яні аркуші, склеєні з кількох накладених одна на одну різними напрямками шарів деревини платівок.

ФОРОМЕТР /гр. phoros - несний, metreō - міряю/- І. прилад, який показує величину тягару, що його може витримати споруда - міст, склепіння абощо, 2. прилад вимірювати якісні властивості ґрунту /щодо родючості/.

ФОРОМЕТРІЯ /див. форометр/-І. спосіб визначати родючість ґрунту на підставі даних про нього, 2. наука про тягарі.

ФОРОНОМІЯ /гр. phoros - несний, nomos - закон/- наука про закони руху без углядення рушійних сил.

ФОРПОСТ /нім. Vorposten /- І. передова стійка /варта/, що охороняє головні військові сили від несподіваної ворожої атаки 2. передові позиції.

ФОРС /фр. force/-пиха, задавакуватість.

ФОРСИНГ /англ. forcing /- приспішена атака в боксі з метою домогтися швидкого вирішального змагання.

ФОРСИТИ /фр. force /- хизуватись, пишатись, задаватись.

ФОРС-МАЖОР /фр. force majeure /
- I. юридичне поняття, що озна-
чає надзвичайні обставини, яких
не можна ні передбачити, ні по-
передити, ні будь-якими захо-
дами усунути, напр., стихійне
лихо, 2^х необорна сила, необор
ні перешкоди.

ФОРСОВАНИЙ /фр./- приспіваний
/напр., похідний марш війська/
такий, що вимагає напруження
сил.

ФОРСУВАННЯ /див. форсувати/-I.
бойові дії для фронтального по-
долання ворожих перепон /укрі-
плення, рік/, 2. прискорення, на-
тиск.

ФОРСУВАТИ /фр. forcer /-I. на-
пружувати сили, прискорювати
темпи, 2. пожваблювати з біль-
шим напруженням воєнні дії.

ФОРСУНКА /англ. force - pump -
нагнітна помпа/- розпорскувач,
прилад, що розпорскує пальну
течну речовину для кращого зго-
рання в моторі.

ФОРТ /фр. fort з лат. fortis -
сильний/- зімкнуте укріплення
для колової оборони, складова
частина фортеці або самостій-
ний опірний пункт.

ФОРТЕ /ит. forte /- голосно, на
повну силу голосу /співати або
грати/.

ФОРТЕЛЬ /поль. fortel - хитро-
щі, виверт, викрут/-I. витівка,
шахрайський вчинок, підступ, 2.
еквілібристична витівка в теа-
тральній виставі.

ФОРТЕПІАНО /ит. fortepiano з

forte - сильно, piano - тихо/-
клявішний струнний інструмент,
на якому видобувають звуки у -
дарами клявіш /молоточків/, від-
мінно від інших інструментів,
на фортепіані можна видобува-
ти гучні й тихі звуки, звідси
й назва "фортепіано" /сконстру-
ював ф. італієць Крістофорі в
1711 р./.

ФОРТЕЦЯ /фр. fort /- твердиня,
укріплення для оборони від во-
рожого нападу, відповідні обо-
ронні споруди в місті.

ФОРТИСИМО /ит. fortissimo /ду-
же голосно, голосніше від фор-
те /м у з./.

ФОРТИФІКАЦІЯ /лат. fortifica-
tio - укріплення/-I. наука про
військові укріплення на місце-
вості, 2. військово-інженерні
роботи на місцевості.

ФОРТУНА /лат. fortuna - випад-
ковість, щастя, нещастя/- випад-
кове щастя /у стародавніх рим-
лян - богиня випадкового щастя
або нещастя, зображувана у ви-
гляді жінки, що стояла на ко-
лесі або на кулі з зав'язаними
очима й з рогом достатку в ру-
ці/.

ФОРТУНКА /див. фортуна/-I. кру-
жок із цифрами, на яких зупи-
няється механічно кинута куль-
ка, що показує вигравшу або
програвшу цифру, на яку учас-
ники гри ставлять заклад, 2. гра
на фортуниці.

ФОРУМ /лат. Forum /- I. ринок,
майдан у стародавніх римлян, де
відбувалися громадські збори,

суд, торг, тощо, 2^х місце, де відбуваються громадські події.

ФОРГЕНД /англ. fore-hand /- удар по м'ячі з правого боку, коли права рука з ракеткою обернута закритою долонею вперед/в тенісі/.

ФОРШЛЯГ /нім. Vorschlag /- додатковий звук /або кілька звуків/ перед основним звуком мелодії /звукова окраса в музиці/.

ФОРШМАК /нім. Vorschmack/- перекуска, що її готують із пересмаженого дрібно посиченого м'яса, оселедців та картоплі.

ФОРШПАН /нім. Vorspanne /- хура, підвода.

ФОРШТАДТ /нім. Vorstadt /- передмістя.

ФОРШТЕВЕНЬ /гол. voorsteven /- носова частина корабля.

ФОСГЕН /гр. phōs - світло, सेпов - рід/- отруйний газ /сполука хлору з вуглець-оксидом /СО Cl₂ /, прозорий, нестійкий, задушливий газ, що сильно діє на слизові оболонки людей і тварин.

ФОСФАТИ /див. фосфор/- 1. солі ортофосфорної кислоти H₃PO₄; 2. група мінеральних добрив, що мають у собі фосфорну кислоту, уживаних для здобрування ґрунтів та живлення тварин /апати, фосфорити, томасівка тощо/

ФОСФОР /гр. phōs - світло, phog - несний/- хемічний елемент /P/, атом. вага 31,02, металоїд, в природі зустрічаєть-

ся в рослинних і тваринних організмах та в мінеральних сполуках /у кістках, в апатитах, фосфоритах, у яєчному жовтку/; є декілька видів фосфору: жовтий /отруйний, у темряві світиться, легко займається/, червоний, фіялковий тощо;/сподуки з фосфором використовуються в керамічній, текстильній промисловості, в медицині, в сільському господарстві.

ФОСФОРЕСЦЕНТНИЙ /див. фосфореценція/- самосвітний, той, що світиться в темноті.

ФОСФОРЕСЦЕНТУВАТИ, ФОСФОРЕСЦЕНЦЮВАТИ /див. фосфореценція/- світитись у темряві, без горіння.

ФОСФОРЕСЦЕНЦІЯ /гр. phōs - світло, phoros - несний/- свічення деяких речовин у темряві, як що перед тим освітлити їх соняшним світлом або світлом іншого якого джерела.

ФОСФОРІТ /див. фосфор/- мінерал Ca₅F(PO₄)₃ /, що з нього виробляють добриво /головно сульфосфат/.

ФОСФОРІЧНИЙ /див. фосфор/- 1. властивий фосфорові, 2. само-світний.

ФОСФОРОСКОП /див. фосфор/- прилад досліджувати явища фосфореценції'.

ФОТ /гр. phōs(phōtos) - світло/- міра освітлености, 10.000 люксів.

ФОТЕЛЬ /фр. lauteuil /- м'яке крісло з спинкою й поруччями.

ФОТИЗМ /гр. phōs(phōtos) - світло/- спричинювані слуховими або гострими больовими подразненнями вторинні світлові або кольорові відчуття /м е д./.

ФОТО /гр. phōs(phōtos) - світло/- див. фотографія.

ФОТО... /гр. phōs - світло/- у складених словах указує на зв'язок даного поняття з світлом, напр., фотографія.

ФОТОБАКТЕРІЇ /див. фото...+бактерії/ - бактеріяльного походження речовини, що при окисації світяться.

ФОТОГЕЛІОГРАФ /див. фото...+геліограф/- астрономічний прилад фотографувати Сонце.

ФОТОГЕН /гр. phōs(phōtos) /світло, genes - рід/- кам'янову-гілляна олія, уживана на освітлення.

ФОТОГЕНІЧНИЙ /гр. phōs - світло, genes - рід/- сприятливий для фотографування.

ФОТОГРАММЕТРІЯ /гр. phōs світло, graphma - запис, metreō міряю/- 1. вимірювання справжніх розмірів предметів з фотографічних відбиток, 2. рисування географічних мап з допомогою фотосвітлин.

ФОТОГРАФІЯ /гр. phōs - світло, graphō - пишу/- відтворювання зображень предметів хемічним діянням променів на світлочутливу платівку, 2. фотографічне зображення, світлина, картка, зніток, 2. майстерня, де роблять фотосвітлини.

ФОТОГРАФЮРА /див. фото...+графюра/- спосіб фотографічного зображення на камені або мідній платівці з допомогою цвачення.

ФОТОЕЛЕМЕНТ /див. фото...+елемент/- електричний прилад, що має властивість змінювати свій опір при зміні сили його освітлення /напр., у техніці далекобачення/.

ФОТОЕФЕКТ /див. фото...+ефект/- поява електропровідності в середовищі навколо тіла під впливом електронів, що їх випромінює це тіло, коли його освітлювати інфрачервоними, ультрафіялковими, рентгенівськими або гама-променями, також підвищення електропровідності самого тіла, якщо в цих умовах його електрони входять у середовище самого тіла, а не назовні.

ФОТОКСИЛОГРАФІЯ /див. фото...+ксилографія/- різьблення малянка на дереві.

ФОТОЛІТОГРАФІЯ /див. фото...+літографія/- перенесення фотографічних зображень на літографічний камінь і друкування на літографічному пресі відбитків

ФОТОЛЮМІНЕСЦЕНЦІЯ /див. фото...+люмінесценція/- явища флюоресценції та фосфоресценції.

ФОТОМЕТР /гр. phōs - світло, metreō - міряю/- прилад виміряти світлову силу різних джерел світла.

ФОТОМЕТРІЯ /див. фотометр/- 1.

наука про розподіл світлової енергії в просторі, 2. способи виміряти світлову силу світлових джерел або освітлених предметів.

ФОТОМЕХАНІКА /див. фото...+механіка/ способи репродукції зображень з допомогою фотографії та хемічних процесів /фотолітографія, фототипія, цинкографія тощо/.

ФОТОМЕТРАЖ /див. фото...+ метр - раж/- число метрів довжини кінофільму.

ФОТОМОНТАЖ /див. фото...+монтаж/- склеювання окремих фотознімків в одну цілість.

ФОТОН /гр. phōs - світло/- атом світла /світловий квант/.

ФОТОНАФТИЛЬ /див. фото...+ нафта/- дестилат нафти, гущіша за гас пальна речовина.

ФОТОПЕРІОДИЗМ /див. фото...+ період/- вплив тривалости дня й ночі на розвиток рослин.

ФОТОПСІЯ /гр. phōs - світло, psis - зір/- світлові відчуття без відповідного подразнення зорового нерва.

ФОТОРЕЛЕ /див. фото...+ реле/- прилад, що під впливом світлових променів з'єднує або роз'єднує електричне коло.

ФОТОСИНТЕЗА /див. фото...+ синтез/- процес творення в рослинах органічних речовин із неорганічних під впливом світла.

ФОТОСКОП /гр. phōs - світло, skopeō - дивлюсь/ див. фотометр.

ФОТОСТАТ /гр. phōs (phōtos) - світло, statos - стоячий/- прилад копіювати рисунки із кальки на світлочутливий папір.

ФОТОСФЕРА /див. фото...+сфера/- світляна поверхня Сонця, що складається з металевої пари й газів, які випромінюють світло й тепло.

ФОТОТАКСА /гр. phōs - світло, taxis - розподіл/- залежний від впливу світла рух організмів - див. геліотакса.

ФОТОТЕЛЕГРАФ /див. фото...+ телеграф/- апарат пересилати телеграфічно /на віддаль/ фото - світлини.

ФОТОТЕЛЕФОН /див. фото...+ телефон/- телефон далеких дистанцій, що передає слова з допомогою варіації світлових променів.

ФОТОТЕОДОЛІТ /див. фото...+ теодоліт/- прилад виміряти розміри предметів з фотографій.

ФОТОТЕРАПІЯ /див. фото...+ терапія/- світлолікування, лікування світловими променями.

ФОТОТЕХНІКА /див. фото...+ техніка/- використання фотографії в друкарстві, взагалі фотографічне виробництво.

ФОТОТРОПІЗМ /див. фото...+ тропізм/- вразливість рослин до світла /див. геліотропізм/.

ФОТОТИПІЯ /гр. phōs - світло, typos - відбиток/- I. світло - друк, спосіб друкувати із світлочутливої платівки, на якій фотографуються відповідні зо-

браження /кліше/, 2. друкарський відбиток, добутий таким способом.

ФОТОФОБІЯ /гр. phōs - світло, phōbos - страх/- світлобоязнь.

ФОТОФОН /гр. phōs - світло, phōnē - звук/- прилад, що пересилає звуки з допомогою світла та електрики.

ФОТОФОР /гр. phōs - світло, phoros - несний/- оптична пура з маленькою лампою, щоб оглядати порожняви в органах тіла.

ФОТОФОРЕЗА /гр./- тиск світла на освітлювану поверхню.

ФОТОХЕМІЯ /див. фото...+ хемія - наука про хемічну дію світлових променів та про відповідні хемічні процеси в наслідок цієї дії.

ФОТОХРОМІЯ /гр. phōs(phōtos) - світло, chrōma - колір/- кольорова фотографія.

ФОТОЦИНКОГРАФІЯ /див. фото...+ цинкографія/- виробля цинкових клішів фотографічним способом.

ФРАВНГОФЕРОВІ л і н і ї /нім. vl. Fraunhofer /- темні лінії в сонячному спектрі, що їх відкрив нім. професор Фравнгофер. /1787-1826 /,- утворюються в наслідок вбирання променів в атмосфері Сонця й Землі.

ФРАГМЕНТ /лат. fragmentum /- I. уривок з літературного твору, 2. уцілілі рештки мистецького твору /маларства, архітектури, рупкопису, скульптури, тканини/.

ФРАГМЕНТАРНИЙ /див. фрагмент/- уривковий, незакінчений.

ФРАЗА /фр. phrase з гр. phra - сіл - вислів/- I. речення, вислів, 2. усталений вислів, 3. найменша ритмо-мелодійна одиниця музичного твору, 4. порожній, беззмистовний вислів.

ФРАЗЕОЛОГІЯ /фр. phraseologie із гр. phrasis - вислів, logos - слово, наука/- I. відділ лінгвістики, мовознавства, що вивчає стійкі мовні звороти, які не можна перекласти чужою мовою, /напр. "щур тобі пек"/, 2. запас мовних зворотів, характеристичних для даної мови з беззмистовна балаканина.

ФРАЗЕР /фр. phraseur /- балакун, базікало, красномовий базіка, людина, що очоче вживає пишномовних, але малозмістовних фраз.

ФРАЗЕРСТВО /див. фразер/- балаканина, базікання, теревені марнослів'я, зовні гарна, але порожня промова.

ФРАЗУВАННЯ /фр. phraser /- I. виражене виголошування кожного слова в промові, 2. ясне виконання кожною ноти музичного твору.

ФРАЙШЦЦ /нім. Freischütze /- I. фантастичний стрілець, що перебуває в спілці з чортом і тому стріляє несхибно /в німецькому фольклорі/, 2. назва Вагнерової опери.

ФРАК /фр. frac /- чоловічий сурдут з глибокими вирізами в полах спереду.

ФРАКТУРА /лат. fractura - перелім/- перелім кости /м е д./

2. готичний друкарський шрифт.
ФРАКЦІЙНИЙ /див. фракція/- на-
 лежний до фракції.

ФРАКЦІЯ /фр. fraction - част-
 ка з лат. fractio - ламання/І.
 група послів однієї партії / в
 парламенті/, 2. частина партії,
 що виявляє в певних питаннях
 ухил від загально-партійних на-
 станов /в комуністичній партії
 жорстоко карається/, 3. дисти-
 лят речовини, що виділяється з
 маси течива в наслідок різної
 температури кипіння складників
 даного течива /х е м./.

ФРАМУГА /поль. framuga /- вік-
 но над дверима, горішня шибка
 в вікні, що відчиняється.

ФРАНДЗОЛЯ /від француз/- невелика з білого борошна булка.

ФРАНК /фр. franc /- грошева оди-
 ниця у Франції, Швейцарії та
 Бельгії /100 сантиметів/.

ФРАНКИ - германські племена/ха-
 мави, бруктери, амспіарії, хат-
 ти, салійці, актуарії/ - зас-
 новники французької держави за
 середньовіччя.

ФРАНКАСОНІ / фр. franc-ма -
 соня вільні мулярі/- члени та-
 емного релігійно-філософського
 товариства /м а с о н и/, що ви-
 никло в Англії у 18 стол. й по-
 ширило свої так звані льожі/о-
 середки/ по всіх країнах Евро-
 пи й Америки /див. франкмасон-
 ство/.

ФРАНКАСОНСТВО /англ. freemason-
 ry з фр. francmaçonnerie / -
 релігійно-філософський рух, що

походить із традицій середньо-
 вічного руху так званих будів-
 ників храму /мулярів/ і об'єд-
 нує в своїх осередках людей, не
 залежно від їх релігійних пе-
 реконань, расової, станової чи
 державної приналежності, маючи
 на меті духове заглиблення лю-
 дини та справжню людяність /ра-
 ніш було таємним, тепер ні/.

ФРАНКО /іт. franco - вільний/-
 вільний від оплати за перевіз
 товар /комерційний термін/; ф-
 ко в а г о н - вид угоди, коли
 транспортування товару оплачу-
 ється з моменту завантаження в
 вагон товару.

ФРАНКУВАННЯ /див. франко/-опла-
 та наперед за перевіз товару.

ФРАНТ /поль. frant /- чепурун,
 модник, джигун, фінджик.

ФРАНЦІСКАНЦІ - ченці заснова-
 ного в 13 стол. /від Франциска
 Ассізького/ жезручого чернечо-
 го католицького ордену.

ФРАПУВАТИ /фр. frapper - бити,
 вражати/- прикро вражати, ди-
 вувати.

ФРАСУНОК /нім. fressen - гриз-
 ти/- смуток, турбота, гризота.

ФРАТИЧЕЛІ /іт./- чернечі об'єд-
 нання /13-15 стол./.

ФРАТРИЯ /гр. phratRIA /- час-
 тина племені, коліно в первіс-
 них народів/у стародавніх гре-
 ків з об'єднані роди становили
 фратрію/.

ФРАХТ /нім. Fracht /- І. пере-
 віз вантажу, 2. оплата за пе -

ревіз, 3. супровідний до ван - тажу лист, в якому зазначається перелік товарів та їх вагу, 4. вантаж на кораблі.

ФРАХТОВИЙ /див. фрахт/- належний до фрахту; ф р а х т о в а угода - угода на перевіз ван - тажу.

ФРАХТУВАТИ /див. фрахт/- наймати судно на перевіз вантажу.

ФРАШКИ /поль./- дрібниці, дурниці, пустяковина.

ФРЕБЕЛІВСЬКИЙ с а д /вл./-навчально-виховна установа для дітей дошкільного віку за системою німецького педагога Фребеля.

ФРЕГАТА /ит. la fregata /-трищоглове військове бистрохідне судно І8-І9 стол.

ФРЕЗАРКА /фр. fraise /- І. деревообробний або металообробний варстат, 2. багаторізцевий інструмент цього варстату/обертотий/для обробітку дерева, металів, нарізання зубців, трибків тощо, 3. рільнича самохідна машина, що розпушує ґрунт з допомогою обертового барабана з зубцями.

ФРЕЗЕР /нім. Fräuser /- трактор з обертовим барабаном та при - припленими до нього стальними ножами, що розпушують ґрунт.

ФРЕЗЕРНИЙ в а р с т а т / див. фрезарка/- варстат для обробітку металу, дерева, пластичної маси, з обертовим рухом різців та поступним пересуванням оброблюваного предмету.

ФРЕЗУВАННЯ - І. обробіток металу або дерева фрезаркою, 2. обробіток ґрунту фрезаркою.

ФРЕЙЛІНА /нім. Fräulein /-аристократичного роду дама при царському дворі.

ФРЕКВЕНЦІЯ /лат./- І. відвідування, кількість учасників, 2. частота коливань змінного електричного струму: число змін напруж. струму за І секунду /ф і з./.

ФРЕНОЛОГ /див. френологія/дослідник залежності між формою черепа та вдачею й розумовими здібностями людини.

ФРЕНОЛОГІЯ /гр. phren - розум, logos - слово, наука/- наука про людський череп та про залежність між формою черепа й здібностями людини.

ФРЕНЧ /англ./- військового по крою /взірця/ куртка з чотирма нашитими зверху кишенями - /за ім'ям англійського фельдмаршала, І852-І925/.

ФРЕСКА /ит. fresco - свіжий/- І. малюнок на свіжому тинку - ванні, 2. ф р е с к о в е маллярство - малювання на свіжому тинкуванні стін акварельними фарбами.

ФРЕЯ /сканд. Freyja - пані/- богиня любови й краси в стародавніх скандинавців.

ФРИВОЛЬНИЙ /фр. frivole з лат. frivolus - дурний/- легковажний, непристойний.

ФРИВОЛЬНІСТЬ /див. фривольний/-легковажність, непристойність.

ФРИГОЛЬДЕРИ /англ. freehold - вільне держання/- довічні або спадкові власники землі, одержаної за службу в землевласника та за виконання повинностей для нього /в Англії/.

ФРИЗ /фр. frise /- прикрашена частина стіни між гзімсом і трямами /а р х і т./, 2. шорстка вовняна тканина з покрученою вовною/ворсиною/.

ФРИЗИЄР /фр. friser - стригти/- голяр, перукар.

ФРИЗУРА /фр. frisure /- зачіска.

ФРИКАДЕЛЯ /нім. Frikadelle /- кулястої форми м'ясні або рибні котлети, зварені в підлеві.

ФРИКАНДО /фр. fricandeau /смажений шматок телятини або риби.

ФРИКАСЕ /фр. fricassée /-м'ясна страва з варених або присмажених дрібних шматочків м'яса в сосі або з іншими приправами.

ФРИКАТИВНИЙ /лат. fricare терти/- фрикативний з в у к -приголосний звук, утворений в наслідок тертя струмини повітря між органами вимови /з, с, ф, х/, також -спіранти.

ФРИКЦІЙНИЙ /лат. frictio -тертя/- тертьовий, той, що діє під впливом тертя.

ФРИМЕР /фр. frimaire із frimas - паморозь/- третій місяць революційного французького календаря /21 листопада - 20 грудня/.

ФРИТРЕДЕР /див. фритредерство/- прихильник ф р и т р е д е р с т в а.

ФРИТРЕДЕРСТВО /англ. free trade - вільна торгівля/- І. економічна доктрина, що вважає вільну торгівлю за найдоцільнішу систему торговельної політики /XIX стол. в Англії/, 2. економічно-політичний рух в Англії, що домагався невтручання держави в господарські справи, а також - вільного вивозу й довозу товарів.

ФРИГІЙСЬКА шапка /вл./червоного кольору шапка, що носили в Греції та Римі звільнені раби /звідси: червона шапка-символ свободи/, а також санкюльоти та яacobінці за французької революції.

ФРИДРИХСДОР /нім. Friedrichsdor /- старовинна золота монета в Пруссії й Данії.

ФРОЙДИЗМ /вл. Freud /- поширення психологічної теорії австрійського психіатра Фрейда-- 1856-1939 - на соціологію, естетику, історію мистецтва, релігію тощо з визнанням основної ролі в поведінці людини її сексуальної основи.

ФРОЙДИСТ - послідовник фрейдизму.

ФРОНДА /фр. fronde /- І. протабсолютистська течія серед аристократії у Франції в середині 17 стол. /1645 - 1653/, 2. непринципова опозиція, опозиція з мотивів особистих, у наслідок невдоволення з окремих

моментів при відсутності розбіжностей принципів.

ФРОНДЕР /див. фронда/ - 1. учасник фронди, 2. неспокійна, невдоволена людина, що не вживається в середовищі.

ФРОНДУВАТИ /фр. fronder /- бути в опозиції, висловлювати невдоволення, в наслідок особистих, непринципових поглядів.

ФРОНТ /нім. Front /- 1. передня лінія війська в бойових обставинах, 2. стратегічний район, де діє бойова частина, 3. збройні сили, розташовані в обшарах, де йдуть бої, 4. галузь державної, економічної, культурної чи громадської діяльності /освітній фронт/.

ФРОНТАЛЬНИЙ /фр. frontal /- чоловий, скерований до фронту; фна а т а к а - атака всім фронтом проти фронту супротивника.

ФРОНТИСПІС /фр. frontispice із лат. frons - чоло, aspicere - дивитись/- 1. сукупність усіх частин фасадного /причількового/ боку будинка /а р х і т./, 2. малюнок /в і н ь е т к а/ перед першою сторінкою або перед новим розділом у книзі, що має відображувати характеристичні моменти змісту даної книги/п о л і г р./.

ФРОНТОН /фр. fronton /- трикутний причілок даху /а р х і т./

ФРУ /швед./- звертання до заміжньої жінки в шведів; пані.

ФРУКТОЗА /лат. fructus - плід/

- овочевий цукор, що є в садочині.

ФРУКТИДОР /фр. fructidor з лат. fructus - плід, овоц/- дванадцятий місяць французького революційного календаря /18 серпня - 16 вересня/.

ФТИЗИОЛОГІЯ /гр. phthisis руйнування, logos - наука/- наука про туберкульозу легень та про її лікування.

ФТИЗИТРІЯ /гр. phthisis руйнування, iatreia - лікування/- див. фтизіологія.

ФТОР /гр. phthoros - загибель/- див. флюор.

ФУГА /іт. fuga /- багатоголоса музична форма з повторюваннями тієї самої теми різними голосам.

ФУГА /нім. Fuge /- гара, паз, виструганий у дошці холобок з метою ущільнення з іншою дошкою /напр., у дверях/.

ФУГАНОК /нім./- столярський стругальний струмент.

ФУГАС /фр. fougasse/- закладений у землю або у воду вибуховий ладунок /міна/.

ФУГАСНИЙ /див. фугас/- спричинений вибухом фугасу; ф у г а с н а дія - дія, що її спричиняє вибухова хвиля фугасного ладунку.

ФУГАТО /іт. fugato /- музичний твір з деякими стилістичними ознаками ф у г и.

ФУГЕТА /див. фуга/- невеликий музичний твір у стилі ф у г и.

ФУЗИЛЬЄРИ /фр. fusilier /-кулеметники у французькій армії.

ФУЗИЯ /лат. fusio - литво/- І. злиття /кількох підприємств чи організацій/, 2. злиття політичних партій в одну.

ФУКС /нім. Fuchs - лис/-І. студент першого року навчання в університеті /в Німеччині/, 2. випадково загнана в лозу більярдового столу куля, 3. хитрун.

ФУКСИН /вл./- аніліновий барвник /червоний/, уживаний у текстильній виробництві.

ФУКСІЯ /вл./- чагарникова рослина з родини знітових /онаг-рикових/, що плекається як декоративна заради великих червоних квітів.

ФУЛЯР /фр. foulard /легка шовкова тканина /на хустки/.

ФУЛЬГУРАЦІЯ /лат. fulgur - блискавка/- уживаний у лікуванні пістряка електричний струм високої напруги /300.000 вольт/.

ФУЛЬГУРИН /лат. fulgur - блискавка/- один із гатунків динаміту.

ФУЛЬМІНАТ /лат. fulminare вбивати блискавкою/- сильна вибухова й отруйна речовина, сіль гримучої кислоти, напр., гримучої ртуті.

ФУЛЬМІНАЦІЯ /лат. fulminare вбивати блискавкою/- удар блискавки.

ФУМАРОЛІ /іт. fumarola - зімпе - дим/- щілини у вулканах, звідки виходять гази та вода

на пара / г е о г р . /.

ФУМЕЛЬ /нім./- шевський струмент мережити ранти на взутті.

ФУМІГАЦІЯ /лат. fumigare з іше - дим./- обкурювання дерев паром або газами отруйних речовин, щоб знищити шкідників саду .

ФУНАМБУЛІСТ /лат. funiculus - кодола, ambulare - прогулювати/- еквілібрист, що ходить або танцює на кодолі.

ФУНГАЦІДИ /лат. fungus - грибок, caedere - вбивати/- хемічні речовини знищувати бактерії, що шкодять рослинам, деревним матеріалам тощо.

ФУНДАМЕНТ /лат. fundamentum /- основа, підвалини /будівлі, машини/.

ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ /див. фунда-мент/- ґрунтовний, основний, солідний, міцний.

ФУНДАТОР /лат./- ґсновоположник, засновник.

ФУНДАЦІЯ /лат./- засновання,

ФУНДОВАНИЙ /англ. to fund вкла-дати капітал у папери держав-ної позики з лат. fundus - основа/- І. ф у н д о в а н и й прибуток - прибуток із нерухомого майна, із сталих, стійких джерел /землеволодіння тощо/фні позики - довготермінові по-зики, забезпечені джерелами з державних прибутків.

ФУНДУК /тур./- подібне до ліщи-ни горіхове дерево з трохи більшими, як на ліщині, горіхами.

ФУНЕХОРЕОГРАФІЯ /лат. див. хореографія/- циркова еквілібристика на кодолі.

ФУНІКУЛЕР /фр. funiculaire з лат. funiculus - кодола/- див. фунікулер.

ФУНКЦІОНАЛІЗМ /див. функція/- визнання проявів причинності за функцію в математичному розумінні /ф і л./.

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ /див. функція/- дійовий, той, що належить до функції.

ФУНКЦІОНЕР /див. функція/- активіст /у політичній партії/, урядовець.

ФУНКЦІОНУВАТИ /див. функція/- діяти, виконувати обов'язки.

ФУНКЦІЯ /лат. functio - діяльність/- 1. чинність, дія, призначення, 2. змінна величина, що залежить від незалежних змінних величин, від аргументів, 3. взаємозв'язок між двома елементами, коли всякій зміні в одному з них відповідає цілком певна зміна в другому /ф і л./, 4. специфічна робота органа або взагалі діяльність організму /ф і з і о л./, 5. виконання обов'язків.

ФУНТ /нім. Pfund /- міра ваги в деяких країнах; ф у н т стерлінгів - грошева одиниця в Англії /20 шилінгів або 240 пенсів/.

ФУРА, ХУРА /нім. Fuhre /- навантажений віз.

ФУРАЖ /фр. fourrage із feurre - солома/- корм для коней / в

військових частинах абощо /.

ФУРАЖИР /фр. fourrageur /- воляк, що постачає або видає корм для коней в армії.

ФУРАЖУВАННЯ /див. фураж/- збір фуражу /купівля або ревізіція для армійських коней/.

ФУРГОН /фр. fourgon /- критий вантажний віз.

ФУР'ЕР /фр. fourier /- квартир'ер з нижчого командного складу в деяких арміях.

ФУР'ЕРІЗМ /фл./- соціологічна наука французького соціолога Шарля Фур'є /1772-1837/про організацію незалежних одне від одного громадських торговельних господарств /фаланстерів/.

ФУРІОЗО /іт. furioso /- шалено пристрасно /м у з./.

ФУРІЯ /лат. Furia /- 1. богиня помсти в римлян /м і т./, 2♀ - лиха сварлива жінка, відьма.

ФУРІЯНТ /лат./- жвавий чеський танок.

ФУРМА /нім. Form /- рура, через яку помпують стиснуте повітря до топильних печей.

ФУРМАН /нім. Fuhrmann /- візник.

ФУРНІТУРА /фр. fourniture з fournir - постачати/- всякі допоміжні матеріали у виробництві /годинникарська ф-ра - стрілки, скельця, трибки; шевська ф о р н і т у р а - цвяхи, дратва, гудзики/.

ФУРОР /лат. furor - шал/- шал,

незвичайне захоплення, надзвичайний успіх.

ФУРУНКУЛ /лат. furunculus /чиряк, гнійне запалення волосових мішечків /м е д./.

ФУРУНКУЛЬОЗА /див. фурункул/ - гнійне запалення в багатьох місцях на тілі, чиряки.

ФУСТАЖ /фр./ - водоймище на кораблі.

ФУСТАНЕЛЯ /фр. fustanelle / - коротка біла верхня сорочка.

ФУТ /англ. foot - ступня/міра довжини 0,3048 метра ;ступінь.

ФУТБОЛ /англ. football /- копанний м'яч, спортивна гра на майдані з двома брамами на причілках при двох супротивних командах по II учасників, що змагаються, щоб забити м'яча у браму супротивника.

ФУТБОЛІСТ /див. футбол/- спортсвець, учасник футбольної гри

ФУТЛЯР /нім. futteral /- I. корбка, щоб ховати речі, напр., скрипку, окуляри абощо, 2. "людина в футлярі" - педантично обережна, замкнена в собі людина, черства людина /персонаж з оповідання Чехова/.

ФУТРИНА /нім. futter /- одвірок /на дверях/.

ФУТРОВА́ННЯ /нім. futter /-внутрішнє обмуровання стін металургійних печей, ковшів або паровиків вогнетривким матеріалом /динасом, доломітом, шамотом абощо/.

ФУТУРИЗМ /лат. futurum - майбутнє/- напрям у мистецтві, що заперечує правила логіки, гармонії, синтакси й намагається зображувати одночасно минулі теперішні й майбутні враження /виник в Італії на початку 20 стол., основоположник Маринетті/.

ФУТУРИСТ /див. футуризм/- автор футуристичних творів.

ФУХТЕЛЬ /нім. fuchtel /- I. плаский б'ік шаблі, 2. удар пласким боком шаблі.

ФУЗЕЛЯЖ /фр. fuselage /- корпус літака, де містяться пасажири, пілот, мотор.

ФЮНІКОЛЕР /фр. funiculaire із лат. funiculus - мотуз, лива/ - ливова або зубчаста гірська залізниця /надземна/.

ХАБА́ /ар./ - вранішня молитва в мохаммеданів.

ХАВБЕК /англ. half-back / - півоборонець у футбольній грі/при двох оборонцях у команді є три півоборонці/.

ХАВТА́ЙМ /англ. half-time - половина часу/- половина часу, що триває будь-яка спортова гра..

ХАДЖ /ар./ - релігійна проща мохаммеданів до Мекки /до Кааби/ або до Медінни /до могили Мохаммеда/.

ХАДЖІЙ /ар./ - мусулманин, що відбув прощу до Мекки.

ХАДИС /ар./ - оповідь із життя Мохаммеда.

ХАЗАН /гебр./ - заспівувач у сингозі.

ХАЗАВА́Т, див. газават.

ХАЗМОГА́МІЯ /гр. chasma - отвір gashin - шлюб/- обпилковування квітів з відкритим освітленням/б о т./.

ХАЙДЕ́Р, див. хедер.

ХАКІ́ /персь. khāk - порох, з інд./ - 1. темно-жовта фарба, 2. темно-жовтого кольору сукно, 3. солонцюваті улоговини, покриті глиняним шаром, що перетворюються під час дощів у болота/в Середній Азії/.

ХАКІ́М /персь./ - 1. мудрець, 2. титул лікаря в турків.

ХАЛДЕ́Й - вавилонський книжник, жрець, ворожбит.

ХАЛІ́Ф, див. каліф.

ХАЛІ́ФАТ, див. каліфат.

ХАЛЦЕДОН́ /гр. chalkēdōn / - мінерал / SiO₂ /, двооксид силіцію, напівкоштовний камінь, що існує в різних видах: зелений-геліотроп, смугастий - агат, онікс і ін.

ХАЛЬВА́ /тур./ - ласощі з перемелених горіхів, цукру, борошна, меду.

ХАЛЬКА́НТИТ /гр. chalkos - мідь/ - вітриоль міді, купервас.

ХАЛЬКОГРА́ФІЯ /гр. chalkos мідь grapho - пишу/ - різьблення на міді, на інших металах.

ХАЛЬКОЗИ́Н /гр. chalkos мідь/ - мідна руда /Cu₂S /, сполука міді з сіркою.

ХАЛЬКОПІ́РИТ /гр. chalkos мідь, pyritē - сірчаний колчедан/ мідна руда /CuFeS₂ /, сполука міді з залізом і сіркою.

ХАМ - біблійне ім'я наймолодшого Ноевого сина, що глузував із свого батька, побачивши його п'яним, звідси "хам" - ница брутальна людина, цинік.

ХАМЕЛЕОН́ /гр. chamaileōn / - 1. калій-перманганат /KMnO₄ /, 2. плазун із групи ящірок, що міняє свій колір у відповідь на подразнення або відповідно до зміни кольору середовища, 3. людина, що безпринципно міняє, змірковує безпеки або корисливості, своєї переконання, поведінку тощо, 4. сузір'я в південній півкулі неба /а с т р./

ХАМІТИ́ /вл./ народи чорної раси.

ХАМСИН /ар./- сухий гарячий вітер із пустель у Єгипті.

ХАН /тюрк./- І. титул володарів тюркських і монгольських народів, 2. голова феодалного клану в Японії.

ХАРААН /єгип./- єгипетська назва зах. Палестини.

ХАНЖА /кит./- китайська горілка, денатурований спирт.

ХАНСТВО /див. хан/- володіння хана, країна, що нею володіє хан.

ХАОС /гр. chaos /- І. безладдя 2. неупорядкований стан матерії, 3. батько Ереба й Ночі /у грецькій мітології - безодня, заповнена туманом і млою, що існувала до "творення світу"/.

ХАОТИЧНИЙ /див. хаос/- безладний, заплутаний, розладжений.

ХАРАДЖ /ар. harādġ /- І. данина, що їй платили турецькому султанові християни, 2. податок, що його платять за користання землею християни в мусулманських країнах.

ХАРАКІРІ, див. гаракірі.

ХАРАКТЕР /гр. karakter - прикмета, особливість/- сукупність своєрідних психологічних рис людини, що виявляються в поведінці /сила волі, стійкість, послідовність твердість або напакі/.

ХАРАКТЕРИЗУВАТИ - визначати характер, описувати помітні чи розпізнавальні прикмети.

ХАРАКТЕРИСТИКА /гр./- І. опис

своєрідних прикмет об'єкта, 2. ціле число в десятковому логаритмі /м а т. /.

ХАРАКТЕРИСТИЧНИЙ /див. характер/- особливий, прикметний, суттєвий для даного об'єкта, що відрізняє його від інших, х а р а к т е р и с т и ч н і танці - своєрідні для даного народу чи епохи танці.

ХАРАКТЕРНИК /див. характер/- чаклун, ворожит.

ХАРАКТЕРОЛОГІЯ /див. характер - наука про характери /націо - нальні, професійні, індивіду - альні/.

ХАРАЛУТ /персь./- сталь, криця

ХАРЕМ, див. гарем.

ХАРИЗМИ /гр./- надзвичайний дар св. Духа /пророцтва, промова чужою мовою/.

ХАРИТАТИВНИЙ /фр. charité з лат. caritas /- добротинний.

ХАРІБДА /гр./- морська потвора що ковтає й викидає воду /уособлення виру/- у грецькій мітології; див. Сцілла й Харібда

ХАРІТИ /гр./- три богині принади й веселощів у грецькій мітології /у римлян Грації/.

ХАРОН /гр./- перевізник померлих через ріку Стикс /у грецькій мітології/.

ХАРТІЯ /лат. charta - письмо/- І. акт державно-політичних, соціальних чи міжнародних прав, 2 Велика Хартія Вільностей - державний акт 1215 року, що обмежив владу англійського короля,

ставши основою державного ладу Англії, 3. народня хартія - петиція англійських робітників до палати громад, опублікована 1835 року, що містила законопроект, або програму вимог загального виборчого права, рівного представництва; ця народня хартія /чарта/ дала назву рухові - чартизм.

ХАРТУЛЯРІЇ, див. картулярій.

ХАРУТ і МАРУТ - два янголи / в корані./.

ХАСИДИ /гебр./- послідовники х а с и д и з м у.

ХУСИДИЗМ, ХАСИДИЗМ /гебр./- релігійно-містичний гебрійський рух в Україні 18 стол.

ХАТІБ /тур./- духовна особа в мохаммеданів.

ХАШИШ, див. гашиш.

ХЕВСУРИ - невелике грузинське плем'я.

ХЕДЕР¹/гебр./- початкова гебрійська школа /хлоп'яча/.

ХЕДЕР² /англ. header /- І. жниварський механізм у комбайні з робітними інструментами /платформа/, 2. сільськогосподарська машина косити низькостеблі хліба.

ХЕДИВ /персь. khedive - князь /- титул колишнього віцекороля Єгипту, одержаний від турецького султана 1867 року.

ХЕЙРОЛОГІЯ /гр. cheir - рука /- мова жестів у глухонімих.

ХЕМИЗАЦІЯ /див. хемія /- всебіч

не використання досягнень хемії та метод хемічного обробітку речовин у техніці, промисловості, сільському господарстві.

ХЕМІЗМ /див. хемія /- І. теорія, що пояснює постання й розвиток природи хемічними процесами, 2. хемічні процеси, хемічні явища.

ХЕМІК - фахівець у хемії або хемізації.

ХЕМІКАЛІЇ /див. хемія /- хемічні фабрикаті, виробі.

ХЕМИЛЮМИНЕСЦЕНЦІЯ /див. хемія + люмінесценція /- свічення деяких тіл під впливом хемічних процесів, напр., свічення фосфору при повільній його оксидації; свічення деяких живих організмів /ф і з./.

ХЕМИТЕРАПІЯ /див. хемія + терапія /- лікування заразливих хвороб хемічними препаратами.

ХЕМИТІПІЯ /див. хемія + гр. τυπος - відбиток /- хемічний спосіб ритування на цинкові або міді.

ХЕМІЧНИЙ /див. хемія /- належний до хемії; хемічна лаборація - лабораторія, де відбуваються дослідні роботи з хемічними процесами; хемічна фізика - відділ фізики, що вивчає хемічні явища з погляду за конів структури атомів; хемічні препарати - речовини, що їх добувають з допомогою хемічних процесів; хемічна технологія - наука про хемічні процеси в технічних виробництвах.

ХЕМІЯ /с.-лат. (al) chemia з ар.

al-kīmijā /- наука про властивості, склад, структуру, зміни /механіку змін/ складу речовин та енергію, що зуживається або звільняється в процесі цих змін.

ХЕМОЗИНА /гр. chymos - сік/фермент, що спричиняє зсідання молока.

ХЕМОСИНТЕЗА /див. хемія - синтеза/- творення органічних сполук із неорганічних під впливом деяких мікроорганізмів при відсутності сонячного світла, коштом енергії, що звільняється при оксидациї неорганічних речовин /б і о л./.

ХЕМОСОРЕЦІЯ /гр./- вбирання течив або газів твердими тілами, в наслідок хемічної реакції.

ХЕМОТАКСА /див. хемія +...такса/- рух одноклітинних організмів під впливом хемічної неоднорідного середовища, напр. рух сперматозоїдів, лейкоцитів тощо /ф і з і о л./.

ХЕМОТРОПІЗМ /див. хемія + тропізм/- ростовий рух рослини під однобічним впливом хемічних речовин /б о т./.

ХЕРЕМ /гебр./- відлучення від церкви, анатема в давньому релігійному культі в гебреїв.

ХЕРЕС /есп./- міцне біле вино.

ХЕРУВИМ /гебр. "керуб"/- один із янгольських чинів.

ХЕРУСКИ - колишне германське плем'я.

ХЕСКЕР /англ. husker /- машина,

що зриває й обчищає качани з кукурудзяних стебел.

ХЕТОГНАТИ /гр. chaitō - грива, gnatos - щелепа/- дрібні морські тварини-хижакі, що рухаються швидкими стрибками.

ХЕТТИ /вл./- стародавні тубільці Малої Азії.

ХИДЖРА /ар. hidžra(t) - втеча/- втеча Мохаммеда з Мекки до Медіни /622 р. по Хр./, що її дата стала за початок мусульманського літочислення.

ХИМЕРА /гр. Chimaira / - I. в стародавній грецькій мітології - потвора з вогнедишною левиною пацею, зміїним хвостом, козячим тудубом, 2. нездійснена мрія /фантазія/, 3. морська хрящева риба.

ХИМЕРИ - рослини, що їх тка - нини належать до двох різних систем /б і о л./.

ХИМЕРНИЦЬ - нездійсненність, мрійництво.

ХИНА /перуан. kina - кора/- див. хінін.

ХІЛІЯДА /гр. chilioi - тисяча/- тисячоліття.

ХІЛІЯЗМ /гр. chiliasmos із chilioi - тисяча/- віра в друге пришестя Христа на землю та тисячолітнє його царювання.

ХІЛІЯСТ /див. хіліязм/- визна - вець х і л і я з м у.

ХІЛОЛОГІЯ /гр. chylos - сік, logos - наука/- наука про лімфатичні соки та шлунковий сік.

ХІМОЗИНА /гр. chymos - сік/фермент, що спричиняє згортання молока /також хемозина/.

ХІЛУС /гр. chylos - сік/- сік лімфатичних жил кишок.

ХІМУС /гр. chymos - сік/- напівперетравлена в шлунку та в кишках їжа /ф і з і о л./.

ХІНА /інд. Twin / - Китай.

ХІНІДИН - споріднений з хініном алькальоїд хинного дерева, уживаний у медицині.

ХІНІН, ХІНІНА /есп. kina - кора/- алькальоїд із кори хинного дерева /лік проти малярії й гарячки/.

ХІННЕ дерево - вічнозелене дерево Південної Америки /також Ява, Ост-Індія/, що з його кори добувають хініну.

ХІНОЗОЛЬ /перуан. kina - кора, лат. oleum - олія/- препарат з хіноліну у вигляді жовтого кристалового порошку, уживаний як антисептичний засіб.

ХІНОЛІН /перуан. kina - кора/- гірке на смак жовтаве оліїсте течиво, що його добувають із кам'яновугільної смоли як де-стилят бензолу.

ХІНОН /перуан. kina - кора/оксидована аніліна / кристалева речовина, уживана в хемічній промисловості/.

ХІРОМАНТ /див. хіромантія/во-рожій на зморшках долонь.

ХІРОМАНТІЯ /гр. cheir - рука, manteia - ворожіння/- ворожіння на зморшках долонь.

ХІРОН /гр. вл./- лікар, музикант й віщун, вихователь Ахілла та Геркулеса /у грецькій мі-тології/.

ХІРОНОМІЯ /гр. cheir - рука, onoma - ім'я/- мова жестів, жестикуляція.

ХІРОПЛАСТИКА /гр. cheir - рука, plastos - ліплений/- ліплення речей із воску, глини.

ХІРОТ /гр. cheir - рука/- північно-американська ящірка з однією парою кінцівок /передніх/.

ХІРОТЕЗІЯ /гр. cheir - рука, thesis - положення/- призначення від єпископа помічників для Богослужби.

ХІРОТЕРІЇ /гр. cheir - рука, therion - тварина/- тварини кінця палеозойської й початку мезозойської ери, що їх сліди нагадують руку людини.

ХІРОТОНІЯ /гр. cheir - рука/- висвячування на церковнослужителя, священослужителя.

ХІРУРГ /гр. cheir - рука, ergon - робота/- 1. лікар - фахівець роботи операції, 2. морська риба яскравої пістрявої масти /в тропічних смугах Тихого океану.

ХІРУРГІЯ /гр. cheir - рука, ergon - діло, робота/- наука й практика лікування хвороб механічними засобами /операціями/.

ХІТИНА /гр. chiton /- рогівка на шкірі в членистоногих тварин /раків, деяких комах/.

ХІТОН /гр. chitōn /- І. спідня безрукава, довга сорочка в стародавніх греків, 2. морський м'якуш/моллюска/, покритий черепашкою /з о о л./.

ХІЯ́ЗМА /гр. chiasmōs - розташування в формі літери X/-розташування членів речення в формі літери X, 2. переміщення головних членів речення /лінгв./ 3. перехрестя зорових нервів у нижній частині проміжного мозку хребцевих організмів.

ХЛАМИ́ДА /гр./- І. широкий вовняний плащ у стародавніх греків, 2. мішкувата одежина.

ХЛОАНТИ́Т /гр. chloē - зелена, anthos - квітка/- мінерал, сполука металу ніклю з арсеном/ніклева руда/.

ХЛО́Р /гр. chlōros - зеленясто-жовтий/- задушливий газ /Cl₂/- зеленясто-жовтого кольору; атомова вага 35,46.

ХЛО́РАК, див. хлорит.

ХЛО́РАЛ /див. хлор/- безбарвне течиво, що його добувають перепусканням хлору через спирт.

ХЛОРАЛГІДРА́Т /див. хлор + гідрат/- органічна речовина, уживана як заспокійливий лік.

ХЛОРА́МІН /див. хлор + аміни/- органічна сполука, уживана як засіб для нейтралізації отруйних речовин /іприту, люїзиту/ та для дезинфекції /білий кристалевий порошок/.

ХЛОРА́ТИ /див. хлор/- солі хлоруватої кислоти, напр., бертолетова сіль.

ХЛОРАЦЕТОФЕНО́Н - сльозотечна отруйна речовина.

ХЛО́РГІДРИ́НИ /див. хлор + гідриди/- уживані у виробництві вибухових речовин добутки заміщення однієї або двох гідро-кислих груп у двоатомових або триатомових спиртах хлором.

ХЛОРЕ́ТИЛ /див. хлор + етил/летке течиво, добуване з винного спирту та соляної кислоти /уживається в медицині для місцевої анестезії/.

ХЛО́РИНА́ЦІЯ - спосіб добування розчинюваного в воді хлорного золота з допомогою перепускання хлору через роздроблені гірську породу.

ХЛО́РИД - сіль соляної/хлористоводневої/ кислоти, напр., кухонна сіль, або натрій-хлорид.

ХЛО́РИТ /гр. chlōros - зеленкуватий/- група мінералів зеленкуватого кольору, уживаних як флюїси/топняки/ при топленні руди/хлоруватокислі солі/.

ХЛО́РОДОНТ - один із гатунків пасти для чищення зубів.

ХЛО́РО́ЗА /гр. chlōros - зеленясто-жовтий/- І. хронічне недокрів'я на ґрунті недостатньої функції залоз внутрішньої секреції, 2. хоробливий стан рослин у наслідок недостатчі заліза в ґрунті.

ХЛО́РОМЕТ́Р /гр. chlōros - зеленкувато-жовтий, метреб - мір'ю/- прилад визначати кількість хлору в течній речовині.

ХЛО́РОПЛА́СТИ /гр. chlōros - зе-

- ленясто-жовтий, plastēs - твірний/- білковинні зернятка в протоплазмі клітин зелених рослин.
- ХЛОРОФІЛ /гр. chlōros - зеленясто-жовтий, phyllon - лист/ - зелений барвник у листі рослини, що уможлиблює сприймання рослинами вуглець-IV оксиду з повітря.
- ХЛОРОФОРМ /фр. chloroforme з гр./- засіб для знечуження/для наркози/, СНCl₃, безбарвне со- лодкаве течиво з особливим за- пахом.
- ХЛОРПІКРИН /гр. chlōros - зе- ленясто-жовтий, pikros - гір- кий/- отруйна речовина /течи- во/, що діє на слизові оболон- ки.
- ХЛОРУВАННЯ - дезинфекція води хлором, 2. добування органіч- них сполук із хлором.
- ХЛОРЦІАН - сльозотечний газ/у воді розчиняється/.
- ХЛОЯ /вл./- богиня хлібороб - ства й родючости в стародав- ніх греків, також Деметра, 2. в ідилічній поезії - ім'я пас- тушки.
- ХНА /ар./-І. деякі рослини, що з них східні народи виробля- ють фарби для волосся, нігтів шкіри, 2. фарба з цих рослин.
- ХОАНИ /гр. choanos - лійка/ - отвори з носової порожнини в горлянку.
- ХОАНОРАГІЯ /гр. choanos - лій- ка, rheō - течу/- хвороблива
- кровотеча з носа. / м е д./.
- ХОДЖА /персь./- пан, господар дому /у мусулманів/.
- ХОКЕЙ, див. гокей.
- ХОЛАНГІТ /гр. cholē - жовч, angelion - жила/- запалення жов- чевих жил.
- ХОЛЕЛІТ /гр. cholē - жовч, lithos - камінь/- жовчеві каме- ні / м е д./.
- ХОЛЕМІЯ /гр. cholē - жовч, haima - кров/- розлиття жовче- вих речовин у кров / м е д./.
- ХОЛЕРА /лат. cholera з гр./ - заразлива смертельна шлунково кишкова хвороба, що її спри- чиняє холерний вібріон /кохів ська кома/.
- ХОЛЕРИК /лат. cholericus із гр cholē - жовч/- легкозаразлива й запальна вдача людини з си- льними проявами характеру.
- ХОЛЕРИНА /див. холера/- гост- рий розлад шлунково-кишкового тракту /послаблена форма холе- ри/.
- ХОЛЕСТЕРИН/А/, холестерин/гр. cholē - жовч, stear - сало/ - ненасичений одноатомовий спирт тваринного організму, жовчева сить, що буває у всіх клітинах тваринного організму /х е м./.
- ХОЛЕСТЕРИНЕМІЯ /гр. cholē - жовч, stear - сало, haima - кров/- наявність холестерини в крові / м е д./.
- ХОЛЕЦИСТИТ /гр. cholē - жовч, kystis - міхур/- запалення жов-

чого́го міхура / м е д. / .

ХОЛІ́ЗМ /англ. holism з гр. holos - цілість/- сучасний напрям в англійській філософії, що розглядає всі явища як містичну цілість /Сметс та інші/.

ХОНДРІ́ЛА /гр. chondrillē /-рослина з родини складноквіткових, що має в своєму складі каучук.

ХОНДРІ́НА /гр. chondros - хрящ/- основна речовина хряща, що з неї виварюють клей.

ХОНДРІ́Т /гр. chondros - хрящ/- запалення хряща /м е д./.

ХОНДРІ́ОМА /див. хондріосоми/- сукупність хондріосом у клітині.

ХОНДРІ́ОСОМИ /гр. chondros зернятко, во́ла - тіло/- дрібнозернясті складники рослинних і тваринних клітин, що їм приписують певну роль у внутрішньоклітинному обміні речовин.

ХОНДРОБЛÁСТИ /гр. chondros зернятко, пластос - росток/- клітини, що з них розвивається хряцева тканина організму /б і о л./.

ХОНДРОЛÓГІЯ /гр. chondros - хрящ, logos - наука/- наука про хрящі /а н а т./.

ХОНДРО́МА /гр. chondros хрящ/- новотвір на хрящі /м е д./.

ХО́ПЕР /англ. hopper /- вагон із кошем на вугілля, руду або що, що автоматично виладовується.

ХО́Р /гр. choros - вирівняне

для танців місце/- група співаків.

ХО́РАЛ /лат. choralis із гр. choros /- хоровий церковний спів у супроводі органа.

ХО́РДА /гр. chordē - струна/-І. тятива, проста лінія, що сполучає дві точки кривої /м а т/ 2. спинна струна з особливої тканини, покритої зовні злучнотканевою еластичною оболонкою /в нижчих риб тощо, у вищих хребцевих, замість хорди, є хребет/.

ХО́РДИТ /див. хорда/- запалення голосових платівок.

ХО́РДОВІ /див. хорда/- тваринні організми, що, замість хребта, мають хорду.

ХО́РДО́МЕТР /гр. chordē - струна, metreō - міряю/- прилад виміряти глибину струн, струномір /м у з./.

ХО́РЕ́ЗМ - оаза в нижній течії Аму-Дар'у /колись незалежна держава/.

ХО́РЕ́ЧНИЙ /див. хорей, трохей/ в і р ш - вірш, написаний розміром хорей /трохей/.

ХО́РЕ́Й /гр. choros - хор/- віршова двоскладова стопа з наголосом на першому складі, напр. "сі-пле, сїпле, сї-пле сніг", - також т р о х е й.

ХО́РЕОГРÁФ - фахівець у хореографії.

ХО́РЕОГРÁФІЯ /гр. choreuō танцюю в хороводі, graphō - пишу/

-І. запис з допомогою особли-
вої системи знаків рухів у тан-
ці, 2. мистецтво показу на сце-
ні балетних танців.

ХОРЕОЛОГІЯ /гр. choreo¹ - тан-
цю в хороводі, logos - наука/
- наука про мистецтво танцю.

ХОРЕОМАНІЯ /гр. choreo¹ - тан-
цюю, mania - пристрасть/- над-
мірна пристрасть до танців.

ХОРЕЯ /гр. choreia - танок/нер-
вова хвороба, що виявляється у
мимовільному скорочуванні м'я-
снів, що заважає нормальним ру-
хам /танець св. Віта/.

ХОРИ /гр. choros /- прибудова в
формі балькону в церквах або у
великих залах для хору /архіт/

ХОРИЗОНТИ /гр. choreia - танок/
- християнська секта І4 стол. в
Німеччині, що супроводила релі-
гійні служби танцями.

ХОРИОН /гр. chōrion - укріпле-
не місце/- оболонка яйця в тва-
рин, також зовнішня оболонка в
зародка./б і о л./.

ХОРИАМБ /гр. choriambos /-вір-
шова стопа з трохею і ямбу, тоб-
то з чотирьох складів, з них
перший і останній наголошені, а
два середні ненаголошені.

ХОРОГРАФІЯ /гр. chōra - місце,
graphō - пишу/- описова гео-
графія.

ХОРОЛОГІЯ /гр. chōra - місце,
logos - наука/- наука про гео-
графічний розподіл організмів
на землі.

ХОРОМЕТРІЯ /гр. chōra - місце,

metreb - міряю/- мірництво, ге-
одезія, топографія.

ХОРС - бог сонця в слов'ян.

ХОРУНЖИЙ /поль. chorży /-І. за
давніх часів у козацькому вій-
ську - прапорносець, 2. перша
офіцерська ранга в донських ко-
заків.

ХОТА /есп. jota /- еспанський
танок з кастаньетами.

ХРЕСТОМАТІЯ /гр. chrēstomatheia
з chrēstos - корисний, mantha-
nō - вивчаю/- збірник уривків
із прози кращих письменників і
зразків поезії для вивчення в
школах.

ХРИЗАЛІДА /лат. chrysalis ля-
лечка/- лялечка певного періо-
ду розвитку організму комах.

ХРИЗАНТЕМА /гр. chrysalis від
chryzos - золото, anthemion -
квітка/- квітка декоративна
рослина з родини складноквіт -
кових.

ХРИЗО.../гр. chryzos - золото/
- на початку складених слів у-
казує на зв'язок з прикметами
золота в даному слові, наприкл.
хризоліт.

ХРИЗОБЕРИЛ /див. хризо...+ бе-
рил/- мінерал, самоцвіт жовта-
во-зеленого кольору /Ве №2 О4/

ХРИЗОГРАФІЯ /гр. chryzos - зо-
лото, graphō - пишу/- письмо й
малювання золотом /застарілий
спосіб/.

ХРИЗОКОЛА /гр. chryzos золото-
kolla - клей/- мінерал зеле-
ного або синього кольору, що у-

творюється в наслідок розкладу мідних руд /кристалекий гідрат силіціооксидної міді/.

ХРИЗОЛІТ /гр. chrysolos - золото, lithos - камінь/- кристалекий мінерал золотисто-зеленого кольору /коштовний камінь/.

ХРИЗОЛОГІЯ /гр. chrysolos - золото, logos - наука/-наука про золото.

ХРИЗОМАНІЯ /гр. chrysolos - золото, mania - пристрасть/- жадаба на золото.

ХРИЗОМОРФНИЙ /гр. chrysolos - золото, morphē - форма/- золотоподібний.

ХРИЗОПАЛЬ /гр. chrysolos - золото, лат. opalus /- зеленого кольору опаль.

ХРИЗОПРАЗ /гр. chrysolos /напівсамоцвіт, відміна халцедону.

ХРИЗОСТОМ /гр. chrysolos - золото, stoma - рот/- золотоуст/застаріле/.

ХРИСТОС /гр. Christos - образець/- земне ім'я Сина Божого / в християнській релігії/.

ХРОМ /гр. chrōma - колір/- І хемічний елемент /Cr/, метал; 2. вичинена з хромовими солями взуттєва шкіра.

ХРОМАМЕТР /гр. chrōma - колір, metreō - міряю/- прилад наструювати фортепіано.

ХРОМАСКОП /гр. chrōma - колір, skopeō - дивлюсь/- прилад виміряти заломлення світлових променів.

ХРОМАТИ /див. хром/ - солі хромової кислоти / H_2CrO_4 /.

ХРОМАТИЗМ /гр. chrōmatismos /- зміни діятонічних ступнів гамм відповідними півтоновими знаками, 2. музика, заснована на хроматичному звуковому ряді /на дванадцятьох півтонах/.

ХРОМАТИКА /гр. chrōma - колір/- наука про барви, про світлотині.

ХРОМАТИНА /гр. chrōma - барва/- білковинна речовина ядра рослинних і тваринних клітин/біол./.

ХРОМАТИЧНА ГАМА /гр. chrōmatikos - кольоровий, забарвлений/- побудована на півтонах гама; хроматична аберація - див. аберація.

ХРОМАТОЛІЗА /гр. chrōma - колір, lysis - розчинювання/розчинювання хроматини в клітинному соку /фізіол./.

ХРОМАТОЛОГІЯ /гр. chrōma - колір, logos - наука/- наука про кольори.

ХРОМАТОПСІЯ /гр. chrōma - колір, psis - зір/- неспроможність розрізняти кольори /далтонізм/.

ХРОМАТОСКОП /гр. chrōma - барва, skopeō - дивлюсь/- калейдоскоп, що складається з кольорових камінців та скелець, прикріплених до обертового валика.

ХРОМАТОТЕХНІКА /гр. chrōma колір, div. техніка/- техніка хемічного фарбування.

ХРОМАТОФОРИ /гр. chrōma - бар-

ва, phoros несний/- 1. заповне ні зернятка пігменту в шкірі деяких тварин клітини, що можуть скорочуватись і цим змінювати забарвлення шкіри/напр. у хамелеона/, 2. пігментні речовини в протоплазмі рослинних клітин.

ХРОМАТРОП /гр. chroma - колір, тророс - поvert/- прилад показувати на екрані перебіг /зміни/ кольорів.

ХРОМІТ /див. хром/- хромова руда, що містить у собі хром і залізо, 2. вогнетривкий матеріал із хромової руди.

ХРОМО... /гр. chroma - барва/- у складених словах указує на зв'язок даного поняття з барвою, напр., хромогенний.

ХРОМОАЛЬБУМІН - світлочутлива суміш альбуміну з сіллю хромової кислоти /у фотокопіюванні/ ХРОМОГЕН/гр. chroma - барва, genos - рід/-див. хромофор.

ХРОМОГЕННИЙ /див. хромоген/барвотвірний, фарборобний; хромогенні бактерії - бактерії, що, живлячись середовищем, утворюють забарвлені продукти виміни речовин /пігменти/.

ХРОМОЛІТОГРАФІЯ /див. хромо... - літографія/- 1. літографічний спосіб друкування кількома фарбами, 2. відбиток, одержаний таким способом.

ХРОМОПЛАСТИ /гр. chroma - барва, plastes - твірний/- білковинні зернятка рослинної клі-

тини, забарвлені в жовтий або червоний колір /б о т./.

ХРОМОПСІЯ /гр. chroma - барва, ops - зір, погляд/- бачення не забарвлених речей забарвленіми /хвороба зору/.

ХРОМОСОМА /гр. chroma - барва, soma - тіло/- волоконце ядра клітини - носій спадкових ознак організму /б і о л./.

ХРОМОСФЕРА /див. хромо...-сфера/- шар сонцевої атмосфери, що має червоний колір /розжарені гази та пара/.

ХРОМОТІПІЯ /гр. хромо...- tyros - відбиток/- багатокольоровий друк.

ХРОМОТРОПИ /гр. хромо...- tropos - поvert, спрямовання/органічні /штучні/ нітратові барви, що забарвлюють тканину в червоний колір, який під впливом прощавлення алюмінійними солями перетворюється на фіялковий, а після прощавлення хромовими солями змінюється на темносиній.

ХРОМОФОР /гр. хромо...- phoros - несний/- хемічна група, що складається з атомів вуглецю, кисню, азоту в молекулі забарвленої сполуки й обумовлює барву цієї сполуки.

ХРОМОЦИНКОГРАФІЯ, див. цинкографія.

ХРОНІКА /гр. chronikos - часовий/-1. літопис, 2. послідовний у часі опис подій без внутрішнього зв'язку, 3. відділ актуальних подій у пресі, в кінофільмі.

ХРОНІКЕР /фр. chroniqueur з гр/ - автор х р о н і к и, коре - спондент часопису, що пише про події місцевого життя.

ХРОНІСТ /див. хроніка/- автор хронік.

ХРОНІЧНИЙ /гр. chronikos - тривалий, довгочасний/- довгочасний, постійний /хвороба/.

ХРОНО.../гр. chronos - час/- у складених словах надає значіння зв'язку з часом, напр., хронометр.

ХРОНОГРАМА /гр. chronos - час, gramma - запис/- латинський вірш, в якому римські літерні позначення чисел складають число - дату тієї події, про яку мовиться в вірші.

ХРОНОГРАФ /гр. chronos - час, grapho - пишу/- I. прилад, що відбиває дрібні одиниці часу, 2. пам'ятка українського письменства з 15 стол. /огляд загальної історії на підставі біблійних переказів та візантійських історичних джерел/.

ХРОНОГРАФІЯ - почережний запис подій без внутрішнього зв'язку між ними.

ХРОНОЛОГ /див. хронологія/- дослідник, знавець, упорядник хронології.

ХРОНОЛОГІЧНИЙ /див. хронологія/- укладений за порядком дат, по дній.

ХРОНОЛОГІЯ /гр. chronos - час, logos - наука/- I. наука про числення та поділ часу, 2. список подій за їх чергою в часі.

ХРОНОМЕТР /гр. chronos - час, metreō - міряю/- астрономічний годинник, 2. особливо точний кишеньковий годинник.

ХРОНОМЕТРАЖ /гр. chronos - час, metreō - міряю/- дослідження тривалості процесів праці з допомогою секундоміра /на підприємствах ССРСР уживається при нормуванні праці з метою максимального утильнення робочого дня та максимального визиску робітників/.

ХРОНОС /вл./- бог часу у грецькій мітології.

ХРОНОСКОП /гр. chronos - час, skopos - дивлюсь/- прилад вимірювати короткі відтинки часу /до однієї тисячної частки секунди/, часомір.

ХУБІЛГАН /"переродженець"/- вища духовна особа - втілення душі померлого лами /р е л./.

ХУЛІГАН /англ./- вуличний бандит, погромник, людина непристойної поведінки /за прізвиськом однієї англійської родини 18 стол./.

ХУЛЬМАН /лат. semnopithecus entellus /- священна мавпа в індусів.

ХУНТА /есп. junta - збори/- назва громадсько-політичних комітетів в Іспанії /часом революційних/.

ХУНХУЗИ /кит./- озброєні воюючі, розбійники в Манджурії й Китаї, що їх російсько-комуністична агентура використовувала для своїх завдань.

ХУРУЛДАН, ХУРАЛ /монг./- назва органів влади в Монгольській народній республіці.

ХУТУХТА /тіб./- одна з найвищих ранг церковної ієрархії в ламаїзмі.

ХУХУНТА /"святий"/- титул хубілгана за заслуги для буддизму /див. х у б і л г а н /.

- Ц -

ЦАДИК /гебр. "праведник"/- духівник у гебреїв-хасидів, посередник між богом і масою /ніби має чудодійну силу/, звання спадкове.

ЦАЙС /вл./- назва оптичних приладів та фірми, що їх виробляє /біноклі, фотоапарати тощо/.

ЦАЙТНОТ /нім. Zeitnot /- брак часу, щоб обміркувати ходи в шаховій грі, коли за умовою обох партнерів цей час обмежений.

ЦАЛЬ /нім./- колишня міра довжини в Україні /I/I2 стопи/.

ЦАМ /тіб./- релігійне свято в ламаїстів.

ЦАРАНИСТИ /рум./- румунська селянська партія в Басарабії, що ввійшла була до селянської партії Румунії.

ЦВІНГЛІАНСТВО /вл./- реформа - цінна течія, що її започаткував у І6 стол. в Швейцарії церковно-релігійний діяч Цвінглі /I484-I53I/.

ЦЕДРА /іт. cedro - цитрина/висушена й розтерта цитринова лущинка, уживана як приправа, 2. одна з кавчукодайних рослин в Америці.

ЦЕДРАТ /іт. cedrato /- один з видів цитринових дерев, що на них ростуть великі запашні оwoчі.

ЦЕДУЛКА /іт./- записочка.

ЦЕЗАРИЗМ /вл./-політична система, що поєднує автократію з демократичними формами /Наполеон/.

ЦЕЗАРОПАПІЗМ /лат./- поєднання церковної влади з цивільною

ЦЕЗІЙ /лат. caesium - блакитний/- хемічний елемент /Св /- м'який метал, подібний своїми властивостями до калію, натрію, атом. вага 132,91.

ЦЕЗУРА /лат. caesura -розріз/- мала павза в середині віршового рядка, музичної фрази.

ЦЕЙС /нім. Zeiss /- див. Цайс.

ЦЕЙХГАУЗ /нім. Zeughaus /- комора для військових речей /амуніції тощо/.

ЦЕЛЕСТИН /лат. caelestis - небесний/- напівпрозорий мінерал /стронцій-сульфат/, уживаний у піротехніці та цукроварстві.

ЦЕЛІБАТ /лат. caelibatus /безшлюбність /зокрема обов'язкова для католицького духовництва/.

- ЦЕЛІТ** /лат. cella - комірка/целюльозний вогнетривкий матеріал, що з нього виготовляють кінострічки та пластичну масу.
- ЦЕЛЮЛЯРНА теорія** /лат. cellula - клітина/- наука про організм як механічну сукупність клітин.
- ЦЕЛЮЛЬОЗА** /лат. cellula - клітина/- вуглеводан / $C_6 H_{10} O_5$ /, головний складовий елемент оболонок рослинних клітин /використовується у виробництві паперу, лаків, вибухових речовин тощо/.
- ЦЕЛЮЛЬОЇД** /див. целюльоза/- розчинена в камфорі нітроцелюльоза, уживана у виробництві фільмових та фотографічних стрічок.
- ЦЕЛЯРІТ** /лат. cella - комірка/один із видів коралів.
- ЦЕЛЮГІНЕ** /coelogyne /- один із видів тропічних орхідей.
- ЦЕЛЮЇДИН** /лат. cella - комірка, гр. eidov - вид/- нітроцелюльоза, що з неї виготовляють фотографічний папір.
- ЦЕЛЬОН**, див. целюльоїд.
- ЦЕЛЮСТАТ** /лат. caelum - небо, гр. statos - стоячий/- астрономічний прилад спрямовувати соняшне проміння /складається з нерухомо та рухомого дзеркала./.
- ЦЕЛЮТЕКСТ** /лат. cellula - клітина, textum - тканина/- 1. замінник шкіри /штучна шкіра/, 2. спресовані платівки з відпадків у цукроварстві, уживані як ізоляційний матеріал /б у д./.
- ЦЕЛЮФАН** /лат. cellula - клітина, гр. phanos - прозорий/- водонепроникна прозора та гнучка плівка з целюльози, уживана для пакування харчів та в поліграфії /для глибокого друку/.
- ЦЕЛЬТ** /лат./- сокирка бронзової доби.
- ЦЕМЕНТ** /нім. Zement з лат. caementum - битий камінь/- мішанина вапна з глиною та піском; гідравлічний цемент - цемент, що твердне на повітрі й у воді, 2. цемент зубний - кісткова тканина, що покриває корінь зуба.
- ЦЕМЕНТИТ** /див. цемент/- залізо-карбід, / Fe_3C /, що надає твердості сталі.
- ЦЕМЕНТУВАННЯ** - 1. покриття цементом /т е х./, 2. надання виробам із сталі твердості з допомогою прожарювання їх у цементувальнім порошок / суміші деревного вугілля з різними речовинами/ або у світільнім газі /т е х./, 3. скріплення гірської породи розчином мінеральних речовин /г е о л./.
- ЦЕМЕНТУВАТИ** - покривати цементом /див. цементування/.
- ЦЕНЗ** /лат. census - оцінка, оцінене майно/- 1. періодична оцінка майна громадян для поділу їх на податкові групи /в стародавньому Римі/, 2. освітній або майновий стан особи, 3. періодичний перепис населення, промисловості /Англія, ЗДА/.
- ЦЕНЗИТАРІЙ** /див. ценз/- селя-

нин, що платив натуральний або грошевий чинш /чиншовик/.

ЦЕНЗОВИЙ - той, що відповідає цензіві, цензовим умовам.

ЦЕНЗОР /лат. censor /-І. державний контролер майна, поведінки та благонадійності громадян у стародавньому Римі, 2. контролер благонадійності преси.

ЦЕНЗОРУВАТИ - виконувати обов'язки цензора.

ЦЕНЗУРА /лат. censura /-І. посада цензора в стародавньому Римі, 2. перегляд і контролю рукописів державною установою, щоб не допустити до друку нічого протиурядового /особливо жорстка в СРСР/, 3. установа, що контролює пресу, 4. кара на депутатів парламенту за порушення внутрішнього порядку.

ЦЕНЗУРНИЙ /лат./- дозволений цензурою; пристойний.

ЦЕНЗУРУВАТИ /див. цензура/-контролювати.

ЦЕНТ /англ. cent з лат. centum - сто/- монета, сота частка долара в ЗДА, сота частка гульдена в Голляндії.

ЦЕНТАВР, див. кентавр.

ЦЕНТАЛ /скорочено CMTL /- англійська міра ваги - 45,36 кг.

ЦЕНТЕЗИМО, ЧЕНТЕЗИМО /іт. centesimo /- найдрібніша монета в Італії.

ЦЕНТИ... /лат./- у назвах метричних мір означає соту частину основної міри, напр., центиграм.

ЦЕНТИМАНИ /див. центи.../-сторукі істоти /у грецькій мітології - істоти, що мали по сто рук і 50 років/.

ЦЕНТИМО /лат. centum /- еспанська монета /I/100 пезети/.

ЦЕНТИМЕТР /див. центи...+метр/ сота частка метра.

ЦЕНТИФОЛІЯ /лат. centifolia - стопелюсткова/- один із видів французької троянди /б о т./.

ЦЕНТНЕР /нім. Zentner з лат. centum - сто/- метрична одиниця ваги, що дорівнює 100 кг, або 1/10 тонни /в деяких країнах центнер - 50 кг./.

ЦЕНТР /лат. centrum з гр. kentron - вістря циркуля/-І. осередок, середина, 2. центр кола - точка в колі, однаково віддалена від усіх точок на колі, 3. центр еліпси - центр перетину найбільшої й найменшої осі еліпси, 4. центр ваги - точка, де прикладена рівночіна усіх сил ваги, що діють на окремі частки тіла, 5. велике місто, де зосереджені важливі чинники, напр., науковий центр, торговельний, промисловий тощо, 6. місто, де зосереджена керівна влада, 7. проміжні між лівими й правими партію, 8. осередня частина міста, де розташовані головні адміністративні, комерційні тощо підприємства.

ЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ /див. центр/-І. зосередження державних функцій в центральних установах, 2. зосередження влади й керівництва

в одному органі, напр., у кому-ністичних країнах політична й керівна влада зосереджена в руках так званого політбюро, 3. об'єднання дрібних підприємств у велике /централізація капіталу/.

ЦЕНТРАЛІЗМ /див. центр/- зосередження влади в однім органі, 2. ц е н т р а л і з м демо-кратичний - фальшивка, що нею комунізм маскує свою диктатуру партії над народом.

ЦЕНТРАЛІЗУВАТИ /див. центр/зосереджувати в однім місці, в однім органі владу, керування.

ЦЕНТРАЛІСТ /див. центр/- прихильник ц е н т р а л і з м у.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ /лат. centralis /осередній, головний, провідний/

ЦЕНТРИЗМ /див. центр/- політична течія в середовищі соціал-демократичних партій 2-го інтернаціоналу до I-ої світової війни, що лишалася на позиціях марксизму, але заперечува більшовицькі крайнощі.

ЦЕНТРИСТ - прибічник ц е н т р і з м у.

ЦЕНТРИФґТА /нім. Zentrifuga з лат. centrum - центр, fuga втеча/- апарат, що з допомогою відосередньої сили відвіює із течної суміші легші складники.

ЦЕНТРОГРАФІЯ /див. центри...+ ...графія/- математична метода встановлення центрів господарських та інших явищ у просторі.

ЦЕНТРОСОМА, див. центросома.

ЦЕНТРОПЛЯН /див. центр - плян/- середня частина крила на літаку, що становить суцільну частину фюзеляжу.

ЦЕНТРОСОМА /лат. centrum центр, гр. soma - тіло/- центральне тільце клітини.

ЦЕНТУМВІРИ /лат. centumvirі з centum - сто, vir - чоловік/- судді в стародавньому Римі, що відали громадськими справами.

ЦЕНТУРІОН /лат. centurio /сотник у римській армії.

ЦЕНТґРІЯ /лат. centuria /- I. сотня в римській армії, 2. поділ населення за майновим станом і віком у стародавньому Римі, 3. лан орної землі на 100 гектарів у стародавніх римлян.

ЦЕОЛІТИ /гр. zeб - варитись, капіти, lithos - камінь/- група мінералів, хемічно споріднених із скалинцем.

ЦЕППЕЛІН /вл./- наповнений легшим від повітря газом металевий дирижабль, що його сконструював граф Цеппелін/1838-1917/

ЦЕРАЗИНА /лат. cera - віск/глей, що витікає з-під кори деяких дерев /вишень, слив тощо/.

ЦЕРАТА /лат. cera - віск/- бабовняна тканина, покрита ліноксином.

ЦЕРБЕР /лат. cerberus із гр. Kerberos /триголовий або стоголовий пес із хвостом і гривов з гадюк, що охороняв пекло/грецька міфологія/, 2х лютий вартівник, наглядач.

ЦЕРВІКАЛЬНИЙ /лат. *servix* - шия/
- шийний, шийовий /анат./.

ЦЕРЕБРАЛЬНА артикуляція /див.
церебральний/- вимова приголос-
них звуків з доторком кінця я-
зика до твердого піднебіння.

ЦЕРЕБРАЛЬНИЙ /лат. *cerebrum* -
мозок/- мозковий /череп/; при-
голосний звук, утворений дотор-
ком кінчика язика до піднебін-
ня.

ЦЕРЕБРОСПИННИЙ /лат. *cerebrum* -
мозок, *spinalis* - хребцевий/ -
спинномозковий; ц е р е б р а л
ь н и й менінгіт - запален-
ня оболонки спинного або голо-
в'яного мозку.

ЦЕРЕЗИНА /лат. *cera* - віск/-
штучний віск.

ЦЕРЕМОЇНИТИСЬ /див. церемонія/
маніжитись, удавано ніяковіти,
жеманитись, кривлятись.

ЦЕРЕМОЇНИМАЙСТЕР /нім. *Zeremo-
nienmeister* з лат./- розпоряд-
чик церемоніялу, паради, врочи-
стости, походу врочистого.

ЦЕРЕМОЇНЯ /фр. *cérémonie* з лат.
ceremonia /- I. урочистий об-
ряд, 2. перебільшена чемність,
манірність, 3. зовнішня, уда-
вана пристойність.

ЦЕРЕМОЇНЯЛ /фр. *cérémonial* /-
обов'язкові приписи щодо врочи-
стости, порядок урочистих по-
ходів, прийнять.

ЦЕРЕМОЇНЯЛЬНИЙ - урочистий.

ЦЕРЕМОЇННИЙ /див. церемонія/
манірний, той, що надає ваги зо-
нішнім умовностям.

ЦЕРЕРА /лат. *Ceres* /- I. боги-

ня хліборобства, родючости, по-
дружжя в римській мітології /у
греків Деметра/, 2. назва пля-
нети.

ЦЕРІЙ /див. Церера/- хемічний
елемент /*Cerium*, *Ce*/, м'який
метал, уживаний у виробництві
запалювальних приладів, газо-
розжарювальних сіток тощо.

ЦЕРКВА /гр. *kyriakon* - належне
Богові/ - I. організація, що з
допомогою гієрархії, догматики,
культу канонів, святого письма
керує релігійним життям вірян,
2. будинок цієї організації, де
відбуваються Богослужби.

ЦЕНАКУЛ /лат. *senaculum* - їдаль-
ня/- їдальня в мешканнях у ста-
родавніх римлян.

ЦЕРОЛІТ /лат. *cera* - віск, гр.
lithos - камінь/- восковий ка-
мінь.

ЦЕРОПЛАСТИКА /лат. *cera* - віск/
- мистецтво скульптури з воску

ЦЕРТИФІКАТ /лат./- див. серти-
фікат.

ЦЕРУВАТИ /поль. з нім. *zieregen* /
- зашивати нитками дірки в пан-
чохах.

ЦЕРУСИТ /лат. *cerussa* - білило
- олів'яна руда / $PbCO_3$ /, що
має вигляд білих кристалів або
зернистої маси.

ЦЕСАРКА /вд./- свійський птах з
родини курячих /в Африці в ди-
кому стані/.

ЦЕСІЯ /лат. *cessio* /- передання
права, вимоги іншій особі/ю р/

ЦЕСТОДИ /гр. *kestos* - стрічка,

пояс/ - стрічкові черви/зоол./

ЦЕФАЛАЛГІЯ /гр. *kephalē* - голова, *algos* - біль/- біль голови.

ЦЕФАЛІТ /гр. *kephalē* - голова/ - запалення голов'яного мозку.

ЦЕФАЛІЧНИЙ /гр. *kephalē* - голова/- голов'яний; **ц е ф а л і ч н и й** індекс - показник відношення між найбільшою шириною й найбільшою довжиною черепа голови.

ЦЕФАЛІЯ /гр. *kephalē* - голова/ - на кінці складених слів означає належність до голови, **ч е р е п а**.

ЦЕФАЛО... /гр. *kephalē* - голова/- на початку складених слів означає належність до голови.

ЦЕФАЛОМЕТР /гр. *kephalē* - голова, *metrēō* - міряю/- прилад ви міряти голову.

ЦЕФАЛОПОДИ /гр. *kephalē* - голова, *pus(podos)* - нога/- **к л я с а м'якунів /молюсків/, напр., каракатиці, кальмари.**

ЦЕФЕДИ /гр. *vl.* - зірки, що періодично змінюють свій блиск.

ЦЕХ /нім. *Zeche* /-І. **с е р д н ь о** - вічна станова реміснична організація, 2. відділ на виробні, що продукує фабрикати або півфабрикати, 3. замкнута професійна група або корпорація.

ЦЕХІН /іт. *zecchino* з ар./старовинна золота монета у Венеції.

ЦЕХМАЙСТЕР /нім. *Zechmeister* /- **ц е х о в и й** старшина /див. **ц е х**/.

ЦЕХОВИЙ /див. **ц е х**/- І. органі-

зований за професійним, а не за виробничим принципом, 2. професійно-замкнений у межах своєї групи, професії.

ЦЕ-ЦЕ /афр./- заразливо-кусюча живорідна африканська муха.

ЦИВІЛІЗАТОР /див. цивілізація/ - той, що поширює цивілізацію серед відсталих народів.

ЦИВІЛІЗАЦІЯ /фр. *civilisation* з лат. *civilis* - громадський, державний/- І. матеріальна культура, 2. високий розвиток суспільного життя, 3. третій ступінь розвитку суспільства /І-й дикунство, 2-й варварство, 3-й цивілізація/.

ЦИВІЛІЗОВАНИЙ - той, що досягнув рівня цивілізації; культурний, вихований.

ЦИВІЛІСТ /фр. з лат. *civilis* - громадський/- **ф а х і в е ц ь** цивільного права /ю р. /.

ЦИВІЛЬНИЙ /лат. *civilis* /-громадський, суспільний.

ЦИЗАЛЬПІНСЬКИЙ /лат. *cisalpinus* /- **п о т о й б і ч а л ь п і й с ь к и й**, той, що за Альпами.

ЦИЗЕЛЮВАТИ /фр. *ciseler* /- **р і з ь б и т и** долітцем на металі, 2. шліфувати стиль.

ЦИКАДА /лат. *cicada* /- споріднена з цвіркуном комаха.

ЦИКЛ /гр. *kuklos* - коло/-І. коло, період завершення повторюваного явища, 2. кілька літературних творів, об'єднаних місцем дії та спільністю дійових осіб, 3. група споріднених наук.

ЦИКЛІЗМ /див. цикл/- І. повторюваність циклів, 2. вельосипедний спорт, наколесництво.

ЦИКЛІСТ /фр. cycliste /- вельосипедист, наколесник.

ЦИКЛІЧНИЙ /див. цикл/- коловий, належний до циклу; ц и к л і ч н і сполуки - див. ароматичні сполуки.

ЦИКЛОГРАМА /гр. kuklos - коло, graphma - запис/- фотографічний зняток рухомої світної точки.

ЦИКЛОГРАФІЯ /гр. kuklos - коло graphē - пишу/- метода вивчення рухів людини засобами фотографування серії яскраво освітлених точок і ліній рухомого об'єкта.

ЦИКЛОДРОМ, див. вельодром.

ЦИКЛОЇД /гр. kuklos - коло, eidōs - вид/- людина з особливими коливаннями підвищеного й пригніченого самопочуття.

ЦИКЛОЇДА /гр. kukloeidēs - колуватий/- крива лінія - слід точки кола під час його руху по простій лінії /г е о м./.

ЦИКЛОЇДНИЙ /див. циклоїд/- той, що має форму циклоїди.

ЦИКЛОМЕТР /гр. kuklos - коло, metreō - міряю/- прилад для антропометричних вимірів кривин на поверхні черепа.

ЦИКЛОН /гр. kuklōn обертовий/- І. вихор, вихрове збурення в атмосфері, сильна буря, 2. переміщення на землі обширу малого тиску повітря з наймен-

шим тиском у центрі, де утворюються висхідні струмини повітря, що зумовлюють велику хмарність та опади /м е т е о р./,

3. технічна споруда очищувати повітря або газ від дрібних часток та пиляки.

ЦИКЛОПИ /гр. kuklōps - круглоокий/- І. однооки велетні-людоїди /у грецькій мітології/ 2. дрібні однооки раки /з о о л./

ЦИКЛОПІЧНА будова - велетенська будова з кам'яних брил.

ЦИКЛОПІЯ /гр. kuklōps - круглоокий/- одноокість.

ЦИКЛОРАМА /гр. kuklos - коло, eidos - видовище/- панорама з картинами, що рухаються на обертовому валі.

ЦИКЛОСТИЛЬ /гр. kuklos - коло/- прилад розмножувати машинодрук.

ЦИКЛОТІМІК /див. циклотимія/- людина широї, товариської вдачі, 2. хворий на циклотимію.

ЦИКЛОТІМІЯ /гр. kuklos - коло, thymos - душа/- психічне заохування, що виявляється в чергуванні психічного збудження й пригніченості.

ЦИКЛОТРОН /гр. kuklos - коло + електрон/- електромагнетний прилад для розщеплення атомо-вих ядер:- діє за принципом резонансу електрично насажених часток, що рухаються в магнетному полі, на зовнішні змінні струми високої частотности, що діють на ті частки.

ЦИКЛОФРЕНІЯ /гр. κυκλωσ - коло phrēn - розум/- психічна хвороба з проявами манії та меланхолії.

ЦИКЛЯМЕН /гр. kyklaminos /-альпійська фіялка, рослина з родини первоцвітних.

ЦИКОРІЯ /лат./- сурогатний чай з овочів та коріння придорожника.

ЦИКУТА /лат. Cicuta /- болиголов звичайний, отруйна рослина з родини парасольових /б о т./

ЦИКУТИНА /див. цикута/- отрута, що її добувають із цикути.

ЦИЛІНДЕР /гр. kylinndros із kylindō - обертаю/- геометричне тіло, утворене обертанням прямокутника навколо одного з його боків, 2. твердий високий фетровий капелюх, 3. деталь парової машини, що має вигляд металевої коробки, в якій рухається толок, надаючи руху колінчастому валові.

ЦИЛІНДРИЧНИЙ - той, що має форму циліндра; ц и л і н д р и ч н а поверхня - утворена рухом простої лінії при ковзанні її кінця по кривій, що зветься на прямоку, поверхня; ц и л і н д р и ч н и й паровик - найпростіша конструкція паровика, що складається з барабана та паливни під ним.

ЦИЛІНДРОВИЙ /див.циліндер/ц и л і н д р о в і мастила - вязкі машинні мастила для циліндрових рішів.

ЦИМБАЛИ /гр. kymbalon - кимвал

- ударний український музичний інструмент, що складається з низької скринькуватої рами та натягнутих на ній металевих струн, по яких вистукують двома молоточками.

ЦИНА /нім. Zinn /- хемічний елемент / Sn /, атом. вага 118,7, м'який сріблясто-білий метал.

ЦИНАБАРИТ /див. цина + барит/- мінерал / HgS /, руда живого срібла.

ЦИНАМОН /лат./- рослина, що її кору вживають як приправу до страв /кориця/.

ЦИНГА - хвороба, що супроводиться кровотечею з ясен, загальним ослабленням організму внаслідок недостатнього живлення та поганих гігієнічних умов житла.

ЦИНАШ /нім. Zinnasche /- цинновий попіл, біложовтий порошок /оксид цини/, уживаний на склищовання та полірування сталі.

ЦИНДРА /англ.cinder /- оксидоване залізо, жужель.

ЦИНЕРАР, ЦИНЕРАРІЙ /лат. cinis (cineris) - попіл/- посудина на попіл із спалених мерців/у стародавніх римлян/.

ЦИНЕРАРІЯ /лат. cineraris - попеляста/- декоративна кімнатна рослина з родини складно-квіткових, з Канарських островів.

ЦИНІЗМ /гр. kynismos /- І.на-

ука школи циніків у стародавній Греції /ф і л./, 2. безсоромність, нахабство, зухвало - зневажливе ставлення до загально-прийнятих правил моралі й пристойности.

ЦІНІК /див. цинізм/- безсором на людина, що зухвало порушує норми пристойности.

ЦІНІКИ /див. цинізм/- прихильники й послідовники науки Со - кратового учня Антисфена /4 ст. до Хр./, що за мету й добро людського життя вважали невибагливість, незалежність, працю, байдужість до етичних норм тощо /гасло: назад до природи/

ЦІНІЧНИЙ - безсоромний, непристойний, аморальний.

ЦІНІЯ /вл./- декоративна рослина з родини складноквіткових /Америка/.

ЦИНК /нім. Zink з лат./-хемічний елемент /Zn /-метал, атом. вага 65,38.

ЦИНКВАС /нім./- уживана в медицині та техніці сірчано-цинкова сіль.

ЦИНКІТ /нім. Zinkit /- цинкова руда /ZnO/.

ЦИНКОГРАФІЯ /нім./- виробництво друкарських клішів на покритих світлочутливою речовиною цинкових платівках, що їх цавлять кислотою для одержання рельєфних зображень; існує рискова цинкографія й крапкова а в т о т и п і я.

ЦИНКОТИП /нім. Zink гр. typos відбиток/- надруковане з цин -

кової платівки зображення.

ЦИНОБРА /нім. Zinnober /-І. мінерал, сірчано-воднева сіль живого срібла /х е м./, 2. назва червоної малярської фарби з цього мінералу.

ЦИНОБІЛІЯ /нім. з лат./- цинова платівка /див. станіоль/.

ЦИРК /лат. circus - коло, кільце/- І. у стародавніх римлян - округлий театр з ареною посередині для парад полководців та різних змагань, 2. амфітеатральна заглибина, вижолоблена льодовиком у горах /геол./, 3. приміщення для акробатичних вистав та видовищ з дресованими тваринами, 4. самі такі вистави.

ЦИРКОН /нім. Zirkon /- мінерал /ZrSiO₄ /, уживаний як самоцвіт, а також для добування з нього металу цирконію.

ЦИРКОНІЙ /див. циркон/- хемічний елемент /Zr /, метал, атом. вага 91,22, уживаний для обшивання металургійних печей та у виробництві бритвалів.

ЦИРКУЛОВАТИ - робити коловий рух, обігати.

ЦИРКУЛЯР /лат. circularis - коловий/- обіжник, наказ із центру до підлеглих установ, до периферії.

ЦИРКУЛЯЦІЯ /див. циркуляр/- І. коловий рух, кругобіг, 2. обтікання течива або газу коловим рухом; ц и р к у л я ц і я а т м о с ф е р и - вся сукупність течій

земноґ атмосфері; ц-ія корабля - крива лінія, що уу описує корабель, коли стерно відхиле не під певним кутом.

ЦИРКУЛЬ /лат. circulus - коло/ - прилад рисувати кола та виміряти віддалі на рисунках.

ЦИРКУМВАЛЯЦІЙНА л і н і я - укріплена позиція навколо фортеці, що уу споруджує той, хто провадить облогу фортеці.

ЦИРОГРАФ /гр. kyrrhos - рудий, grapho - пишу/- писане зобов'язання, власноручний підпис.

ЦИРУС /лат. із гр. kyrrhos - брунатний/- пір'ясті хмари.

ЦИСОґДА /гр. kissoeidos /-крива лінія /г е о м./, що перетинає дві точки простоґ, яка починається з точки на колі перетинає коло в іншій точці.

ЦИСТА /лат. cista з гр. kistis - скринька/- зовнішня оболонка найпростіших організмів/біол./.

ЦИСТАЛГІЯ /гр. kystis - сечовий міхур, algos - біль/-біль у сечовому міхурі.

ЦИСТЕРНА /лат. cisterna - вождоґма/- 1. бляшана посудина на течива, 2. залізний циліндровоґ форми вагон перевозити течива або газ.

ЦИСТИТ /гр. kystis - сечовий міхур/- запалення сечового міхура /м е д./.

ЦИСТОСКОП /гр. kystis - сечовий міхур, skopeo - оглядаю/-металева рурка з електричною лампою та оптичним приладом,

щоб оглядати зсередини сечовий міхур.

ЦИСТОСКОПІЯ /гр. kystis - міхур, skopeo - дивлясь/- огляд сечового міхура з допомогою цистоскопа.

ЦИСТОТОМІЯ /гр. kystis - сечовий міхур, tomeo - розтин/- хірургічний розтин сечового міхура.

ЦИТАДЕЛЯ /іт. cittadella з citata - місто/- 1. укріплення в середині фортеці, 2. фортеця, твердиня, опора, 3. замок серед міста.

ЦИТАЗА /гр. kytos - посудина/-фермент, що розщеплює вуглеводани кліткових оболонок рослин /геміцелюлозу/.

ЦИТАТА /лат. citare - називати/- наведена усно або в творі частина /уришок чи одна фраза/із тексту без будь-яких змін, з метою ілюстрації чи доводу.

ЦИТВАРНЕ насіння /нім. Zitwer з ар./- суцвіття цитварного рослину, що містять у собі сантонін і вживаються як глистогінний засіб.

ЦИТО.../гр. kytos - посудина/-у складених словах указує на зв'язок змісту даного слова з рослинними або тваринними клітинами /б і о л./.

ЦИТОГОНІЯ /гр. kytos - посудина, genes - народження/- розмноження клітин /поділ одноклітинних, споротворення або статеве розмноження/.

ЦИТОДІАГНОСТИКА /див. цито...+

діягностика/- визначення хво -
роби на підставі мікроскопіч -
ного дослідження клітинних е -
лементів течив у тілі /м е д./

ЦИТОЛІЗА /гр. kytos - клітина,
lysis - розчин/- руйнування
клітин у наслідок повного або
часткового їх розчину /б і ол/
ЦИТОЛІЗИНИ /див. цитоліза/-ре -
човини, що утворюються в крові
коли туди потрапляють чужорід -
ні клітини, які можуть розчи -
няти клітини даного тіла/біол/

ЦИТОЛОГІЯ /гр. kytos - клітина
logos - наука/- наука про клі -
тини рослинних і тваринних ор -
ганізмів.

ЦИТОМОРФОЗА /гр.kytos - клі -
тина, morphē - форма/- різні
зміни клітин живого організму
/б і о л./.

ЦИТОПЛАЗМА /див. цито...+плаз -
ма/- протоплазма самої кліти -
ни /без протоплазми ядра/.

ЦИТОТАКСА /гр. kytos - посуди -
на, taxis - розташування/-яви -
ще взаємного притягання або
відштовхування клітин /біол./

ЦИТОТРОПІЗМ /гр.kytos - посу -
дина, tropos - поверт/- див.
цитотакса.

ЦИТРА /нім. Zither - з гр./ -
струнний щипковий інструмент,
що складається з трикутної
форми скриньки та 36-42 струн
на ній.

ЦИТРАТ /лат. citratus /- ци -
тринокисла сіль /х е м./.

ЦИТРИН /лат. citrus - цитри -
нове дерево/- золотистий то -

паз, мінерал, жовтаві кристали
гірського кришталю.

ЦИТРИНА /лат./- субтропічне о -
вочево дерево або плід його.

ЦИТР...,ЦИТРО... /лат.citrus -
цитринове дерево/- на початку
складених слів указує на зв'я -
зок даного поняття з цитриною.

ЦИТРОВАНІЛІН,ЦИТРОВАНІЛЯ / див
цитро...+ ваніля/- порошок про -
ти болю в голові /м е д./.

ЦИТРУСОВІ /лат. citrusцитрино -
ве дерево/- дерева й кущі теп -
лих країн, що мають у шарала -
пі своїх плодів етерні олії/на -
прикл., помаранчі, цитрини,ман -
дарини тощо/.

ЦИТРОН, див. цедрат.

ЦИТРУСИ, див. цитрусові.

ЦИТУВАТИ /лат./- наводити усно
або в письмі чужу думку або ча -
стину тексту з чужого твору,ні -
чого не змінюючи.

ЦИФЕРБЛЯТ /нім. Zifferblatt /-
щит годинника або вимірного
прилада із стрілками й цифрами.

ЦИФРА /ар./- знак, що ним по -
значають числа.

ЦИЦЕРО /лат. Cicero - Цицерон/
- один із видів друкарського
шрифту /12 пунктів/, названий
так через те, що ним уперше
/1467 р./ були надруковані,Ци -
церонові листи.

ЦІРЦЕЯ /гр.Kirkē /- чарівни -
ця, що обергала людей у тварин,
зокрема вояків Одиссея оберну -
ла в свиней /у грецькій мітоло -
гії/.

ЦІСАР лат./- цар, імператор.

ЦІАН /гр. κυανος - блакитний/- безбарвний отруйний газ / C_2N_2 / із запахом гіркою мигдалю/містить у собі вуглець і азот/.

ЦІАНАМІД /див. ціан + амід/ - сіль амиду ціянистоводневої кислоти /безкольорова кристалева речовина/, див. ще кальцій ціанід.

ЦІАНІДИ - солі ціянової кислоти.

ЦІАНІДНА кислота - летка дуже отруйна речовина, що є в деяких рослинах /в кісточках з вишневих ягід тощо/.

ЦІАНІЗАЦІЯ /див. ціан/-І. знищення воднем ціянідом комах, 2. насочування сталі водночас вуглецем і воднем ціянідною солю, тобто одночасна цементация її й азотизация, уживана в авіобудівництві.

ЦІАНІН /гр. κυανος - блакитний/- блакитна фарба, що її добувають із квітів рослин і вживають для фарбування вовняних та шовкових тканин.

ЦІАНІОЗА - синюха, недостатня оксидация крови і звідси пере-сиченість її вуглець ІУ-оксидом.

ЦІАНУВАННЯ /див. ціянін/-І. способ видобувати золото або срібло з руд розчинюванням їх у розчині натрію ціяніду або калію ціяніду та відстоюванням їх з допомогою цинку, 2. вуглецювання й азотування поверхневого шару металевих виробів.

ЦЕЙГГАВЗ /нім. Zeughaus /-див. цейхгавз.

ЦОКОЛЬ /нім. Sockel з іт. zoccolo /- долішня частина будови, основа стіни /а р х./.

ЦУГ /нім. Zug /- запряг кінчиків пар коней, одна за одною, вервечкою.

ЦУКАТИ /поль./- приготовлені в цукрі помаранчеві шкаралупи або інші овочі.

ЦУКРОЗА /гр. σακχαρ /-один із видів цукру, що трапляється в рослинних соках /в тростині, в буряках/.

ЦЯНЬ, див. ч о х.

ЧАВКІДАР /санс./- поліцей.

ЧАДРА /тюрк./- убрання в жінок могомеданської приналежності, що покриває всю постать, голову й обличчя, маючи невеликий отвір для очей.

ЧАЙ /кит./- гербата, висушене листя чайного дерева.

ЧАЙОТА /мех./- мекіканська рослина, що її плоди подібні до гарбузів /істинні плоди й листя/.

ЧАЙХАН /персь./- чайня.

ЧАЙХАНЕ, див. чайхан.

ЧАКО /мад./- шапка в угорських воєнків.

ЧАКОНА /есп. chasona /- музична п'єса на основі старовинного танцю цієї ж назви.

ЧАЛДРОН /англ. chaldron /- міра обсягу й ваги для кам'яного вугілля /32-36 бушлів або коло 1200 кг./.

ЧАЛМА /тюрк./- чоловічий завій на голову в могомеданів.

ЧАМБУЛ /тат./- кінна ватага.

ЧАНДАЛА /санс./- позакастовий соціальний стан у Бенгалії/наймити, безземельні селяни/.

ЧАНДАЛИ /санс./- первісні тубільці Індії.

ЧАПАН /тюрк./- теплий халат із верблюдої шерсті /в киргизів/.

ЧАПРАК /тур. çaprak /-1. сукняна підстилка під сідло; 2. найгрубша частина шкіри з тва-

рини для вироблення ременю на підшови або паси до машин.

ЧАРДАШ /мад. csárdás /- мадярський танок.

ЧАРЛЗТОН /англ./- американський еротичний танок.

ЧАРТА /англ. charta /-див.хартія.

ЧАРТИЗМ /англ. charter - хартія/-політичний робітничий рух в Англії за поліпшення умов праці /30-50 р.р. XIX стол./.

ЧАРТИСТИ- учасники чартистського руху в Англії /див. чартизм/.

ЧАТУРАНГА /санс./- стародавня індуська гра в шахи вчотирьох.

ЧАУС, ЧАУШ /тур./- 1. слуга, 2. поліцей /у Туреччині/, 3. гатунок кримського винограду.

ЧЕК /англ. cheque, check /- 1. квиток із каси в крамниці, виданий покупцеві за сплачений крам, 2. грошевий наказ до банку видати або перечислити подавцеві певну суму з рахунку особи, що підписала чек.

ЧЕКАН /тур./- старовинна подібно до молотка з довгим держаком зброя у турків.

ЧЕКМІНЬ, ЧЕКМЕНЬ /тюрк./- верхній одяг із грубого волохатого сукна в кавказьких народів.

ЧЕЛЄСТА /лат. caelestis - небесний/- клявішний музичний інструмент симфонічної оркестри /звук подібний до звучання дзвоників/.

ЦЕЛЬО /іт./- віольончеля, чо -
тириструнный музичний інстру -
мент басово-тенорового регіст -
ру.

ЧЕМОДА́Н /персь./- валіза, до -
рожня скринька.

ЧЕМПІОН /англ. champion - бо -
єць/- переможець у спортових
змаганнях.

ЧЕМПІОНА́Т /англ./- першість у
змаганні, змагання за першість
у спорті.

ЧЕНТЭЗИМО /іт. centesimo з cen -
to - сто/- дрібна монета, со -
та частка ліри в Італії.

ЧЕСУЧА́ - /кит./- жовтавого ко -
льору негруба тканина з сирого
шовку /на сорочки/.

ЧЕТІЯ́-МІНЕЯ́ /ц.-слов./- збірка
життєписів святих.

ЧЕТНИКИ́ - югославські партиза -
ни на Балканах за другої світо -
вої війни.

ЧИЖМИ́ /мад./- чорні або черво -
ні черевики.

ЧИНАР, ЧИНАРА́ /персь./- платан,
явір /дерево теплих країв, Кав -
каз, тощо/.

ЧИНКВЕЧЕНТО́ /іт. cinquecento /
- розквіт італійського ренесан -
су в 15-16 стол., мистці й по -
ети цієї доби.

ЧИНКВЕЧЕНТИСТИ́ - мистці й по -
ети доби чинквеченто.

ЧИНШ́ /поль. з лат./- платня за
користання землею.

ЧИНШОВІЌ - орендар, що платить
чинш.

ЧИР́ /рум./- рідка юшка з куку -
рудзяного борошна.

ЧИХІ́Р /тат./- дешеве татарське
вино.

ЧИЧЕРО́НЕ /іт. cicerone /- про -
відник для туристів при огля -
ді пам'яток в Італії.

ЧИЧИСБЕЙ́ /іт. cisisbeo /- слу -
жник, постійний супутник за -
міжною жінки на прогулянках в
Італії/16-18 стол./, паж, 2.^x
коханець заміжною жінки.

ЧИШМЕ́ /тат./- водограй.

ЧІЙ́ - рослина, що з неї вироб -
ляють папір /Казахстан/.

ЧОКОЛЯ́ДА /фр./ - див. шоколад.

ЧОНГУ́РИ - народний музичний ін -
струмент у грузинів.

ЧОХ́ /монг./- дрібна китайська
монета /мідна, цинкова, олив'я -
на/.

ЧУБУЌ /тур./- цибух, довге рур -
часте держално при люльці.

ЧУБУКЧІ́ /тур./- хлопчачі, що
набивають люльки й подають кур -
цям.

ЧУГА́, ЧУГА́Й /мад./- верхній о -
дяг без рукавів.

ЧУМ́ /удмурдське/- гостроверхе,
покрите шкірами або повстиною
житло в сибірських кочових на -
родів.

ЧУМИ́ЗА - подібна до проса зер -
нова рослина в Мандчурії й Ки -
таї.

ЧУРÉЌ /тат./- подібне до коржа
печиво в кавказьких народів.

ЧУРИНГИ /австр./- священні речі в австралійців, що їм вони приписують природні власті - вості забезпечувати добро людини. ЧУЧОС /есп./порода шорстковових овець.

- III -

ШАБАН /ар./- восьмий місяць мохаммеданського календаря.

ШАБАШ /гебр. "спокій"/- I. святоквий день, навечір'я, перед день, 2. кінець, кидай роботу!

ШАБЕР /нім. Schaber із schaben вишкрібати/- особливий ніж із заокругленим лезом, вишкрібати малюнки на літографічному камені, робити коректурні правки на цинкових клішах тощо.

ШАБЛЬОН /нім. з фр. échantillon - проба, взірець/- I. зразок для масового виробу однакових речей, 2. пересічність, неоригінальність, утертий вислів, утерта думка, фраза.

ШАГРЕН /фр. chaigrin з іт. zigrino /- шкура з хребта барана чи іншої тварини, вичинена й підроблена під вигляд козячої шкіри.

ШАГРЕНОВИЙ папір /див. шагрен/- уживаний на оправу книжок папір, підроблений під шагренову шкіру.

ШАЙБА /нім. Scheibe /- підкладка під гвинт або під мутру, що зменшити тертя, 2. кружало.

ШАЙТАН /тат./- сатана, чорт, дідько.

ШАКАЛ /персь. із санс. śrīgā - la /- собачою породи звір, що живиться переважно падлом /Азія, Кавказ, півн. Африка/.

ШАЛЕ /фр. chalet /- I. хатина в Альпах, 2. невеличка вілла.

ШАЛІВКА /нім. Schale /- тонка дошка для оббивання стін, дахів тощо.

ШАЛЯНДА /фр. chaland з гр. /- безмоторове судно з плескатим дном, перевозити рибу або матеріали при земляних роботах.

ШАЛЬ /фр. le châle із персь. /- велика вовняна або шовкова хустка.

ШАЛЬКА /нім. Schale /- тарілка в терезах.

ШАМАН /тюр./- чарівник, жрець у народів північної й середньої Азії, Африки, Океанії й Індонезії, 2. буддійський священник.

ШАМАНІЗМ /тюрк./- культ духів та магії, первісна релігія, що має в своїй основі анімізм.

ШАМБЕЛЯН /фр. chambellan /підкомрій, вищий урядовець при дворі володаря /див. камергер/

ШАМБЕР'ЄР /фр. chambrière /- уживаний у цирках батіг.

ШАМЕС /гебр./- служник у гебрейській синагозі.

ШАМОА́ /фр. chaméau /- козуля
 ШАМОЗИТ /фр. chamoisite /- мінерал із групи хлоритів з домішкою 30% - 40% заліза.

ШАМОТ /фр. chamotte /- перепалена глина - матеріал для виробу вогнетривкої цегли.

ШАМПІЇНЬЙОН /фр. champignon /- печериця /цїстївний гриб/.

ШАМПЮ́НЬ /англ. shampooing /- порошок або рідина з яєць, води, спирту, мила й соди для миття голови.

ШАМЛУ́Р /груз./- рожен, на якому кавказці підсмажують шамлик.

ША́НДАЛ /фр. з ар./- великий ставник на свічки.

ША́НЕЦЬ /нім. Schanze /- стрілецький рівчак з насипом /для захисту від куль/.

ША́НКЕР /фр. chancre /- венерична хвороба, що цї спричиняє стрептобациля Дюкрея.

ША́НС, ША́НСА /фр. la chance з лат. cadere - падати/-вигляд на успіх, імовірність успіху; умови успіху або невдачі.

ШАНСОН-ДЕ-ЖЕ́СТ /фр. chansons de geste /- героїчні поеми за середньовіччя у Франції, напр. "Пісня про Ролянда".

ШАНСОНЕ́ТКА /фр. chansonnette - пісенька/- 1. пісня труба-дурів, 2. пісня легковажного змісту, фолкльор; 3. співак - кабарє, кафе-шантанів.

ШАНСОНЬЕ́ /фр. chansonnier /- автор пісень, збирач фолк-льорних пісень.

ША́НТАЖ /фр. chantage /- вимагання грошей або поступок у будь-якій справі засобами залякування, загрозою опублікувати компромітаційні дані щодо супротивника або документи проти нього.

ША́НТАЖИ́СТ /див. шантаж/- особа, що вдається до шантажу, вимагає, здирщик, хабарник, ошуканець.

ША́НТАЖУВА́ТИ /див. шантаж/-вдаватись до шантажу, залякувати.

ША́НЦЕВИЙ /див. шанець/- потрібний при будіванні шанців, напр, шанцеве справилля: сокира, лопата, лом, кайло.

ША́ПРО́ГРАФ /вл./- розмножувальний друкарський засіб, удосконалений гектограф /див. гектограф/.

ША́ПРАН /ар. zálarán /- рід рослин з родини ірисових /півників;/ висушені квіти одного з видів шапрану уживаються як лі

- ки в медицині та як прянощі в побуті.
- ШАПГАЛА** /персь. šārtālū - бросквина/- 1. гатунок винограду, 2. сушені морелі або бросквина.
- ШАРАБАН** /фр. char-à-bancs / великий віз з лавами впоперек, 2. двоколісний однокінний екіпаж.
- ШАРАВАРИ** /тур./- широкі штани.
- ШАРАДА** /фр. charade /- загадка, що складається з частин окремих слів, при чому кожна частина слова становить самостійне слово, що його треба відгадати, напр., чоловік /перша половина є частина обличчя, друга половина означає назву століття, тобто: чоло + вік/.
- ШАРДОН** /фр. chardon /- залізни вістря на паркані, щоб не можна було перелазити через нього
- ШАРВАРОК** /нім. Scharwerk- гуртова робота/- 1. обов'язкова праця селян при ремонті шляхів взагалі громадська фізична робота, 2. метушня в гурті, в наговпі; гармидер.
- ШАРЖ, ШАРЖА** /фр. la charge /- малюнок або сценічний образ із карикатурними прикметами.
- ШАРЖЕ д'АФЕР** /фр. charge d'affaires /- заступник посла.
- ШАРЖУВАТИ** /фр./- перебільшувати, зображувати спотворено, карикатурно.
- ШАРИВАРИ** /фр. charivari /- 1. гамір, свист, гуркіт, що ними чинять обструкцію промовцеві, 2. збіг чотирьох краль в од-
- ного грача в картярській грі, 3. різноголосся, розлад /у музиці/.
- ШАРИТКИ** /фр. charité /- черниці конгрегації св. Вікентія.
- ШАРИЯЖ** /фр. charriage /- група шарів земної кори, насунена в наслідок пересування в процесі горотворення на суміжну місцевість.
- ШАРИЯТ** /ар. sharia - правдива путь/- збірка мусулманських релігійних, побутових, кримінальних і цивільних законів, заснованих на корані /: відмінно від а д а т у, заснованого на звичаєвім праві/.
- ШАРЛАТ** /персь. saharlat /- густо-червона барва.
- ШАРЛАТАН** /фр. charlatan /- 1. колись - мандрівний продавець лікових засобів, 2. невіглас, що видає себе за фахівця, знавця справи; шахрай, дурисвіт.
- ШАРЛЬОТ** /фр. charlotte /- га-тунок городньої цибулі.
- ШАРЛЬОТКА** /фр. charlotte /- пиріг з яблуками.
- ШАРМАНКА** /фр. charmant - чари, чарівно, чудово, принадно/-каторинка, автоматичний музичний інструмент /пневматичний/, на якому грають, повертаючи рукою корбу.
- ШАРНІР** /нім. Scharnier /- 1. рухомий злучник колінчастих частин механізму на осі, петлях або боцо /т е х./, 2. г у к і в шарнір - пристрій, що передає

обертвий рух однієї осі іншої під будь-яким кутом.

ШАРТРЕЗ /фр. chartreuse - картезіанський монастир/- запах - ний лікер, що його виробляють ченці картезіанського монастиря.

ШАРФ /фр. l'écharpe /- пов'язка на шию.

ШАС /фр. chas /- гра на бильярді з 15 кулями.

ШАСІ /фр. châssis /-1. автомобільна рама з осями, мотором, радіатором, скринькою швидкостей та механічними пристроями, 2 частина літака, що дає можливість йому рухатись на землі, і пристосована для гамування струменя і ударів під час сидання /до шасі прикріплені колеса, лижви або поплавці/.

ШАТЕЛЕН /фр. chatelaine - ключниця/ - ланцюжок при поясі в жінок /носити ключі або деякі прикраси/.

ШАТЕН /фр. châtain /- людина з темнобрунатним волоссям на голові.

ШАТИРИТИ /нім. schattieren - від тінати/- робити незгідні з правилами гри в м'яча випадки з метою обдурити партнера й виграти партію.

ШАТИРКА /нім. schattieren - від тінати/- гра в м'яча, в якій учасникам дозволяється шатири ти і /порушувати правила/.

ШАТО /фр. château /- замок, палац, розкішна вілла з садомою. ШАТО ЛЯ ГРАНЖ /фр. гатунок вина.

ШАТО ЛЯ ФІТ /фр./- гатунок вина /французького/.

ШАТО МАРГО /фр./- гатунок вина /французького/.

ШАФА, див. шахва.

ШАФЕР /нім. schaffen - твори - ти, устигати/-болярин на весіллі /товариш нареченого/.

ШАФРАН, ШАХРАН, див. шапран.

ШАХ /персь. šāh /- цар, титул перського володаря, 2. попередження королеві в шаховій грі, коли його ставлять під удар якоїсь фігури.

ШАХВА /нім./- сторчова скриня на одяг, книжки, посуд абощо.

ШАХЕР /гебр./- ошуканство, гандель.

ШАХЕР-МАХЕР /гебр./- ошуканство /в куплі-продажі/.

ШАХИ /персь. šāhmāt - "король помер"/- 1. гра на дошці /шахівниці/, поділений на 64 квадратів клітини, двома партіями по 16 фігур у кожній /фігури такі: король, королева, або ферзь, дві тури, або вежі, два слони, або офіцери, вісім пішаків/; кожна фігура має свої шляхи для пересування й маневрування та свої умови виведення з ладу фігур супротивника; мета гри - дати королеві супротивника "мат", тобто загнути його в безвихідне становище й забрати/; 2. комплект фігур для гри в шахи.

ШАХІСТ /див. шахи/учасник шахової гри, майстер цієї гри.

ШАХНАМЕ /персь./ - "Королівська книга", поеми перського поета Фірдовсі /стародавній епос/.

ШАХОВИЙ /див. шахи/- І. належний до шахів, до гри в шахи, 2. подібний до шахівниці, кратчастий.

ШАХРАЙ /гебр./ - ошуканець, дурисвіт.

ШАХСЕЙ-ВАХСЕЙ /персь./ - релігійне дійство в мусулманів шиїтського віросповідання, що символізують страждання нащадків Алі, Мохаммедового зятя, побитих у бої під Кербелем - 680 р. похр.; дійство відбувається в супроводі самобичування та вигуків "шахсей-вахсей!"

ШАХТА /нім. Schacht /- копальня, сторчковий або скісний хід під землею в капальні, що має вихід на поверхню для підіймання нагору видобутку та для зв'язку підземних робітників з поверхневими.

ШАХТАР - робітник копальні.

ШАХУВАТИ - загрожувати королеві в шаховій грі.

ШАШІЙК /тур./ - підсмажені куски баранини.

ШАЯ /персь./ - дрібна перська монета.

ШВАБРА /нім. Schwabber /- прилад для миття підлоги /палиця з намотаним з одного кінця мотузям чи ганчір'ям/.

ШВАГЕР /нім. Schwager /- шурик жінчин брат для її чоловіка, чоловіків брат для жінки.

ШВАЙЦАР /нім./ - придверний слуга, порт'є.

ШВАНКИ /нім./ - короткі оповідання в старій німецькій літературі, анекдоти.

ШВАРТОВ /гол. sjortouw - кодола/- товста кодола прив'язувати /пришвартовувати/ судно до пристані.

ШВАРТУВАТИ - припинати судно до пристані.

ШВЕЛЕР /нім. Schweller /- кутивкове залізо коробчастого перекрою /т е х./.

ШВЕЛІ /нім. Schwelle /- дубові злежні, що їх кладуть під залізничні рейки.

ШВІЦ /вл./ - швейцарська порода рогатої худоби.

ШЕВАЛЬЄ /фр. chevalier - кавалер, лицар/- шляхетський титул у середньовічній Франції.

ШЕВЕЛЮРА /фр. chevelure /- чуприна.

ШЕВІНГ-ПРОЦЕС /англ. shave - стругати/- остаточний обробіток трибкових зубців.

ШЕВІОТ /вл./ - вовняна тканина на убрання.

ШЕВРЕТ /фр. chevrette /- вичинена овеча шкіра, підроблена під шевро.

ШЕВРО /фр. chevreau - козеня/- спеціально вичинена м'яка шкіра з кози, уживана на взуття.

ШЕВРОН /фр. chevron /- нашивка на військовим однострої.

ШЕВРО́ННИ т р и б к и - циліндрові трибки з косими зубцями, - розраховані, щоб передавати великі тягові потужності.

ШЕДЕВР /фр. chef d'oeuvre /архитвір, взірцевий твір /за середньовіччя - виріб, що його подає учень для одержання звання майстра.

ШЕДУЛА /англ. schedule - опис, з лат. schedula - аркуш паперу/- поділ джерел прибутку громадян на групи для обкладання їх податком у деяких країнах.

ШЕЗЛОНГ /фр. chaise - стілець longue - довгий/- Ікрісло-гойдалка, 2. м'яка софа.

ШЕЙХ /ар./- І. старшина арабського племені, 2. голова мохаммеданської громади, школи, секти; проповідник, 3. настоятель мохаммеданського монастиря.

ШЕЙХІЗМ /також мюридизм/- релігійний рух на Кавказі /в боротьбі за визволення з-під Росії/.

ШЕЙХ-УЛЬ-ІСЛЯМ /тюрк./-І. міністер релігійних справ у Туреччині /до 1924 р./, 2. голова мохаммеданського духовництва.

ШЕКЕРИ /англ. shaker /- релігійна секта в Англії, що вимагає вороття до первісної християнської громади, пропонуючи спільність майна /виникла у 18 стол.; існує також у ЗДА/

ШЕЛІТ /вл./- вольфрамова руда.

ШЕЛЯГ /ст.-герм./- гріш, сотик,

шаг, гелер, дрібна монета.

ШЕЛЯК /гол./- смола з молодих галузок деяких екзотичних рослин, широко використовується як ізоляційний матеріал в електротехніці, у виробництві лаку, чорнила, черпаки та всякої пластичної маси.

ШЕЛЬМА /нім. Schelm /- людина без чести, пройдисвіт, шахрай, крутий.

ШЕЛЬСЬКА культура /вл./- один із періодів кам'яного віку, коли винайдено ударне знаряддя, що мало вигляд кам'яної сокири.

ШЕЛЬТЕРДЕК /англ. shelter повітка, deck - чардак/- горішний легкий чардак на кораблі, що не має значіння для конструктивної стійкості корабля.

ШЕЛЬФ /англ. shelf /- І. обшир мілкого моря /до 200 м/, 2. подовжній брус, що йде по борту дерев'яного судна.

ШЕМІЗЕТКА /фр. chemisette /рухома вставка до жіночої блузки.

ШЕНКЕЛЬ /нім. Schenkel /- частина ноги вершника від коліна до щиколотки, що нею він керує конем /війсь./.

ШЕПІНГ /англ. shaping-machine /- поперечно-стругальний верстат для обробки невеликих виробів, що перебувають на верстаті нерухомо, тоді як супорт з інструментом рухається.

ШЕРБЕР /нім. Scherbe черепок/

- вогнетривкий глиняний посуд /у гірництві/.

ШЕРБЕТ /див. сорбет/- І. напій з лимонади, цитрини, амбри й цукру, 2. солодкий сік з овочів, шоколаду, кави.

ШЕРИ, ШХЕРИ /нім. die Schären з швед. skär - стрімчак/- скелясті острови при фйордових узбережжях; надводні й підводні скелі на берегах фйордів /Фінляндії, Скандинавії, Шотландії/.

ШЕРИФ¹ /англ. sheriff /- адміністративний і судовий управитель графства в Англії й ЗДА.

ШЕРИФ² /фр. chérif з ар./- святий, князь, нащадок Мохаммедової доньки Фатіми; е м і р.

ШЕРІ /англ./- біле вино, х е р е с.

ШЕРЛОК ГОЛМЗ /вл./- вправний і відважний вивідувач, детектив, герой творів шотландського письменника Конан Дойла /ім'я героя стало загальним/.

ШЕРТИНГ /англ. shirting /- білизняна тканина з бавовни.

ШЕРФУВАННЯ /нім. schürfen - загострювати/- зрізання навкіс країв шкіри для виготовлення з неї книжкової оправи абоцо.

ШЕРШЕБКА /нім. Scharnhobel /- струмент із напівзакругленим різцем для початкового грубого вистругування дощок.

ШЕФ /фр. chef /- І. начальник установи, підприємства, 2. особа, що допомагає установі чи іншій особі, почесний опікун

над організацією, школою/дуже поширена система шефства в Союзі, де майже кожне підприємство має шефа в особі іншого підприємства; при чому роль шефства зводиться виключно до вимог шефа підвищувати норми виробу, тобто до посилення вимог висиску підшефного об'єкта/.

ШЕХЕРЕЗАДА, ШЕХРАЗАДА /персь./- І. жінка султана Шаріяра, авторка казок "Тисяча і одна ніч" 2. збірка казок "Тисяча і одна ніч", 3. назва музичного твору Римського-Корсакова на цю тему

ШИБЕР /нім. Schieber /- І. залізна плита, що нею затуляють димар у фабричній печі, 2^x спекулянт, ошуканець.

ШИЗЕКУ /яп./- див. самурай.

ШИЗОГОНІЯ /гр. schizō - роздрібною, gonos - народження/ - безстатеве розмноження у найпростіших організмів через поділ їх /б і о л./.

ШИЗОЇД /гр. schizō - роздрібною, eidos - вид/- замкнута в собі людина /п с и х./.

ШИЗОФРЕНІЯ /гр. schizō - розщеплюю, phrēn - розум, психіка/ - психічна хвороба, що характеризується розщепленням психіки з утратою суцільності та внутрішньої єдності при занепаді розумової діяльності та порушенні зв'язку в психічних процесях.

ШИК /фр. chic /- вибагливий смак /щодо одягу/, чепурність,

- ошатність, елегантність, вишуканість /одягу, мешкання/, 2. по казна розкіш.
- ШИКАНИ /фр. chicane /- прикриття, глузування, зловмисно створовані перешкоди, труднощі.
- ШИ-КІНГ /кит./- книга пісень - пам'ятка стародавньої китайської літератури.
- ШІЛІНГ /англ. shilling із гот /- монета в Англії /1/20 фунта стерлінгів/.
- ШИЛЬД /нім. Schild /- вивіска /на крамниці, фабриці/.
- ШИМОЗА /яп. вл./- вибухова речовина з пікринової кислоти.
- ШИМПАНЗЕ́ /фр. chimpanzé з афр. порода чорних мавп.
- ШИНА /нім. Schiene /- I. залізні окупи у вигляді обруча, що їх набивають на дерев'яне коло, 2. картонна, дерев'яна, гіпсова або металева платівка, що її накладають на ушкоджену частину тіла, щоб зберегти нерухомість.
- ШИНГ'АРДИ /англ. shin - гомілка, to guard - захищати/- щитки на гомілках ніг у спортсменів для захисту від помилкових ударів.
- ШИНКА /нім. Schinken /- вудже на свинина, курений окіст.
- ШИНТО /яп./-"шлях богів", державна релігія в Японії /обожування предків, Сонця, природи, пізніше - культ імператора; також - синто, синтоїзм.
- ШИНФЕЙНЕР /ісл. sinnfein / -
- член таємної ірландської вільної спілки.
- ШИНШИЛЯ́ /фр. chinchilla з есп. - тварина-гризун з родини зайців, що має сріблясто-сіре хутро /в горах Півд. Америки/.
- ШИНЬЙОН /фр. chignon /- жіноча зачіска з причепленого волосся.
- ШІРМА /нім. Schirm /- I. складана кімнатна перегородка з рамок, затягнутих тканиною, 2. утаємничення справи, поведінки; о-коззамилування.
- ШИРОККО́ /див. сирокко/- гарячий вітер з півдня середземноморських країн.
- ШІРСТРЕК /англ. sheer-strake /- горішня частина бортової обшивки корабля.
- ШІФЕР /нім. Schiefer /- I. дупак /мінерал/, уживаний на грифельні таблиці, 2. азбестово-цементовий шифер - диветерніт.
- ШІФЕРВАЙС /нім. Schieferweiss /- олив'яні білила.
- ШІФОНЬЕРКА́ /фр. chiffonnier з chiffon - ганчірка/- шаховка на білля, білизну та дрібні речі.
- ШІФР /фр. chiffre - цифра з ар. sifr - нуль/- умовний знак, умовна абетка для таємного листування.
- ШІФРАНТ /див. шифр/- I. умовні знаки для пояснення шифру, 2. особа, що вміє розгадувати шифри.
- ШІФРОВАНІЙ - написаний умовною

абеткою, таємний /текст абощо/

ШИФРУВАТИ- записувати умовними знаками

ШИХТА /нім. Schicht /- сумішка сировини в ливарній печі; шар, верства /в землі/.

ШИХТМАЙСТЕР /див. шихта/- наглядач у шахті.

ШІВА /санс./- бог у брагманській релігії /один із трійци/.

ШІТИ /ар. "шія"- секта/-мохам меданська секта, що визнає в корані таємний алегоричний зміст і відкидає усні перекази, також не визнає перших трьох каліфів та їх наступників.

ШКАЛЯ, див. скаля.

ШКАНЦЕВІ журнал /див. шканці/- журнал для запису перебігу подій і життя на кораблі, запису всяких спостережень.

ШКАНЦІ /гол. schans /- частина горішнього чардаку на кораблі, між середньою й задньою щоглою

ШКАПЛІР /лат./- первісний чернечий одяг /широка стрічка через груди й спину;/ два клаптики на грудях з написом імені Пречистої Діви.

ШКАРЛЯТИНА /it. scarlattina із scatlatto - темночервоний/ - гостро заразлива хвороба в дітей, що супроводиться гарячкою, висипкою на всьому тілі й болями в горлі.

ШКАТУЛА /нім./- скринька на дрібні речі.

ШКАФУТ /гол./- частина чарда-

ку на військовим кораблі.

ШКВАЛ/англ. squall /- раптовий порив бурі на морі.

ШКЕРИ, див. шери.

ШКІВ /гол./- крутень /колесо, на яке надівають пас /у машині/.

ШКІПЕР /англ. з гол. schipper із schip - корабель/-1. капітан купецького корабля, 2. завідувач корабельного майна й матеріального постачання на військовим кораблі.

ШКІЦ /фр. esquisse /- нарис, проєкт, чернетка /е с к і з/.

ШКОТИ /гол. schoot /- вітрильні снасті, щоб керувати вітрилами.

ШКУНА /англ. schooner /- корабель на 2-3 скісні вітрила.

ШКУНЕР /гол./- судно без рей.

ШКУТА /сканд./- річкове судно перевозити збіжжя.

ШЛЕЙФ /нім. Schleife /- див. ш л я й ф а.

ШЛИФ /нім. Schliff /- тонка, - /0,03 міліметра/ вишлифувана з металу або іншої речовини платівка для дослідження з допомогою поляризаційного мікроскопу структури даного матеріалу.

ШЛИФУВАТИ /нім. schleifen /-1. вигладжувати, обробляти, згладжувати шерехатість металевого виробу твердими речовинами /карборундом, шмергелем/, 2^x

надавати блиску, усувати по -
хибки.

ШЛІХТА /нім. Schlicht - гла-
денький/- розчин з крохмалю й
води, що ним натирають основу
у ткацтві.

ШЛІХТУВАТИ /див. шліхта/- на-
тирати ткацьку основу шліхтою.

ШЛЮЗА /нім. die Schleuse/-I. ру-
хома перепона в греблі, 2. зам-
кнений простір води із споруд-
дами, щоб довільно підіймати
її рівень і цим давати можли-
вість суднам перепливати з ви-
сокого рівня води на низький
і навпаки, 3. споруда проми -
вати золотодайний пісок.

ШЛЮЗУВАТИ - переводити судно
через шлюзи.

ШЛЮПКА /англ. sloop /- мале
рятивне судно з вигнутим кар-
касом.

ШЛЯГБАВМ /нім. Schlagbaum / -
рогачка, перепона на переїз-
здах, що підіймається й опу-
скається, відкриваючи або за-
криваючи переїзд /через залі-
зницю абощо/.

ШЛЯЙФА /нім. die Schleife /-
довгий нижній край сукні, що
часом волочеться по землі.

ШЛЯК /нім. Schlacke /-жухель,
жухелиця; склисті або кам'я -
ністі речовини, утворювані з
розтоплених продуктів металор-
гійного процесу /при витоплю-
ванні металів з руди тощо/.

ШЛЯМ /нім. Schlamm /-I. най-
дрібніші речовини при збага-
чуванні руди або кам'яного

вугілля, 2. осад від промиван-
ня руди коштовного металу.

ШЛЯМГРАВЕН /нім. Schlammgra-
ben /- корито для промивання
руди коштовних металів.

ШЛЯНГА /нім. Schlange - змія/-
рукав або кишка з водонепроник-
ної тканини або гуми, підводи-
ти течиво або газ до місця ви-
користання /т е х./.

ШЛЯФРОК /нім. Schlaifrock /-ха-
лат для хатнього вжитку.

ШЛЯХТА /поль. szlachta /-упри-
вілейований дрібномастковий
стан суспільства в колишній
Польщі.

ШМЕРГЕЛЬ /нім. der Schmergel /
- дрібнозернистий корунд, міне-
рал, шліфувальний матеріал.

ШМИГА /нім. /- кутомір з рухо-
мими раменами.

ШМІНКА /нім. Schminke /- масна
фарба для гриму.

ШМУКЛЯР /нім. Schmuckler /-ре-
місник, що виробляє намисто та
інші прикраси.

ШМУЦТИТУЛ /нім. Schmutztitel /
- скорочене повторення назви
книги на окремій сторінці пе-
ред титульною /д р у к./.

ШНЕК /нім. Schnecke - равлик/-
вал або гвинт, що, обертаючись,
пересуває в потрібному напрямі
матеріал на виробництві /на е-
леваторах, талках, шнекових
тракторах тощо/.

ШНЦЕЛЬ /нім. Schnitzel - об -
різок/- січена котлета.

- ШОВІНІЗМ /фр. chauvinisme від призвища Chauvin /- засліплений націоналізм, що його обстоював француз Шовен /- політика цькування й переслідування поневолених народів, розпадання національної ворожнечі та ненависти до інших народів, агресивна політика, скерована на приниження, дискримінацію та поневолення інших народів; особливо звирячої форми за наших часів набрав російський шовінізм, що, маскуючись ленінською політикою так званої "дружби народів" та рівноправності націй, переслідує й цькує кожний прояв любови чи патріотизму українців та інших поневолених Росією народів, до їх рідної культури, історії, мови до своїх видатних людей; цькування українців російський шовінізм довів до такого терору, що українці не мають права згадати жодного імени українського діяча, не додавши до цього під яким впливом російської культури він виховувався або як високо оцінював він російську культуру, навіть про свою мову українці мусять писати, що вона створилася під "благодійним впливом" "старшобратньої російської мови", це тоді, коцей "старший брат" на протязі кількох століть забороняв українську школу, книжку, літературу, пресу та утискує українську культуру й тепер/.
- ШОВІНІСТ /див. шовінізм/- людина, перейнятий шовінізмом, ненависництвом до інших народів.
- ШОВІНІСТИЧНИЙ - /див. шовінізм/
- перейнятий шовінізмом, ненависницький.
- ШОК /англ. shock - удар/- наглий удар /м е д./, розлад функцій організму, викликаний наслідком тяжких психічних струшень або фізичного ушкодження.
- ШОКІНГ /англ. shocking /-непрстойне слово або вчинок.
- ШОКОЛЯД, ЧОКОЛЯДА /нім. Schokolade з фр. chocolat /- кондиторський виріб - сумішка з какао, цукру, мигдалів, молока.
- ШОКУВАТИ /фр./- викликати в когось почуття ніяковости порушенням загальноприйнятих форм поведінки, пристойности.
- ШОЛЕМ-АЛЕЙКУМ, див. селям-алеікум.
- ШОМПОЛ /нім./- залізний прут для чищення рушничної цівки.
- ШОРТГОРНЬСЬКА худоба /англ. Short horn - короткорогий/- англійська м'ясна порода худоби.
- ШОСЕ /фр. chaussée /- забрукована або заасфальтована дорога; саба.
- ШОТИ /ар./- солонцеві озера або сухі западини в півн. Африці, що лежать нижче від рівня води в океані.
- ШОФЕР /фр. chauffeur /- фаховий водій авта.
- ШПАГА /іт. spada з лат./- довга вузька металева холодна зброя.
- ШПАГАТ /нім./- тонкий мотуз.
- ШПАДА, див. шпага.

ШПАЛЕРИ /нім. Spalier /-I. дві лави людей по боках вулиці, якою проходить особа, що їй віддають пошану, 2. кольоровий папір оббивати стіни, 3. два ряди підстрижених кущів по боках алеї чи дороги.

ШПАЛЬТА /нім. Spalte /- I. колонка тексту в часописі, 2. відбита для коректи колонка тексту.

ШПАНГОВТ /гол. spanhout /- ребро корабля, поперечки каркасу.

ШПАНКА /нім. Spanien - Еспанія, - I. тонкорунна еспанська порода овець /мериноси/, 2. гатунок черешень.

ШПАНТ /нім./- див. шпанговт.

ШПАРАГА, див. спарага.

ШПАРГАЛКА /поль./- списаний папірець /здебільшого на шкільних іспитах, коли учні заздалегідь пишуть на окремих папірцях відповіді на кожний розділ іспитової програми й потім передають відповідно кожному викликаному учневі, щоб полегшити йому відповіді/

ШПАТ /нім. Spate /- скалинець, мінерал, що існує в різних видах, а саме: польовий, вапняковий, залізний тощо.

ШПАТЕЛЬ /нім. Spatel - лопатка/- I. копісточка перемішувати та розтирати фарби, ліки, 2. лопаточка притискувати язик при огляді рота, горла/м е д./

ШПАЦІР /нім./- прогулянка.

ШПАЦІРУВАТИ /нім. spazieren /- прогулюватись, походжати.

ШПАЦІЯ /лат. spatium - проміжок/- тонка металева платівка /клинець/ з рухомою на ній іншою платівкою, що її пускають в лінійці між складеними з матриць словами для утворення в рядку між словами інтервалу.

ШПИГ, ШПИГУН, ШПИК /іт. із ст.-герм. spēha - підглядання/вивідувач, таємний агент, що вивідує й збирає відомості для органів державної або поліційної розвідки /в СССР кількості шпигунів, що вивідують настрої громадян і виказують про них органам влади досягає неміжвірних масштабів; советські шпигуни разом і обмовники та наклепники, що допомагають таємним судам засуджувати настроєних проти влади громадян, - особливо поширена мережа шпигунства в Україні, що дає змогу Росії тримати український народ під жажливим терором/

ШПИГУНСТВО, див. шпіонаж.

ШПИГІНАР /персь./- дестилат з терпентини, гострого запаху течна речовина, уживана в медицині та у виробництві фарб.

ШПИЛЬ /нім. Spitze/- вістря гори, даху.

ШПИТАЛЬ /нім. Hospital /- лікарня для стаціонарного лікування /здебільшого військових/

ШПИТ, ШПІК /нім./-кістковий мозок.

ШПІЛЬМАН /нім. Spielmann /ман-

дрівний співак або музика за середньовіччя в Німеччині.

ШПІНАТ /нім. Spinat з н.-лат. spinacium /- однолітня городня рослина, що її листя вживають як приправу до страв.

ШПІНАЛЕТ /фр. ecrapnolette /- металевий прогонич засувати віконниці; засувка до дверей.

ШПІНДЕЛЬ /нім. Spindel - веретено/- тонка вісь у машинах, веретено в прядильній машині, вал з обертовим рухом у варстаті.

ШПІНЕЛЬ /нім. Spinell /- група мінералів різних кольорів, суміш із глинки, різних оксидів заліза тощо; деякі види коштовні.

ШПІОН /нім. Spion з ст.-герм. spēha - підглядання/- вивідувач.

ШПІОНАЖ /нім. Spionage з фр. espionage /- таємне вивідування, добування таємниць не правними та неморальними способами.

ШПІЦ /нім. Spitz /- порода собак з гострими вухами та пухнастою шерстю.

ШПІЦРУТЕНИ /нім. Spießruten /різки, довге пруття для карі, - засуджених проводили поміж лавами озброєних такими різкими солдатів.

ШПІОНА /нім. Spon /- I. металева переліжка /платівка/, що її вставляють між рядками складеної сторінки друкарського тексту, щоб збільшити інтервал між рядками, 2. подовжній клин, що

ним прикріплюють крутень до вала /т е х./, 3. тонкий одношаровий форпір.

ШПРИЦ /нім. Spritze /-сикавка, хірургічний прилад у порскувати ліки під шкіру, у вени, у м'ясні тощо /рурка з толоком усередині та порожнистою голкою на кінці/.

ШПРОТИ /нім. Sprotte /- дрібна риба з родини оселедців, уживана здебільшого в консервах.

ШПУЛЯ /нім./- I. цівка, коточок для намотування ниток, 2. магнетний стрижень з намотаним на ньому дротом в електротехнічних деталях для індуктивного впливу.

ШПУНТ /нім. Spund /- подовжний рубчик на дошці або бруску, що заходить у жолобок іншої дошки для уцілювання.

ШПУР /нім. Spur /- отвір, висвердлений у гірській породі й наповнений вибуховою речовиною на висадних роботах.

ШРАПНЕЛЬ /фр. le chrapnell /- забезпечений дистанційним механізмом гарматень.

ШРЕДЕР /вл./- машина, що роздрібнює стебла кукурудзи на кукурудзяне сіно, відокремлюючи від стебел качани та обчищаючи їх від листя.

ШРИФТ /нім. Schrift - рукопис - друкарські черенки, тобто металеві літери; загалом друкарські засоби: металеві літери, розділові знаки, математичні,

- хемічні знаки для складання й друкування тексту.
- ШРІТ /нім. Schrot /- дрібні олів'яні кульки для стріляння з мисливських рушниць.
- ШРУБА /нім. Schraube /- гвинт.
- ШТАБ /нім. Stab /- булава, керівна військова установа, найвищий керівний орган військової частини.
- ШТАБА /нім. Stab /- залізний прут, жердина.
- ШТАБЕЛЬ /нім. Stapel /- будівельний матеріал, складений у певнім порядку стосами або со.
- ШТАБОФЦЕР /нім. Stabsoffizier /- назва двох офіцерських ранг: полковника й підполковника, тоді як усі нижчі ранги належали до оберофіцерів/ у дореволюційній Росії/.
- ШТАБРОТМІСТР - офіцерська ранга в кінноті дореволюційної російської армії/штабскапітан у піхоті/.
- ШТАБСКАПІТАН /нім. Stabskapitän /- офіцерська ранга в піхоті дореволюційної Росії.
- ШТАЙГЕР /нім. Steiger /- керівник у праці гірників, гірничий технік, що керує роботою в копальні.
- ШТАЛЬМАЙСТЕР /нім. Stallmeister - начальник стайні/- титул вищих урядовців при царському дворі в Росії.
- ШТАМП /нім. Stampe /- 1. печатка, тавро, 2. прилад /форма/ відбивати стандартні вироби, 3. стандартний виріб, 4. зворотне зображення малюнка або напису для відтиску його на папері.
- ШТАМПУВАННЯ - спосіб виробництва речей /деталів/ з металу з допомогою відтискування їх на спеціальнім варстаті /штампі/.
- ШТАНГА /нім. Stange /- залізний стрижень, прут.
- ШТАНГЕН-ЦІРКУЛЬ /нім. Stangen-zirkel /- прилад для лінійних вимірів глибочини предметів або ширини отворів /складається з металевої поділкованої лінії - ки та двох щік - нерухомої й ковзної/.
- ШТАЙНГУТ /нім. Steingut /- особливоий ґатунок порцеляни.
- ШТАНДАРТ /нім. Standarte з іт. stendardo /-1. військовий прапор /у кінноті й на флоті/, 2. прапор володаря держави.
- ШТАНДПУНКТ /нім. Standpunkt /-1. засновок, принцип, погляд, 2. вихідна позиція в погляді, в концепції.
- ШТАТ /нім. Staat /-1. загальна службовців установи, 2. територіально-адміністративна одиниця в США, в Мехіко, Венесуелі, Бразилії.
- ШТАТГАЛЬТЕР /нім. Staathalter /- 1. губернатор в Австрії /до 1918 р./, 2. заступник німецького імператора в Ельзас-Лотарингії до 1918 р.
- ШТАТИВ /нім. Stativ /- стоячок на прилади в лабораторіях, ставити лабораторний посуд тощо, 2. складаний триніжок під фотоапа

рат або під геодезичні прилади чи кінофільмовий апарат.	шок без головки, металевий короткий стрижень.
ШТАФЕТА /фр. estafette з іт. staffa - стремено/- див. естафета.	ШТИХ /нім. Stich - укол, удар/ - гострий кінець, 2. ритовина, 3 шар землі, засягом на одну лопату вглиб.
ШТЕВЕНЬ /гол. steven /- сторчовий або трохи скісний брус, з'єднаний з кілем судна /в носовій частині корабля/.	ШТИХЕЛЬ /нім. Stichel - різець/ - ритувальний прилад, різець.
ШТЕМПЕЛЬ /нім. Stempel /- не кругла печатка, див. штамп.	ШТОК /нім. Stock - палиця, стовбур/- 1. скупчення рудних родовищ у вигляді неправильної форми жил, 2. стрижень, що з'єднує толок циліндра з гонком, 3. поперечний стрижень на ківті, що перешкоджає їй на дні перекидатись.
ШТЕПСЕЛЬ /нім. Stöpsel - затичка/- пристрій для вмикання в електричну мережу апаратури/теелефонів, ламп, грійників, прасок тощо./.	ШТОКВЕРК /нім. Stockwerk /- рудна жила з відгалуженнями.
ШТИБ /нім. Gestübbe /-1. вугільний порох, 2. лад, спосіб, взірць.	ШТОКРОЗА /нім. Stockrose /- садово-декоративна квіткова рослина з родини мальв.
ШТИБЛІТИ /нім. Stiebel із stiel - чобіт/- черевики; г е т р и.	ШТОЛЬНЯ /нім. Stollen /- заглибина в копальні, поземий або скісний хід від поверхні землі до місця видобування копалини.
ШТИЛЕТ /іт. stiletto /- короткий дволезовий ніж, кинджал.	ШТОПОР /нім. Stopper /- корко-тяг.
ШТИЛЬ /нім. Stille - спокій/ - тиша на морі, безвітря, 2. загострена з одного кінця жердина, на яку наколюють оберемки соломи, щоб переносити від молотарки до скирти.	ШТОРА /фр. store /- віконна завіска.
ШТИЛЬВАГА /нім. /-дерев'яний або залізний брусок з двома чи більше почепленими на гачках орчиками, що його накидають на дишель воза для запрягання коней.	ШТОРМ /гол. storm /- сильна буря на морі /понад 8 балів/.
ШТИРБОРТ /нім. Steuerbord / - правий бік корабля.	ШТОС /нім. Stoss /- газардова картярська гра, в якій виграв або програ залежить від того, в який бік упаде карта.
ШТИФТ /нім. Stift /шпеник, цвя-	ШТРАЙКБРЕХЕР /нім. Streikbrecher - страйколам/- порушник страйку, робітник, що не кидає праці або стає до роботи в той

час, коли інші страйкують.

ШТРАЙКБРЕХЕРСТВО /нім. Streikbruch - страйколамство/- перешкоди проти страйку, що чинять самі робітники.

ШТРАФ /нім. Strafe /- адміністративна або судова кара у формі грошового стягнення.

ШТРЕК /нім. Strecke /- горизонтальна підземна копальня, що немає безпосереднього виходу на поверхню землі.

ШТРИХ /нім. Strich /- риска.

ШТУДЕРНИЙ /нім./- вигадливий, штучний.

ШТУНДА /нім. Stunde /- раціоналістична секта баптистів або євангеліків на Україні, що не визнає святих таїн і священників та приватної власності.

ШТУНДИСТ /штунда/- член секти штундистів.

ШТУНДИЗМ, див. штунда.

ШТУРВАЛ /гол. stuurwal /- механічний прилад керувати стерном; стернове колесо, що ним повертають стерно корабля, 2. важіль, що ним керують літаком з кабіни літуна.

ШТУРМ /нім. Sturm /- рішучий, навальний наступ, атака на фортецю або що.

ШТУРМАН /гол. Stuurman /- стернавий, фахівець вести корабель або літак.

ШТУРМУВАТИ /див. штурм/- рішуче нападати /на позиції/, атакувати.

ШТУТРАП /гол. stuur , шведсь. trapp /- мотузяна драбина на кораблі.

ШТУТРОС /гол. stuurtros /дротяна кодола, що йде від штурвала до керма на кораблі.

ШТУФ /нім. Stufe /- взірець мінералу або руди для дослідів.

ШТУЦЕР /нім. stutzen /- старовинна нарізна рушниця, також один із зразків мисливських рушниць.

ШУАНИ /фр. chouan /- французькі селяни, що боролися в 1792-му році за відновлення королівської влади.

ШУДРА /санс./- найнижча каста в Індії /безземельні селяни, ремісники тощо/, також с у д р а

ШУ-КІНГ /кит./- священна китаїська книга, найдавніші записи про Китай.

ШУЛЕР /нім./- ошуканець, нечесний грач у карти.

ШУНТ /англ. shunt /- увімкнуте рівнобіжно з основним електропроводником відгалуження, щоб через основний прилад шов не ввесь струм, а невелика його частина.

ШУРУВАТИ /нім./- мити, витирати, 2. підворушувати паливо в паливні.

ШУРФ /нім. Schurf /- сторчова кільцювата розвідувальна шахта пророблена з поверхні землі до корисної копалини.

ШУРФУВАТИ - прокладати шурфи

для розшуків гірських корисних копалин.

ШУХЛЯДА /нім. Schublade /- висувна скринька в столі /на дрібні речі./.

ШУЦЕБУНД /нім. Schutzbund спілка оборони/- робітничка організація в Австрії /1918 р./, що зазнала поразки в збройному повстанні проти уряду, наслідком цього багато з учасників емігрували до ССРСР /після 1934р./

ШХЕРИ, див. шери.

ШХУНА /англ. schooner із год/- невелике вітрильне судно на 2 - 3 вітрила /також - шкуна/.

ШЮЦКОР /фін. із швед. 'суоелу-скунта'- охоронна дружина/- назва добровільних демократичних бойових організацій у передвоєнній Фінляндії /за війни 1939 - 1940 р. та 1941 - 1944 р.р. шюцкори брали значну участь в обороні Фінляндії проти ССРСР/

Ю

ЮБЕЯ /jubaea/ чилійська пальма.

ЮВЕЛІР /гол. juwelier з ар./ - 1. майстер та знавець коштовних прикрас, каменів, металів, 2. торговець ювелірними виробами.

ЮВЕЛІРСТВО /див. ювелір/- виробництво коштовних прикрас.

ЮВЕЛІТ /гол. juweel /-пластична маса, що нею імітують речовину рога, черепашок, бурштину тощо.

ЮВЕНАЛІЇ /лат. Juvenalis /свята молоді в Римі /започаткував Нерон 58 р. по Хр./.

ЮВЕНТА /лат./- богиня молодості в римській мітології.

ЮВІЛЕЙ /лат. Juvilaeus з гебр. qeren ha'jōvēl - баранячий рік/- святкування роковин видатних подій, діяльності видатної особи абощо /у стародавніх гебреїв ювілейним роком був п'ятдесятний рік, на відзнаку його сурмили в баранячий рік, що в

гебрейській мові зветься 'керейгайовел', звідки пішло ювілей/.

ЮВІЛЯР, див. ювілят.

ЮВІЛЯТ /див. ювілей/- особа, якій відзначають якісь роковини.

ЮГЕР /лат. Jugerum /- міра земельної площі в стародавніх римлян /2500 кв. м./.

ЮДАЇЗМ /гебр./- 1. гебрейська релігія, 2. слова або вислови з гебрейської мови, 3. національний гебрейський рух.

ЮДАЇКА /гр. iudaios - гебрейський/- сукупність знань про гебрейство /також гебраїка/.

ЮДИКАТУРА /лат./- судові ухвали.

ЮДИТА /гебр./- біблійна героїня, що врятувала народ, відрубавши голову Олоферові.

ЮДОФІЛ /гебр.-гр./- прихильник

гебрейства /протил.: юдофоб/.

ЮДОФОБ /гебр.-гр./- ненависть до гебрейства, ворог гебреїв, антисеміт.

ЮКА /англ. yucca /- вічнозелена рослина з родини лілейних; почасти декоративна, також використовується на волокнину та у виробництві паперу.

ЮКАГІРИ /також одули/- народність північно-східньої Азії.

ЮКОЛА /ітельм./- сушена риба з лососевих у північно-азійських народів.

ЮЛІАНСЬКИЙ календар або "старий стиль" - літочислення, що його започаткував Юлій Цезар в 46 р. до Хр., установивши кожні три роки по 365 днів, а четвертий/переступний/ 366 днів/переступними бувають роки, що їх число ділиться на 4, напр., 1900, 1904 і т.д. Юліянське літочислення відстає від сонцевого на одну добу за 128 років /див. Григоріянський календар/.

ЮМАЛА /фин./- творець світу, бог грому й хмар /у давній финській релігії/.

ЮМАНІТЕ /humanite - людство/ - центральний французький комуністичний часопис /з 1904 р./.

ЮМІЗМ /вл./- філософія англійця Давида Юма /1711-1776/ та його послідовників /суб'єктивний ідеалізм і скептицизм/.

"ЮНАЙТЕД ПРЕС" /ам. United Press association /- американська телеграфна агенція.

ЮНАК /серб./- молодий хлопець.

ЮНГА /нім. Junge /- учень на кораблі або в морській школі.

ЮНІОР /нім. з лат. juvenis /- молодий член пластунської організації.

ЮНКЕР /нім. Junker /- I. учень військової офіцерської школи - /в царській Росії/, 2. член реакційної партії в Німеччині, 3. дідич /землевласник/ у Пруссії.

"ЮНКЕРС" /нім. вл./- літак німецької системи Юнкерса.

ЮНОНА /лат. вл./- I. богиня по-дружжя, жінка Юпітера /в римській мітології/, 2. назва планети.

ЮПІТЕР /лат. Jupiter /- головний бог, володар неба, охоронець римської держави /в римській мітології/, у греків Зевес/, 2. найбільша планета сонцевої системи /а с т р./, 3. електрична лампа для фотографування при штучному освітленні, 4. глузливе прозивання людини, що тримає себе неприступно-велично.

ЮРА, див. юрський період.

ЮРАКИ - споріднене з ненцями плем'я північних полярних обширів.

ЮРИДИЧНИЙ /лат. juridicus - судовий/- правничий, правний; юридична особа - правове означення організації чи установи, що виступає як самостійний суб'єкт права, тобто має право заходити в різні ділові стосунки: укладати угоди, володіти майном тощо.

- ЮРИСДИКЦІЯ** /лат. *jurisdictio* - судівництво/- I. право чинити суд, 2. підсудність, 3. підлеглість, перебування в чьомуś заряді, віданні.
- ЮРИСКОНСУЛЬТ** /лат. *jurisconsultus* - правознавець/- дорадник у правничих справах при установі, оборонець інтересів установи в суді та в інших інстанціях.
- ЮРИСПРУДЕНЦІЯ** /лат. *jurisprudentia* /- правознавство, сукупність наук про право, сукупність знаннів щодо норм правових в їх практичному застосуванні.
- ЮРИСТ**/нім. *Jurist* з лат. *juris* (juris) - право/- правник, людина з юридичною освітою; практичний діяч у галузі правництва.
- ЮРСЬКИЙ** період /система/-геологічний період мезозойської ери, коли більшість земної кулі займав океан, на землі були вже птахи, рептилії, шпилькові дерева /назва походить від гірського району в Швейцарії, де вперше були досліджені морські поклади цього періоду/.
- ЮРТ** /тат./- I. земельне громадянське володіння в кочовиків Азії, 2. земельне володіння в донських козаків /цілої станиці/, - до 1917 р.
- ЮРТА** /тюрк./- пересувне шатро, покрите шкірами або повстиною /в кочовиків Сибіру/.
- ЮС** - літера в старослов'янській мові /Я великий юс, абс носове О/, і малий Я юс, абс носове Е/, сучасна українська мова на місці цих звуків має У, Я.
- ЮСБАШ** /тур./- сотник, командир сотні в турків.
- ЮСТИНІЯНИВ** кодекс - збірник законів, укладений за східно-римського імператора Юстинія - на /534 р. по Хр./.
- ЮСТИФІКАЦІЯ** /лат./- виправдання, вияснення правного засобу.
- ЮСТИЦІЯ** /лат. *justitia*- справедливість/- правосуддя, система судових установ, судове відомство.
- ЮСТУВАТИ** /нім. *justieren* - точно вивіряти з лат. *justus* -правильний/-I. виготовляти металеві платівки, щоб карбувати з них монети, 2. відрегульовувати механізми, прилади, 3. припасовувати висоту шрифту або клішів.
- ЮТ** /гол./- частина корабельного чардаку, починаючи від задньої щогли.
- ЮТИ** /сканд. *jotar* /- стародавні тубільці Данії /германське плем'я/.
- ЮТУРНА** /вл./- богиня джерел у стародавніх італійців.
- ЮХТА** /гол. *jucht* /- вичинена з допомогою дубильних речовин особливими способами шкіра, що вживається на взуття та лимарські вироби.

ЯГВЕ́ /гебр./- див. Єгова.

ЯГДА́ША /нім. Jagdtasche /-мисливська торбинка на дичину.

ЯГЕЛЛО́НИ - династія литовсько-го князя Ягайла /Ягелла/.

ЯГУА́Р /нім. Jaguar з півд.америк. jaguara /- південно-американський тигр.

ЯДЕ́Т /еспіjada /- мінерал.

ЯЭОН́ /вл./- проводир аргонавтів /м і т./.

ЯЙЛА́ /тюрк./- пласкі безлісі, покриті пасовиськами верхів'я Кримських гір.

ЯЌ /тиб./- тибетська рогата хубоба.

ЯКОБІ́НЦІ /від гебр. імени Jacob /- демократична партія доби французької революції, члени паризького політичного клубу, що містився в монастирі св. Якова в Парижі /партія керувала боротьбою проти монархів у фр. революції 1789 р./.

ЯКОБІ́ТИ /від Jacob /-1. середньовічна сирійська секта монофізитів /див. монофізити/, 2. прибічники короля Якова II, Стюарта, вигнаного з Англії 1688р.

ЯЛ́ /гол./- короткий, але широкий човен на четверо або шестеро весел /на військових кораблях/.

ЯЛБО́Т /гол./- вантажний човен на двоє весел.

ЯЛИ́К /гол. Joel /- невеликий, на два весла, човен.

ЯМАС́ /інд./- бог пекла, смерти

й ночі у брагманістів Індії.

ЯМБ́ /гр. Jambos /- двоскладова віршова стопа з наголосом на другому складі, напр.: "По-рив, /що ним/живе/душа/мой/"; М. Орест /у стародавній грецькій поезії - близький до сатири поетичний твір/.

ЯМБОВИ́Й, ЯМБІ́ЧНИЙ /див. ямб/написаний розміром я м б а.

ЯНИ́ЧАРИ /тур. "енгі чері"- нові вояки"/- привілейоване турецьке військо з чужинців/бранців/ султанова гвардія /1328-1826/.

ЯНИ́ЧАРКА - один із моделей рушниць.

ЯНКІ́ /англ. yankee з індіан./- іронічна назва для американців що пішла від європейців.

ЯНКІ́-ДУДЛ́ /англ. Yankee Doodle /- американська патріотична пісня часів боротьби за незалежність ЗДА.

ЯНСЕ́НІЗМ /вл./- релігійно-філософська течія 17-18 стол., близька до кальвінізму.

ЯНТА́Р /лит./- див. бурштин.

ЯНУС́ /лат. Janus /-1. дволике божество входу й виходу в римлян, що символізувало всякий початок і кінець у часі /зображення мало два обернені проти-лежно одне від одного обличчя/ 2. дволика, дводушна людина.

ЯРД́ /англ. yard /-1. міра довжини /3 стопи або 0,9144 метра 2. англійська міра площі- 1214 акрів/.

ЯРЛИК /тат./- 1. ханська гра - мота, письмовий наказ монгольського хана, 2. наличко/на товарі абоцо/.

ЯРМАРОК /нім. Jahrmarkt - річний торг/- періодичний торг, великий базар.

ЯРУС /тюрк./-1. поверх у театрі, 2. сукупність шарів земної кори, що характеризуються певною скам'янілістю /г е о л./.

ЯСА /тат./- 1. оголошення, розголос, 2. привіт, салют.

ЯСАК /тюрк./- 1. данина нату - рою, що збирали татари з українського народу, 2. податки на тую, що їх платять народи Сибіру Росії.

ЯСИР /тур./- полон, невілництво /практикували турки й татари, забираючи цивільне населення в неволю/.

ЯСПИС /нім. Jaspis з ар. уаїш/ - мінерал /відміна кварцу/, уживаний у виробництві різних речей /ваз, чаш/також у скульптурі.

ЯТАґАН /тур. yatağan /- крива, коротка дволезова шабля.

ЯТВЯГИ /latvingi /- литовське плем'я.

ЯТЬ /слов./- назва літери *ѣ*, що існувала в старій слов'янській та давній українській мові і в укр. вимові відповідала звукові, *и*²/сіно вимовлялося сіно/.

ЯФЕТИДИ - народи, що розмовляють яфетичними мовами /деякі з кавказьких, також баски/.

ЯФЕТИЧНА т е о р і я - теорія, що її розвинув советський мовознавець Марр, виводячи мови не з прамов, а з систем у зв'язку з соціально-економічним розвитком, тобто, визнаючи за мовотворчий початок не прамову, а багато мов, що через перехрещення розвивалися з основних чотирьох елементів.

ЯФЕТИЧНІ м о в и - деякі живі і багато мертвих мов /кавказькі, баскська, етрусська, іберійська/, що становлять найдавнішу стадію глотогонічного процесу, яку /стадію/ немов би му сили перейти всі, без винятку людські мови /теоретик Марр/.

ЯФЕТОДОЛОГІЯ /гебр.-гр./- мовознавча наука про яфетичні мови, мови Європи та Малої Азії, передіндогерманського мовного періоду, що їх рештки залишилися на Кавказі та в Піренеях.

ЯХТА /англ. yacht /- легке вітрильне спортове судно, спеціальної конструкції вітрильний човен для спорту.

ЯХТКЛУБ /англ. yacht-club /- товариство аматорів морського спорту.

ЯЦІНТ, див. г і я ц и н т .

ЯШМА, див. я с п и с .

ЧУЖОМОВНІ СЛОВА І ФРАЗИ, УЖИВАНІ В УКРАЇН-
СЬКІЙ МОВІ БЕЗ ПЕРЕКЛАДУ

AB AETerno /лат. аб етérно / - споконвіку.	мий хор, без акомпаньяменту.
AB ANTIQUO /лат. аб антíкво/ - з давніх-давен.	A CAPRICCIO /іт. а капріччо/- довільно, як довподоби /муз./.
ABBASSAMENTO /іт. абасамéнто / - зниження /м у з./.	ACCELERANDO /іт. ачелерáндо/- поволі, але щораз швидше /муз/
AB ESSE AD POSSE /лат.аб е́се ад пóсе/- від дійсности до можливости.	ACCUSATIVUS /лат. акузатівус/- четвертий відмінок у латинсь-кій мові, що відповідає на пи-тання кого, що?
AB HOC ET AB HAC /лат. аб гок ет аб гак/- про се та про те - /балаканина/.	ACIDUM /лат. а́цидум/- кислота.
AB INITIO /лат. аб ініціо/спо-чатку.	A CHAQUE OISEAU SON NID EST BEAU /фр. а шак узó сон нід е бо/- кожен птах любить своє гніздо; кожен своє вихваляє.
AB IRATO /лат. аб іра́то/- зга-рячу.	A CONTO /іт. а кóнто/- в раху-нок сплати /к о м./.
ABLATIVUS /лат. абляті́вус/-шо-стий відмінок у латинській мо-ві /на питання звідки, де, чим?/	A.D. див. ANNO DOMINI
AB OVO /лат. аб óво/- "від яй-ця", „від Адама“, спочатку, спо-конвіку.	AD ABSURDUM /лат. ад абсúрдум/ до нісенітници, до безглуздог висновку /спосіб доведення / - див. reductio ad absurdum .
A.c. - див. Anni currentis .	AD ACTA /лат. ад а́кта/-"до ак-тів", до справ /відкласти/,звс-лікати справу, її розв'язання.
A CAPITE /лат. а кáпите -"з го-лови"/- з нового рядка /в кни-зі/.	ADAGIO /іт. ада́джо/- див.ада-джо.
A CAPPELLA /іт. а капéля/- са-	A DATO /іт. а да́то/- "від да -

ти", від дня підписання.

AD AUGUSTA PER AUGUSTA /лат. ад авгу́ста пер авгу́ста/- трудночі за труднощами /перемігши/

AD CALENDAS GRAECAS /лат. ад календа́с грека́с/- "до грецьких календ" /відкласти справу або що/, тобто на неозначений час, бож у греків календ не було; - "як рак свисне".

AD EXEMPLUM /лат. ад екзе́мплюм/ - за взірцем, наприклад.

AD HOC /лат. ад хок/-"для цього", на цей випадок, для цього завдання; 2. відсебівщина.

AD HOMINEM /лат. ад го́мінем/ - як до людини, відповідно до особи; необ'єктивно, відповідно до потреби.

AD HONORES /лат. ад гоно́рес/ - з пошани, заради гонору.

A DIE /лат. а діе/- від цього дня.

ADIEU /фр. ад'є/- прощай, прощайте; "з Богом".

AD INFINITUM /лат. ад інфіні́тум/- до безконечности, без кінця-краю.

AD INTEGRUM /лат. ад інте́грум/ - до непорушеного, первісного стану.

À DISCRETION /фр. а дискре́йон/

- за розсудом, відповідно до того, як краще, без попередніх умов, як заманеться.

AD LIBITUM /лат. ад лібі́тум/- довподоби, досхочу, на вибір.

AD LITERAM /лат. ад лі́терам/- буквально, літерально.

AD MAIOREM DEI GLORIAM /лат. ад май́брем де́у гльо́ріам/- на більшу славу Богові.

AD MANUS PROPRIAS /лат. ад ма́нус про́пріас/- до рук власних

AD MODUM /лат. ад мо́дум/- по-дібно, на взирець.

AD NOTAM /лат. ад но́там/- до відома.

AD NOTANDA /лат. ад нотáнда/-- слід завважити.

AD OCULOS /лат. ад о́кульос/ - наочно.

AD PATRES /лат. ад па́трес/-до праотців /відійти, померти/.

AD PERSONAM /лат. ад персо́нам/ - "для особи", висування на вищу посаду за протекцією.

AD REFERENDUM /лат. ад рефе́рендум/- до справоздання, до полагодження.

AD REM /лат. ад рем/- до речі, до справи.

AD UNUM OMNES /лат. ад у́нум о́м

нес/- всі до одного, геть чисто всі.

AD USUM /лат. ад ўзум /-на користь, до вжитку.

AD USUM INTERNUM /лат. ад ўзум інтэрнум/- для внутрішнього вжитку.

AD VALOREM /лат. ад вальóрем/- як до вартости, як до ціни/наприклад, розмір мита/.

AD VOCEM /лат. ад во́цем/-до речі сказати, до речі сказавши.

AQUA ANIMA /лат. е́ква а́німа/- тверезо, зрівноважено.

AETERNUM VALE /лат. ете́рнум ва́ле/- останнє прощай, навічне.

AFFAIR D'HONNEUR /фр. афе́р до нёр/- справа чести, двобій за честь.

A FOND /фр. а фон/- ґрунтовно, досконало.

A FORTIORI /лат. а фортіóри /-"тим паче", /доведення найменше очевидного, що автоматично зумовлює правдивість ще очевиднішого./.

A GIORNO /ит. а джóрно/- штучне світло, подібне до денного, імітація денного світла.

AGITATO /ит. аджіта́то/- схвилювано, бурхливо /м у з./.

À LA /фр. а ля/на взирець, ніби.

À LA BONNE HEURE /фр. а ла бонёр/- на все добре, щасливо!

À LA GUERRE COMME À LA GUERRE /фр. а ля гёр ком а ля гёр/-на війні як на війні", мовляв, на те війна /виправдання неминучого зла/.

À LA HÂTE /фр. а ля а́т/-абияк, на швидку руч.

À LA LANTERNE /фр. а ля ля́н-те́рн/- "на ліхтар" - вигук, з яким здичавіла юрба вішала людей під час французької революції /в Росії подібне "к стенке", "в штаб Духоніна" тощо/.

À LA LETTRE /фр. а ля ле́тр/- буквально, дослівно.

À LA LONGUE /фр. а ля льо́нг/- по довгому часі, геть згодом.

À LA MINUTE /фр. а ля мі́нют/- негайно, як стій, цю ж мить.

À LA MODE /фр. а ля мо́д/-модно, згідно з модою.

ALEA JACTA EST /лат. а́леа я́к-та ест/- "жереб кинуте", рішено /слова, що їх виголосив Юлій Цезар, перейшовши Рубікон/

AL FINE /ит. аль фі́не/- до кінця /м у з./.

AL FRESCO /ит. аль фрèско/"по свіжому", див. фрески.

ALIAS /лат. а́ліас/- іншим часом, в іншому місці, інакше.

ALIBI /лат. *álibi*/-"деінде",/в судовій практиці/доказ неповинности в злочині, коли підсудний доведе, що в момент, коли відбувся злочин, він перебував в іншому місці.

A LIMINE /лат. а *límine*/-"з порогу", одразу, з копита.

A LINEA /лат. а *línea*/- з нового рядка, новий рядок, абзац.

À LIVRE OUVERT /фр. а *livr* у-вер/-"з відкритої книги", без підготовки, одразу /читати, перекладати текст, грати з нот/.

ALLEGRETTO /іт. *алегрétто*/- повільніше, ніж *алегро*, жвавенько.

ALLEGRO /іт. *алéгро*/- "весело" жваво, бистро /м у з./.

ALLETANDO /іт. *алентáндо*/сповільнюючи, затримуючи.

ALLEZ ET RETOUR /фр. *алé е ретур*/- туди й назад /квиток/.

ALLONS /фр. *альóн!*/- гайда!Ну мо! Ходім!

ALLONS ENFANTS DE LA PATRIE /фр. *альóн занфáн де ля патрі*/-"ходімо, діти батьківщини"/початок марсельези/.

ALL RIGHT /англ. *ол райт*/- гаразд! Добре, згода, все в порядку.

ALMA MATER /лат. *áлма мáтер*/-

"мати-годувальниця", вища школа /університет/ для тих, хто в ній учився.

AL PARI /іт. *аль páрі*/-"нарівно", так на так, див. *альпарі*.

ALTERA PARS /лат. *альтера парс*/- друга /супротивна/ сторона.

ALTER EGO /лат. *áльтер éго*/ -- "другий я", двійник, близький друг, однодумець.

ALTERNAMENTE /іт. *альтернамéнте*/- по черезно /грати або співати/.

AMBO MELIORES /лат. *ámбо мелібрес*/-"обидва кращі", один одного варт, одного поля ягоди.

A MERVEILLE /фр. а *мервэй*/-чудово, досконало.

AMICUS CERTUS IN RE INCERTA CERNITUR /лат. *амікус цертус ін ре інцérта цernітур*/- друзів пізнають у біді.

AMICUS PLATO, SED MAGIS AMICA (EST) VERITAS /лат. *амікус Плато, сед мáгіс аміка /ест/вэрітас*/-"дорогий мені Платон, але ще дорожча правда"; правда над усе.

AMOR OMNIA VINCIT /лат. *áмор óмніа вінціт*/- любов усе перемає.

ANCIEN RÉGIME /фр. *ансья́н режім*/- старий режим /про монархію у Франції до 1789 р./.

ANDANTE /іт. анда́нте/-див. анданте.

ANDANTINO /іт. анданті́но/-І.по малу, поволі /трохи швидше, ніж анданте/, 2. музична п'єса цього темпу.

ANIMA ERRANS /лат. а́німа е́ранс/- мандрівна душа.

ANIMATO /лат. аніма́то/-жваво/в музиці/.

ANIMATO, ANIMOSO /іт. аніма́то, анімóзо/- жваво /м у з./.

ANNI CURRENTIS /лат. а́нні кур-ренти́с/- цього /поточного/ року.

ANNO DOMINI /лат. а́нно до́міні/- Року Божого.

ANTE CHRISTUM NATUM /лат. а́нте хрі́стум на́тум/-до Христової ери.

ANTE OMNIA /лат. а́нте о́мніа/- насамперед, передусім.

ANTIQUO MODO /лат. анти́кво мо́до/- за давнім звичаєм.

ANTIQUO MORE /лат. анти́кво мо́ре/- див. antiquo modo.

ANNO PASSATO /лат. а́нно паса́ -то/- минулого року.

ANNI PRAETERITI /лат. а́нні пре-тері́ті/- див. anno passato

À PART /фр. а пар/- "набік,"про

себе /репліка, що їй виголо - шує актор сам собі, щоб не почув співрозмовник/.

A PARTE /іт. а парте/- див. a part.

À FEU PRÈS /фр. а пе прè/при - близно, майже.

A PIACERE /іт. а п'ячере/- до-волі /м у з./.

A POSSE AD ESSE /лат. а по́се, ад е́се/- судити на підставі можливого.

A POSTERIORI /лат. а постерио́-рі/- див. апостеріорі.

APPASSIONATO, див. апасіонато.

APPOGIATURA /іт. аподжату́ра/-- додаткова нота перед основною, також ф о р ш л я г.

APRÈS NOUS LE DÉLUGE /фр. апрè ну ле делю́ж/-"після нас / хоч/ потоп"/слова французького ко-роля Людовика XV, що жив у розкошах, не цікавлячись майбут-нім/.

A PRIMA VISTA /іт. а прі́ма ві-ста/- з першого погляду, без підготовки /грати або співати з нот/.

A PRIORI /лат. а пріо́рі/- див. апріорі.

A PROPOS /фр. а пропó/- до ре-чі, між іншим.

AQUA /лат. аква/- вода.

AQUA DESTILATA /лат. аква де-
стилята/- чиста вода, д е с -
т и л ь о в а н а.

AQUA VITAE/лат. аква віте/во-
да життя", горілка /оковита/.

A QUATRE MAINS/фр. а катр мең
- на чотири руки /грати на фор
тепіяно/.

ARGUMENTUM AD HOMINEM/лат. ар-
гументум ад гомінем/- доказ із
слів співрозмовника, з життя.

ARPEGGIO/іт. арпеджо/-див.ар-
педжо.

ARS LONGA, VITA BREVIS /лат.
арс льонга, віта брєвіс/- мис-
тецтво довге /вічне/, життя ко-
ротке /з Гіппократових афориз-
мів/.

ARTES LIBERALES/лат. артес лі-
бералес/- "вільні мистецтва",
за середньовіччя - назва сімох
цивільних наук: граматики, ре-
торики, діалектики, аритмети-
ки, музики, геометрії й астро-
номії.

ASINUS ASINORUM/лат. азінус
азінорум/- осел з ослів, плі-
шений дурень.

ASINUS ASINUM FRIGAT/лат. а-
зінус азіnum фрікат/- "осел о-
сла дряпає", дурень знайшов ще
дурнішого.

ASSAI /іт. асаї/- досить, годі.

A TEMPO/іт. а темпо/- до попе-
реднього темпу /перейти в музи-
ці або співі/.

A TERGO/лат. а тєрго/- на зво-
роті, на зворотній сторінці/до
кументу/.

À TOUT PRIX/фр. а ту при/- за
всяку ціну, хоч би що, хоч кров
з носа.

ATTACCA/іт. аттáкка/- без пе-
рерви /грати наступну частину
музичного твору/.

AU COURANT/фр. о куран/-"в пе-
ребігу", в курсі справ.

AUDACES FORTUNA JUVAT/лат. ав-
дацес фортуна юват/- сміливим
дорога відкрита.

**AUDACTER COLUMNIARE SEMPER ALI
QUID HAERET**/лат. авдактер ка-
люмніаре сємпер аліквід гєрет/
- коли сміливо оббріхувати, то
щось таки прилипне.

AUDIATUR ET ALTERA PARS/авді-
атур ет альтера парс/-слід ви-
слухати й другу сторону.

AU NATUREL /фр. о натюрель/- в
натурі, як створила природа, го-
лий.

AU PIS ALLER /фр. о пі залє/ -
в найгіршому випадку.

AUREA MEDIOCRITAS /лат. авреа
медіокритас/- "золота середи -
на", поміркованість /вислів Го-
ція./.

- AU REVOIR** /фр. о ревуа́р/-до по бачення.
- AUT CAESAR AUT NIHIL** /лат. авт Цезар, авт нігіль/- або Цезар, або ніщо; або пан або пропа; добути або дома не бути.
- AUT VICERE AUT MORI** /лат. авт віцере, авт мо́рі/- перемогти або вмерти; або пан, або про пав.
- AVE CAESAR, MORITURI TE SALUTANT** /лат. аве Цезар, моріту́рі те салу́тант/- "привіт Цезарю, вітають тебе ті, що йдуть на смерть" /вітання римських глядіаторів до імператора перед початком глядіаторського бою/.
- AVE MARIA** /лат. а́ве Ма́рі́я/- Ра-дуйся, Маріє!
- AVENUE** /фр. авеню/- див. авеню.
- AVIS RARA** /лат. а́віс ра́ра/рідкісний птах, рідкість, феномен
- A VOCE SOLA** /іт. а во́че со́ля/- на один голос /м у з./.
- A VOL D'OISEAU** /фр. а воль ду-азо́/- з пташиного лету, згори.
- BABY** /англ. бебі/- немовля.
- BALLON D'ESSAI** /фр. бальо́н де-се́/- "спробний балйон", спробна вістка, газетна стаття, щоб виявити настрої в громаді.
- BAS BLEU** /фр. ба бльо/-" синя панчоха" /зневажлива назва для старих жінок/.
- BASSO BUFFO** /іт. ба́со бу́фо/ко-мічний бас.
- BASSO PROFONDO** /іт. ба́со про-фо́ндо/- найнижчий бас /м у з./
- BEATI POSSIDENTES** /лат. беа́ті посіде́нтес/- щасливі ті, що мають щось у руках /майно, влада
- BEATUS QUI TENET** /лат. беа́тус кві те́нет/- щасливий, хто має.
- BEAU MONDE** /фр. бо монд/- див. бомонд.
- BEL CANTO** /іт. бель канто/- 1. легкість, краса співу, володіння всіма регістрами голосу, 2. старо-італійська школа співу.
- BEL ESPRIT** /фр. бель еспрі́/-до-тепна людина, вдача.
- BELLUM OMNIUM CONTRA OMNES** /лат. бе́ллум о́мніум ко́нтра о́м-нес/- війна всіх проти всіх - вислів англ. філософа Гобса.
- BENE MERITUS** /лат. бе́не ме́рі-тус/- добре заслужений.
- BENE NATI** /лат. бе́не на́ті/-шляхетні, шляхта.
- BENE NATUS ET POSSESSIONATUS** /лат. бе́не на́тус ет посесіона́тус/- шляхетниу і заможний.
- BENE PLACITO** /іт. бе́не пля́чі-то/- довільно, довподоби/муз./

BÊTE NOIRE /фр. бет нуар/шчорний звір", зацькована людина, зненавиджена від усіх людина, бридка істота.

BIEN FAIRE ET LAISSER DIRE

/фр. б'єн фер е лесэ дїр/- добре чинити й не зважати на те, що говорять.

BILLET DOUX /фр. біє ду/- солодка цедулка, любовний лист.

BIS /лат. біс!/- двічі! Повторити!

BIS DAT, QUI CITO DAT /лат. біс дат, кві ціто дат/- вдвоє дає той, хто негайно дає.

BIS REPETITA PLACET /лат. біс репетїта плает/- двічі повторене подобається.

BLASÉ /фр. блязе/- розчарована, пересичена людина.

BONA FIDE /лат. бона фїде/"добре сумління", довірливо, щиро, осердо, без лихих намірів.

BON GRÉ MAL GRÉ /фр. бон гре, маль гре/- рад-не-рад, хоч-не-хоч.

BONJOUR /фр. бонжур/-добридень/вітання/.

BONNE MINE À MAUVAIS JEU /фр. бон мін а мовé же/- добра міна при поганій грі /див також faire bonne mine à mauvais jeu

BON MOT /фр. бон мо/- дотепне

слівце, дотеп, влучне слово, вислів.

BON SOIR /фр. бон суар/- добрий вечір!

BON TON /фр. бон тон/- добрий тон, тактовна ввічлива поведінка, уміння поводитися в товаристві.

BONUM PUBLICUM /лат. бонум публікум/- громадське, народне добро.

BON VIVANT /фр. бон віван/марнотратник життя, гульвіса.

BREVI MANU /лат. брєві ману/ - не відкладаючи, без формальностей, коротко.

BREVITER /лат. брєвітер/- коротко, просто.

BRIO /іт. бріо/- жвавність, вогонь /м у з./.

BRIOSO /іт. бріозо/- вогненно, з запалом /м у з./.

BRUTTO /іт. брутто/- див.брутто.

BUFFO /іт. буфо/- комічно.

BUSINESS /англ. бізнес/- діло, комерція, промисел.

CAECUS DE COLORIBUS /лат. цєкус де кольорїбус/-"сліпий про кольори", розуміється, як сліпий на кольорах.

CAETERIS (CETERIS) PARIBUS

/лат. *ceteris paribus*/-при однакових обставинах, при рівних умовах.

ÇA IRA /фр. *са іра*/-"іде, піде", якимось то буде /приспівок у пісні санжюльотів/.

CANTABILE /іт. *кантабіле*/-співучий, виразний спів, співучо.

CAPRICCO /іт. *капріччо*/-примхливий музичний твір, фантазія на музичну тему.

CAPRICCIOSO /іт. *капріччозо*/-примхливо /м у з./.

CARPE DIEM /лат. *карпе діем*/-"лови день", не гай часу, користуйся з моменту, не живи майбутнім /вислів ІІ оди Горация/.

CARTE BLANCHE /фр. *карт блянш*/- "чиста карта", необмежені повноваження.

CASUS /лат. *казус*/- випадок.

CASUS BELLI /лат. *казус бєлі*/- привід до війни, зачіпка.

CAUSE CÉLÈBRE /фр. *коз селєбр*/- сенсаційна судова справа.

CAVEANT CONSULES /лат. *кавеант конзулес*/- "пильнуйте, консули" /наказ римського сенату в час небезпеки для країни консулам/, пильнуйте, стережіть ся!

C'EST-À-DIRE /фр. *се-т-а-дір*/-

- тобто, а саме, скажімо.

C'EST SELON /фр. *се сльбн*/- залежно від обставин.

CETERUM CENSEO CARTHAGINEM ESSE DELENDAM /лат. *цєтерум цєн зєо, Картагінєм єссе делєндам*/- "а втім, гадаю, Картагена му сить бути знищена" /слова, що ними закінчував свої промови в сенаті сенатор Катон, закликаючи до війни за знищення Картагени/, говоріть, не говоріть, а я своє знаю,

CHACUN A SON GOÛT /фр. *шакєн а сон гу*/- в кожного свій смак, всякому своє.

CHAMBRE SÉPARÉE /фр. *шамбр сєпарє*/- окрема кімната.

CHARGÉ D'AFFAIRES /фр. *шаржє дафєр*/- заступник посла, дипломатичний представник, довірена в справах особа.

CHARMANT /фр. *шарман*/- чудово, прекрасно, чарівно.

CHEF D'OEUVRE /фр. *шєдєвр*/- архитвір, див. шедевр.

CHER AMI /фр. *шєр амї*/- дорогий друже! /звідси "на шераміжку"/щось дістати, випросити/на дурничку поживитись.

CHERCHEZ MIDI À QUATORZE HEURS /фр. *шєршє мідї а катбрз єр*/- шукати вчорашнього дня.

CHERCHEZ LA FEMME /фр. *шєршє ла*

фам/- "шукайте жінку", натяк/у випадку легкої несподіваної кар'єри або що/на те, що подія має причиною любовні походеньки й жіночу протекцію.

CHEVALIER D'INDUSTRIE/фр. ше-вальє д'ендустрі/- лицар про-мислу, аферист, шахрай.

CHRONIQUE SCANDALEUSE /фр. хро-нік скандальоз/- хроніка, історія скандалів /роду чи групи/, викривання скандалів.

CI-DEVANT/фр. сі-деван/-попе-редній, колишній, вищенаведений

CIRCA/лат. цирка/- близько, ко-ло, майже, заокруглено.

CIRCULUS VITIOLUS/лат. цірку-люс вітіолус/- зачароване коло довід недоведеними засновками.

CITATO LOCO/лат. цитато льо - ко/ - там же /на тому ж місці/

CITO/іт. ціто/- швидко /муз./

CITISSIME/іт. цитісіме/- як - найшвидше /м у з./.

CLARA PACTA/лат. кліра пакта/- ясна угода /цира/.

CLAUSULA REBUS SIC STANTIBUS /лат. клавзуля ребус сік стан-тібус/- "змінені обставини", - завбага до угоди, що при зміні певних обставин угода стає нечинною /ю р./.

CLEARING HOUSE/англ. клірінг

гавз/- установа, що полагоджує справи з векселями.

COGITO ERGO SUM /лат. когіто ерго сум/- "думаю - значить і-сную" /слова філософа Декарта /1596-1650/.

COITUS /лат. коітус/- зляган - ня /статеве/.

COLLEGE DE FRANCE /коlež де Франс/- вища народня школа в Парижі.

COLLOQUIUM /лат. кольоквіум/- див. к о л ь о к в і ю м.

COMME CI, COMME ÇA /фр. ком сі, ком са/- так собі, нічого особливого.

COMMEDIA DELL'ARTE /іт. комедіа дель арте/- "комедія масої /див. к о м е д і я/.

COMME IL FAUT /фр. ком іль фю - як годиться, як личить, по-рядно, пристойна /поводитись/.

COMMON LAW /англ. комон ло/ - звичаєве право, що має силу за кону в Англії'.

COMMUNIQUÉ /фр. комюніке'/див. к о м ю н і к е.

COMPARAISON N'EST PAS RAISON /фр. компарезон не па резон/ - порівняння не доказ.

COMPTE RENDU /фр. конт рандю'/ детальний звіт.

CON BRIO /іт. кон бріо/- жва-
во, з запалом /м у з./.

CONCERTO GROSSO/концертo грóс-
со/ - інструментальний концерт
побудований на протиставленні
сольових інструментів /**Concer-
tino** / загальній масі оркест-
ри /**ripieno**/.

CONDITIO SINE QUA NON /лат. кон
діціо сіне ква нон/- невідмінна
умова.

CON FUOCO /іт. кон фуоко/- во-
гненно, з запалом /м у з./.

CON MOTO /іт. кон мото/- жва-
во /м у з./.

CONSEIL D'ETAT /фр. консе́й де-
та/ - державна рада.

CONSENSUS OMNIUM /лат. кон -
сензус омніум/- згода всіх, за-
гальне визнання.

CONSILIUM ABEUNDI /лат. кон-
сіліум абéунді/- порада зрек-
тись добровільно становища, по-
кинути школу, товариство, не-
ждучи примусового вилучення.

CONSUETUDO ALTERA NATURA лат.
конзуе́тудо а́льтера на́тура/-
звичка - друга натура.

CONTRA/лат. кон́тра/- проти.

CONTRADICTIONE IN ADJECTO /лат.
контраді́ціо ін адьє́кто/- су-
перечність між словом і озна-
ченням, абсурд, нісенітниця, на-
прикл.: холодний вогонь, суха
вода.

CONTRARIA CONTRARIIS CURANTUR
/лат. контра́рія контра́рііс ку-
рантур/- протилежне лікується
протилежним.

COPYRIGHT /англ. ко́пірайт/ за -
стережне авторське право.

CORAM POPULO, CORAM PUBLICO
/лат. ко́рам по́пулю, ко́рам пú-
бліко/- відкрито, прилюдно, при
всім народі.

CORPUS DELICTI /лат. ко́рпус де
лікті/- 1. речовий доказ зло-
чину, 2. сукупність прикмет, що
характеризують злочин.

CORPUS JURIS CIVILIS /лат. ко́р-
пус ю́ріс цивіліс/- збірка рим-
ських законів, виданих при ім-
ператорі Юстиніані.

COULEUR LOCALE /фр. кульо́р льо
ка́ль/- "місцевий колір", своє-
рідні, притаманні /комусь, чо-
мусь/ прикмети.

CORRECTUM /лат. коре́кту́м/- по-
правлене завдання, текст.

CORRIGENDA /лат. коріге́нда/ -
список друкарських помилок у
книжці.

COTTAGE /англ. ко́тедж/- див. ко-
тедж.

COUP DE MAÎTRE /фр. ку де метр/
- майстерний спосіб.

COUP D'ETAT /фр. ку д'ета́/ -
державний переворот, раптова
зміна уряду, змова проти уря-
ду.

COUP DE THEÂTRE /фр. ку де те-
âтр/- несподіваний ефект, сен-
саційна подія, пригода.

CREDO/лат. кредо/-"вірую", ви-
хідний принцип, підстави до по-
гляду.

CREDO QUIA ABSURDUM/лат. кре-
до квіа абсурдум/- вірю, бо це
абсурд /для віри нема доказів/

CRESCENDO/іт. крешендо/- див.
крешендо.

CRIMEN LAESAE MAJESTATIS/лат.
крімен лесе маєстатіс/- образа
маєстату, гідности /поважної о-
соби, володаря/.

CUI BONO/лат. куй боно/- кому
на користь?

CUI PRODEST/лат. куй продест/
- кому на користь?

CUIQUE SUM/лат. куїкве сум/ -
кожному своє.

CUM DEO/лат. кум део/- з Бо-
гом.

CUM GRANO SALIS/лат. кум гра-
но саліс/-"з дрібкою соли", при-
ймай критично, з зернятком не-
довір'я; ушіпливо, іронічно.

CURRENTE CALAMO/лат. куррєн-
те каліамо/- "бістрим пером",
писати швидко й не зовсім про-
думано, на коліні.

CURRICULUM VITAE/лат. куріку-
лум віта/- короткий життєпис.

DA CAPO /іт. да кáпо/- спочат-
ку /знак повторення в музиці/.

DA CAPO AL FINO /іт. да кáпо
аль фíно/- спочатку й до кін-
ця /м у з./.

DAL SEGNO /іт. даль сєньйо/ -
повторити від позначеного міс-
ця /м у з./.

DAME D'HONNEUR /фр. дам донє/-
придворна дама.

DATIVUS /лат. датівус/- тре-
тій відмінок у латинській гра-
матиці.

DAME DE COMPAGNIE /фр. дам де
компанї/- компаньйонка.

DANSE MACABRE /фр. данс макабр/
- танок мерців /макабричний те-
нок/.

DE BONNE GRACE /фр. де бон
грас/- охоче, залюбки.

DECORUM /лат. декорум/- те, що
належить, належне; зовнішня
пристойність, що відповідає
становищу даної особи.

DECRESCENDO /іт. декрешендо/-
послаблюючи голос, щораз тихі-
ше /м у з./.

DE DATE /лат. де дáто/- зо-
дня, від дати.

DEDUCTIO AD ABSURDUM /лат. де-
дукціо ад абсурдум/- нісеніт-
ний висновок.

DE FACTO /лат. де факто/-фактично, на ділі, справді, практично.

DE GUSTIBUS NON EST DISPUTANDUM /лат. де густібус нон ест диспутандум/- про смак не сперечаються; що кому подобається.

DEI GRATIA /лат. деху грація/- з ласки Божої.

DÉJEUNER À LA FOURCHETTE /фр. де жене а ля фуршет/- другий сніданок /м'ясний/.

DE JURE /лат. де юре/-правно, юридично, по закону, законно.

DE LANA CAPRINA /лат. де лана капріна/- "за козячу вовну", - за масляні вишкварки /сперечатись за дурницю, що нічого не варта/.

DELIRIUM TREMENS /лат. деліріум тременс/- біла гарячка з перепоя /в алькоголіків/.

DEMI-MONDE /фр. демімонд/див. д е м і м о н д.

DE MORTUIS AUT BENE, AUT NIHIL /лат. де мортуіс авт бене, авт нігіль/- про вмерлих або добре, або нічого /казати/.

DE NIHILO NIHIL /лат. де нігіль/- з нічого нічого, з порожнього не наллеш.

DE NOCTE CONSILIUM /лат. де

нокте консіліум/- "ніч пора - дить"/що робити/, "а ніч мати дасть пораду".

DE NOMINE /лат. де номіне/-на словах, з вигляду /а не в суті справи/, номінально.

DE OMNIBUS REBUS ET QUIBUSDAM ALIIS /лат. де омнібус ребус ет квібусдам алііс/- про все та ще про дещо, про все потроху /балачки/.

DE PLANO /лат. де плано/- легко, без труднощів.

DE PRIVATIS /лат. де приватіс/- приватно, про приватні справи.

DE PROFUNDIS /лат. де профундіс/- "з глибини", - початок ІЗО псалма: "З глибини до тебе звертаюсь".

DE PUBLICIS /лат. де публіціс/- про громадське /справи/.

DERNIER COUP DE MAIN /фр. дерньє ку де мєн/- останнє прикладення руки /докінчення твору, справи/.

DERNIER CRI /фр. дерньє крі/- "останній крик"/ моди/, найновіша мода.

DESIDERATA /лат. дезідерата/- побажання, див. дезідерати.
DESIDERIA PIA /лат. дезідерія піа/- добрі, але нездійсненні побажання.

DE TE FABULA NARRATUR / лат. де те ф́абула нарр́атур/- "про тебе байки розповідають," про тебе мова, слава.

DETERMINATO /іт. детерміна́то/- рішуче /м у з./.

DETTO, DITTO /лат. дётто, дітто/- те саме; як і повище.

DEUS EX MACHINA /лат. деус; екс ма́хіна/- "бог з машини", - механічна розв'язка справи в наслідок втручання сторонньо́ї особи або події.

DE VISU /лат. де візу/- навіч, наочно, своїми очима / щось бачити/.

DICTUM ACERBUM /лат. діктум а́цербум/- гостре слово, гірка правда.

DIES IRE /лат. діез іре/ - день гніву /перші слова жа - лобно́ї пісні/.

DIES IRE, DIES ILLA /лат. діез іре, діез ілля/- день гніву, той день.

DIEU ET MON DROIT /фр. дьйо е мон друа́/- Бог і моє право.

DIFFERENTIA SPECIFICA / лат. диферен́ція специ́фіка/- видова відмінність /термін із фор - мально́ї логіки/.

DIFFICILE EST SATIRAM NON SCRIBERE /лат. діфі́циле ест

сати́рам нон скрі́бере/- важко не писати сатири /бачивши таке/, годі не сміятись./ слова римського поета Ювенала/.

DII MAJORUM GENTIUM /лат. дії май́орум гένціум/- боги вищої породи /про еліту/.

DIMINUENDO /іт. діміну́ендо/ - щораз послаблюючи /голос/, див декре́шендо.

DIVIDE ET IMPERA /лат. дівіде ет і́мпера/- розділяй і пануй - політичний принцип римських володарів.

DIXI /лат. ді́ксі/- я сказав, сказано, я висловивсь, скін - чив свою думку.

DIXI ET ANIMAM LEVAVI /лат. ді́ксі ет аніма́м левáві/- ви - словився й полеглив душу.

DIXI ET SALVAVI ANIMAM MEAM /лат. ді́ксі ет салва́ві ме́ам/ - я сказав і заспоко́їв своє сумління.

D.M.S. /скорочено *detur, misceatur, signetur* /- дати, змішати, зазначити, як уживати - /напис на рецептах/.

DOCENDO DISCIMUS /лат. доце́ндо дісці́мум/- навчаючи навчаємось /коли навчаємо когось, - сами навчаємось/.

DOLCE /іт. до́льче/- ніжно, со - лодко /м у з./.

DOLCE FAR NIENTE /іт. дольче фар нієнте/- солодке дармування, сибаритство.

DOLCE STIL NUOVO /іт. дольче стил' нуово/- "новий солодкий стиль", поетичний напрям любовної лірики трубадурів.

DOLCISSIMO /іт. дольчісімо/ дуже ніжно /м у з./.

DOLOROSO /іт. дольорозо/- скорботно /м у з./.

DONEC ERIS FELIX MULTOS NUMERABIS AMICOS лат. донес, еріс, фелікс мултос нумерабіс амікос/- доки щасливий, доти багато є друзів /доки щастя плужить, доти приятель служить/.

DONNA È MOBILE /іт. дона е мобіле/- жінка мінлива, непостійна.

DO UT DES /лат. до ут дес/даю, щоб і ти давав /про взаємні послуги/.

DRANG NACH OSTEN /нім. драгнах остен/- "тиск, гін на схід" /давнє політично-завойовницьке гасло німецьких імперіялістів/.

DRAWING ROOM /англ. дрівінг рум/- вітальня /в англійців/.

DUE VOLTE /іт. д'уе вольте/ двічі /м у з./.

DULCE ET DECORUM EST PRO PAT-

RIA MORI /лат. д'ульце ет декорум ест про патрія м'орі/солодко й почесно померти за батьківщину.

DUM SPIRO, SPERO /лат. дум спіро сп'еро/- доки дихаю, надіюсь.

DUOBUS LITIGANTIBUS TERTIUS GAUDET /лат. дуббус літігантібус терціус гаудет/- де два б'ються, третій користується

DURA LEX, SED LEX /лат. д'ура лекс, сед лекс/- суворий закон, та все ж закон.

DURA NECESSITAS /лат. д'ура нецесітас/- неминучість, невблаганна конечність.

DURO /іт. дууро/- суворо, грубо /м у з./.

DU SUBLIME AU RIDICULE IL N'Y A QU'UN PAS /фр. дю сюблім о рідікюль ільнья кен па/- від великого до смішного один ступінь /крок/.

ECCE HOMO /лат. екце г'омо/- ось людина /Пилат про Христа/.

EDE, BIBE, LUDE /лат. еде, бібе, люде/- їж, пий, веселись- /кредо в епікурейців/.

EDITIO PRINCEPS /лат. едіціо прінцепс/- перше видання /книги/.

EGO /лат. е'го/- Я.

- EGALITÉ** /фр. егаліте/-рівність
- EMBARRAS DE RICHESSE** /фр. амба
ра́ де рішес/- труднощі вибору-
/в наслідок великої кількості/
- EN BLOC** /фр. ан бльо́к/- ціл -
ком, загалом, не вдаючись до де-
талів.
- EN CANAILLE** /фр. ан канайль/-
як негідник.
- EN CARRIÈRE** /фр. ан кар'єр/-
галопом, скочки.
- EN DEPOT** /фр. ан депó/-на скла-
ді, в коморі.
- EN DETAIL** /фр. ан дета́йл/-до-
кладно, частково, вроздріб.
- EN FACE** /фр. ан фас/, див. ан -
фас.
- EN FAMILLE** /фр. ан фамі́йл/-
по-родинному, по-сімейному.
- ENFANT TERRIBLE** /фр. анфан те-
рі́бль/- жадлива дитина, "золот-
ко" /дитина або доросла особа,
що своєю нетактовністю не дає
спокою оточенню./
- EN FRAGANT DELIT** /фр. ан фра-
гран делі/- на місці злочину,
на гарячому /спіймати/.
- EN GALE** /фр. ан галь/- в па-
радному одязі.
- EN GRAND** /фр. ан гран/- у ве-
ликому масштабі, на великий за-
сяг.
- EN GROS** /фр. ан гро/- гуртом,
в загальних рисах.
- EN GRANDES LIGNES** /фран гранд
лінь/- в головних рисах.
- ENJAMBEMENT** /фр. анжамбе́ман/
- розрив між змістово-синтак-
сичною будовою рядка і ритміч-
ною його структурою в наслі-
док перенесення частини син-
таксичного цілого в наступний
рядок, напр.:
" Я вдячна Богу, що мене
Уподобав хоч трохи,
Що на ногах я маю не
Полатані панчохи "./Г. Че -
рінь/синтагма "не полатані" -
розірвана/.
- EN MASSE** /фр. ан мас/- гур -
том, великою кількістю, масою
- EN MINIATURE** /фр. ан мініа́тур/
- в мініятурі, в малім розмі -
рі, обсязі.
- EN PASSANT** /фр. ан пасан/- ми-
мохідь, між іншим.
- EN PROFIL** /фр. ан профі́ль/- у
профіль, збоку /бачене/.
- ENSEMBLE** /фр. ансам́бль/- див.
ансамбль.
- ENTENTE CORDIALE** /фр. анта́нт
кордіа́ль/- сердечна, щира зго-
да, порозуміння /звідси А н -
т а н т а/.
- EN TOUTES LETTRES** /фр. ан тут
летр/- цілком, широко, відкрито
/називати речі своїми іменами/

EN TROIS QUARTS /фр.ан трукá
кар/- в поставі, коли видно 3/4
обличчя.

EO IPSO /лат. ео іпсо/- тим са
мим, тим то.

E POI LA CODA /іт. е пої ля ко
да/- а потім закінчення /муз./

EPPUR SI MUOVE /іт. епур сі му
ове/- а все ж вона крутиться,
сказав Галілей перед судом ін
квізиції після того, як щойно
зрікся Копернікової теорії про
рух Землі навколо Сонця.

ERGO /лат. ерго/- тим то, отже.

ERRARE HUMANUM EST /лат. ераре
гуманум ест/- помиляться - люд
ська властивість.

ERRATA /лат. еррата/- список
друкарських помилок у книзі.

EST MODUS IN REBUS /лат. ест
модус ін ребус/- все має свою
міру, на все своя міра, на все
є межі /Гораціїв афоризм/.

ETC - ET CETERA /лат. ет це
тера/- і так далі.

EVVIVA /іт. еввіва/-хай живе!

EVOE /лат. евое/- вигук бакха
нок на пошану Бахуса /Бакха/.

EX /лат. екс/- див. е к с.

EX ABRUPTO /екс абрупто/- не
сподівано, зненацька, без під
готовки.

EX ADVERSO /лат. екс адверсо/
- доказ від супротивного, про
тилежного, довід, що його ви -
водять із протилежного заснов
ку.

EX CATHEDRA /лат. екс катедра/
- "з катедри", з високого ста
новища, з п'єдесталу, тобто не
помильно, авторитетно.

EXCELSIOR /лат. ексцельсіор/
- піднесений, високий, вгорі.

EXCEPTIS EXCIPIENDIS /лат. екс
цептіс ексціпієндіс/- за виї
нятком того, що треба вилучи
ти.

EXEGI MONUMENTUM /лат. ексегі
монументум/- "я пам'ятник спо
рудив" /початок 30-ї Гораціє
вої оди/.

EXEMPLI CAUSA (GRATIA /лат. ексэ
мплі кавза/- наприклад.

EX LEX /лат. екс лекс/поза за
коном, час, коли уряд керує
країною без парламенту.

EX LIBRIS /лат. екс лібріс/
- із книг /якогось власника/.

EX NIHILO NIHIL /лат. екс ні
гільо нігіль/- з нічого нічо
го, з порожнього не наллеш.

EXODUS /лат. ексодус/- I. Мой -
сеева книга "Ісход", 2. вихід
послів із сойму.

EX OFFICIO /екс офіціо/- з обо

в'язку, урядово, офіційно.

EX ORIENTE LUX /лат. екс орієн-
те люкс/- світло йде зі Сходу.

EXPLICITATE /лат. експліціте/
розгорнуто, ясно.

EX POST /лат. екс пост/- після
довершення /факту/, по всьому.

EX PROFESSE /лат. екс профé -
со/- за своїм фахом, фахово, до
кладно, ґрунтовно.

EX PROMPTU /лат. екс промпту/
див. експромт.

EXTRA /лат. е́кстра/-вийнятко-
во.

EXTRA STATUM /лат. е́кстра ста-
тум/- поза станом, надзвичай-
ний.

EX UNQUE LEONEM /лат. екс у́н-
ґве леонем/-пізнати лева з кі-
тів, знати пана по халлявах.

EX VOTO /лат. екс во́то/- згід-
но з заповітом.

FACIT /лат. фа́ціт/- "робить",
становить, дорівнює /сумі/.

FAÇON DE PARLER /фр. фасбн
де парлé/- манера, стиль ви -
словлюватись.

FAC SIMILE /лат. фак сїмїле/
див. ф а к с и м і л е.

FACTOTUM /лат. факто́тум/-див.
ф а к т о т у м.

FAIRE BONNE MINE À MAUVAIS
JEU /фр. фер бон мін а мовé
же/- робити веселу міну при
поганій /невеселій/ грі; при-
ховувати прикре самопочуття а-
бо становище, удавати задово-
леного при невеселих обстави-
нах.

FAIR PLAY /англ. фер плей/че-
сна гра, щира поведінка.

FAIT ACCOMPLI /фр. фет аком-
плі/- довершений факт, скін -
чена справа.

FAMA FERT /лат. фа́ма ферт/-ка-
жуть, ходять чутки.

FAUTE DE MIEUX /фр. фот демїо/
- за браком ліпшого.

FAUX PAS /фр. фо па/- недореч-
ність, недоречний вчинок, по -
хибка.

FEC, FECIT /лат. фéціт/- зро-
бив, довершив /напис на карти-
нах після підпису маляра/.

FECI QUOD POTUI, FACIANT ME -
LIORA POTENTES /лат. феці квод
потуї, фаціант мелїора потен-
тес/- я зробив, що міг, хто мо-
же, хай зробить краще.

FEMININUM /лат. феміні́нум/жі-
ночий рід /г р а м./.

FEMME DE CHAMBRE /фр. фам де
шамбр/- покої́вка, служниця.

FERMO /лат. фéрмо/- твердо, рі-

шуче /у виконанні муз. твору/	стецький напрям кінця І9 стол.
FEROCE /іт. феро́че/- буряно, дико /м у з./.	FINIS /лат. фіні́с/- кінець.
FESTEVOL /іт. фестево́ль/- ве- село /м у з./.	FINIS CORONAT OPUS /лат. фі - ніс коро́нат опус/- кінець ді - ло красить, кінець - діла ві - нець.
FESTINALENTE /лат. фесті́на ленте/- "спіши поволи"/не ква- пся/ або поспішай, але проду- mano.	FINITA LA COMMEDIA /іт. фіні́- та ля коме́дія /- "скінчена ко- медія", справа скінчена.
FESTIVAMENTE /іт. фести́вамен- те/- урочисто, святково.	FIVE O'CLOCK /англ. файв- о - клак/- чай о 5-й годині /зви - чай в Англії/.
FF - див. fortissimo.	FLAGRANTE DELICTO /лат. фляг- ранте делі́кто/- на місці зло - чину /спіймати/.
FIASCO /іт. фіа́ско/- поразка, невдача.	FOB /англ. free on board-фрі он борд/- комерційна умова, що згідно з нею продавець зобов'я- заний наладувати товар у порту на корабель, але не відповідає за збереження його в дорозі та за виладоування з корабля.
FIAT JUSTITIA ET PEREAT MUN - DUS /лат. фіат юсті́ція ет пе- реат мундус/- хай буде справе- дливість, хоч би й світ мав пропасти.	FOLIO VERSO /лат. фоліо вер - со/- на наступній сторінці.
FIAT LUX /лат. фіат лю́кс/хай буде світло!	FOLIUM /лат. фолі́ум/- аркуш, сторінка /див.
FIAT VOLUNTAS TUA /лат. фіат волю́тас туа/-"хай буде воля твоя".	FORCE MAJEURE /фр. форс ма- жор/- вища сила /стихія/, див. vis major.
FIDELIS ET FORTIS /лат. фіде́- ліс ет форті́с/- вірний і смі- ливий.	FOREIGN OFFICE /англ. форе́йн о́фіс/- міністерство закордон - них справ в Англії.
FI DONC /фр. фі дон/- погано, гідота!	FORTE /іт. фортé/- сильно, го-
FIN DE SIECLE /фр. фен де сь е́кль/- кінець світу; пережит- ки старого /літературний і ми	

лосно /у виконанні муз. твору/

FORTES FORTUNA ADIUVANT/лат. фортес фортуна адьювант/- сміливим щастя помагає.

FORTISSIMO/іт. фортіссімо/дуже голосно /м у з./.

FORTITER IN RE, SUAVITER IN MODO/лат. фортітер ін ре, суавітер ін модо/- сильно в ділі, лагідно в способі.

FORTUNA CAECA EST /лат. фортуна кека ест/- щастя сліпе.

FORZANDO /іт. форзандо/-з притиском на однім тоні чи акорді /м у з./.

FRANCO /іт. франко/- див франко.

FUOCOSO/іт. фуокосо/-з вогнем з запалом. /м у з./.

FURIOSO/іт. фуріозо/- пристрасно, буряно, шалено /м у з./

GAGE D'AMITIÉ/фр. гаж дамисьє/- подарунок на знак приязні.

GAGE D'AMOUR/фр. гаж д'амур/- подарунок на знак любови.

GAJO /іт. гаїо/- весело, жваво /м у з./.

GARDEZ /фр. гардє/- стережись /у шаховій грі попередження або "шах ферзеві, королівні"/.

GAUDEAMUS IGITUR/лат. гавдеа-

мус ігітур/- "отже, веселімося початок традиційної студентської пісні латинською мовою.

GENETIVUS /лат. генетівус/другий відмінок у латинській граматиці.

GENTILHOMME /фр. жентільйом/- шляхтич.

GENUS /лат. генус/- рід: див. masculinum, femininum, neutrum.

GENUS IRRITABILE POETARUM/лат. генус ірїтабіле поетарум/-дражливе плем'я поетів.

GIOCOSO/іт. джокосо/- жартівливо, весело /м у з./.

GLEBAE ADSTRICTUS /лат. глєбе адстріктус/- хлібороб-кріпак.

GLISSANDO /лат. глісандо/-див. г л і с а н д о.

GLORIA IN EXCELSIS DEO /лат. гльорїа ін ексцельсіс део/слава в вишніх Богу".

GLORIOSAE MEMORIAE /лат. гльорїозе меморїє/- світлої /славної/ пам'яті /про небіжчиків/.

GNOTHI SEAUTO/гр. гнотї сеавто́н/- пізнай себе самого.

GODDAMN англ. Годдем/- побий мене Бог!

GOOD BYE /англ. гуд бай/- бувай здоров, до побачення!

GRAECA SUNT NON LEGUNTUR /лат. грека сунт нон легунтур/- "не про греків написано", не про нас мова.	/англ. гаранті трест компанії оф нью Йорк/- один із найбільших американських банків міжнароднього значення.
GRANDE DAME /фр. гранд дам / - поважна, велика пані.	GUARDA E PASSA /іт. гáрда е паса/- глянь і йди собі.
GRANDILOQUENT /фр. грандільо-кван/- пишномовний, бундючний.	GUTTA CAVAT LAPIDEM /лат. гутта кават ляпідем/- крапля ка-мінь доbbe/ - Овідій /.
GRANDIOSO /іт. грандіóзо/- велично /м у з./.	HABEAS CORPUS /лат. габеас корпус/- І. початкові слова за кону про недоторканість особи що його ухвалив англійський парламент /1679 р./, 2. особливий наказ англійського суду до в'язниці, щоб надіслала ув'язненого, вказавши час і підстави ув'язнення.
GRAND MERCI /фр. гранд мерсі/ - дуже дякую.	HABEAS TIBI /лат. габеас тібі/ - тримай про себе.
GRAND SEIGNEUR /фр. гран сеньйор/- великий пан, поважний.	HABEMUS PAPAM /лат. габемус папам/- маємо папу /оклик, коли кардинали виберуть нового папу римського.
GRATIA GRATIAM PARIT /лат. грація граціам паріт/- ласка ласку будить.	HABENT SUA FATA LIBELLI/ лат. габент суа фата лібеллі/- книжки мають свою долю /історію/.
GRATIAS AGO /лат. граціас аго/ - дякую!	HABET CONFIDENTIAM IN VENTRE габет конфіденціам ін вентре/- має сміливість у шлунку; показує дулю в кишені.
GRATIS /лат. гра́тіс/- безкоштовно.	HABET ET MUSCA SPLENEM /лат. габет ет муска спленем/- і муха має косу /жовч/, тобто: і муха може розіллитись /коли їй надо кучити/.
GRAVE /іт. гра́ве/- важко, поважно.	
GRAVISSIME /іт. гравісіме/ - вельми поважно. /м у з./.	
GRAZIOSO /іт. граціóзо/- легко, ніжно, принадно, мило /м у з./	
GROSSO MODO /лат. грóсо мóдо/- загальними рисами, приблизно.	
GUARANTY TRUST CO OF NEW YORK	

HABET SUUM VAENENUM BLANDA O-RATIO /лат. гáбет суум венéнум блáнда ораціо/- має свою отруту і влєслива мова.

HABITUE /фр. габітjюé/- одвідувач, постійний гість.

HABITUS /лат. гáбітус/- зовнішність, структура тіла.

HAC ITUR AD ASTRA /лат. гак ітур ад áстра/- ось путь до слави.

HAEC FACIENDA ET ILLA NON OMITTENDA /лат. гек фаціéнда ет ілля нон омітéнда/- треба це робити та й про те не забувати.

HANNIBAL ANTE PORTAS /лат. Ганнібаль áнте пóртас/- Ганнібаль під ворітьми /явна небезпека/.

HAPPY END /англ. гéпі енд/-щасливий кінець.

HAUT NOUVEAUTÉ /фр. от нуво тé/- остання новина.

HIC /лат. гік/- тут.

HIC RHODUS, HIC SALTA /лат. гік Рóдос, гік сáльта/-тут Родос, тут стрибай./в Езоповій байці звернення до хвалька, що вихвалюється своїми надзвичайними стрибками на острові Родосі/.

HIGH LIFE /англ. гай ляйф/- великопанський світ, аристократія.

HINC ILLAE LACRIMAE /лат. гінк ілле лякріме/- звідси ті сльози, тут джерело /причина/ жалю, печалі або ненависти.

HISTORIA EST MAGISTRA VITAE /лат. гістóрія ест магістра вітá/- історія - вчителька життя.

HOC ANNO /лат. гок áнно/- цього року.

HOC FAC QUOD CRAS FIERI DEBET /лат. гок фак квод крас фієрі дéбет/- зроби сьогодні те, що маєш робити завтра, зроби сьогодні завтрашнє.

HOC LOCO /лат. гок льóко/-тут, на цім місці.

HOC(SIC) VOLO, SIC JUBEО /лат. гок /сік/ вóльо, сік юбео/так хочу, так наказую /про примхи/

HODIE MIHI, CRAS TIBI /лат. гóдіє мігі, крас тібі/-сьогодні мені, завтра тобі, сьогодні я, завтра ти.

HOME RULE - див. г о м р у л.

HOMINEM EXPERIRI MULTA PAUPER TAS JUBET /лат. гомінем експерірі мульта пáвпертас юбет/-убозтво примушує людину дечого навчитись, біда навчить.

HOMINEM TE ESSE MEMENTO /лат. гомінем те ессе мемéнто/- пам'ятай, що ти людина.

HOMINES DUM DOCENT DISCUNT /лат.

гомінес дум доцент діскупнт/нав
чаючись, навчаємо інших.

HOMME D'ETAT /фр. ом д'ета/
державний муж, видатний діяч.

HOMO HOMINI LUPUS EST /лат.
гомо гоміні люпус ест/- люди
на людині вовк /сказав римсь
кий поет Плавт/.

HOMO NOVUS /лат. гомо новус/
"нова людина", скоробагатько,
п а р в е н ю.

HOMO SAPIENS /лат. гомо сапі
єнс/- людина з розумом, люди
на як розумна істота.

HOMO SIT HOMINI DEUS /лат. го
мо гоміні сіт деус/- хай буде
людина людині богом.

**HOMO SUM, HUMANI NIHIL A ME
ALIENUM PUTO** /лат. гомо сум,
гумані нігіль а ме алієнум пу
то/- людина я, і мені ніщо лю
дське не чуже /із комедії рим
ського письменника Теренція/2-
ге століття до Хр./.

HONORIS CAUSA /лат. гоноріс
кавза/- "для пошани", за вис
лугу, напр., науковий ступінь
за наукову діяльність без обо
рони відповідної праці.

**HONESTA MORS TURPI VITA
POTIOR** /лат. гонеста морс турпі віта
поціор/- краще почесна смерть,
як ганебне життя.

HONESTUM NON EST SEMPER, QUOD

LICET /лат. гонестум нон ест
семпер, квод ліцет/- не завжди
добре те, що дозволене.

HONORES MUTANT MORES /лат. го
нерес мутант морес/- пошана
змінює обличчя.

HONOS ALIT ARTES /лат. гонос
аліт артес/- мистець любить
славу.

HONOS HABET ONUS /лат. гонос
габет онус/- пошана накладає
обов'язки.

HORRIBILE DICTU /лат. горрібі
ле дікту/- страх сказати!

HORROR VACUI /лат. горрор ва
куї/- страх перед порожнечю.

HORS CONCOURS /фр. ор конкур/
поза конкурсом.

HR /англ. horse power /"кін
ська сила", механічний кінь.

HUMANUM ERRARE EST /лат. гу
манум ерраре ест/- помилятися
- людська властивість.

IBIDEM /лат. ібідем/- там та
ки /посилання на місце в кни
зі абоцо/.

IBI PATRIA UBI BENE /лат. ібі
патрія, убі бене/- там вітчиз
на, де добре.

IDEE FIXE /фр. іде фікс/- нас
тирлива думка, невідступна і
дея.

IDEM /лат. ідем/- те саме, нічого нового, той самий /автор книги абощо/.

IDEM PER IDEM /лат. ідем пер ідем/- те саме, тим самим /доводити, пояснювати/, "масло масляне?".

ID EST /лат. ід ест/- тобто.

IGNI ET AQUA INTERDICTUS /лат. ігні ет аква інтердіктус/- позбавлений вогню й води /формула найсуворішого вигнання в стародавньому Римі/.

IGNI ET FERRO /лат. ігні ет фєрро/- вогнем і залізом, вогнем і мечем.

IGNORAMUS ET IGNORABIMUS /лат. ігнорамус ет ігнорабіmus/- "не знаємо й не будемо знати" /ви слів філософа Дю Буа Реймонда про сутність речей та їх пізнання /1818-1896/.

ILLEGITIMI THORI /лат. іллегітімі торі/- незаконороджений, нешлюбний /про дитину/.

IMITANDO /іт. імітандо/- наслідуючи, імітуючи, удаючи /в музиці/.

IMPLICITE /лат. імпліціте/заплутано, ускладнено.

IMPRIMATUR /лат. імпріматур/- "друкується", можна друкувати /дозвіл на друк, цензурна пометка на книзі/.

IMPROMPTU /фр. емпробрптю/екс-

промт, зненацька, без підготовки /літературний чи музичний твір/.

IN ABSTRACTO /лат. інабстрактото/- в думці, подумки, уявно, узагальнено, а б с т р а к т н о.

IN ARTICULO MORTIS /лат. ін артікульо мортіс/- на випадок смерті.

IN BLANCO /лат. ін бля́нко/- "на білому", чистий блянк з підписом і печаткою для документа.

IN BREVI /лат. ін брєві/- коротко, стисло.

INCIDIT IN SCYLLAM, QUI VULT VITARE CHARYBDEM /лат. ін Сціллам кві ву́льт віта́ре харібе́дєм - між Сциллою й Харібдею, між молотом і ковадлом.

INCLUSIVE /лат. інклюзі́в/- додучно.

INCOME TAX /англ. інка́м текс/- прибутковий податок в Англії й ЗДА.

IN CONCRETO /лат. ін конкредето/- насправді, в дійсності, к о н к р е т н о.

INCOGNITO /лат. інкóгніто/- див інкогніто.

IN CONTINUO /лат. ін конті́нуо/- в дальнішому перебігу.

INCONTUMACIAM /лат. ін конту-

маціам/- засудити заочно.

IN CORPORE /лат. ін кóрпоре/ - всі разом, у повному складі.

IN CORPORA SANA MENS SANA /лат. ін кóрпоре сáно менс сáна/- в здоровому тілі здоровий дух.

INCREDIBILE DICTU /лат. інкре дібіле дікту/- неймовірне, неправдоподібне.

IN CRUDO /лат. ін крудо/- сирове, невикінчене.

INDE IRAE /лат. інде іре/ тут причина гніву, звідси ненависть

INDEX /лат. індекс/- див. індекс.

INDEX LIBRORUM PROHIBITORUM /лат. індекс лібрóрум прогібітóрум/- список заборонених щодо вжитку книг /список книг, що Їх католицька церква вважає за еретичні, за шкідливі для віри й моралі/.

INDIRECTE /лат. індріре́кте/- посередньо.

IN DORSO /лат. ін дóрсо/- "на хребті", на зворотному боці/документу/.

IN DUBIO /лат. ін дубіо/- із сумнівом.

IN EFFIGIE /лат. ін еффі́ріе/- "на портреті" /виконати вирок, якщо злочинець не зловлений/.

IN EXTENSO /лат. ін екстéнсо/

- цілком, дослівно, без скорочень.

IN EXTREMIS /лат. ін екстрé - міс/- в останню хвилину, перед самою смертю.

IN FAVOREM /лат. ін фавóрем/- на чийсь користь.

IN FINE /лат. ін фіне/- в кінці /сторінки абощо/.

IN FLAGRANTI /лат. ін фляг - ранті/- на гарячому вчинку/зловити/.

IN FOLIO /лат. ін фоліо/- формат друкованого матеріалу на пів паперового аркуша.

INGENUA /фр. інженю́/- наївна дівчина /персонаж на сцені/.

IN GREMIO /лат. ін грéміо/разом, гуртом.

IN INFINITUM /лат. ін інфіні́тум/- у безконечність, без кінця-краю.

IN LOCO /лат. ін льóко/-на місці.

IN MEDIAS RES /лат. ін ме́ді - ас рес/- "до самої речі", до суїті справи.

IN MEMORIAM /лат. ін мемóріам/-на пам'ять, на спогад.

IN MERITO /лат. ін ме́ріто/ - "в самій справі", присутньо розглянути /щодо змісту справи/.

<p>IN MINUS /лат. ін мінус/- на некористь, на шкоду.</p>	<p>дях"/тримати думки або поста- нову в таємниці, напоготові/.</p>
<p>IN NATURA /лат. ін натура/на-справді, в дійсності, в природ- ному стані.</p>	<p>IN PLENO /лат. ін плéно/- в повному складі, в комплекті.</p>
<p>IN NOMINE /лат. ін нómине/від імени, іменем.</p>	<p>IN PLUS /лат. ін плюс/-на ко- ристь.</p>
<p>IN OCTAVO/лат. ін октáво/-фор- мат друкованого матеріялу/жур- нала, книжки/ на 1/8 частину паперового аркуша.</p>	<p>INPONDERABILIA /лат. інпоне- рабіліа/- невловне, несхопне.</p>
<p>IN OMNIBUS ALIQUID, IN TOTO NIHIL</p>	<p>IN POTENTIA /лат. ін потéнциа - в змозі, в можливості, в по- тенції.</p>
<p>/лат. ін омнібус áликвід, ін тó то нігіль/- про все потроху, а взагалі нічого /про все сказа- ти, а конкретно, присутньо ні чо- го/.</p>	<p>IN QUARTO /лат. ін квáрто/ -- формат друкованого матеріялу на чверть паперового аркуша.</p>
<p>IN OPTIMA FORMA /лат. ін óп- тіма фóрма/- у найкращій, най- відповіднішій формі, якнайкра- ще, за всіма правилами.</p>	<p>IN SAECULA SAECULORUM /лат. ін сéкуля секульóрум/- на віки вічні.</p>
<p>IN PACE /лат. ін пáце/-в мирі, в спокої.</p>	<p>IN SEDECIMO /лат. ін седéці - мо/- "шістнадцяткою", формат друкованого матеріялу на шіст- надцятку частину аркуша.</p>
<p>IN PARTIBUS INFIDELIUM /лат. ін пáртібус інфіделіюм/-в кра- ях, де живуть невірні / титул для католицьких єпископів, що не мають дієцезії/.</p>	<p>IN SITU /лат. ін сítу/-на мі- сці перебування.</p>
<p>IN PERPETUAM MEMORIAM /лат. ін перпéтуам ре' мемóріам/- на вічну пам'ять.</p>	<p>IN SPE /лат. ін спе/- в надії, сподіване.</p>
<p>IN PERSONA /лат. ін персónа/- особисто.</p>	<p>IN STATU NASCENDI /лат. ін ста́ ту насцéнді/- в зародку, в мо- мент утворення.</p>
<p>IN PETTO /іт. ін пéтто/-"в гру-</p>	<p>IN STATU QUO ANTE /лат. ін ста́ ту кво áнте/- в колишньому, по- передньому стані.</p>
	<p>INSTRUMENTALIS /лат. інстру-</p>

ментáліс/ - орудний відмінок.

IN SUMMO /лат. ін с'уммо/-разом, усього.

IN SUSPENSO /лат. ін суспензо/- непевно, в непевності, уневажнено, припинено.

INTER ARMA SILENT LEGES /лат. інтер арма сілент легес/-коли говорить зброя, мовчать зако-ни.

INTER ARMA SILENT MUSAE лат. інтер арма сілент м'усе/- коли говорить зброя, мовчать музи; за війни не до мистецтва.

INTERCALARE /лат. інтеркаляре/- додатковий день переступного року.

INTERIM /лат. інтерім/- тим часом, перехідний стан.

INTER NOS /лат. інтер нос/ - між нами /кажучи/.

INTER SUOS /лат. інтер с'юс/ - поміж своїми.

IN USU /ін 'узу/- в ужитку.

INTERVIEW /англ./- див. ін-терв'ю.

INTRA MUROS /лат. інтра м'урос/- між чотирма стінами.

IN VERBA MAGISTRI JURARE (лат. ін в'ерба маг'істрі юра́ре/- присягати словами вчителя, сліпо-вірити авторитетові.

IN VINO VERITAS /лат. ін вінс в'ерітас/-"у вині правда", п'яний скаже правду.

IPSISSIMA VERBA/лат. іпсіссіма в'ерба/- докладнісінько, не-стеменно.

IPSO FACTO /лат. іпсо ф'акто/- тим самим, силою факту.

IS FECIT CUI PRODEST /лат. іс ф'еціт, куї про́дест/- той зро-бив, кому це вигідно.

IPSO JURE /лат. іпсо ю́ре/-си-люю закону.

ITEM /лат. ітем/- також.

JEU DE MOTS /фр. же де мо/ - гра слів.

JEU DE SPRIT /фр. жв де спрі/- дотепність, бистрий розум.

JOCKEY CLUB /англ. дж'окі клуб - товариство аматорів кінських перегонів.

JOUR FIXE /фр./- див. жур'фікс

JUDICIS EST INNOCENTIAE SUB VENIRE /лат. ю́діціс ест іно - ц'енціє субвені́ре/- суддя повинен домогтися невинності /краще виправдати сто винних, як за судити одного невинного./.

J.N.R.J. /лат. Jеsus Nazare-nus Rex Judaeorum /-Ісус Назорей, Цар Юдейський.

JUNIOR /лат. юніор/- молодший.

JURARE IN VERBA MAGISTRI - див. in verba magistri jurare.

JURE CADUCO /лат. юре кадучо/- незаконно, насильно, безправно.

JURE ET FACTO /лат. юре ет факто/- юридично й фактично.

JURIS CONSULTUS /лат. юрис консултус/- правний дорадник.

JURY - див. ж ю р і.

JUS GENTIUM /лат. юс гєнциум/- міжнародне право.

JUS GLADII /лат. юс глєдїї/- "право меча", право на /чиєсь/ життя і смерть.

JUS PRIMAE NOCTIS /лат. юс прїме ноктїс/-право першої ночі /при шлюбї/.

JUS PRIMOGENITURAE /лат. юс прїмогенїтурє/- право старшинства.

JUS PRIMAE OCCUPATIONIS /лат. юс прїме окупаціонїс/- "право на займанщину" /в давнину право на землеволодіння того, хто перший захопить дані земельні обшири/.

JUS PRIVATUM /лат. юс прїватум/- приватне право.

JUS PUBLICUM /лат. юс публі-

кум/- публічне право.

JUSTE MILIEU /фр. жюст мїю/- "золота середина", середнє між крайнощами.

J'Y SUIS, J'Y RESTE /фр. жі сюї, жі рєст/- я тут, тут і зостанусь.

JUSTO TITULO /лат. юсто тітульо/- справедливо, на підставі правного акту.

LACRIMAE CHRISTI /лат. лєкрїме Хрїстї/-"Христові сльози"-гатунок італійського вина.

LADY - див. л є д і.

LAISSER FAIRE, LAISSER PASSEZ /фр. лєсє фєр, лєсє пасє/-нехай собі роблять, хай ідуть, дайте свободу дії/домагання свободи діяльності/.

LAISSER-PASSER /фр. лєсє-пасє/- перепустка на переїзд.

L'APPÉTIT VIENT EN MANGÉANT /фр. лєппєтї в'ян ан манжєн/- апетит приходить під час їди.

LA PROPRIÉTÉ C'EST LE VOL /фр. лє прпрїєтє сє лє воль/-власність - крадіжка /слова Прудона/.

LAPSUS /лат. лєпсус/- похибка.

LAPSUS CALAMI /лат. лєпсус калємі/-"помилка пера", механїчна помилка.

- LAPSUS LINGVAE /лат. л'япсус лінгве/- мовна помилка, неточність вислову.
- LAPSUS MEMORIAE /лат. л'япсус меморіе/- похибка пам'яті.
- LARGHETTO /іт. лярг'етто/- поволі, звільна /м у з./.
- LARGO /іт. лярго/- широко, найповільнішим темпом /м у з./.
- LASCIATE OGNI SPERANZA VOI CH'ENTRARE/ітляшіяте оныі сперанца воі к'ентрате/- покиньте всяку надію ви, що суди входите /напис над брамою пекла в "Божественній комедії" Данте;/ - цілковита безнадія.
- LAST, BUT NOT LEAST /англ. л'яст бат нот л'іст/- останній, але не послідній. /не найгірший/.
- LATINO SINE FLEXIONE /латіно сіне флексіоне/- назва штучної латини, виробленої на ґрунті класичної латини.
- LAUDETUR JESUS CHRISTUS /лат. лавдетур їзус хрістус/- слава Ісусові Христові.
- LAWN TENNIS див. л'явнтеніс.
- LEGATO /іт. лег'ато/- зв'язно, дужка над нотами, що виконуються за одним подихом; див. legato.
- LEGE ARTIS /лат. л'еґе артіс/-
- за всіма правилами мистецтва.
- LEGGIERI /іт. ледж'ері/- легенько, без натиску /м у з./.
- LENTO /іт. л'енто/- повільно.
- LE ROI EST MORT, VIVE LE ROI /фр. ле руа е мор, вів ле руа - король помер, хай живе король /привіт новому королеві, - що означає швидке забуття про попереднього короля/.
- LES EXTRÊMES SE TOUCHENT /фр. ле зекстр'ем се туж/- контрасти сходяться.
- LESTO /іт. л'есто/-хутко/муз.,
- LE STYLE C'EST L'HOMME /фр. ле стил се льом/- стиль це людина, тобто кожній людині при таманний свій стиль /слова натураліста Бюффона, 1707-1788/
- L'ÉTAT C'EST MOI /фр. л'ет'а се муа/- держава - це я /слово французького короля Людови́ка XIV /.
- LE TON FAIT LA MUSIQUE /фр. ле тон фе ля музік/-"тон робить музику", тобто тон визначає сенс висловленого.
- LETTRE D'AFFAIRES /фр. л'етр д'аф'ер/- діловий лист.
- LEVIS SIT TIBI TERRA /лат. л'е ві сіт тібі т'ера/- хай буде легка тобі земля /померлому/.

LIBERTAS /лат. лібертас/-свобода.

LIBERTÉ, ÉGALITÉ, FRATERNITÉ /фр. лібертэ, егалітэ, фрaternітэ/- свобода, рівність, братерство /гасло французької революції 1789 р./.

LIBERUM VETO /лат. ліберум вето/-"свобода заперечувати; право в е т а в польському соймі /І6-І8 стол./, коли будь-хто з його членів міг касувати ухвали сойму.

LICENTIA POETICA/лат. ліценція поетіка/- поетична вільність, порушення мовних норм у поезії заради ритму або рими.

LICET /лат. ліцет/- дозволено вільно, можна.

LINGUA FRANCA /лінгва франка/- міжнародній портовий жаргон.

LITERA DOCET, LITERA NOCET /лат. літера доцет, літера ноцет/- буква навчає, буква шкодить.

LITERA SCRIPTA MANET /лат. літера скріпта манет/- що написано пером, не виб'єш і колом.

LOCO /лат. льоко/- на місці.

LOCO CITATO /лат. льоко цитато/- у згаданому місці /книги, рукопису, документу/.

LONGUM ITER PER PRECEPTA BREVE ET EFFICAX PER EXEMPLA/лат.

льонгум ітер пер прецепта, брєве ет ефікакс пер екземпля/- краще приклад, як наука /навчання/.

LUCIDA INTERVALLA /лат. люціда інтервала/- "ясні перерви", моменти прояснення думки в психічно хворого.

LUPUS IN FABULA /лат. люпус ін фабула/- "вовк у байці"; про вовка помовка, а вовк тут.

MA CHÈRE /фр. ма шар/- моя мила.

MADAME /фр. мадám/- пані.

MADE IN GERMANY або що/, англ. мейд ін /Джермені або що/-на лічко на фабрикаті з позначенням назви країни, де фабрикат продукується.

MADEMOISELLE /фр. мадмуазель/- панна.

MAESTOSO /іт. маестозо/- урочисто, велично /м у з./.

MAESTRO /іт. маєстро/- мистець, учитель.

MAGISTER DIXIT /лат. магістер діксіт/- учитель сказав/у схоластиків - посилення на авторитет Арістотеля/.

MAGISTER PHARMACIAE /лат. магістер фармаціє/- аптекар.

MAGNA CHARTA LIBERTATUM /лат. магна харта лібертатум/- Вели-

ка хартія вільностей /див. хартія/.

MAGNA CUM LAUDE /лат. магна кум лавде/- з великим відзначенням /скласти іспити/.

MAÎTRE /фр. метр/- навчитель.

MAÎTRE D'HOTEL /фр. метр д'отель/- старший служник у готелі, ресторани, багатому домі.

MALA FIDE /лат. маля фиде/"у злій вірі", хитро, зловмисно, злісно.

MAL A PROPOS /фр. маль а пропó/- недоречно, невчасно.

MAL ENTANDU /фр. маль антан-д'ю/- непорозуміння.

MALE PARTA /лат. мале парта/- несправедливо, кривдою /набуте добро/.

MALUM NECESSARIUM /лат. малюм несесаріюм/- неборне лихо, лихо, що його неминуче треба прийняти.

MANO DESTRA, MANO SINISTRA /mano дестра, mano синістра/- правою рукою, лівою рукою.

MANU MILITARI /лат. ману мілітарі/- "військовою рукою", збройними силами.

MANU PROPRIA /лат. ману пропрія/- власноручно.

MANUS MANUM LAVAT /лат. ма -

нус манум лават/рука руку мие.

MARCATO /іт. маркато/- наголошено, наголошуючи кожний тон.

MARIAGE DE RAISON /фр. мар'яж де резон/- шлюб з розрахунком.

MASCULINUM /лат. маскулінум/- чоловічий рід /г р а м./.

MATER DOLOROSA /лат. матер долороза/- "скорботна мати", Божя Мати.

MAUVAIS GENRE /фр. мове жанр/- "поганий жанр" поганий смак.

MAUVAIS TON /фр. мове тон/- поганий тон, невихованість.

MEA CULPA /лат. меа кульпа/-- моя провина.

MEA MAXIMA CULPA /лат. меа максіма кульпа/- моя дуже велика провина.

MEDICE CURA TE IPSUM /лат. ме́дїце кúра те і́псум/- лікарю, ви́лікуй сам себе /відповідь на осуд за хиби/.

MEDICINAE UNIVERSAE DOCTOR /лат. ме́дїціне уніве́рзе до́ктор/- повний титул доктора медицини.

MEDICUS CURANT, NATURA SANAT /лат. ме́дїкус кúрант, натура са́нат/- лікар лікує, природа уздоровлює.

MEMENTO MORI /лат. мемéнто мо́-

pi/ - "пам'ятай про смерть".

MENS SANA IN CORPORE SANO /лат. менс сана ін кóрпоре сáно/здоровий дух у здоровому тілі.

MENTE CAPTUS /лат. менте кáптус/- божевільний.

MENU /фр. меню/- див. меню.

MERCI /фр. мерсі/- дякую, спасібі.

MESALLIANCE /фр. мезальянс/ - нерівний шлюб, недоречно спілка.

MESTO /іт. мéсто/- сумно/муз./

MEZZA VOCE /іт. ме́ца во́че/пів голосом /м у з./.

MEZZO /іт. ме́ццо/- не дуже, на половину слабшим голосом/муз./

MEZZO FORTE /іт. ме́ццо фо́рте/- середньо́ї сили голосом/муз./

MINORIUM GENTIUM /лат. міно́ - рум гéнціум/- нижчого роду, другорядні.

MIRABILE DICTU /лат. міра́біле ді́кту/-"дивно сказати", надиво/ірон./.

MISCE /лат. мі́сце/-"змішай", вказівка на рецептах.

MISERERE /лат. мізерéре/-змилосердься /Боже/, початок жалобного псалма.

MISERICORDIA /лат. мізеріко́р-

дія/- милосердя /Боже/.

MISS /англ. міс/- див. м і с.

MISTER /англ. мі́стер/-див. містер.

MISTRESS /англ. мі́стрис/-див. місис.

MIXTUM COMPOSITUM /лат. мі́кстум ко́мпозітум/- саламаха, всячина, мішанина.

MODERATO /іт. модерáто/- по - мірно /м у з./.

MODUS PROCEDENDI /лат. мо́дус про́цеденді/- спосіб поведінки, спосіб виконувати справу.

MODUS VIVENDI /лат. мо́дус ві́венді/- спосіб співжиття /взаемин/ з іншими, умови для мирних взаємин /між партіями абощо/.

MOLTO ALLEGRO /іт. мо́льто аллéро/- дуже швидко /м у з./.

MON CHER /фр. мон шер/- мій милий.

MONSIEUR /фр. мсьє́/- пан, пане!

MONUMENTA GERMANIAE HISTORICA /лат. монуме́нта Германі́е гіс - то́ріка/- пам'ятки історії Германії /джерела з історії Франкської держави/.

MORAL INSANITY /англ. мо́раль інсéніті/- моральне безумство,

стан, коли людина не відчуває моральних основ, неспроможна відрізнити добро від зла.

MORE MAJORUM /лат. мо́ре майо́рум/- за предківським звичаєм.

MORITURI TE SALUTANT /лат.мо-
риту́рі те салу́тант/-див. **AVE**
Caesar.

MOSSO /іт. мосо/- хваво/муз

MOTU PROPRIO /лат. мо́ту про́п-
ріо/- з власної волі.

MOTTO /іт. мо́тто/- вислів, га-
сло, девіза.

MULTA /лат. му́льта/- багато.

MULTUM, NON MULTA /лат. му́ль-
тум, нон му́льта/- багато в ма-
лому, якість, а не кількість, ба-
гато змісту в небагатьох сло-
вах.

MUNDUS VUIT DECIPI, ERGO DE -
CIPiATUR /лат. му́ндус ву́йт де-
ціпі, е́рго деціпіату́р/- світ
хоче, щоб його обдурювали, отже
обдурймо його.

MUTATIS MUTANDIS /лат. мута́ -
тіс мута́ндіс/- змінивши те, що
слід змінити, зробивши потріб-
ні зміни.

MUTATO NOMINE /лат. мута́то но́-
міне/- змінивши назву, ім'я.

MYLEDY /англ. міле́ді/- пані.

MYLORD /англ. міло́рд /- титул

англійського шляхетства / мій
пане/.

**NATIONE POLONUS, GENTE RUTHE-
NUS** /лат. націо́не польо́нус,
ге́нте руте́нус/-національністю
поляк, родом рутенець /украї -
нець-перевертень/.

NATURA HORRET VACUUM /лат.на-
ту́ра го́рет ва́куум/- природа не
терпить порожнечі.

NATURALIA NON SUNT TURPIA лат.
нату́ра́лія нон сунт ту́рпія/-те,
що природне - не сороміцьке.

NATURA NON FACIT SALTUS /лат.
нату́ра нон фа́ціт са́льтус/-при-
рода не знає стрибків.

NATURA SANAT, MEDICUS CURAR
/лат. нату́ра са́нат, ме́дікус ку́-
рат/- природа вздоровляє, лі-
кар лікує.

NATUR MORTE /фр. натю́р мо́рт/-
"мертва природа", малюнок кві-
тів, овочів, взагалі неживих
предметів.

NATUS /лат. на́тус/-такий зро-
ду.

NEC HERCULES CONTRA FLURES лат
нек Герку́лес ко́нтра плю́рес/ --
і Геркулес не дасть ради про-
ти багатьох; не проб'еш муру
головою.

NEC LOCUS UBI TRQA FUIT /лат.
нек льо́кус убі Троя́ фу́їт/- не-
має й сліду, де стояла Троя.

NEC PLUS ULTRA /лат. нек плюс ультра/- до крайнощів, неперевершений, найкращий.

NEL TEMPO /іт. нель тѣмпо/- у такт /м у з./.

NE MISCEANTUR SACRA PROFANIS /лат. не місцѣантур сакра профаніс/- не мішати святого із світським, не метайте бісеру перед свиньми.

NEMO /лат. нѣмо/- ніхто.

NEMO ANTE MORTEM BEATUS /лат. нѣмо анте мортѣм беатус/- ніхто не щасливий перед обличчям смерти.

NEMO JUDEX IN CAUSA SUA /лат. нѣмо юдекс ін кавза сѣа/- ні хто не суддя в своїй справі.

NEMO JUDEX IN PROPRIA CAUSA /лат. нѣмо юдекс ін пропріа кавза/- ніхто не суддя в своїй справі.

NEMO PROPHETA IN PATRIA SUA /лат. нѣмо профѣта ін патріа сѣа/- ніхто не пророк у своїй батьківщині.

NERVUS RERUM /лат. нѣрвус рѣрум/- нерв усіх справ, головна пружина, основа всього.

NE SUTOR ULTRA CREPIDAM /лат. не сѣтор ѱльтра крепідам/знай, шевче, своє шевство /в кравецтво не мішайся/, швець, знай свій копил.

NETTO /іт. нѣтто/, див. нетто.

NEUTRUM /лат. нѣвтрум/- середній рід /г р а м./.

NEXUS /лат. нѣксус/- зв'язок, причинова залежність.

NIHIL /лат. нігіль/- ніщо.

NIHIL NOVI SUB SOLE /лат. нігіль нѣві суб соле/- нічого нового під сонцем /все відоме,

NIL ADMIRARI /лат. ніль адмірарѣ/- нічому не дивуйся, нема чому дивуватись / вислів у Пітагора/.

NIL AD REM /лат. ніль ад рѣм/- не до речі.

NIL DESPERANDUM /лат. ніль десперандум/- не падай на душі, не зневірюсь.

NIL MEDIUM EST /лат. ніль мѣдіум ест/- середини немає.

NIL NOVI SUB SOLE /лат. ніль нѣві суб соле/- ніщо не нове під сонцем.

NOBLESSE OBLIGE /фр. noblѣс обліж/- "шляхетство зобов'язує", відповідне становище зобов'язує відповідно поводитися; шляхтич мусить жити по - шляхетському.

NOLENS VOLENS /лат./-див. volens nolens.

NOLI ME TANGERE /лат. нѣлі ме тангѣре/- не руш мене /про недоторку/.

NOLI TURBARE /лат. нолі тур -
bare/- не заважай мені.

NOMEN NESCIIO /лат. нóмен нéс-
ціо/-"імени не знаю", хтось
невідомий.

NOMEN-OMEN /лат. нóмен-óмен/
-"ім'я-ворожба", прізвисько, що
відповідає характерові, воро-
жіння на підставі імени.

**NOMINA STULTORUM UBIQUE LOCO-
RUM** /лат. нóміна стульпóрум
убікве льокóрум/- імена дурнів
є всюди /про тих, що люблять
всюди ставити свій підпис/.

NOMINA SUNT ODIOSA /лат. нóмі-
на сунт одіóза/- "імена збуджу-
ють гнів", краще не згадувати
імен /Ціцеронові слова/.

NOMINATIVUS /лат. номінатíвус/
- перший відмінок у лат. гра-
матиці.

NON BIS IN IDEM /лат. нон біс
ін ідем/-"не двічі за те саме",
не можна карати двічі за одну
провину.

NON LICET /лат. нон ліцет/-не
можна, не личить.

NON LIQUET /лат. нон ліквет/-
неясно, нечиста справа.

NON MULTA, SED MULTUM /лат.
нон мўльта, сед мўльтум/- не-
багато, але ґрунтовно, змістов-
но /не багатьма словами, але
багато сказано/.

NON OMNIA POSSUMUS OMNES /лат.

нон óмнія пóсумус óмнес/- не
всі все можуть.

NON OMNIS MORIAR /лат.нон óм-
ніс мóріар/- "увесь я не умру",
тобто не відійду в непам'ять/
Горацієві слова/.

NON PLUS ULTRA /лат. нон плюс
ўльтра/- нічого більше понад
це, далі нікуди, найвище, недо-
сяжне.

NON POSSUMUS /лат. нон пóсу -
мус/-"не можемо", категорична
відмова папи Клімента VII на
вимоги державної влади, що бу-
ли не згідні з церковними при-
писами.

**NON SCHOLAE, SED VITAE DISCI-
MUS** /лат. нон схóле, сед ві -
те дісцімус/- не для школи, а
для життя вчимося.

NONSENS /англ. з лат. non - не,
sens - зміст, тям/- безглу-
зда, нісенітниця.

NON TROPPO /іт. нон трóпо/не
дуже /м у з./.

NOSCE TE IPSUM /лат. нóсце те
іпсум/- пізнай себе самого.

NOTA BENE /лат. нóта бéне, NB./
-"добре затям, запам'ятай"/за-
увага, щоб той, до кого звер-
таються, затамив те, на що йо-
го увагу звертають/.

NOTRE DAME /фр. нотрдáм/-со -
бор святої Матері Божої в Па-
рижі.

NILLA DIES SINE LINEA /лат. ну́ля дієс сіне лінеа/- "жодного дня без rischi", тобто жодного дня без праці /Пліній про грецького маляра Апелеса/.

NULLA REGULA SINE EXCEPTIO /лат. ну́ля ре́гуля сіне ексцепціо́не/- нема правила без винятку.

NUR FÜR DEUTSCHE /нім. нур фюр дойче/- "тільки для німців"/написи на залізничних вагонах, на крамницях, кінотеатрах і загалі на всьому, що призначалося для німців в окупованих за другої світової війни країнах/

OCTROY /фр. октруа/- дозвіл, урядовий закон без ухвали законодатного органу.

ODI PROFANUM VULGUS ET ARCEO /лат. оді профанум ву́льгус ет арцео/- "ненавиджу дурну юрбу й оминаю", подалі від ненависної юрби.

OLEUM ET OPERA PERDIDI /лат. о́леум ет о́перам пердіді/- даремно я витратив оливу й працю; даремно працював, шкода часу й праці.

OMNE TRINUM PERFECTUM /лат. о́мне трі́нум перф́ектум/- все потрійне найліпше /"Бог любить трійцю"/.

OMNIA CUM DEO, NIHIL SINE EO /лат. о́мнія кум део, нігіль сіне ео/- "все з Богом, нічого без нього" /Без Бога ні до по...

OMNE VIVUM ET OVO /лат. о́мне ві́вум екс о́во/- все живе - з яйця /походить/.

OMNIA MEA MECUM PORTO /лат. о́мнія меа меку́м по́рто/- все своє ношу з собою /вислів грецького мудреця Біянта /найдорожча власність людини - її духове єство/.

OMNIUM CONSENSU /лат. о́мніум консе́нзу/- за спільною /загальною/ згодою.

ON REVIENT TOUJOURS À SES PREMIERS AMOURS /фр. он реві'ян тужур за се прем'єр замур/завжди вертаємось до першого кохання /перша любов не забувається/.

OPERA ET STUDIO /лат. о́пера ет студи́о/- працею й старанням.

OPERE CITATO /лат. о́пере ціта́то/- у згаданому творі.

OPTIMA FIDE /лат. о́птіма фі́де/- в найкращій вірі.

OPUS /лат. о́пус/- твір, праця

ORA PRO NOBIS /лат. о́ра про но́біс/- молися за нас.

ORATIO OBLIQUA /лат. ораціо о́бліква/- непряма мова /грам./

ORATIO RECTA /лат. ораціо ре́кта/- пряма мова /г р а м./.

ORBIS PICTUS /лат. о́рбіс пік-

тус/-"світ у малюнках" /назва ілюстрованої читанки Яна Коменського.

ORBIS TERRARUM /лат. орбіс те рарум/- земний світ,земна куля.

ORDRE DE JOUR /фр. ордр де жур/- порядок денний /на зборах абощо/.

OREMUS /лат. орёмус/- моли - мось!

O SANCTA SIMPLICITAS /лат.о сánкта сімпліцітас/- о свята простото! /вигук Яна Гуса, що побачив просту жінку, яка побожно підклала хмиз до багаття, на якому його /Яна Гуса/ спаливали/.

O TEMPORA, O MORES /лат. о тёмпора, о мóрес/- о часи, о звичаї! /вигукнув Цицерон, виступаючи проти Катіліни/, на- тяз на зісутність моралі.

PACTA CONVENTA /лат. пакта конвénта/- добровільна угода між королем і шляхтою /в давній Польщі/.

PAG.,PAGINA /лат. пагіна/сто рінка /в книжці/.

PANEM ET CIRCENSES /лат.панем ет цірцэнзес/- "хліба й цирку тобто циркових видовиш"/вигуки римської юрби,пролетарів, що їх утримували державним коштом;/ стан морального занепаду.

PANTA RHEI /гр. пánта реі/все тече /твердження грецького філософа Геракліта про безупинну мінливість усього,що є на світі/

PAPIER MACHE /фр. пап'е машé/- спресована з клеєм паперова маса, що з неї виробляють іграшки тощо.

PAR ACCIDENT/фр. пар аксідán/- випадково.

PAR COMPLAISANCE /фр.пар ком- плезáнс/- з чемности.

PARDON /фр. пардón/-вибачте!

PAR EXCELLENCE /фр. пар екс - селя́нс/- переважно, очевидячки, над усе, в суті справи.

PAR EXEMPLE /фр пар екзáмпль/-наприклад.

PAR FORCE/фр. пар форс/- на - сильно, силоміць.

PAR HASARD /фр. пар азáрд/ви- падком.

PARLANDO /іт. парля́ндо/- ви - разно /скандуючи/,співати про- казуючи /м у з./.

PAR MEGARD /фр. пар мегáр/че- рез неуважність.

PAR OCCASION /фр. пар оказі - óн/- випадково, okazійно.

PAROL D'HONNEUR /фр.пароль д' онёр/- слово гонору, слово чес- ти.

PAR PARI REFERTUR /лат. пар парі рефертур/- око за око, зуб за зуб.	тес òмнібус верітас/- правда всім відкрита.
PARS PRO TOTO /лат. парс про то́то/- частина замість цілого.	PATETICO /іт. патетіко/-піднесено, пристрасно.
PARTI DE PLAISIR /фр. парті де плезір/- весела, приємна гулянка.	PATIENTIA VINCIT OMNIA /лат. паціє́нція вінціт òмнія/- терпіння все перемагає.
PARTURIUNT MONTES, NASCITUR RIDICULUS MUS /лат. парту́ріунт мо́нτες, насцітур рідікулюс мус - трясуться гори, а народиться смішна миша; гора народила мишу; велика хмара, та малий дощ	PATTE D'OIE /фр. пат дуд/ "гусячі лапки", дрібні зморшки під очима.
PARTITIM /лат. па́ртітім/-частково.	PAUCA SED BONA /лат. па́вка сед бо́на/- мало, зате добре.
PARVENU /фр./-див. парвеню.	PAUPER UBIQUE JACET /лат. па́в пер убікве яцет/-на бідного й кози скачуть.
PAS /фр./- див. па.	PAX OPTIMA RERUM /лат. пакс оптіма ре́рум/- спокій - найліпша річ.
PASSE PARTOUT /фр./- див. пас-парту.	PAX VOBISCUM /лат. пакс во - біскум/- мир вам.
PASSEZ MOI LE MOT /фр. пасе муа ле мо/- вибачте на слові.	POST CHRISTUM NATUM /лат. псн пост Хрістум нату́м/- по народженні Христа.
PASSIM /лат. па́сім/- всюди/де не піди/.	PECUNIA EST NERVUS BELLII /лат. пекунія ест нервус беллі/- у війні перемагає каса /гроші - нерв війни/.
PASSIONATO /іт. пасіона́то/- з бурхливим почуттям, пристрасно.	PECUNIA NON OLET /лат. пекунія нон олет/- гроші не смердять /за гроші нема сорому/.
PATER FAMILIAS /лат. па́тер фа міліас/- батько, голова родини.	PÊLE MÊLE /фр. пель-мель/мішанина, всячина.
PATER NOSTER /лат. патерно́с - тер/- див. патерностер. PATES OMNIBUS VERITAS /лат. па	

- PENDANT** /фр. пандан/- під час відповідне.
- PENURIE D'ARGENT** /фр. пенюрі д'аржан/- клопоти про гроші.
- PER** /лат. пер/- через, за.
- PERACTI LABORES JUCUNDI** /лат. перакті ляборес юкунді/-по роботі приємно відпочити.
- PER ASPERA AD ASTRA** /лат. пер аспера ад астра/- через труднощі до зірок, тернистий шлях до слави.
- PER AUGUSTA AD AUGUSTA** /лат. пер августа ад августа/- див. *per aspera ad astra*.
- PER CASSA** /лат. пер каса/- за готівку.
- PEREAT MUNDUS FIAT JUSTITIA** /лат. переат мундус фіат юстіція/- хай гине світ, але хай буде справедливість.
- PER EXTENSUM** /пер екстензум/- не перериваючи, одне за одним /писати без абзаців/.
- PER FAS ET NEFAS** /лат. пер фас ет нефас/- правдою й не - правдою /досягати мети/.
- PERICULUM IN MORA** /лат. перікулум ін мора/- небезпека в забарі, зволікати небезпечно.
- PER LITTERAS** /лат. пер літерас/- на письмі, письмово.
- PER LONGUM ET LATUM** /лат. пер
- льонгум ет лятум/- "довго й широко", уздовж, ушир і впоперек.
- PER MILLE** /лат. пер міле/- за кожну тисячу /штук/.
- PER NON SUNT** /лат. пер нон сунт/- мов би й не було /мати когось за ніщо/-.
- PER PEDES APOSTOLORUM** /лат. пер педес апостольорум/- пішки, мов апостоли.
- PERPETUIS TEMPORIBUS** /лат. перпетуїс темпорібус/- на віки-вічні.
- PERPETUUM MOBILE** /лат. пер - петуум мобіле/- вічно рухливе /машина, що вічно рухається, вічний саморух/.
- PER PROCURA** /лат. пер прокура/- з доручення, на доручення, з уповноваженням.
- PER SE** /лат. пер се/- для себе, само по собі.
- PERSONA GRATA** /лат. персона гра́та/- недоторкана особа, особа, що користується правом не доторканості.
- PER TURNUM** /лат. пер турнум/- почережно.
- PETITIO PRINCIPII** /лат. петіціо принціпії/- питання про підстави, хибний висновок, коли за підставу для нього взято недоведене твердження.

PEU A PEU /фр. пе `а пе/- пово-
лі, помалу-малу.

P.F.POUR FILICITER /фр. пур
філісіте/- з бажанням щастя.

P.F.V. POUR FAIRE VISITE /фр.
пур фер візіт/- щоб відвідати.

PIA DESIDERIA /лат. піа дезі-
дерія/- нездійсненні бажання.

PIUS DOLUS або PIA FRAUS /лат
піус долбс, піа фравс/- побож-
ний обман /із добрим наміром/.

PIANGEVOLMENTE /іт. піандже -
вольмента/- тоном болю, скарги
/ м у з. /.

PIANISSIMO /іт./- див.піаніс-
симо.

PIANO /іт. піано/- тихо/муз./

PIAE MEMORIAE /лат. піе мемо-
ріе/- блаженої пам'яті / напис
на гробівцях/.

PINXIT /лат. пінксіт/- нама-
лював /напис на мальованні/.

PIU /іт. п'ю/- трохи.

PIU ALLEGRO /іт. п'ю алéгро/-
трохи швидше /м у з./.

PIU LENTO /іт. піу лéнто/-по-
вільніше.

PIUM DESIDERIUM /лат. піум де-
зідеріум/- побожне бажання.

PIZZICATO /іт. піччікато/див.

п і ч и к а т о .

PLACET /лат. пляцет/- подоба-
ється, згода.

PLEIN POUVOIR /фр. плен пуву-
ар/- повноваження.

PLENO TITULO /лат. плéно ті -
тульо/- повним титулом.

PLENUS VENTER NON STUDET LI-
BENTER /лат. плéнус вéнтер
нон студет лібентер/- хто ду -
же наївся, не схоче навчатись.

PLURALE TANTUM /лат. плюра́ле
та́нтум/-"тільки множина", сло -
во, що не має форми однини, на-
приклад., двері, ножиці.

PLURALIS /лат. плюра́ліс/-мно-
жина /г р а м./.

PLURALIS MAJESTATIS /лат. плю-
ра́ліс маєста́тіс/- множина по -
шани.

PLURIUM FACERE ET MINIMUM IP-
SO DE SE LOQUI'лат. плю́ріум фа́
цере ет мінімум ірсо де се лó
кві/- побільше працуй і помен-
ше говори про себе.

PLUS CATHOLIQUE QUE LE PAPE
/фр. плу католік ке ле пап/ -
більший католик, як папа.

PLUS FAIT DOUCEUR QUE VIOLENCE
/фр. плу фе дусёр ке віолянс/-
більше зробиш ласкою, як зліс-
тю.

РОСО /іт. пóко/-трохи, потроху.

- POETA LAUREATUS** /лат. поета лауреатус/- уславлений, нагороджений поет.
- POINT D'APPUI** /фр. пуен д'апуї/- точка опертя.
- POINT D'HONNEURE** /фр. пуен донер/- справа чести.
- POINT DE RÊVERIES** /фр. пуен деврвї/- ніяких мрій.
- POMPOSO** /іт. помпозо/- врочисто, піднесено /м у з./.
- PONTIFEX MAXIMUS** /лат. понтифекс максімус/- голова над усіма жерцями /папа римський/.
- POST** /лат. пост/- після.
- POST CHRISTUM** /лат. пост Хрістум/- по Христі, після Христа
- POST RESTANTE** /фр. пост реста́нт/- до вимоги /лист/.
- POST FACTUM** /лат. пост фактум/- після чогось.
- POST FESTUM** /лат. пост фестум/- "по святах", запізно.
- POST HOC, ERGO PROPTER HOC** /лат. пост гок, ерго про́птер гок/- після того, значить через те /причина з наслідку/.
- POST NOMINUM MEMORIAM** /лат. пост гоміну́м меморі́ам/- з давніх-давен, споконвіку, з незапам'ятних часів.
- POST NUBILA PHOEBUS** /лат. пост нубі́ля ф́ебус/- після хмар сонце, по дощі година.
- POST NUMERANDO** /лат. пост ну мерандо/- по роботі й заплата, післяплата.
- POST SCRIPTUM** /лат. пост скріптум/- дописка в листі після підпису автора листа.
- POST TENEBRAS LUX** /лат. пост те́небрас лю́кс/- по дощі сонце, після дощу ясно.
- POST URBEM CONDITAM** /лат. пост урбем ко́ндітам/- по заснуванні Риму /753 р. до Хр, згідно з римським літочисленням/.
- POTPOURRI** /фр. попу́рі/- див. по пурі.
- POUR AQUIT** /фр. пур акі/- щоб позбутися боргу.
- POURBOIRE** /фр. пурбуа́р/- напи́ттво.
- POUR COMPTANT** /фр. пур комптан/- за готівку /купувати/.
- POUR LE MÉRITE** /фр. пур ле мері́т/- за вислугу /відзнака/.
- POUR LE ROI DE PRUSSE** /фр. пур ле руа́ де Пру́с/- "для пруського короля" /задурно/.
- P.P.C. POUR PRENDRE CONGÉ** /фр. пур прандр конже́/- щоб попрощатись; з прощальною візиткою.
- PRÆCISE** /лат. преці́з/- точно.

PRAEMISSIS PRAEMITTENDIS /лат. премісіс преміт'ендіс/- опускаючи вступ /заголовок чи титул у листі/.	лікувати, легше уникнути захворювання, як лікуватись.
PRAENUMERANDO /лат. пренумерандо/- передплата./протилежає не post numerando .	PRIMA APRILIS /лат. пріма а-пріліс/- перше квітня.
PRAESENS /лат. пр'езенс/- те першій час /г р а м./	PRIMA CHARITAS AB EGO /лат. пріма харітас аб е́го/- перша любов для себе, перше собі, аб "своя шкура найближче".
PRAESTAT OTIOSUM ESSE QUAM MALE AGERE /лат. пр'естат оціо-зум е́ссе квам мале а́герє/-краще не робити нічого, як робити погано.	PRIMA FACIE /лат. пріма ф'аціє - з першого погляду.
PRECIPITANDO /іт. пречіпітандо/- швидко, дуже приспішено.	PRIMA NOTA /лат. пріма н'ота/- записник, квитанційна книжка.
PRAETERITUM /лат. прет'ерітум/- минулий час /г р а м./	PRIMA SORTA /лат. пріма сор-та/- найліпший гатунок, перший сорт.
PRESSION DE COMMERCE /фр. прес'ьйон де ком'єрс/- заборона вільної торгівлі.	PRIMA VOLTA /іт. пріма в'ольта - перший раз /м у з./
PRESTAMENTE /іт. престаменте/- жваво /м у з./	PRIMO /іт. прімо/- лівий бік голосників у фортепіяні /басовий/, 2. по-перше.
PRETISSIMO /іт. претісімо/- якнайжвавіше /м у з./	PRIMO GRADU /лат. прімо гра-ду/- в першій ступні /спорідненість/.
PRESTO /іт. пр'есто/- хутко.	PRIMUM NON NOCERE /лат. прі-мум нон н'оцере/- насамперед не шкодити /лікарський припис/.
PRESTO E BENE, NON SI CONVIENE /іт. пр'есто е б'ене, нон сі конвієне/- швидко, та бридко, поспішиш - людей насмішиш.	PRIMO VOTO /лат. прімо в'ото/- з першого шлюбу.
PREVENIR VAUT MIEUXQUE GUERIR /фр. превенір во м'є ке герір/- легше запобігти хвороби, як	PRIMUS INTER PARES /лат. прі-мум і́нтер п'арес/- перший між рівними.
	PRINCIPALE /іт. прінціп'але/-

PRIVAT CONTO /нім. приват конто/- особистий рахунок /у банку/.

PRIVATISSIME /лат. приватісіме/- чисто приватно /секретно/.

PRIX FIXE /фр. прікс фікс/ - тверда ціна /без торгу/.

PRIX DE VERTU /фр. прі де вертú/- нагорода за доброту - ність.

PRO AEUO ET BONO /лат.про екво ет боно/- слушно й добре.

PRO ANNO /лат. про а́нно/- за рік.

PRO ARIS ET FOCIS /лат.про а́ріс ет фоціс/- за вівтарі та вогнища /війна за батьківщину, Цицерон/.

PROBATUM EST /лат. пробáтум ест/- випробувано, стверджено.

PRO CALCULO /лат. про кáлькульо/- за рахунок, коштом.

PROCES-VERBAL /фр. просе́-вербáль/- судовий протокол.

PROCUL NEGOTIIS /лат. про́куль неготиіс/- далеко від роботи/.

PRODEST CAUTELA PLUSQUAM POSTREMO QUERELA /лат. про́дест каутеля плóсквам постремо квереля/- краще бути обачним, як потім нарікати.

PRO DOMO SUA /лат. про до́мо

сúа/- у своїй справі, для себе, у власнім інтересі.

PRO ET CONTRA /лат. про ет контра/- за і проти.

PROFESSION DE FOI /фр. професіон де фуá/- символ віри, вияв своїх поглядів, переконань.

PRO FORMA /лат. про фóрма/ - для фoрми, про людське око.

PRO FÓRO EXTERNO /лат.про фóро екстérно/- для громадсько - го вжитку.

PRO FÓRO INTERNO /лат.про фóро інтérно/- для себе, для своїх.

PRO FUTURO /лат. про футúро/- на майбутнє, для майбутнього.

PRO HONORE DOMUS /лат.про гóноре до́мус/- для пошани дому.

PROH PUDOR /лат. про пúдор/ - яка ганьба, який сором!

PRO INFORMATIONE /лат.про інформациóне/- для відома.

PRO MEMORIA /лат.про мемóрія/ - для пам'яті, на спогад, щоб не забути.

PRO MILLE /лат. про мі́ле/-тисячна частка /числа абощо/.

PRO MUNDO /лат. про мúндо/про людей, для людей.

PRO MUNC /лат. про мунк/- на

цей раз, у даному випадку.

PROPRIA DOMUS OMNIUM OPTIMA /лат. про́пріа до́мус о́мніум о́птіма/- в гостях добре, дома найліше.

PROPRIA LAUS SCORDET /лат. про́пріа лавс со́рдет/самовихваляння смердить /дурень сам себе хвалить/.

PROPRIA MANU /лат. про́пріа ма́ну/- власноручно.

PROPRIO MOTU /лат. про́пріо мо́ту/- з власного почину, власною рукою.

PRO PUBLICO BONO /лат. про публіко бо́но/- для загального добра.

PROSIT /лат. про́зіт/-на здооров'я!

PRO STUDIO ET LABORE /лат. про студи́о ет лябо́ре/- за старання й працю.

PRO SUA QUISQUE FACULTATE /лат. про су́а кві́скве факультате/-кожний за своєю спроможністю.

PRO TANTO /лат. про та́нто/відповідно.

PRUDENTIS EST NONNUNQUAM SILERE /лат. пруде́нтіс ест ноннунквaм сі́лере/- розумному доводиться часом мовчати.

PS.PFERDESTÄRKE/нім. пфе́рде - ште́рке/- кінська сила, одиниця

механічно́ї сили, механічний кінь.

PS.POST SCRIPTUM/лат./- див. постскрипту́м.

P.T. - див. **PLENO TITULO.**

PUNTA DARCO /іт. пунта да́рко. кінцем смичка.

PUNCTUM BALIENS /лат.пункту́м са́лієнс/- важливий пункт, важлива обставина.

PURA VERITAS /лат. пу́ра ве́рітас/- чиста правда.

PUR ET SIMPLE /фр. пюр е семпль/- без обмежень.

PUR SANG /фр. пюр сан/- чистокровний.

QUARTIER LATIN /лат. карт'є лятен/- Латинський квартал, один з районів Парижу.

QUAND MEME /фр. кан мѐм/- попри все, не зважаючи ні на що.

QUANTITE NEGLIGEABLE / кан тіте́ негліжа́бль, фр./- незначна кількість, що її можна не брати до уваги.

QUANTUM SATIS /лат. ква́нтум са́тіс/- скільки треба, достатня кількість, доволі.

QUADRA E PASSA /іт. ква́дра е па́са/- поглянь і прохोдь.

QUASI /лат. ква́зі/- див.квазі.

QUEM DI ODERE /лат. квем ді одере/- кого зненавиділи боги.

QUID NOVI? /лат. квід н'ові?/- що нового?

QUIDQUID AGIS, PRUDENTER AGAS ET RESPICE FINEM /лат. квід - квід а́гіс, пруде́нтер а́гас ет респі́се фіне́м/- коли щось ро- биш, роби розважно та думай про наслідки.

QUI PRO QUO /лат. кві про кво - хтось замість когось /помилка в імені/.

QUI TACET CONSENTIRE VIDETUR /лат. кві та́цет консенти́ре віде́тур/- хто мовчить, той стверджує; мовчанка - знак згоди.

QUI VIVE /фр. кі вів/- хто живе? Гей, хто там є?/-.

QUI VIVRA VERRA /фр. кі вів-ра, вера́/- хто доживе, поба- чить; поживем - побачимо; майбутнє покаже.

QUOD CAPITA, TOT CENSUS /скільки голів, стільки умів, лат./ - "квод ка́піта тот це́нзус".

QUOD ERAT DEMONSTRANDUM /лат. квод е́рат демонстра́ндум/- що й треба було довести.

QUODLIBET /лат. кводлі́бет/хто що хоче; всячина.

QUOD LICET JOVI, NON LICET BOVI /лат. квод лі́цет й'ові, нон лі́цет бо́ві/- що личить Зевсові,

не личить волові; що можна попові, не можна /зась/дякові.

QUOD MODO /лат. квод мо́до/ - яким чином?

QUOSQUE TANDEM /лат. кв'оскве та́ндем/- доки ж іще?

QUO TITULO /лат. кво титу́льо/ - "яким титулом", на якій підставі, з якої речі?

QUO VADIS? /лат. кво ва́діс?/- куди йдеш /камо грядеш?/.

R / Reaumur/ - див. реомюр.

RAGOUT /фр. рагу́/- назва м'ясної страви.

RAISON D'ETAT /фр. резон д'е та́/- основа державної тактики, державна рация.

RAISON D'ÊTRE /фр. резон д'е тр/- глузд буття, мета буття.

RALLENTANDO /іт. ралента́ндо/ - сповільнюючи /м у з./.

RARA AVIS /лат. ра́ра а́віс/ - раріг /рідкісний птах/.

RATIO PHISICA /лат. ра́ціо фі́зика/- що за пояснення!

REBUS SIC STANTIBUS /лат. ре́бус сік ста́нтібус/- серед таких обставин.

RECTE /лат. ре́кте/- власне.

REDDE QUOD DEBES /лат. ре́де,

квод дѣбес/- віддай, що винен.	стерезення в думці.
REDIVIVUS /лат. редівівус/- той, що ожив, устав із мертвих, оновлений, відроджений.	RES GESTE /лат. рес гесте/- героїчні подвиги, історія.
REDUCTIO AD ABSURDUM /лат. редукціо ад абсурдум/- доведена до нісенітниці.	RES JUDICATA/лат. рес юдіката/- вирішена справа.
RE ET NOMINE /лат. ре ет номіне/- з речі й з імени, із сути й з назви.	RES NOSTRA AGITUR /лат. рес ностра агітур/- мова про нашу справу, про нас.
REGIAE COLLATIONIS /лат. регіе коляціоніс/- надана від урядової особи парафія.	RES NULLIUS /лат. рес нуліус/- річ без власника, нічия.
RELATA REFERO /релята рефєро/- що мені сказали, переказую, що чув, те кажу /за що купив, за те продав/.	RESPICE FINEM /лат. респісе фінєм/- вважай на кінець, "кінець - ділу вінець!"
REMONTOIR /лат. ремонтуар/- кишеньковий годинник.	RESPIRO /респіро/- передих, продовження речення /сплати/.
RENDEZ-VOUS /фр. рандеву/- побачення.	RESTITUTIO IN INTEGRUM /лат. рестітуціо ін інтєгрум/- повернення до первісного стану.
REPETITIO EST MATER STUDIORUM /лат. репетіціо ест матєр студіорум/- повторення - мати навчання, вчимося - повторюючи.	RÉSUMÉ /фр. резюме/-див. резюме.
REQUIEM /лат. реквієм/- музичний чи вокальний спів на похоронах /див. реквієм/.	RESURECTURI /лат. резурєктури/- ті, що мають воскреснути.
REQUIESCAT IN PACE /лат. реквієскаєт ін паце/- хай спочиває в мирі, вічна пам'ять.	RETRO /лат. рєтро/- назад.
RESERVATIO MENTALIS /лат. резерваціо менталіс/- таємне за	REUNION /фр. реюніон/- збори.
	REV. REVEREND /англ. реверєнд/- шановний, почесна назва духовної особи./в Англії/.

REVERENDISSIMUS /лат. реверендісімум/- всечесніший /титул у духівництва/.	/лат. Рóма льоку́та, ка́вза фіні́та/- Рим сказав, - скінчено /влада рішила - пропало/.
REVUE /фр./- див. р е в ю.	ROUGE ET NOIR /фр. руж е нуар/- червоне й чорне /газар - дова гра/.
REZ-DE-CHAUSSEE /фр.ре-де-шо-се/- нижній поверх.	RSVP.REPONDEZ S'IL VOUS PLAИT /фр. репонде сіль ву плє/про-шу відповісти.
RIDENDO MORES CASTIGARE/ лат. рідендо морес кастігаре/- по-правляти звичаї, висміюючи їх.	RULE BRITANIA /англ. рул , Британіє/- "пануй /жеруй/, Бри-таніє" /початок англійського. гимну/.
RIEN NE VA PLUS /фр.рієн не ва плю/- нічого більше не йде записно вже йти на заклад./ у грі/.	SACRE COEUR /фр. сакре кєр/- святе серце.
RINFORZANDO /іт. рінфорцáндо/ - підсилюючи /звук/.	SACRO SANCTUM /лат. сáкро-сáнктум/- святеє святих.
RISCONTO /іт. ріскóнто/-кни-га біжучих рахунків.	SAEPE VERTE STYLUM /лат.сє-пе вєрте стільюм/- завжди по-правляй, що написав.
RISUM TENEATIS AMICI/лат. рі-зум тенеатіс амиці/- стримай-теся, друзі, сміятись; годі сміятись; рано сміятись.	SAISON MORTE /фр.сезон морт/- мертвий сезон /застій у тор-гівлі, на курортах/.
RITARDANDO /іт. рітардáндо/ - сповільнюючи /темп/.	SALTO MORTALE - див. сáльто-мортáле.
RITENUTO /іт. рітеню́то/-спо-вільнено, стримано, сповільню-ючи темп.	SALUS PUBLICA SUPREMA LEX /лат. сáлюс публіка супрема лекс/- добро громадське хай буде найвищим законом; громад-ська безпека - найвищий закон
RITUS /лат. рітус/- обряд.	SALUT /фр. сáлю́т/- привіт!
RITUS GRAECI /лат. рітус гре-ці /грецького обряду.	SALVATION ARMY /англ. сáль -
RITUS LATINI /лат. рітус ла-тіні/- латинського обряду/цер-ква/.	
ROMA LOCUTA CAUSA FINITA -	

вейшн армі/- армія спасіння,-
доброчинна організація в ЗДА.

SALVE /лат. сальве/- здоров
привіт!

SALVE REGINA /лат. сальве ре
гіна/- початок молитви до Бо-
жої Матері.

SALVO HONORE /лат. сальво го
но́ре/- без шкоди для чести.

SALVO TITULO /лат. сальво ти
туль/- з належними титулами.

SANCTA SANCTORUM /лат. санк-
та санкто́рум /-святеє святих.

SANCTA SIMPLICITAS /лат. сан-
кта сімпліцітас/- свята про-
ста, свята на́вність /іро -
нічно/.

SANS FAÇON /фр. сан фасон/ -
без церемоній, без формально-
стей.

SANS GÈNE /фр. сан жен/-без-
церемонно, без сорому, розв'я-
зно.

SANS PHRASE /фр. сан фраз/-без
застережень.

SANS SOUSI /фр. сан сусі/без
журби, безжурно.

SAPERE AUDE /лат. са́пере ав-
де/- зважся бути мудрим.

SAPIENTIA /лат. сапіє́нція/ -
мудрість.

SAPIENTI SAT /лат. сапіє́нти

сат/- для розумного досить, ро-
зумний зрозуміє.

SAUVE QUI PEUT /фр. сов кі пе
ртяуїся, хто може.

SAVOIR VIVRE /фр. савуа́р вівр/
- умі́ння поводитись, жити в
товаристві.

SCILICET /лат. сцілі́цет/імен-
но, тобто.

SCHERZANDO /іт. скерца́ндо/ -
жартома, весело /м у з./.

SCHERZO /іт. скє́рцо/- жартів-
ливо /м у з./.

SCONTO /іт. скóнто/- зворот
частини сплачених відсотків,
якщо борг сплачується дотермі-
ново.

SECONDA VOLTA /лат. секóнда
во́льта/- вдруге, другий раз.

SECUNDO VOTO /лат. секундо
во́то/- з другого шлюбу.

SEDES APOSTOLICA /лат. сє́дес
апосто́ліка/- апостольська сто-
лиця /Ватикан/.

**SEGUI IL TUO CORSO, E LASCIA
DIR LE GENTI** /іт. сє́гві іль
т́о ко́рсо, е ляс'я дір ле дже́-
нті/- іди своєю дорогою,- хай
люди кажуть, що хочуть /Данте/.

SEIGNEUR /фр. сеньо́/-пан, яс-
новельможність.

SELF-GOVERMENT /англ.зелф го́-

вермент / - самоврядування, органи влади.

SELF MADE MAN /англ. зелф мейд мен/- особа, що самотужки вибилася в люди /самоук, доброб-кевич/.

SEMPER ALIQUID HAERET /лат. сѐмпер аліквід гѐрет/- все щось прилипне, щось зостанеться.

SEMPER IDEM /лат. сѐмпер ідем/- все той самий, все те саме.

SEMPER TIRO /лат. сѐмпер ті ро/- вічно молодий.

SENIOR /лат. сѐніор/-старший.

SE NON È VERO È BEN TROVATO /іт се нон е веро е бен тровато/- хоч і неправда, та добре вигадано.

SERENISSIMUS /лат. зеренісі мус/- ясновельможний, його світ-лість.

SERRO VENIENTIMUS OSSA /лат. зе ро венієнтибус осса/- для тих, хто пізно приходить /кістки із страви;/ хто пізно приходить, сам собі шкодить.

SEX APPEAL /англ. секс епіл/- голос статі, вплив статево-го почуття.

SFORZANDO /іт. сфорцандо/-поволі підсилюючи /м у з./.

SHOCKING /англ. шокінг/- не-прстойність.

SIC /лат. сік/- так! / часом іронічно, мовляв, кажи!/.

SIC ITUR AD ASTRA /лат. сік і-тур ад астра/- так досягають зірок /слави/.

SIC FATA TULERE /лат. сік фата тулєре/- так звеліла доля.

SIC TRANSIT GLORIA MUNDI /лат. сік транзіт глорія мунді/-так іде слава по світі /так ширяться чутки, слава, неслава;/ так минає слава.

SIC VOLO, SIC IUBEO /лат. сік вольо, сік юбео/- так хочу й так велю.

SI DUO FACIUNT IDEM, NON EST IDEM /лат. сі дуо фациунт і-дем, нон ест ідем/-коли двоє роблять те саме, виходить уже не те саме.

SI FABULA VERA /лат. сі фабу-ля вера/- якщо вірити тому, що кажуть.

SIGNUM TEMPORIS /лат. зігнум тѐмпоріс/- знак часу, доби.

SILENTIUM /лат. сілєнціум/- мовчанка, безмовність.

SI LIBET, LICET /лат. сі лі-вет, ліцет/- якщо подобається, то можна.

SILVA RERUM /лат. сільва рє-рум/- ліс речей, усячина.

SIMILIA SIMILIBUS (CURANTUR) /лат. сімілья сімільбус/куран-тур/- подібне подібним ліку -

ють/клин клином вибивають /.

SIMILIS SIMILI GAUDET /лат. сі міліс сімїлі гавдет/-"свій свого знайде".

SIMPLEX SERVUS DEI /лат. сімплекс сєрвус дєї/- звичайний слуга Божий, звичайна людина.

SIMPLICISSIMUS /лат. сімплісісімум/- найзвичайнісінька особа, проста людина, простак.

SINE ANNO /лат. сіне анно/без позначення року /видання або що/.

SINE CURA - див. синекура.

SINE IRA ET STUDIO /лат. сіне іра ет студіо/- без гніву й пристрасти, об'єктивно/Тацит/.

SINE LOCO /лат. сіне льоко/- без зазначення місця /видання книжки абощо/.

SINE QUA NON /лат. сіне ква нон/- без того ні, /неодмінна умова/.

SINT UT SUNT, AUT NON SINT /лат. сінт унт сунт, авт нон сінт/- хай буде так, як є, або - ніяк.

SI TACUISSSES PHILOSOPHUS MANSISSES /лат. сі такуїсес філософус мансісес/- коли б ти мовчав, думали б, що ти мудрий /не знаєш - мовчи/.

SIT TIBI TERRA LEVIS /лат.

сїт тібі тєра лєвіс/- хай буде земля тобі легкою /пером/.

SIT VENIA VERBO /лат. сїт вєніа вєрбо/- вибачте на слові, з дозволу сказати.

SI VIS PACEM, PARA BELLUM /лат. сі віс пácем, пáра бєллум/- хочеш миру, готуйсь до війни.

SOCIETATIS JESU /лат. сосієтатіс єзу/- Ісусової громади, - ордену єзуїтів.

SOI DISANT /фр. суá дізán/- так званий.

SOIRÉE /фр. суарé/- вечірне прийняття, вечірка для запрошених.

SOLFEGGIO /іт. сольфєджо/- нотні вправи для голосу /співу/.

SOLSTICIUM /лат. сольстіціум/- затінення сонця.

SONORO /іт. соноро/- гучно, го лосно /м у з./.

SORDINO /іт. сордіно/- див. сурдинка.

S.O.S. SAVE OUR SOULS /англ. сейв авр солс або **SECOURS, OH, SECOURS** - секур, о, секур/- рятуйте наші душі /сигнал з ко рабля, що потопає.

SOSTENUTO /іт. состенуто/- вистримуючи звуки /м у з./.

- SOTTO VOCE** /іт. со́то во́че/ти-
ким півголосом /м у з./
- SPIRITUS MOVENS** /лат. спі́рі -
тус мо́венс/- руші́йний дух, душа
справи.
- SPIRITUS SANCTUS** /лат. спі́рі -
тус са́нктус/- Дух святи́й.
- SPLENDID ISOLATION** /англ. спле́
ндід айзоле́йшен/- пи́шне відо -
кремлення в почутті власно́ї си
ли й самовистачальности / бли -
скуче відокремлення/.
- SPONTE SUA** /лат. спóнте су́а/-
добровільно, на власне бажання.
- S.P.Q.R. SENATUS POPULUSQUE
ROMANUS** /лат. сенатус популюс -
кве романус/- сенат і народ ри
мський; римська держава.
- STACCATO** /іт. стака́то/- урив -
часто /м у з./.
- STAFFAGE** /фр. стафа́ж/- зобра -
ження людей і тварин на карти -
ні.
- STANDARD OF LIFE** /англ. стéн -
дард ов лйф/- життєвий рівень,
добробут, спосіб життя.
- STANTE PEDE** /лат. ста́нте пе́де/
- нега́йно, цю мить, зараз, як -
стій.
- STAT PRO RATIONE VOLUNTAS** /лат
стат про раціо́не волю́нтас/-ба -
жання стає причиною.
- STATUS IN STATU** /лат. ста́тус
- ін стату/- держава в державі.
- STATUS NASCENDI** /лат./див.in
status nascendi.
- STATUS QUO** /лат. ста́тус кво/-
тепері́шній стан.
- STATUS QUO ANTE** /лат. ста́тус
кве а́нте/- попередній стан, не -
змінний стан.
- STATUS QUO ANTE BELLUM** /лат.
ста́тус кво а́нте бе́люм/- стан,
що існував до війни.
- STEEPLECHASE** /англ. сті́плчейз
- стрибки з перешкодами.
- STENTATO** /лат. стента́то/сум -
но, слізно /м у з./тяжко, шти -
вно /м а л./.
- STRETTO** /іт. стрéто/- приско -
рюючи /м у з./.
- STRIDENDO** /іт. стріде́ндо/різ -
ко, пронизливо /м у з./.
- STRUGGLE FOR LIFE** /англ. стра -
гл фор лйф/- боротьба за іс -
нування.
- S.T.T.L.** - див. sit tibi ter -
ra levis.
- STUDIOSUS JURIS** /лат. студио́ -
зус ю́ріс/- студент права.
- STUDIOSUS MEDICINAE** /лат. сту -
діо́зус меди́цине/- студент ме -
дицини.
- STUDIOSUS PHILOSOPHIAE** /лат.

студіо́зус філозо́фіє/- студент
філософії.

STURM UND DRANGPERIODE / нім.
штурм унд дра́нгперіо́де/- доба
бури й пориву, походу вперед/в
німецькій літературі XVIII ст/

SUAE QUISQUE FORTUNAE FABER
/лат. с^уе квіскве форту́не фа -
бер/- кожний сам коваль своєї
долі /як постелеш, так і виспиш
ся/.

SUA SPONTE /лат. с^уа сп^онте/-
з власної волі.

SUB AUSPICII IMPERATORIS /лат.
суб авспі́ціі імперато́ріс/-під
опікою монарха, врочисте вида-
вання університетських дипло-
мів у присутності представника
від володаря держави.

SUM CONDITIOE /лат. суб кон -
діціо́не/- з умовою.

SUB DIVO /лат. суб ді́во/- під
відкритим небом.

SUBITO /іт. с^убіто/- не спи -
нячись /м у з./.

SUB ROSA /лат. суб ро́за/- до -
вірочно.

SUB SECRETO /лат. суб секре́то/
- довірочно.

SUB SIGILLO /лат. суб сігі́льо
- під печаткою, в таємниці.

SUB SIGNO /лат. суб зі́гно/під
знаком.

SUB UNA SPECIE /лат. суб ^уна
спе́ціє/- під одним видом /при -
частя/.

SUB UTRAQUE SPECIE /лат. суб
утра́кве спе́ціє/- під двома ви -
дами /причастя/.

SUB SPECIE AETERNITATIS /лат.
суб спе́ціє етерніта́тіс/- з по -
гляду вічності, під знаком віч -
ности.

SUB VOCE /лат. суб во́це/- під
назвою, під гаслом.

SUI GENERIS /лат. с^уї ге́неріс
- свого роду, своєрідний.

SUITE /фр. скі́т/- продовжен -
ня, далі.

SUMMA CUM LAUDE /лат. с^умма
кум ля́вде/- з найбільшою хва -
лою.

SUMMA SUMMARUM /лат. с^ума су -
ма́рум/- сума сум, усе разом,
загалом.

SUMMUM JUS, SUMMA INIURIA
/лат. с^умум юс, с^ума ін'ю́рія/-
найбільше /суворе/ право /бу -
ває часом/ найбільшою кривдою.
/суворе додержання закону ча -
сом стає кривдою.

SURDIS AURIBUS CANIS /лат. с^ур -
діс а́врібус ка́ніс/- співаєш гл^у
хому /"говори до гори, а гора
горою", "говори до нього, коли
він німець"/.

SURSUM CORDA /лат. с^урзум ко́р -

да/- серця вгору, горі іміємо серця.

SURVIVAL /англ. сярва́йвел/пержитки, залишки.

SUUM CUIQUE /лат. с'у́м к'у́к - ве/- кожному своє, кожному на - лежне..

SWEATING SYSTEM /англ. сві́тінг сі́стем/-"потогінна система"/виключно нечувана в історії людства система визиску трудящих в СССР з так званими повсякденними кампаніями ударництва, стаханівщини, гаслами "догнать і перегнать", "виконати й перевиконати".

TABLE D'HARMONIE /фр. табль д'армоні/- резонансова дошка під струнами фортепіяна /дека/

TABLE D'HÔTE /фр. табль д'от/-І.загальний стіл на багато осіб /у пансіонах, готелях/, 2. спільний обід для гостей у ресторані, готелі.

TABULA FRANCA /іт.табуля франка/- спільна бесіда /випивка/, де кожний платить за себе.

TABULA RASA /лат. табула ра́за/- стерта, чиста дошка/Доки про душу дитини/.

TACE, TACEAT /лат. та́це, та́цеат/- мовчки, хай мовчить /муз.

TACET MULIER IN ECCLESIA/лат. та́цет му́лієр ін еклєзі́я/- не має голосу жінка в церковних

справах /не може бути жінка в церковній ієрархії/.

TACITE /лат. та́ците/- нишком, тихо.

TACITO CONSENSU /лат. та́ціто консє́нзу/- за тихою /мовчазною згодою.

TAEDIUM VITAE /лат. те́діум віте/- нехить до життя.

TALIS PATER, TALIS FILIUS/лат. та́ліс па́тер, та́ліс фі́ліус/- який батько, такий син.

TANT DE BRUIT POUR UNE OMELETTE

/фр. тан де бру́ї пур юн омле́т/- стільки галасу за одну яєшню /"багато галасу знечев'я"/.

TARDE VENIENTIBUS OSSA /лат. та́рде веніє́нтибус о́сса/- хто пізно приходить, тому кісточки /з їжі/, хто пізно приходить сам собі шкодить.

TASTO /іт. та́сто/- клявіш /у фортепіяно/.

TASTO SOLO /іт. та́сто со́льо/- видобувати основну мелодію без акордів /м у з./.

TAUX DE VOITURE /фр. то де вуа́тур/- плата за перевіз/тариф/.

TAXA LABORUM /лат. та́кса ля - бо́рум/- плата за готування ліків на рецепт /в аптеці/.

TESTO NOMINE /лат. те́кто но́міне/-див. інкогніто.

TE DEUM LAUDAMUS /лат. те де-ум ляддамус/ Тебе, Бога хвалимо /пісня святого Амвросія/.

TE HOMINEM ESSE MEMENTO /лат. те гомінем ессе мементо/- па м'ятай, що ти людина.

TEMPI PASSATI /іт. темпі па саті/- минулі часи; минулося, не вернеться.

TEMPORA LABUNTUR TACITISQUE SENESCIMUS ANNIS /лат. темпора лябунтур тацитіскве сенесцімум анніс/- літа минають, ми непомітно старіємо.

TEMPORA MUTANTUR ET NOS MUTAMUR IN ILLIS /лат. темпора мутантур ет нос мутамур ін ілліс/- часи міняються, змінююся й ми з ними.

TEMPORE FELICI MULTI NUMERANTUR AMICI /лат. темпоре феліці мульті нумерантур аміці/- в щасті багато приятелів.

TEMPUS EDAX RERUM /лат. темпус едакс рерум/- час пожирає все.

TENEBRIS NIGRESCUM OMNIA CIRCUM /лат. те небріс нїгрескум омніа цїркум/- в темряві все чорне /вночі всі коті чорні/.

TENE QUOD BENE /лат. те не квод бене/- тримайся того, що добре.

TENERAMENTE /іт. тенераменте - ніжно /м у з./.

TENUTO /іт. тенюто/-протяжно /м у з./.

TERMINUS A QUO /лат. термінус а кво/- термін /дата/, до якого щось числять.

TERMINUS AD QUEM /лат. термінус ад квем/- термін /дата/, до якого може щось статись.

TERMINUS TECHNICUS /термінус технікус/- технічна назва, вживана в науці, техніці, мистецтві.

TERRA INCOGNITA /лат. терра інкогніта/- невідома країна, невідома галузь науки абощо.

TERTIO /лат. терціо/-по-третє.

TERTIUM COMPARATIONIS /лат. терціум компараціоніс/- міра порівняння двох речей.

TERTIUM NON DATNR /лат. терціум нон датур/- третього нема; є дві можливості: або -або.

TERTIUS GAUDENS /лат. терціус гавденс/- третій, що тішиться /два б'ються, третій користується/.

TESTIMONIUM BAPTISMI /лат. тестімоніум баптїсмі/- свідцтво хрищення, метрика.

TESTIMONIUM COPULATIONIS /лат. тестімоніум копуляціоніс/-свідцтво про вінчання.

TESTIMONIUM MATURITATIS /лат. тестімоніум матурітатіс/- свідоцтво зрілості, матура.

TESTIMONIUM PAUPERTATIS /лат. тестімоніум павпертатіс/- свідоцтво вбогства, нездарости.

TESTIMONIUM PAUPERTATIS ANIMI /лат. тестімоніум павпертатіс анімі/- свідоцтво вбогства духа.

TESTIS UNUS, TESTIS NULLUS (лат. тэстіс унус, тэстіс нулус/- один свідок - ніякий свідок/ юридичний принцип, що вимагає для доказу найменше двох свідків/.

TÊTE À TÊTE /фр. тет а тет/ сам-на-сам, віч-на-віч.

THE ALLMIGHTY DOLLAR /англ. дзі блмайті дбллар/- всемогутній долар /вслів у письмєнника Вашингтона Ірвінга/.

TIERS ÉTAT /фр. тьєр зєта/ третій стан /третій соціальний стан у дорєволюційній Франції - міщани/.

TIME IS MONEY /англ. тайм іс мбні/- час - то гроші/.

TIMEO DANAOS ET DONA FERENTES /лат. тімео данаос ет дбна фєрєнтєс/- боюся данайців /греків/ навіть коли вони приносять подарунки; боюся хитроців підступів /з Вергілієвої "Енеїди"/.

TIMOROSO /іт. тіморбзб/- ва-

гаючись, несміло, тихо /муз./.

TIREZ LES MARRONS DU FEU /фр. тірє лє марбн дь фб/- тягніть каштани з вогню /користати з нагоди, з чіє'сь біди, тягти з вогню каштани чужими руками/

TO BE OR NOT TO BE /англ. ту бі ор нот ту бі/- бути чи не бути /слова Гамлета з Шекспірової трагедії/.

TOUR DE FORCE /фр. тур дє фбрс/- вчинок, що показує силу, вправність, відвагу;спритний трюк.

TOUR ET RETOUR /фр. тур е рєтур/- туди й назад.

TOUT À FAIT /фр. ту та фє/- цілком, повністю.

TOUT A VOUS /фр. тут а ву/- увесь /уся/ ваш /ваша/, підпис у листах.

TOUT COMME CHEZ NOUS /фр. ту ком шє ну/- все, як у нас.

TOUT COMPRENDRE, C'EST TOUT PARDONNER /фр. ту компрбндр, сє ту пардонє/- все зрозуміти - значить усе простити, виправдати.

TOUT VA POUR LE MIEUX /фр. ту ва пур лє мьб/- все йде на кращє.

TRADE-MARK /англ. трєйд-марк/- фабрична марка, охоронний знак.

TRADE-UNION /англ. трейд'юні он/- див. тред-юніон.	áritур/- мова про тебе, про твої вигоди.
TRADUTORI-TRADITORI /ит. трад'уторі - трад'иторі/- перекладачі - це зрадники / перекладає оригінал/.	TULIT ALTER HONORES /лат. т'ул'ит альтер гон'орес/- а хтось інший скористав.
TRAINING /англ. трейнінг/див. тренінг.	TUMULTO TUMULTUOSO, CON TUMULTO /ит. тум'ульто тум'ульту'озо кон тум'ульто/- бурхливо, гамірно /м у з./.
TREMOLLO, TREMOLANDO /ит. трем'ольо/- тремтіння /голосу, звуку/.	TUNICA PALLIO PROPRIOR EST /лат. т'уніка п'аліо проп'риор ест/-сорочка ближча до тіла, як свита
TRENTA ET QUARENTE /фр. тран'те кар'ан/- тридцять і сорок газардова картярська гра.	TU QUOQUE, BRUTE /лат. ту квс кве, Бру'те/- "І ти, Бруте?" оклик Юлія Цезаря до найближчого свого приятеля й однодумця, який появився разом з ворогами, щоб убити Цезаря/.
TRES FACIUNT COLLEGIUM /лат. тре ф'ациунт кол'егіум/- трое становлять колегію, коли є три особи, то вже комплекна цілість.	TURPE EST ALIUD LOQUI, ALIUD SENTIRE /лат. тур'пе ест аліуд л'юкві, аліуд сентіре/- ганебно одне думати, інше говорити.
TRES VOLTE /ит. тре во'льте/ тричі /повторити/ те саме.	TUTTA LA FORZA /ит. ту'та ла фор'ца/- з усієї сили /м у з./.
TRIGESIMO SECUNDO /лат. три гесімо секундо/- вісімка/формат книги, коли з паперового аркуша виходить 32 книжкові сторінки/.	TUTTE CORDE /ит. ту'те кор'де/- не натискаючи на ступир /пе - даль фортепіяна/.
TRIPLE ALLIANCE /фр. тріпл'я альянс/- союз трьох /держав/, троїстий союз.	TUTTI FRUTTI /ит. ту'ті фр'уті/- всі овочі, страва з усяких овочів; твір з усякої всячини, мішанина, всяка всячина.
TRISTEMENTE /ит. трістем'енте/- сумно /м у з./.	TUTTI QUANTI /ит. ту'ті кв'анті/- всі та до них подібні, всі до одного; все ті самі.
TROPPO /ит. тр'опо/- занадто, дуже.	
TUA RES AGITUR /лат. туа рес	

UBI BENE, UBI PATRIA /лат. у-бі бене, ібі патрія/- де добре там батьківщина.

ULTIMA DIES /лат. ультіма діес/- останній день життя.

ULTIMA RATIO /лат. ультіма раціо/- останній вирішальний аргумент, коли вже використані всі інші.

ULTRA /лат. ультра/-над, надмірно, по той бік.

UNA CORDA /іт. уна корда/- на одній струні, притишено /муз./

UNA SALUS VICTIS NULLAM SPERARE SALUTEM /лат. уна салус віктіс нулям спера́ре салотем/- єдиний рятунок для переможених - не сподіватись рятунку.

UNCLE SAM /англ. анкл сем/- "дядько Сем", жартівлива, часом іронічна назва для північних американців, також іронічне уособлення цілої країни США.

UNION FAIT FORCE /фр. юніон фе форс/- в єдності сила.

UNISONO /іт. унісоно/-унісон.

UNITIS VIRIBUS /лат. юнітіс вірібус/- див. viribus unitis.

UN POCO /іт. ун по́ко/- трохи.

UN POCO PIU DI LUCE / іт. ун по́ко піу ді лу́че/- трохи більше світла.

UNUM ET IDEM /лат. у́нум ет і-

дем/ - те саме.

URBI ET ORBI /лат. урбі ет орбі/- місту /Римові/ й навколо, у всьому світі, всім і кожному /до відома/.

USQUE AD FINEM /лат. у́скве ад фінем/- аж до самого кінця

USUS /лат. у́зус/звичай, звичка, вжиток.

USUS FRUCTUS /лат. у́зус фру́ктус/- право вжитку.

USUS LOQUENDI /лат. у́зус льо квенді/- звичай говорення, вимовність.

UT ALIQUID FECISSE VIDEATUR /лат. ут аліквід фе́цісе відеатур/- щоб здавалося, що щось робиться /про людське око/.

UT DESINT VIRES, TAMEN EST LAUDANDA VOLUNTAS /лат. ут де́сінт вірес, тамен ест лявданда волон́тас/- хай сил немає, - але є добра воля, бажання.

UT EXEMPLUM (FABULA, FIGURA) DOCEAT /лат. ут екзёмплум /фабу́ля, фігу́ра/ до́цет/- як пока-зує /приповідка, особа/.

UT FAMA FERT /лат. ут фа́ма ферт/- як кажуть.

UTILE CUM DULCI /лат. у́тіль кум ду́льці/- корисне з приємним.

UTILE DULCE MISCEERE /лат. у́ті-

ле дўльці місцєре/- корисне з
приємним мішай /Горацій про "ми
стецтво поезії"/.

UTINAM FALSUS VATES SIM /лат.
ўтінам фальзус ватес сім/-ко -
ли б я був фальшивим пророком.

UT INFRA /лат. ут інфра/- як
нижче /посилання/.

UT SUPRA /лат. ут супра/- як
раніш, як вище /вказано/.

VA BANQUE /фр. ва банк/- див.
в а б а н к.

VADE MECUM /лат. ваде мєкум/-
"іди зо мною", супровідник, ки-
шеньковий довідник.

VAE MINI /лат. ве мігі/- лихо
мені.

VAE VICTIS /лат. ве віктіс/ -
горе перемоženим.

VALE /лат. вале!/- бувай здо-
ров, прощай.

VALE ET SALVE ET ME AMARE PER-
GE /лат. вале ет сальве ет
ме амаре перге/- прощай і не
забувай мене.

VANA SINE VIRIBUS IRA /лат.
вана сіне вірібус іра/- марний
гнів, коли сили нема.

VANITAS VANITATUM /лат. вані-
тас ванітатум/- суєта суєт, все
марне.

VANITAS VANITATUM ET OMNIA VA-

NITAS /лат. ванітас ваніта --
тум ет омніа ванітас/- суєта
су ет і всяка суєта /все мар -
не/.

VARIA /лат. варіа/-різне, вся-
чина.

VARIETAS DELECTAT /лат. вари-
етас делектат/- різноманіт-
ність розвеселяє.

VARIÉTÉ /фр./див. вар'ете.

VATES /лат. ватес/- віщун, во-
рожбит, поет.

VEDI NAPOLI E POI MORI / іт.
веді Наполі, е пої мори/- по -
бачити Неаполь і вмерти / про
чарівність цього міста/.

VELOCE /іт. вельоче/- весело,
жваво, хутко /м у з./.

VENI, VIDI, VICI /лат. вєні,
віді, віці/- прийшов, побачив,
переміг /повідомлення від Це -
заря римському сенатові про пе
ремогу над понтійським царем
Фарнаком, 47 р. до Хр./.

VENIA AETATIS /лат. вєнія е -
татіс/- звільнення кандидата
від приписаних вікових обме-
жень.

VENIA DOCENDI /лат. вєнія до-
цєнді/- дозвіл викладати /чи -
тати лекцій/ у вищій школі.

VENIA LEGENDI /лат. вєнія ле-
гєнді/- дозвіл викладати /чи -
тати лекції/ у вищій школі.

- VENIA STUDIORUM** /лат. вéнія студіі́друм/- прийняття кандидата на посаду без вимаганих ступеней.
- VENTRE A TERRE** /фр. вантр а тер/-"живіт до землі"/в коня при найшвидшому бігові/, найшвидший галоп.
- VERBA DOCENT, EXEMPLA TRAHUNT** /лат. вéрба до́цент, екзéмпля тра́гунт/- слова навчають, приклади ваблять /кращий приклад, ніж порада/.
- VERBA VERITATIS** /лат. вéрба ве́рита́тіс/- слова правди.
- VERBA VOLANT, SCRIPTA MANENT** /лат. вéрба воля́нт, скрі́пта ма́не́нт/- слова тікають /забуваються/, написане лишається.
- VERBUM NOBILE** /лат. вéрбу́м но́біле/- чесне слово, шляхетне слово.
- VERBA NOBILE DEBET ESSE STABILE** /лат. вéрба но́біле, де́бет е́ссе ста́біле/- чесного слова треба додержувати.
- VERTATUR VERTE** /лат. ве́ртатур ве́рте/- обернути /сторінку або що/.
- VETO** /лат. ве́то/- забороняю.
- VIA** /лат. віа/- дорога, путь, вказівка напрямку /"через" на багажі або що/.
- VICE VERSA** /лат. ві́це ве́рза/
- навпаки, на другім боці.
- VICTORIA** /лат. ві́кторі́я/- перемога.
- VIGILANTIBUS IURA** /лат. ві́рліантібу́с ю́ра/- закон для тих, хто їх додержує.
- VIGOROSO** /іт. ві́горо́зо/- жваво /м у з./.
- VINDOBONA** /лат. Ві́ндобона/ - Відень.
- VIRIBUS UNITAS** /лат. ві́рібу́с уні́тіс/- спільними силами.
- VIRTUS** /лат. ві́ртус/- відвага, мужність.
- VIRTUTE ET EXEMPLO** /лат. ві́ртуте е́т екзéмпльо/- відвагою й прикладом.
- VIRTUTI MILITARI** /лат. ві́рту́ті міліта́рі/- за військові заслуги, за відвагу.
- VIS** /лат. ві́с/- сила, влада.
- VIS MAJOR** /лат. ві́с ма́йор/- переможна сила, необорні обставини /ю р./, вища сила /стихія/.
- VIS À VIS** /фр. ві́-за-ві/- напро́ти, одне проти одного, вічна-віч.
- VISUM REPETUM** /лат. ві́зум ре́пéту́м/-"побачено, знайдено"/лікарське повідомлення про огляд недужого чи ушкодженого в не -

часливім випадку, про стан, в
якому перебував під час огля-
ду/.

VIVACE /іт. віваче/- жваво.

VIVAT, CRESCAT, FLOREAT /лат.
віват, крескат, фльореат/ хай
живе, розвивається, процвітає.

VIVA VOX DOCET /лат. віва
вокс доцет/- живе /усне/ сло-
во навчає.

VIVOS VOCO, MORTUOS PLANGO
FULGURA FRANGO /лат. вівос
воко, мортuos плянго, фульгура
франго/- живих кличу, помер-
лих оплакую, громи розганяю
/напис на дзвонах/.

VOCATIVUS /лат./-див. вока -
тив.

VOGUE LA GALÈRE /фр. воґ ля
галєр/- хай пливе човен, хай
буде, що буде /наосліп діяти/.

VOLENS NOLENS /лат. воленс
ноленс/- хоч-не-хоч, по волі,
чи по неволі, вільно чи не -
вільно.

VOLENTEM DUCUNT, NOLENTEM
TRAHUNT /лат. волентем
дукунт фата, нолентем трагунт/
- хто бажає, того доля веде,-
хто не бажає, того тягне.

VOLENTI NON FIT INIURIA/лат.
волєнти нон фїт ін'юріа/- як-
що він цього хоче, не треба
його шкодувати.

VOLUMINA LEGUM /лат. волюмі-
на лєгум/- збірник польських
законів /І347-І780 р./.

VOTUM SEPARATUM /лат. вотум
сепаратум/- окремий голос,
окрема думка /одного чи кіль-
кох у постанові абоцо/.

VOX CLAMANTIS IN DESERTO/лат.
вокс кламантїс ін дезерто/гол-
ос вопіючого в пустині.

VOX POPULI, VOX DEI /лат.
вокс популі, вокс дєу/- голос
народу - голос Божий.

VULGO /лат. вульго/- звичай-
но, загально, вульгарно.

WEEKEND /англ. вік енд/ -
кінець тижня /субота й неділя
в ЗДА/, також час і місце від
починку в суботу та неділю.

WHISKY /англ./див. віскі

WHIST /англ./- див. віст.

WINK VON OBEN /нім. вінк фон
обєн/- "кивок, знак, вказівка";
наказ згори /з вищих інстан -
цій /.

ПОЯСНЕННЯ СКОРОЧЕНЬ

авст. австралійські мови	індіян. - індіянські мови
амер. - американське слово	і р о н. - іронія
а н а т. - анатомія	ісл. - ісландська мова
англ. - англійська мова	іт. - італійська мова
ар. - арабська мова	ітельм. - ітельменська мова
арам. - арамейська мова	ірл. - ірландське слово
а р х. - архітектура	кабар. - кабардинська мова
а р х е о л. - археологія	казах. - казахська мова
а р х і т. - архітектура	кв. - квадратний
а с т р. - астрономія	кельт. - кельтська мова
а с т р о л. - астрологія	кирг. - киргизька мова
афг. - афганська мова	кит. - китайська мова
афр. - африканські мови	км. - кілометр
бельг. - бельгійська мова	копт. - коптська мова
б і б л. - біблія	к р и м. - криміналістика
б і о л. - біологія	к р и с т. - кристалографія
болг. - болгарська мова	к у б. - кубічний
б о т. - ботаніка	лат. - латинська мова
б у д. - будівельний термін	л е г. - легенда
в і р м. - вірменська мова	лит. - литовська мова
вл. власна назва	л і н г в. - лінгвістика
гебр. - гебрейська мова	л і т. - література
г е о г р. - географія	л о г. - логіка
г е о д. - геодезія	м - метр
г е о л. - геологія	мад. - мадярська мова
г е о м. - геометрія	мал. - маляйські мови
герм. - германська мова	м а л. - малярство
г і р н. - гірництво	м а т. - математика
гол. - голландська мова	м е д. - медицина
гр. - грецька мова	м е т. - метеорологія
г р а м. - граматики	м е х. - механіка
груз. - грузинська мова	мех. - мекіканська мова
гот. - готська мова	м и с т. - мистецтво
дан. - данська мова	м і н. - мінералогія
див. - дивись	м і т. - мітологія
д р у к. - друкарський термін	мм - міліметр
е к о н. - економіка	монг. - монгольська мова
ел.-тех. - електротехніка	м о р. - морський термін
е м б р. - ембріологія	м у з. - музика
есп. - еспанська мова	мур. - муринаські мови
ест. - естонська мова	напр. - наприклад
ег. - єгипетська мова	н.-гр. - ново-грецька мова
з о о л. - зоологія	нім. - німецька мова
інд. - індуська мова	

н.-лат. - ново-латинська мова	тат. - татарська мова
норв. - норвезька мова	т е к с т. - текстильний тер- мін
осет. - осетинська мова	т е о л. - теологія
п а т. - патологія	т е х. - техніка
персь.- перська мова	тіб. - тибетська мова
перуан. - перуанська мова	тур. - турецька мова
п о е т. - поетика	тюрк. - тюркська мова
п о л і г р. - поліграфія	уг., угор. - угорська мова
полін. - полінезійські мови	ф і з. - фізика
поль. - польська мова	ф і з і о л. - фізіологія
порт. - португальська мова	фін. - фінська мова
пров. - провансальська мова	флям. - флямандська мова
п с и х. - психологія	ф о т. - фотографія
р а д. - радіо	фот.-тех. - фототехніка
р а д.- т. - радіотехніка	фр. французька мова
рум. - румунська мова	х в о р. - хвороба
санс. - санскритська мова	х е м. - хемія
св. - святий	х і р. - хірургія
с.-гр. - середньо-грецька мова /візантійська/	Ц. - Цельсій
серб. - сербська мова	ц.-слов. - церковно-слов'ян - ська мова
сир. - сирійська мова	чесь. - чеська мова
сканд. - скандинавські мови	швед. - шведська мова
с.-лат. - середньовічна латина	шот. - шотландська мова
слов. - слов'янська мова	ю р. - юридичний термін
см. - сантиметр	якут. - якутська мова
см-г-сек.-сантиметр-грам-секун да	яп. японська мова
с п о р т. - спортовий термін	
ст., стол. - століття	
ст.-герм. - старо-германська мова	
ст.-слов. - старослов'янська мова	